

شرح
العقيدة الطحاوية

KOMENTAR
TAHAVIJEVE
POSLANICE
O VJEROVANJU

Ibn Ebi el-'Izz el-Hanefi

Komentar Tahavijeve poslanice o vjerovanju

Naslov originala:

Šerh el-'akide et-tahavijje

Autor:

Ibn Ebi el-'Izz el-Hanefi

Ibn Ebi el-'Izz el-Hanefi

**Komentar Tahavijeve
poslanice o vjerovanju**

Valorizacija i revidiranje teksta: **Grupa islamskih učenjaka**

Derivacija hadisa: **Muhammed Nasiruddin el-Albani**

Arš i Kursijj

Autor kaže: „Arš i Kursijj su istina.“

Uzvišeni u Svojoj Knjizi kaže:

﴿ذُو الْعَرْشِ الْحَمِيدُ ﴿١٥٠﴾ فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٥١﴾﴾

„*Gospodar Arša, Uzvišeni. On radi šta je Njemu volja.*“
(El-Burudž, 15-16.)

﴿رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ ﴿١٥٢﴾﴾

„*On je najuzvišenijih svojstava, Gospodar Arša...*“ (Gafir, 15.)

﴿ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ﴿١٥٣﴾﴾

„... a zatim se nad Aršom uzvisio.“ (El-E'araf, 54.)

Ovo se spominje u više ajeta u Kur'anu.¹

﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ أَسْتَوَىٰ ﴿١٥٤﴾﴾

„*Svemilosni, Koji se nad Aršom uzvisio.*“ (Ta-ha, 5.)

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١٥٥﴾﴾

„*nema drugog boga osim Njega, Gospodara Arša veličanstvenog!*“ (El-Mu'minun, 116.)

﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٥٦﴾﴾

„*Allah je, nema boga osim Njega, Gospodar Arša Veličanstvenoga!*“ (En-Neml, 26.)

¹ El-E'araf, 53; Junus, 3; Er-Ra'd, 2; El-Furkan, 59; Es-Sedžde, 4; El-Hadid, 4.

﴿الَّذِينَ تَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ وَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا...﴾

„Oni koji nose Arš i oni koji su oko njega, slave i hvale Gospodara svoga i vjeruju u Nj, i mole se da budu oprosteni grijesi vjernicima...” (Gafir, 7.)

﴿وَتَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَنِيَّةٌ﴾

„...a Arš Gospodara tvoga će tog dana iznad njih osmerica držati.” (El-Hakkah, 17.)

﴿وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِئِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ۖ﴾

„I vidjet ćeš meleke kako Arš okružuju, veličajući i hvaleći Gospodara svoga.” (Ez-Zumer, 75.)

U dovi o potištenosti, koja se prenosi u *Sabihu*, stoji: „Nema drugog boga osim Allaha Velikog i Blagog. Nema drugog boga osim Njega, Gospodara Velikoga Prijestolja (Arša). Nema drugog boga osim Allaha Gospodara nebesa i Gospodara zemlje, Gospodara Časnoga Prijestolja.”²

Imam Ahmed u hadisu o divojarcima, od El-Abbasa b. Abdul-Muttaliba, radijallahu anhu, prenosi da je Allahov Poslanik rekao: „Da li znate koliko je udaljenost između nebesa i zemlje?” Rekli su: „Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju.” Reče: „Između njih je razdaljina petsto godina. Od svakog neba do sljedećeg je razdaljina putovanja petsto godina. Veličina svakog neba je poput putovanja petsto godina. Na sedmom nebu je more, od njegovog podnožja do vrha je kao između nebesa i zemlje. Potom je iznad toga sedam divojaraca. Između njihovih koljena i papaka je kao između nebesa i zemlje. Potom, iznad toga je Arš od čijeg podnožja do vrha je kao između nebesa i zemlje. Allah je iznad toga. Njemu od ljudskih djela nije

² Muttefekun alejhi: El-Buhari, 6345; Muslim, 2730; hadis od Abdullaha b. Abbasa, radijallahu anhum. Navodi se u *Ed-Daife* (5443), zbog neispravnog dodatka koji se navodi na kraju kod Et-Taberanija i drugih.

*ništa skriveno.*³ Prenose Ebu-Davud, Et-Tirmizi, Ibn-Madždže. Ebu-Davud i drugi sa lancem prenosilaca od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u hadisu u kojem se govori o škripanju da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Njegovo Prijestolje nad Njegovim nebesima je ovako,*” pa je svojim prstima pokazao napravivši nešto poput kupole.⁴

U *Sahibul-Buhariju* od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, se prenosi da je rekao: „*Kada molite Allaba za Džennet, molite ga za Firdevs. To je najbolji dio Dženneta, a iznad njega je Prijestolje Milostivog.*”⁵ Riječ *fevkahu* se prenosi u genitivu, a i u nominativu, a tada znači Njegov krov je Prijestolje Milostivog.

Grupacija apologetičara smatra da je Arš kružni kosmos koji obuhvata svijet sa svih strana. Možda su ga nazvali geografski kosmos, ili deveti kosmos. Ovo nije ispravno, jer je u Šerijatu potvrđeno da Arš ima stubove koje nose meleki, kao što Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Ijudi će biti proživljeni i prvi ću se probuditi i naći se pred Musaom koji će se držati za jedan stub Arša. Ne znam da li se probudio prije mene, ili mu je bila uračunata smrt i proživljenje na Turu.*”⁶

Prijestolje u jeziku označava sjedaljku u kojoj sjedi vladar. Uzvišeni o Belkisi kaže:

﴿وَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ﴾

„...a ima i prijesto veličanstveni.” (En-Neml, 23.)

To nije kosmos, niti to Arapi iz ovih riječi shvataju. Kur'an je objavljen jezikom Arapa. Označava sjedaljku koja ima noge, a nose

³ Ebu-Davud, 4723; i dr. Lanac prenosilaca je slab. Navodi se u *Zilalul-Dženneb*, 577.

⁴ Ebu-Davud, 4726; i dr. Lanac prenosilaca je slab, a o škripi Arša nije ispravan nijedan hadis. Navodi se u *Zilalul-Dženneb*, 575-576.

⁵ Sahih. Prenosi ga Buharija, 7423; i Ahmed, 2/335. Navodi se u *Es-Sabiha*, 921 i *Zilalul-Dženneb*, 581.

⁶ Muttefekun alejhi. Izvod hadisa je prethodio.

je meleki. Prijestolje je poput svoda nad svijetom. Ono je krov svih stvorenja. U stihovima Ummej b. Ebi-Salta⁷ se kaže:

*Slavite Allaha, jer je On slave dostojan,
Naš Gospodar na nebesima je velikim,
On je Uzvišen - stvorio je ljude,
A na nebesima Prijestolje uzvišeno,
Pogledi Ga ne mogu doseći,
A kod Njega ćeš vidjeti meleke,
Kako poglede prema gore drže.*

Abdullah b. Revaha, radijallahu anhu, je ispjevao stihove kojima je aludirao odgovor ženi kada ga je optužila za odnos sa sluškinjom:

*Svjedočim da je Allahovo obećanje istina,
I da će Vatra peći nevjernike,
Da je Arš iznad vode,
A iznad Arša je Gospodar svijetova,
Nose ga meleki jaki,
Obilježeni Božiji meleki.*

Ibn Abdul-Berr i drugi imami spominju ovaj stih.

Ebu-Davud prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Dozvoljeno mi je da pričam o jednom od Allahovih meleka, nosioca Arša. Između njegove resice na uhu do plećke je poput putovanja sedamsto godina.”⁸ Prenosi ga i Ibn Ebi-Hatim: „Ptice bi letjele sedamsto godina.”

⁷ On je Umejje b. Abdullah b. Ebi-Salt b. Ebi-Rebia b. Avf es-Sekafi, pjesnik iz perioda džahilijeta, mudrac od stanovnika Taifa. Kada se pojavio Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, iz zavisti nije povjerovao u njega. Kada je iscitirao stihove, Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Jezič je povjerovao ali je srce zanegiralo.”

⁸ Sahih. Prenosi ga Ebu-Davud, 4727. Navodi se u *Es-Sahibi*, 151.

Oni koji mijenjaju Allahov Govor, a za Arš kažu da se pod njim misli na vlast, šta će reći za riječi Uzvišenog:

﴿وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَنِيَّةٌ﴾

„I vidjet ćeš meleke kako Arš okružuju, veličajući i hvaleći Gospodara svoga.“ (El-Hakkah, 17.) i

﴿...وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ...﴾

„...a Njegov je prijesto iznad vode bio...“ (Hud, 7.)

Hoće li reći: Njegovu vlast će toga dana nositi osmerica. Njegova vlast je na vodi i da će se Musa uhvatiti za stubove vlasti. Da li će to reći pametan čovjek koji zna šta govori?

O Kursiju Uzvišeni kaže:

﴿...وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ...﴾

„...Njegova Kursija obuhvaća i nebesa i Zemlju...“ (El-Bekare, 255.)

Rečeno je da je to, također, Arš, ali je ispravno da nije. Prenosi se to od Ibn-Abbasa, radijallahu anhumu, i drugih. Ibn Ebi-Šejbe⁹ u knjizi *Opis Arša* i El-Hakim u svome *Mustedreku* prenose, rekavši: „Ova predaja je prema uslovima El-Buharija i Muslima, ali je nisu naveli, od Se'ida b. Džubejra¹⁰, a on od Ibn-Abbasa da je o riječima Uzvišenog:

﴿...وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ...﴾

„...Njegova Kursija obuhvaća i nebesa i Zemlju...“ (El-Bekare, 255.) rekao: „Kursij je mjesto stopala, a veličinu Arša zna samo

⁹ On je Ebu-Bekr Abdullah b. Muhammed b. Kadi Ebi-Šejbe, imam, učenjak, predvodnik hafiza, autor *Musneda*, *Musannefa* i *Tefsira*. Umro je 235. h.g.

¹⁰ On je imam, hafiz, kari'a, komentator Kur'ana Ebu-Muhammed Se'id b. Džubejr el-Esedi. Umro je 95. h.g.

Uzvišeni Allah.“¹¹ Ova predaja se prenosi sa lancem prenosilaca do Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, ali je ispravno da se završava na Ibn-Abbasu.

Es-Suddi kaže: „Nebesa i zemlja su unutar Kursijja, pred Aršom.“¹²

Ibn-Džerir prenosi od Ebu-Zerra da je rekao: „Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako govori: '*Kursijj u odnosu na Arš je poput željezne halke koja se baci u pustinju.*'“¹³

Neki su rekli da je Kursijj Njegovo znanje, i to se pripisuje Ibn-Abbasu, ali se od njega pouzdano zna ono što je prenio Ibn Ebi-Šejbe, kao što je prethodno rečeno. Ko kaže drugačije, nema dokaza osim nagađanja. Iz ovoga se očituje da ovakvi navodi potječu iz epidemije pokuđenog kelama, kao što je rečeno i o Aršu. Kursijj, kao što je više ispravnih prethodnika reklo, je ispred Arša poput stepenica ka njemu.

Neovisnost Allaha, subhanehu ve te'ala, o Aršu

Autor kaže: „Uzvišeni je neovisan o Aršu i o svemu mimo Arša. On obuhvata sve i iznad svega je. Njegova stvorenja su nemoćna obuhvatiti Ga.“

Autorove riječi: „On je neovisan o Aršu i o svemu mimo Arša“ se potvrđuju riječima Uzvišenog:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَعَلِّي عَنِ الْعَالَمِينَ﴾

¹¹ Predaja je ispravna kao mevkuf, a kao merfu je slaba, kao što sam pojasnio u knjizi *Ma delle alejhil-Kur'an...* od El-Alusija. *Zilalul-Deženneh*, 102/36.

¹² Taberi u *'Ijfsiru*, 5790.

¹³ Sahih, prenosi se u *E.s-Sahiba*, 109.

„...doista, je Allah neovisan od svih svjetova.“ (El-Ankebut, 6.) Uzvišeni kaže:

﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾

„...a Allah je Neovisan i hvale Dostojan.“ (Fatir, 15.)

Autor, Allah mu se smilovao, je izrekao ove navode ovdje, jer je nakon spomena Arša i Kursija spomenuo Njegovu neovisnost o Aršu i svemu što je mimo Arša, da bi pojasnio da je stvorio Arš kako bi se nad njim uzvisio. On nije u potrebi za njim, nego je u tome postojala mudrost koja ga nalaže. Ako je ono što je visoko iznad onoga što je nisko, to ne nalaže da ono što je nisko obuhvata ono što je visoko i da ga nosi, niti ono što je iznad da bude ovisno o njemu. Pogledaj u nebo, kako je ono iznad zemlje i nije ovisno o njoj. Allah Uzvišeni je daleko veći i uzvišeniji da bi to Njegova Uzvišenost nalagala. Zapravo, zahtjevi Njegove Uzvišenosti su Njegove specifičnosti, a one su da On u Svojoj moći nosi sve što je ispod, da sve što ispod je ovisno, a On je neovisan o svemu što je ispod. Uzvišeni, azze ve dželle, ga obuhvata. On je iznad Arša kojeg nosi Svojom moći, a i one koji ga nose. Njegova neovisnost o Aršu, ovisnost Arša o Njemu, obuhvatanje Arša, činjenica da Njega Arš ne obuhvata, Njegovo ograničavanje Aršom, činjenica da Ga Arš ne ograničava su nužne osobine kojih su stvorenja lišena.

Oni koji negiraju uzvišenost, tj. oni koji je obesnažuju, kada bi im se ovo detaljno pojasnilo, bili bi upućeni na pravi put i znali bi podudarnost razuma sa Objavom i slijedili bi dokaze. Međutim, oni su napustili dokaze i zalutali sa pravoga puta. O tome je imam Malik kada je upitan o govoru Uzvišenog

﴿ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ﴾

„...a zatim se nad Aršom uzvisio.“ (El-E'araf, 53.): „Kako se uzvisio?“- rekao: „Uzvisivanje je poznato, a kakvoća je nepoznata.“

Ovaj odgovor se prenosi i od Ummu-Seleme¹⁴, radijallahu anha, kao mevkuf (njene riječi) i merfu' (sa lancem koji seže do Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem).¹⁵

Autorove se riječi: „**On sve obuhvata i iznad svega je.**” u nekim prijepisima navode kao: „On sve obuhvata što je iznad njega“.

Prva verzija je ispravna, a znači da On Uzvišeni obuhvata svaku stvar i da je iznad svake stvari.

Drugo značenje je: On obuhvata sve iznad Arša, a Allah najbolje zna. Najvjerovatnije, da su prepisivači nenamjerno ispustili veznik, pa su drugi ljudi iz te kopije prepisivali, ili su ga neki zalutali namjerno izbacili želeći napraviti nered i negirati osobinu uzvišenosti. Postoji dokaz da je Arš iznad svih stvorenja i da iznad njega nema nijednog stvorenja. Zato autorove riječi u značenju: Obuhvata sve što je iznad Arša nemaju značenje, jer iznad Arša nema nijednoga stvorenja koje bi obuhvatao. Stoga se ovdje mora neminovno potvrditi veznik. Pravo značenje je: Uzvišeni obuhvata svaku stvar i iznad svake stvari je. Njegovo obuhvatanje svake stvari se navodi u riječima:

﴿... وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ۝﴾

„...a **Allahu oni neće moći umaći.**“ (El-Burudž, 20.)

﴿... أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ ۝﴾

„...a **On znanjem Svojim obuhvaća sve.**“ (Fussilet, 54.)

¹⁴ Ona je Hind bint Ebi-Umejje el-Mugire b. Abdullah b. Omer b. Mahzum b. Jakaza b. Murre el-Mahzumije, kćerka amidže Halid b. Velida. Jedna je od prvih muhadžirki. Prije Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, bila je udata za svojim bratom po mlijeku Ebu-Selemom b. Abdul-Esedom el-Mahzumijem. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, oženio se njome 4. h.g. Ona je zadnja umrla od svih majki vjernika. Umrla je 59. h.g.

¹⁵ Predaja nije ispravna, a ispravno je da se zaustavlja na Maliku ili Ummu-Selemi. Kao izreka je poznatija od Malika.

﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطًا﴾

„Allahovo je sve što je na nebesima i što je na Zemlji. A Allah sve obuhvata.“ (En-Nisa', 126.)

Pod Njegovim obuhvatanjem stvorenja ne misli se da je On poput kosmosa i da su stvorenja unutar Njegovog svetog Bića. Neka je Allah od toga daleko Uzvišen! Nego se želi reći: On to obuhvata Svojom veličinom i sveobuhvatnim znanjem i moći, jer su stvorenja u odnosu na Njegovu veličinu poput zrna gorušice. Prenosi se od Ibn-Abbasa, radijallahu anhumā, da je rekao: „Sedam nebesa i sedam zemalja i sve što je na njima, i sve što je između njih, su u Ruci Milostivog i poput su zrna gorušice u ruci jednog od vas.” Poznato je, a Allahu pripada najuzvišeniji primjer, da kada se kod jednog od nas nađe zrno gorušice, ako želi uzet će ga i obuhvatiti svojom šakom, a ako želi staviti će ga ispod. U oba slučaja čovjek je odvojen od njega, iznad njega je iz svakog aspekta. Šta tek reći za Velikoga čiju veličinu putem opisa niko ne može obuhvatiti? Kada bi želio danas bi u šaku uzeo nebesa i zemlju i sa njima učinio ono što će učiniti na Sudnjem danu. To se neće više puta desiti, jer je to postojeća moć koju On sada ne pokazuje. Kako razum ne može pojmiti, uz to sve, da se Uzvišeni približava dijelovima svijeta, a On je iznad Svoga Arša i nebesa, ili da Sebi približava koga hoće od Svojih stvorenja? Ko to negira nije Ga pravilno pojmió. U poznatom hadisu Ebu-Rezina¹⁶, kojeg prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, o viđenju Gospodara, se prenosi da mu je Ebu-Rezin rekao: „Kako će, Allahov Poslaniče, biti svi ma nama moguće da Ga vidimo, a on je Jedan a mi smo skupina?” - pa mu je rekao: „Obavijest ću te o sličnom primjeru iz Allahovih blagodati. Ovo je Mjesec, jedan od Allahovih dokaza. Svako od vas ga direktno vidi. Allah je veći od toga. Kada zađe, bit će jasno da je on veći od svake

¹⁶ El-Ukajli je ashab Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Bio je stanovnik Taifa. Njegovo ime je Lekit b. Amir b. Sabire b. Abdullah b. el-Muntefik.

stvari.”¹⁷ Ovo otklanja svaku problematičnost i obesnažuje svaku maštu. On je iznad svih stvorenja, kao što Uzvišeni kaže:

﴿...وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ...﴾

„...i jedini je On Vladar nad robovima Svojim...” (El-En'am, 18. i 61.)

﴿...تَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ...﴾

„...boje se Gospodara svoga, Koji je iznad njih...” (En-Nahl, 50.)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u hadisu o divojarcima koji je prethodno naveden, spominje: „Arš je iznad toga, a Allah je iznad toga svega.”¹⁸ Abdullah b. Revaha je spjevao spomenute stihove pred Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem. On mu je potvrdio što je govorio i nasmijao mu se.¹⁹ Tako je Hassan b. Sabit, radijallahu anhu, spjevao:

*Svjedočim, s Allahovom dozvolom,
Da je Muhammed poslanik Onoga,
Koji je iznad nebesa.
I da su ocu Jahjaovom i Jahjau,
Djela od njihovog Gospodara primljena,
I da su židovi bili neprijatelji sinu Merjeminu,
Koji je kao poslanik došao od Vlasnika Arša.
I da je brat el-Ahkafa, dok je među njima boravio,
Borio se u ime Allaha i pravedan bio.*

¹⁷ Ebu-Davud, 4731. Lanac prenosilaca je slab, a tekst je dobar, kao što je pojašnjeno u *Zilalul-Dženneh*, 459-460.

¹⁸ Hadis je slab. Izvod mu je prethodio.

¹⁹ Hadis je slab, a riječi Ibn Abdul-Berra: „Prenosimo ga sa nekoliko ispravnih seneda”-podliježu razmatranju. Ez-Zehebi u knjizi *El-Uluw*, str. 106, komentarišući Ibn Abdul-Berrov navod kaže: „Prenosi se kao mursel predaja na nekoliko načina”, a zatim ih je sve spomenuo.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „I ja svjedočim.“²⁰

Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Kada je Allah završio stvaranje, zapisao je u Knjizi koja je kod Njega iznad Arša: 'Moja milost je pretekla Moju srdžbu.'“²¹ U drugoj predaji se navodi: „Moja milost je nadvladala Moju srdžbu.“ Prenosi ga El-Buhari i drugi, a Ibn-Madždže prenosi od Džabira, sa punim lancem prenosilaca, da je rekao: „Dok stanovnici Dženneta budu u blagodatima, pojavit će im se svjetlo. Podići će svoje glave ka njemu, a kada ono Silni, dželle dželaluhu, iznad njih - sve ih nadgleda i govori: 'Stanovnici Dženneta, neka je mir na vas.' Potom je proučio riječi Uzvišenog:

﴿سَلَّمَ قَوْلًا مِّن رَّبِّ رَحِيمٍ﴾

„Mir vama!“ - bit će riječi Gopodara Milostivog.“ (Jasin, 58.)

Gledat će ih, a oni će gledati u Njega. Neće se obazirati ni na jednu bago-dat sve dok budu gledali u Njega.“²²

Muslim prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, u komentaru riječi Uzvišenog:

﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ...﴾

„On je Prvi i Posljednji, i Vidljivi i Nevidljivi“ (El-Hadid, 3.): „Ti si Prvi, prije Tebe nema ništa. Ti si Posljednji, nakon tebe nema ništa. Ti si vidljivi (Zahir), iznad tebe nema ništa. Ti si skriven, izza Tebe nema ništa...“²³ Pod pojavom (zahirom) se ovdje misli na uzvišenost, kao što Uzvišeni kaže:

²⁰ Daif, prenosi ga Ibn-S'ad u *Et-Tabekatu*, sa slabim i isprekidanim lancem prenosilaca.

²¹ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 3194; Muslim, 2751. Navodi se u *Zilalul-Dženneh*, 608-609.

²² Daif. Prethodno je naveden, a riječi šejha Ahmeda Šakira „Lanac prenosilaca je dobar“ nisu ispravne, zbog onoga što sam navao prije.

²³ Sahih.

﴿فَمَا أَشْطَعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ...﴾

„*I tako oni nisu mogli ni da ga prijeđu...*“ (El-Kehf, 97.), (en jazheruhu) tj. da ga prijeđu.

Sva ova četiri imena su približna. Dva od njih označavaju da je Gospodar Uzvišeni oduvijek i zauvijek, a druga dva označavaju Njegovu uzvišenost i blizinu. Ebu-Davud od Džubejra b. Muhammeda b. Džubejra b. Muṭ'ima, a on od njegovog oca, a on njegovog djeda prenosi da je rekao: „Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, je došao neki beduin i rekao: 'Allahov Poslaniče, ljudi su iscrpljeni, zalihe su nestale, imeci potrošeni, stoka propala, pa traži za nas kišu od Allaha. Mi uzimamo tebe kao zalagača kod Allaha i uzimamo Allaha kao zalagača da se ti odazoveš našem zahtjevu.' Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: 'Teško tebi! Znaš li šta govoriš?!' Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je tesbihom slavio Allaha i to činio neprestano sve dok se nisu vidjele promjene na licima ashaba. Zatim je opet rekao: 'Teško tebi! Allah se ne uzima kao zalagač ni za jednog od Svojih stvorenja! Allahova veličina je veća od toga. Teško tebi! Znaš li ko je Allah?! Allah je iznad Svoga Arša! Arš je iznad nebesa', pa je prstima pokazao napravivši nešto poput svoda. 'On škripi kao što sedlo škripi pod jahačem.'“²⁴

U događaju S'ada b. Muaza na dan Benu-Kurejze kada je presudio da se njihovi borci pobiju, a njihove porodice porobe, se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Presudio si među njima presudom Vladara iznad sedam nebesa.*“²⁵ Ovo je vjerodo-

²⁴ Daif.

²⁵ Predaja je ispravna, bez dodatka „iznad sedam nebesa“. Tako se navodi u oba *Sabiha* i u *El-Musnedu*. Ovaj dodatak navodi samo Muhammed b. Salih et-Temar, kao što se prenosi u *El-Uluvvu*, 102. Kaže se: On je istinu govorio, a u *Et-Takribu* se navodi: „Istinu je govorio, ali je griješio.“ Kažem: Usamljenost ovakvih se ne može prihvatiti, iako ga autor smatra ispravnim, kao i imam Ez-Zehebi. O potvrdi Allahove uzvišenosti postoje drugi ispravni hadisi koji su dovoljni u odnosu na ovaj. Autor će spomenuti neke od njih. Pogledaj derivaciju hadisa u *Muhtesarul-uluvv*, 87/11.

stojan hadis. El-Emevi²⁶ ga prenosi u knjizi *El-Megazi*. Izvornik mu je u oba *Sabiha*.

El-Buhari od Zejnebe, radijallahu anha, prenosi da se ponosila pred suprugama Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, govoreći: „Vas su udale vaše porodice, a mene je udao Allah iznad sedam nebesa.”²⁷

Od Omera, radijallahu anhu, se prenosi da je prošao pored neke starice, pa ga je ona zaustavila, a on je sa njom stao pričati. Neki čovjek reče: „Vođo vjernika, ljude si zadržao zbog te starice.” Reče: „Teško tebi! Znaš li ko je ona? To je žena čiju je Allah pritužbu čuo iznad sedam nebesa. Ovo je Havla o kojoj je Uzvišeni Allah objavio:

﴿قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَدِّلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكَى إِلَى اللَّهِ﴾

„Allah je čuo riječi one koja se s tobom o mužu svome raspravljala i Allahu se jadala...” (El-Mudžadele, 1.)” Prenosi ga Ed-Darimi.²⁸

Ikrima od Ibn-Abbasa o riječima Uzvišenog:

﴿... ثُمَّ لَا تَمْنَهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَنِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ ...﴾

„...pa ću im i sprijeda, i straga, i zdesna, i slijeva prilaziti...” (El-E'araf, 17.) prenosi da je rekao: „Nije mogao da kaže *iznad njih*, jer je znao da je Allah iznad njih.”

Ko posluša Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, hadise i ispravne navode od selefa naći će u njima potvrdu Allahove uzviše-

²⁶ On je Jahja b. Se'id b. Eban b. Se'id b. el-As. Imam, muhaddis, Ebu-Ejjub el-Kureši el-Emevi el-Kufi. Umro je 194. h.g.

²⁷ Sahih. Kod El-Buharija se prenosi u *Knjizi tevbiha*, 7420; iz Enesovog hadisa koji kaže: „Zejneba se ponosila...” Predaja se ne navodi u Zejnebinom *Musnedu*, kao što je to naveo autor, Allah mu se smilovao.

²⁸ Daif, prenosi ga Ebu-Seid ed-Darimi u knjizi *Replika džehmijama*, str. 26 iz pravca Ebu-Jezida el-Medenija, a on od Omera. Ez-Zehabi kaže: „Ovaj lalac je ispravan, a u njemu ima prekid. Ebu-Jezid nije živio u doba Omera.

nosti, tako da se ne može sve sročiti na jedno mjesto. Nema sumnje da, kada je Allah stvorio ljude, nije ih stvorio u Svome svetu Biću. Neka je Allah Uzvišen od toga! On je Jedan, o Njemu sve ovisi, nije rodio niti je rođen. Iz toga se nužno zaključuje da je njihovo stvaranje izvan Njegovog Bića. Da se Uzvišeni nije opisao uzvišenošću Svoga Bića, a On sam po Sebi opstoji i nije pomiješan sa svijetom, bio bi opisan suprotno tome, jer određena stvar koja podrazumijeva drugu, mora biti izvan nje ili suprotno njoj. Nasuprot uzvišenosti stoji niskost koja je apsolutno pokuđena, jer predstavlja boravište Iblisa, njegovih sljedbenika i vojske.

Ako se kaže: Mi ne smatramo ispravnim da On prihvata uzvišenost sve dok se iz negacije uzvišenosti nužno ne dođe do potvrde njene suprotnosti. Reći će se: Ako ne prihvata uzvišenost, onda nema suštinu koja opstoji sama po sebi. Kada ste potvrdili da je On bit koji Sam po Sebi opstoji i nije izmiješan sa svijetom i da postoji van njega, onda Njegovo postojanje u mislima nije samo u mislima, već On postoji kategorički izvan misli. Svi razboriti ljudi nužno znaju da onaj koji tako postoji mora biti ili unutar svijeta ili van njega. Negiranje toga predstavlja poticanje onoga što je jasnije od nužnih primarnih činjenica, bez imalo sumnje. Za to se neće argumentovati nekim dokazom, a da prilikom razjašnjenja znanje o tome neće biti jasnije. Pošto su osobine uzvišenosti osobine savršenstva u kojima nema manjkavosti, ne iziskuju manjkavost, niti obavezuju nešto čega se treba čuvati, a ne suprotstavljaju se ni Kur'anu, ni Sunnetu, ni kosenzusu, onda je negiranje suštine prava neistina i besmisao s kojima Šerijat u osnovi nije došao. Kako kada postojanje toga nije moguće potvrditi, kao i potvrditi Njegove poslanike, te vjerovati u Njegove knjige i navode od poslanika, osim putem tih navoda? Šta tek reći kada se tome pridodaju svjedočenja ispravnih razuma i prirodne urođene vjere, te različiti potvrđeni tekstovi koji govore o Allahovoj Uzvišenosti nad Njegovim stvaranjima i robovima? Ti tekstovi podrazumijevaju oko dvadeset različitih vrsta odgovora.

Dokazi o Allahovoj, subhanehu ve te'ala, uzvišenosti

Prvi: Jasni govor o uzvišenosti vezan za česticu *min* koja označava uzvišenost Biti. Uzvišeni kaže:

﴿تَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ...﴾

„Boje se Gospodara svoga, Koji je iznad njih.“ (En-Nahl, 50.)

Drugi: Uzvišenost se spominje bez ove čestice:

﴿وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ...﴾

„I jedini je On Vladar nad robovima Svojim...“ (El-En'am, 18. i 61.)

Treći: Jasno kazivanje da se drugi k Njemu uspinje:

﴿تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ...﴾

„K Njemu se penju meleki i Džibril...“ (El-Me'aridž, 4.)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „Oni koji kod vas zanoće se uspinju, pa ih On pita...”²⁹

Četvrti: Jasno naglašavanje da se ka Njemu penju, kao što Uzvišeni kaže:

﴿...إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ...﴾

„...k Njemu se dižu lijepe riječi...“ (Fatir, 10.)

Peti: Jasna naznaka da se neka stvorenja ka Njemu penju, kao što kaže:

﴿بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ...﴾

²⁹ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 555; Muslim, 632. Ovo je dio hadisa Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, u kome se kaže: „Među vama se smjenjuju meleki dana i meleki noći.” Navodi se u *Zilalul-Idženneh*, 491.

„**Već ga je Allah uzdigao Sebi...**“ (En-Nisa', 158.)

﴿إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ﴾

„**Ja ću ti dušu uzeti, i k Sebi te uzdignuti...**“ (Ali Imran, 55.)

Šesti: Jasna naznaka apsolutne uzvišenosti koja ukazuje na sve stepene uzdizanja, Bićem, veličinom i ugledom, kao što Uzvišeni kaže:

﴿... وَهُوَ أَعْلَى الْعَظِيمِ ﴿١٥٨﴾﴾

„**On je Svevišnji i Veličanstveni!**“ (El-Bekare, 255.)

﴿... وَهُوَ أَعْلَى الْكَبِيرِ ﴿٢٥٥﴾﴾

„**On je Uzvišen i Velik.**“ (Sebe', 23.)

﴿... إِنَّهُ عَلَى حَكِيمٍ ﴿٢٣﴾﴾

„**On je, zaista, Uzvišen i Mudar!**“ (Eš-Šura, 51.)

Sedmi: Jasna naznaka o spuštanju Knjige od Njega, kao što kaže:

﴿تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٥١﴾﴾

„**Objavljivanje (spuštanje) Knjige od Allaha je Silnoga, Sveznajućeg.**“ (Gafir, 2.)

﴿تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾﴾

„**Objavljivanje (spuštanje) Knjige od Allaha je Silnog i Mudrog.**“ (Ez-Zumer, 1.)

﴿تَنْزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿١﴾﴾

„**Objava je (spuštena) od Svemilosnog Milostivog.**“ (Fussilet, 2.)

﴿ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ۝۱۱ ﴾

„Ona je Objava (spuštena) od Mudroga i hvale dostojnoga.“
(Fussilet, 42.)

﴿ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ ۝۱۲ ﴾

„Reci: 'Od Gospodara tvoga objavljuje (spušta) ga (Kur'an) melek Džibril s istinom...'“ (En-Nahl, 102.)

﴿ حَمِّ ۝۱۳ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝۱۴ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَرَكَةٍ ۝۱۵ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ ۝۱۶ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ۝۱۷ أَمْرًا مِّنْ عِنْدِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ۝۱۸ ﴾

„Ha-mim. Tako mi Knjige jasne, Mi smo je objavili (spustili) u Blagoslovljenoj noći, i Mi, doista, opominjemo; u njoj se rasčlanjuje svaka savršeno stvorena stvar, po zapovijedi Našoj! Mi smo, zaista, slali poslanike.“ (Ed-Duhan, 1-5.)

Osmi: Jasna naznaka da su određena stvorenja posebno kod Njega, da su jedna od drugih bliža Njemu, kao što kaže:

﴿ إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ ... ﴾

„Oni koji su bliski Gospodaru tvome...“ (El-E'araf, 206.)

﴿ وَلَهُ مَن فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَن عِنْدَهُ ... ﴾

„Njegovo je ono što je na nebesima i na Zemlji! A oni koji su kod Njega...“ (El-Enbija', 19.)

Posebno je napravio razliku između onih koji Njemu pripadaju i onih koji su kod Njega iz reda meleka i Njegovih robova. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, govoreći o Knjizi koju je Gospodar Uzvišeni napisao, kaže: „Ona je kod Njega iznad Arša.“³⁰

Deveti: Jasna naznaka da je On Uzvišeni na nebu. Ovo se kod komentatora iz reda ehliš-sunneta (sljedbenika sunneta) tumači na

³⁰ Muttefekun alejhi. Izvod hadisa je prethodio.

jedan od dva načina: Ili je *u* (*fī*) sa značenjem *ala* – *na*, ili se pod nebesima misli na uzvišenost, Oni se u tome ne razilaze i nije dozvoljeno drugačije tumačiti.

Deseti: Jasna naznaka uspinjanja vezana za česticu (prijedlog) *ala* (*na*) koja se posebno odnosi na Prijestolje, a Prijestolje je najviše stvorenje. U većini slučajeva navodi se vezano za česticu *thumme* *ثم* (*ḡatim*) koja ukazuje na poredak i vremenski period pauze.

Jedanaesti: Jasna naznaka dizanja ruku ka Allahu Uzvišenom, kao što Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Allah se stidi Svoga roba kada Mu podigne ruke da ih vrati prazne.*”³¹ Mišljenje da se pod uzvišenošću misli na smjer upućivanja dove je nužno neispravno po ljudskoj prirodno urođenoj vjeri. Osjećaj Allahove uzvišenosti kod sebe nalazi svaki onaj koji upućuje dovu, kao što će to kasnije biti pojašnjeno, inšallahu te'ala.

Dvanaesti: Jasna naznaka Njegovog spuštanja svake noći na dunjalučko nebo. Spuštanje je pojmljivo kod svih naroda i označava silazak od gore ka dolje.

Trinaesti: Naznaka osjećaja čulima na uzvišenost, kao što je na to ukazao onaj koji je najbolje od svih ljudi poznao svoga Gospodara, te koje su dužnosti i zabrane prema Njemu. On je bio na velikom okupljalištu kojem nije bilo sličnog, u velikom danu, na velikom mjestu. Rekao im je: „*Vi ćete biti upitani o meni i šta ćete reći?*” Rekli su: „*Svjedočimo da si dostavio, izvršio i savjetovao.*”³² Podigao je svoj časni prst ka nebu, ka Onome koji je iznad njega i iznad svega, govoreći: „*Allahu moj, posvjedoči.*” Kao da gledamo taj časni prst podignut ka Allahu, i taj časni jezik koji Onome, prema kome je podignut prst, kaže: „*Allahu, posvjedoči!*” Mi svjedočimo da je on

³¹ Sahih. El-Hakim, 1/497; i drugi, koji kaže da je vjerodostojan, kao i Ez-Zehebi, te Ibn-Hibban.

³² Sahih. Ovo je dio dugog hadisa od Džabira koji se prenosi o oprosnom hadždžu Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. Prenose ga Muslim, 1218; Ebu-Davud, 1905; Ed-Darimi, 2/45-49; Ibn-Madže, 3074; i drugi, a ja sam ga posebno izdvojio u jednom dijelu knjige navodeći sve predaje i potvrđene dodatke od Džabira, radijallahu anhu, u jednom kontekstu. Dodao sam koristi i komentare.

jasno dostavio, ispoštovao poslanstvo svoga Gospodara kako mu je naređeno i da je savjetovao svoj ummet na najbolji način. Zato pored njegovog pojašnjenja dostave, otklanjanja sumnji i razjašnjenja nema potrebe za usiljenošću i vještačenjem. Hvala Allahu, Gospodaru svjetova.

Četrnaesti: Jasna naznaka pitanjem *gdje*, kao što govori najznanije stvorenje o Njemu. Onaj ko je najbolje savjetovao svoj ummet i koji se najbolje znao izraziti o ispravnom značenju, sa riječima koje nisu nimalo aludirale na neistinu, ni iz jednog aspekta. Upitao je: „*Gdje je Allah?*”³³ na više mjesta.

Petnaesti: Poslanikovo, sallallahu alejhi ve sellem, svjedočenje onome koji kaže da je Gospodar na nebesima da je vjernik.

Šesnaesti: Obavijest Uzvišenog o Faraonu koji je poželio da se popne ka nebu i da vidi Musaovog Boga i porekne ono što je objavio, rekavši da je iznad nebesa. Uzvišeni kaže:

﴿يَهْمَنُ ابْنُ لِي صَرَحًا لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ ﴿٦٠﴾ أَسْبَابَ السَّمَوَاتِ فَأَطَّلَعَ إِلَىٰ إِلَهِ مُوسَىٰ وَإِنِّي لِأُظَنُّهُ، كَذِبًا﴾

„'O Hamane' - reče Faraon - 'sagradi mi jedan toranj ne bih li stigao do staza, staza nebeskih, ne bih li se popeo do Musaova Boga, a ja smatram da je on, zaista, lažac.'“ (El-Mu'min, 36.)

Ko negira Allahovu Uzvišenost iz reda džehmija postao je faraonovac, a ko je potvrdi, onda je musaovac, muhammedovac.

Sedamnaesti: Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, obavijest da je on vraćao od Musaa, alejhis-selam, do Gospodara u noći Mi'ra-

³³ Sahih. Prenosi ga Muslim, 537; i drugi od Muavije b. El-Hakema da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao sluškinji: „*Gdje je Allah?*”, pa je rekla: „Na nebu.” Upitao je: „*A ko sam ja?*” Odgovorila je: „*Ti si Allahov Poslanik.*” Potom je rekao: „*Osllobodi je, ona je vjernica.*” Navodi se u *Zilalul-Dženneh*, 489-490. *Muhtesarul-uluv*, str. 81. Ez-Zehabi kaže: „Hadis je sahih, prenosi ga Muslim.”

dža radi smanjenja broja namaza. Penjao se svome Gospodaru, a zatim se vraćao Musau nekoliko puta.³⁴

Osamnaesti: Tekstovi koji ukazuju da će Ga stanovnici Dženneta vidjeti, kao što se navodi u Kur'anu i Sunnetu. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je obavijestio da će Ga vidjeti kao što vide Sunce i Mjesec u noći uštapa, kada nema oblaka. Gledat će Ga samo prema gore, kao što kaže Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: „*Dok stanovnici Dženneta budu u svojim blagodatima, zasijaj će im svjetlo, pa će podići svoje glave, a kada ono Silni, dželle dželaluhu, nadgleda ih iznad njih i kaže: 'Stanovnici Dženneta, neka je mir na vas.'* Potom je proučio riječi Uzvišenog:

﴿سَلَّمَ قَوْلًا مِّن رَّبِّ رَحِيمٍ﴾

„Mir vama! - bit će riječi Gopodara Milostivog.“ (Jasin, 58.) Potom će zaći, a Njegova milost i blagoslov prema njima će ostati u njihovim kućama.“³⁵ Prenosi ga imam Ahmed u *El-Musnedu* i drugi kao hadis od Džabira, radijallahu anhu. Nijekanje uzvišenosti je potpuno samo sa nijekanjem viđenja. Zato su nesretne džehmije to odbacile, a sljedbenici Sunneta su potvrdili i priznali obje ove činjenice zajedno (uzvišenost i viđenje). Onaj ko je potvrdio viđenje, a negirao uzvišenost, ostao je neopredjeljen. Nije pripadao ni jednom ni drugom. Kada bi se ove pobrojane vrste dokaza pojedinačno razmatrale, prerasle bi na otprilike hiljadu dokaza. Zato onaj koji pogrešno tumači šerijatske tekstove mora dati odgovor na njih sve. Uistinu je nezamislivo da da ispravan odgovor samo na dio njih!

³⁴ Muttefekun alejhi. Prethodno je spomenut. Pogledaj kontekst u knjizi *Mubtesar el-uluv*, 17.

³⁵ Daif, zbog Ebu-Asima el-Ibadanija. Hadis je prethodno je naveden.

Govor prethodnika o Allahovom uzvisivanju

Ispravni prethodnici o potvrdi Allahove osobine uzvišenosti imaju mnogo navoda. Od njih su: Šejhul-islam Ebu-Isma'il el-Ensari u svojoj knjizi *El-Faruk* sa lancem prenosilaca od El-Mutie el-Belhija navodi da je upitao Ebu-Hanifu o onome ko kaže: „Ne znam gdje je moj Gospodar, na nebesima ili na zemlji.“ Ebu-Hanife je rekao: „Taj je postao nevjernik, jer Uzvišeni kaže:

﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى﴾

„Svemilosni, Koji se nad Aršom uzvisio.“ (Ta-ha, 5.), a Njegovo Prijestolje je iznad sedam nebesa.“ Rekao sam: Ako kaže: „On je iznad Arša“, ali doda: „Ne znam da li je Arš na nebesima ili na zemlji“, Ebu-Hanife reče: „On je kafir, jer je opet negirao da je On na nebu. Ko negira da je On na nebu, postao je nevjernik. Allah je u najvišim visinama (Illijin), Njega mole odozdo prema gore, a ne prema dolje.“ Ne treba se osvrutati na one koji to negiraju, a pripisuju se pravcu Ebu-Hanife, nego su mu se pripisivale neke grupe mu'tezila i drugih, a suprotstavljali su mu se u mnogim njegovim uvjerenjima. Imamima Maliku, Šafiji i Ahmedu se pripisuju mnogi koji im se suprotstavljaju u nekim njihovim uvjerenjima. Poznat je događaj u kojem je Ebu-Jusuf tražio pokajanje Bišra el-Merisija nakon što je negirao da je Allah, azze ve dželle, iznad Arša. Prenose ga Abdur-Rahman b. Ebi-Hatim i dr.

Ko protumači riječ *iznad* u smislu da je On bolji od Svojih robova i da je bolji i vrjedniji od Svoga Arša, kao što se kaže: „Namjesnik je iznad ministra, a dinar je iznad dirhema“, takvo tumačenje ispravni razumi preziru, a ispravna srca se od njega grče. Kada neko kaže: Allah je bolji od Svojih robova i bolji od Svoga Arša, to spada u kategoriju govora: „Led je hladan, a vatra je vruća. Sunce bolje sija od svjetiljke, nebo je uzvišenije od krova kuće. Brdo je teže od kamenja... Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je bolji od židova, nebesa su iznad zemlje.“ U ovakvim riječima nema

nikakve slave, veličanja i pohvale. Zapravo, ovo je najniži i najneuračunljiviji govor. Kako se to onda može pristajati Allahovom govoru, jer kada bi se ljudi i džini sastali da donesu nešto slično, ne bi to donijeli, makar jedni drugima pomagači bili. Zapravo, ovo je jedan vid umanjivanja vrijednosti Allahovog govora. U pjesničkom primjeru se kaže:

*Zar ne vidiš da se cijena sablje umanjuje,
Kada se kaže da je sablja bolja od štapa.*

Ako neko kaže: Dragulj je iznad ljuske luka i iznad ribljih krljušti. Pametni ljudi bi se nasmijali zbog razlike između tih stvari. Razlika između Stvoritelja i stvorenja je daleko veća. Unatoč tome, nekada određena okolnost zahtijeva da se to navede, kao kada se protiv onih koji obesnažuju tekstove iznosi argumentacija. Tako je iskreni Jusuf rekao:

﴿...ءَأَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ۝۳۹﴾

„...ili su bolji raznorazni bogovi ili Allah, Jedini i Svemoćni?“
(Jusuf, 39.)

﴿...ءَاللّٰهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ ۝۴۰﴾

„...šta je bolje: Allah ili oni koje Njemu ravnim smatraju.“
(En-Neml, 59.)

﴿...وَاللّٰهُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ۝۴۱﴾

„...a Allah je bolji i trajnije nagrađuje.“ (Ta-ha, 73.)

Ovo značenje uzvišenosti je u okviru potvrde apsolutne uzvišenosti iz svakog aspekta. Allahu Uzvišenom pripada uzvišenost nadmoći, uzvišenost ugleda, uzvišenost Bića. Ko dio ovih uzvišenosti potvrdi a dio negira, umanjio je vrijednost. Njegova uzvišenost je apsolutna iz svih aspekata. Ako kažu: To se odnosi na uzvišenost apstraktne pozicije (mjesta), a ne mjesta (u fizičkom smislu), onda

treba znati da se riječ pozicija (mjesto) upotrebljava i za izraze o duhovnim stanjima, kao što se upotrebljava i za fizička mjesta. Kada se kaže: „Ti u našim srcima imaš mjesto“, ili „Mjesto tog i tog u našim srcima je veće od tog i tog“, kao što se u predaji navodi: „Kada od vas neko želi znati kakvo je njegovo mjesto kod Allaha, neka pogleda kakvo je mjesto Allaha u njegovom srcu. Allah Svoga roba kod Sebe stavlja na mjesto onako kako Njega rob stavi u svoje srce.”³⁶ Njegove riječi: „mjesto Allaha u njegovom srcu“ označavaju postojeću spoznaju, ljubav i veličanje Allaha. Kada se zna da mjesto označava i apstraktan pojam, uzvišenost primjera u mislima prati stvarnu uzvišenost. Ako su podudarni, onda su istina, a u suprotnom su neistina. Ako se kaže: „Misli se na uzvišenost u srcima i da je On u srcima veći od svake druge stvari“, reći će se: To je uistinu tako, a ova uzvišenost je podudarna sa Njegovom Uzvišeñošću nad svime. Ako On nije uzvišen Sam po Sebi nad svakom stvari, onda Njegova Uzvišenost u srcima nije podudarna, a to izgleda kao kada neko ono što nije uzvišeno načini uzvišenim.

Potvrda Allahove uzvišenosti od strane razuma na više načina

Kao što je Uzvišenost Allaha, subhanehu ve te'ala, potvrđena dokazima iz Kur'ana i sunneta, potvrđena je i razumom i priro-

³⁶ Ovu predaju ne poznajem, a potom sam je uz konsultacije sa nekom braćom, neka ih Allah nagradi, pronašao u *El-Hakimovom Mustedreku*, 1/494-495 sa sličnim kontekstom i on kaže da je ispravna. Ez-Zehabi navodi da je u predaji Omer b. Abdullah, štićenik Gafre, koji je slab. Sa ovim lancem prenosilaca ga navode i Ebu-Jala i dr. Navodi se i u *Ed-Dajfe*, (5407), a on je jedan od mnogobrojnih hadisa koji su slabi i apokrifni, kojima je Izzuddin Belik ispunio svoj *Minbadž*. Ima ih preko četrsto slabih i apokrifnih, ali je i pored toga tvrdio u uvodu svoje knjige da su mu svi hadisi vjerodostojni. Nadati se da će mi biti olakšano da mu dam repliku i nadam se da ću to brzo završiti, inšallahu te'ala.

dnom urođenom vjerom. Potvrđenost razumom se gleda iz nekoliko aspekata:

Prvi: Primarno kategoričko znanje da se dvije stvari koje postoje uklapaju jedna u drugu, kao što su osobine (svojstva), ili svaka zasebno opstoji sama po sebi.

Drugi: Pošto je stvorio svijet, Njegova stvorenja mogu biti u Njegovom Biću ili izvan Njega.

Prvo je neispravno i to iz dva razloga.

Prvi je konsenzus muslimana da je to neispravno, a *drugi* je, zato što iziskuje da On bude mjesto prezrenosti i prljavština, neka je Allah od toga uveliko Uzvišen.

Drugo iziskuje da svijet postoji izvan Njegovog Bića i tako biva odvojen, a razdvojenost biva obavezna, jer mišljenje da On ujedno nije vezan za svijet i da nije odvojen od njega je nepojmljivo.

Treće: Tvrdnja da Uzvišeni nije unutar svijeta, a ni van njega, iziskuje negiranje njegovog postojanja u cjelosti, jer to nije shvatljivo. On mora postojati, ili unutar ili van njega. Prvo je neispravno, pa se ustanovljava drugo, a razdvojenost od svijeta je obavezna.

Potvrda Njegove uzvišenosti putem prirodne urođene vjere (fitre) se ogleda u činjenici da sva stvorenja svojom prirodom i ispravnim srcima podižu ruke prilikom dove. Time ciljaju pravac Uzvišenosti svojim srcima iz poniznosti Allahu Uzvišenome. Muhammed b. Tahir el-Makdisi spominje da je šejh Ebu-Dža'fer el-Hemedani³⁷ došao na skup učitelja Ebu el-Mealija el-Džuzejnija, poznatog kao imama dva Harema koji je govorio o negiranju osobine uzvišenosti. Govorio je: „Allah je bio, a nije bilo Arša, a i sada je na onome na čemu je bio.” Šejh Ebu-Dža'fer reče: „Učitelju, obavijesti nas o toj nužnosti koju nalazimo u našim srcima, jer onaj ko je spoznao Allaha nikada nije rekao: „Allahu“, a da u svo-

³⁷ On je učenjak, imam, hafiz, asketa, Ebu-Dža'fer Muhammed b. Ebi-Alija Hasan b. Muhammed b. Abdullah el-Hemedani. Rođen je nakon 440. h.g., a umro je 531. h.g. Bio je veliki poznavatelj predanja i jedan od velikih sufija.

me srcu nije našao nužnost potražnje za uzvišenošću. Ne okreće se ni lijevo ni desno, pa kako ćemo onda ovu nuždu od sebe odbiti?" Ebu el-Meali se udario po glavi i sišao. Mislim da je rekao da je zaplakao i rekao: „Zbunio me El-Hemedani, zbunio me El-Hemedani." Šejh je htio reći da je to stvar koju je Allah u Svoje robove usadio kao prirodu koju nisu uzimali od poslanika. U svojim srcima su nalazili nužnu potražnju okretanja Allahu i Njegovom traženju u visini.

Neki su se protivili razumskom dokazu negiranjem njegove očevidnosti, jer ga je većina pametnih negirala, a da je ovaj dokaz bio očevidan, ne bi oko njega između pametnih bilo razilaženja. Zapravo, to je iluzorna tvrdnja, a odgovor na ovo protivljenje je predstavljan na odgovarajućem mjestu. Međutim, ukazat ću na njega, sažeto, a glasi: Ako razum prihvata vaše mišljenje, onda će daleko prije prihvatiti naše mišljenje. Ako razum odbacuje naše mišljenje, onda će daleko prije odbaciti vaše mišljenje. Ako je naše mišljenje razumski neispravno, onda je vaše mišljenje još neispravnije. Ako je vaše mišljenje razumski prihvatljiva istina, onda je preče da naše mišljenje bude razumski prihvatljivije. Pozivanje na nužnost je recipročno. Kažemo: Mi nužno znamo da je vaše mišljenje neispravno, a i vi tako govorite. Ako kažete: „To je nužnost koja vašem mišljenju daje propis iluzornog, a ne propis razuma“, tada ćemo vam odgovoriti navodom sličnim vašem. Većina prirodnih urođenih vjera kod ljudi, koji nisu ni od vas ni od nas, slažu se sa nama oko ovoga. Ako je propis prirodnih urođenih vjera ljudi prihvaćen, onda je naše mišljenje prihvatljivije, a ako se odbacuje i nije prihvatljivo, onda je vaše mišljenje u potpunosti neispravno. Vi ste svoj govor sazdali na onome za što tvrdite da su postavke (teorije) poznate po ljudskoj prirodnoj urođenoj vjeri, a time su i naše razumske činjenice postale neispravne. Dokazi s kojima su došli vjerovjesnici su na našoj, a ne na vašoj strani. Mi, za razliku od vas, posebno imamo dokaze, a razum je recipročan između nas i vas.

Ako kažete: Većina pametnih zastupaju naše mišljenje. Kažemo: Nije tako kao što kažete. Oni koji jasno kažu da je Stvoritelj svijeta

nešto postojeće i nije iznad svijeta, niti je odvojen od svijeta, niti je utjelovljen u svijetu, su grupacija teoretičara. Prvi koji je bio poznat po ovom mišljenju u islamu je bio Džehm b. Safvan i njegovi sljedbenici.

Neki su se suprotstavili dokazu prirodne urođene vjere tako što je rečeno da su nebesa smjer (kibla) prilikom upućivanja dove, kao što je Ka'ba smjer (kibla) za obavljanje namaza.³⁸ Međutim, ovo mišljenje se pobija stavljanjem čela na tlo prilikom sedžde, a ne radi se o pravcu prema zemlji. Na ovo suprotstavljnje postoji odgovor iz nekoliko aspekata:

Prvi: Vaše mišljenje da su nebesa smjer u (kibla) kojem se upućuje dova nije podržano navodom nijednog od ispravnih prethodnika ovog ummeta. Allah o tome nije objavio dokaza. To spada u vjerske šerijatske stvari i onda ne bi bilo moguće da to bude skriveno svim ispravnim prethodnicima i učenjacima.

Drugi: Smjer upućivanja dove je smjer namaza. Pohvalno je da se onaj koji upućuje dovu okrene prema Kibli. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, bi se okretao ka Kibli u svojim dovama, i to na mnogim mjestima.³⁹ Ko kaže da dova ima neki drugi smjer mimo pravca ka kome se obavlja namaz, ili da ima dva smjera; jedan je Ka'ba, a drugi nebo, uveo je novotariju u vjeru i suprotstavio se zajednici muslimana.

Treći: Kibla označava smjer kojim se pobožni okreće svojim licem, kao što se okrećemo ka Ka'bi prilikom namaza, dove, zikra i prinošenja žrtava, kao što se prema Ka'bi (zdesna) okreće čovjek na samrti i prema njoj ukopavaju mrtvi. Zato je ovaj smjer nazvan *viđžbe* (smjer okretanja licem). Okretanje licem je različito od okre-

³⁸ Afifi kaže: Pogledaj *Muhtesarul-musili lis-savaikil-murseleb*, 2/51 od Ibn el-Kajjima.

³⁹ Sahih, El-Buhari, 3960; Muslim, 1794; od Ibnu-Mes'uda. O tome postoje mnogobrojni hadisi, a od njih je hadis Abdullaha b. Zejda u kome se kaže: „Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je izašao na musallu moleći za kišu. Upućivao je dovu i tražio kišu, a potom se okrenuo ka Kibli...“ Muttefekun alejhi. El-Buhari mu je dao naslov u *Knjizi dova*. „Poglavlje upućivanja dove u pravcu Kible“.

tanja leđima. Ono čemu se čovjek okrene svojom glavom, rukama ili bokovima, ne naziva se kiblom (pravcem), ni u stvarnosti ni u prenesenom značenju. Da je nebo kibla za dovu bilo bi propisano da onaj koji upućuje dovu okrene lice prema nebu. Međutim, ovo nije propisano. Mjesto ka kome se dižu ruke ne naziva se kiblom, ni u stvarnosti ni u prenesenom značenju. Okretanje ka Kibli prilikom dove je šerijatska činjenica koja potječe iz šerijatskih propisa. Poslanici nisu naređivali onome koji upućuje dovu da se okrene svojim licem ka nebu. To su čak zabranjivali. Poznato je da je okretanje srcem, traženje utočišta i potrebe koju molitelj nalazi kod sebe prirodno urođena vjera. To čini musliman, nevjernik, učenjak, neznalica, a ponajviše oni koji se nalaze u bezizlaznoj situaciji tražeći pomoći od Allaha. Također, čovjek je rođen sa osjećajem da moli Allaha kada ga snađe zlo. Pitanje samog smjera okretanja (kibla) trpi derogaciju i promjene. Tako je kibla na početku islama od Es-Sahra (u Kudsu) preinačena u Ka'bu. Okretanje prilikom upućivanja dove ka smjeru uzvišenosti je duboko usađeno u instinkte ljudi. Onaj koji se okreće ka Ka'bi dobro zna da Allah Uzvišeni nije tamo, za razliku od onoga koji moli, koji se okreće svome Gospodaru i Stvoritelju i moli za milost da se spusti od Njega. Replika na ovo pitanje stavljanjem čela prilikom namaza predstavlja najgori primjer replike. Onaj koji stavlja čelo na zemlju ima cilj podrediti se Onome Koji je iznad njega i poniziti se pred Njim, a ne da bi Mu se naklonio, jer je On ispod. (Neka je Allah Uzvišen!) Ovo ne može naumpasti srcu onoga koji čini sedždu. Međutim, prenosi se od Bišra el-Merisija da su ga čuli kako na sedždi govori: „Subhane rabbijel-esfel“ (Neka je slava mom donjem Gospodaru). Neka je Allah daleko uzvišen od onoga što govore nepravedni i negatori! Onaj koga je negiranje dovelo u ovakve okolnosti ubrzo može postati otpadnik, osim ako ga Allah ne obuhvati Svojom milošću. Takvi su udaljeni od ispravnosti. Uzvišeni kaže:

﴿وَنُقَلِّبُ أَفْعَادَهُمْ وَأَبْصَرَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ...﴾

„...i da Mi srca njihova i oči njihove nećemo zapečatiti, i da neće vjerovati kao što ni prije nisu vjerovali...“ (El-En'am, 110.)

Uzvišeni kaže:

﴿... فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ...﴾

„...i kad oni skrenuše ustranu, Allah njihova srca skrenu...“
(Es-Saff, 5.)

Ko ne bude tražio uputu iz Njegovih navoda (tekstova Šerijata), bit će kažnjen uskraćivanjem Allahove milosti, a Allaha molimo za oprost i spas.

Autorove riječi: „Njegova stvorenja su nemoćna obuhvatiti Ga”, tj. ne mogu Ga obuhvatiti znanjem, niti viđenjem, niti bilo kojim drugim oblikom obuhvatanja. Uzvišeni obuhvata svaku stvar, a Njega ništa ne može obuhvatiti.

Allah, subhanehu ve te'ala, uzeo je Ibrahima za prijatelja i sa Musaom je razgovarao sigurno

Autor kaže: „Uz vjerovanje, potvrdu i predanost Allahu kažemo da je Allah uzeo Ibrahima kao prisnog prijatelja i da je razgovarao sa Musaom.“

Uzvišeni kaže:

﴿... وَأَخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا﴾

„...a Allah je uzeo Ibrahima za prijatelja.“ (En-Nisa', 125.)

﴿... وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾

„...a Allah je sigurno s Musaom razgovarao.“ (En-Nisa', 164.)

Prisno prijateljstvo podrazumijeva potpunu ljubav. Džehmije su negirale suštinu ljubavi iz dva aspekta, tvrdeći da ljubav biva samo zbog podudarnosti onoga koji voli i voljenog. Tako nema poduda-

rnosti između onoga koji je oduvijek i onoga koji je nastao, kako bi to iziskivalo ljubav. Isto tako, negirali su suštinu govora, kao što je prethodno rečeno. Prvi koji je u islam uveo ovu novotariju bio je El-Dža'd b. Dirhem⁴⁰ na početku drugog stoljeća. Halid b. Abdullah el-Kasri⁴¹, namjesnik Iraka i Mašrika u Vasitu, ga je primio kao žrtvu na Kurban-bajram. Održao je govor na dan Kurban-skog bajrama rekavši: „O ljudi, prinesite žrtve. Neka Allah od vas primi vaše kurbane. Ja ću kao žrtvu prinijeti El-Dža'da b. Dirhema koji tvrdi da Allah nije uzeo Ibrahima kao prisnog prijatelja i da nije direktno razgovarao sa Musaom.” Potom je sišao i priklaio ga.⁴² Učinio je to prema fetvi svojih savremenika, učenjaka iz reda tabiina, radijallahu anhum. Neka ga Allah radi ove vjere i njenih sljedbenika nagradi dobrom. Ovaj pravac od El-Dža'da je preuzeo Džehm b. Safvan. Javno ga je obznanio i oko njega je raspravljao. Po njemu su zastupnici tog mišljenja nazvani džehmijama. Ubio ga je Muslim b. Ahvez, namjesnik Horosana.⁴³ Potom se ovaj pravac preselio mu'tezilama, sljedbenicima Amra b. Ubejda. Njihova mišljenja su se pojavila tokom El-Me'munovog hilafeta. Tada su imami islama zapali u iskušenja. Pozivali su ih da im budu saglasni u tim mišljenjima. Temelj ove ideologije je preuzet od mušrika i sabejaca. Oni negiraju da bi Ibrahim mogao biti prisni prijatelj i da je Musa mogao biti sagovornik, jer prisno prijateljstvo podrazumijeva savršenu ljubav koju onaj koji voli duboko izražava. Tako je u stihovima rečeno:

⁴⁰ El-Dža'd b. Dirhem. Živio je u vremenu tabi'ina. Novotar je i zabludnik. Tvrdio je da Allah nije uzeo Ibrahima za prijatelja, niti da je razgovarao s Musaom. Zbog toga je i ubijen u Iraku na Dan kurbanskog bajrama. On je učitelj Džehma b. Safvana kome se pripisuju sekta džehmijja koji kažu da se Allah Svojim Zatoni nalazi na svakom mjestu, neka je Allah uzvišen od onoga što govore.

⁴¹ On je poštovani vođa, Ebu-Hejsem Halid b. Abdullah el-Kasri ed-Dimiški. Umro je 126. h.g.

⁴² El-Buhari u *Haliku ef'ali el-'ibadi*, 69. str.

⁴³ Ispravno ime namjesnika Horosana jeste Selim b. Ahvez. Ovo se dogodilo 128. h.g.

*Ti si se prožeo kroz moju dušu
Zato je prisni prijatelj nazvan prisnim prijateljem.*

Međutim, Njegova ljubav i prisno prijateljstvo bivaju onako kako to Njemu Uzvišenom pristaje, poput ostalih svojstava i osobina. Dokazu iz ovog časnog ajeta potvrdno svjedoči predaja u *Sahihu* od Ebu-Se'ida el-Hudrija da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Da sam ikoga od stanovnika Zemlje uzeo za prisnog prijatelja, uzeo bih Ebu-Bekra. Međutim, vaš drug je prisni Allahov prijatelj.*”⁴⁴ Pod ovim je mislio na sebe.

U drugoj predaji stoji: „*Ja sam čist od ichteg prisnog prijateljstva. Kada bih uzimao nekoga za prisnog prijatelja od stanovnika Zemlje, uzeo bih Ebu-Bekra.*”

U sljedećoj predaji stoji: „*Allah me je uzeo za prisnog prijatelja kao što je uzeo Ibrahima.*”

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je pojasnio da nije ispravno da uzme za prisnog prijatelja nekoga od stvorenja, a i da je to moguće najpreči bi tome bio Ebu-Bekr es-Siddik. I pored toga Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je za sebe rekao da voli određene osobe, kao kada je rekao Muazu: „*Tako mi Allaha, ja te volim.*”⁴⁵ Tako je govorio i ensarijama.⁴⁶ Zejd b. Harise je bio miljenik Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kao i njegov sin Usame i sl. Amr b. el-As mu je rekao: „Ko ti je od ljudi najdraži?”, pa je odgovorio: „*Aiša.*” „A od muškaraca?” „*Njen otac.*”⁴⁷ Tako se zna da je prisno prijateljstvo specifičnije od općenite ljubavi. Onaj koji je voljen ljubavlju prisnog prijateljstva, zbog nje-

⁴⁴ Sahih. Hadis je prethodno naveden.

⁴⁵ Sahih. Prenosi ga Ahmed, 5/245; Ebu-Davud, 1522; i drugi. Ibn-Huzejme, 751; i Ibn-Hibban, 2345; su ga ocijenili vjerodostojnim, a navodi se u *Sahihu Ebi-Davud*, 1362.

⁴⁶ Ukazuje na Enesov hadis u kome je rekao: „Neka žena, Ensarijka, došla je Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, sa svojim djetetom. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je sa njom razgovarao i rekao: „*Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, vi ste mi najdraži ljudi. Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, vi ste mi najdraži ljudi (Ensarije).*”” Prenosi El-Buhari.

⁴⁷ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 3662; Muslim, 2384; hadis od Amra b. el-Asa.

nog savršenstva, biva voljen kao ličnost, a ne radi nečega drugoga, jer onaj koji je voljen radi drugih zaostaje u toj ljubavi u odnosu na druge. U savršenstvo prisne ljubavi spada i činjenica da ona ne trpi učešće niti konkurenciju zato što podrazumijeva prožetost ljubavlju. U tome se ogleda savršenstvo jednoće i savršenstvo ljubavi. Kada je Allah uzeo Ibrahima za prisnog prijatelja i kada je Ibrahim molio svoga Gospodara da mu da dobro dijete, pa mu je dao Ismaila, to dijete je zauzelo dio njegovoga srca. Zato je Prisni Prijatelj bio ljubomoran prema srcu Svoga prisnog prijatelja zato što je u njemu bilo mjesta za nekoga drugoga. Iskušao ga je klanjem toga djeteta, kako bi se tajna prisnog prijateljstva očitovala u njegovom preferiranju ljubavi njegovog Prisnog Prijatelja nad ljubavlju vlastitog djeteta. Kada se predao naredbi svoga Gospodara, čvrsto odlučivši da uradi ono što mu je naređeno, nadmoć prisnog prijateljstva se pokazala u davanju prednosti klanju vlastitog djeteta nad ljubavlju prema njemu. Allah mu je, potom, ovaj propis poništio i iskupio ga velikom ovnom, jer je korist klanja proistekla iz namjere i odlučnosti duše da učini ono što je naređeno. Kada se ova korist dobila, klanje je postalo štetno a potom je derogirano. Zato su kurbani postali sunnet za njegove sljedbenike do Sudnjega dana. Kao što je stepen prisnog prijateljstva potvrđen za Ibrahima, alejhis-selam, isto tako sa njim ga dijeli Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kao što je prethodno rečeno. Također, stepen razgovora koji je potvrđen Musau, alejhis-selam, dijeli i naš Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kao što je potvrđeno u hadisu o Israu.

Ovdje se dolazi do poznatog pitanja: Poznato je da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, bolji od Ibrahima, alejhis-selam. Kako se, onda, traži donošenje blagoslova na njega isto kao što se donosi na Ibrahima, jer onaj koji se uspoređuje u osnovi mora biti iznad onoga koji se uzima za primjer usporedbe? Kako se mogu objediniti ove dvije kontradiktornosti. Učenjaci su na ovo odgovorili mnogobrojnim odgovorima, ali je ovdje isuviše malo prostora da se oni detaljno pojašne, a najbolji od njih glasi: U Ibrahimovoj porodici su vjerovjesnici kojima nema sličnih u Muhammedovoj porodici. Kada se traži donošenje blagoslova (salavata) na Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovu porodicu, kao za

Ibrahima i njegovu porodicu u kojoj je bilo vjerovjesnika, Muhammedova, sallallahu alejhi ve sellem, porodica će dobiti ono što joj pristaje, jer ne mogu dostići stepene vjerovjesnika, a dodatak blagoslova koji je za vjerovjesnike ostaje i dalje za njih, a među njima su Ibrahim i Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, koji zadobiva odliku koju nisu imali drugi. Još bolji odgovor od ovoga glasi: Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je iz Ibrahimove porodice. On je čak najbolji od Ibrahimove porodice, pa naše riječi: „Kao što si blagoslovio Ibrahimovu porodicu” podrazumijevaju donošenje blagoslova na njega i ostale vjerovjesnike iz Ibrahimovog potomstva, a time se obuhvata, također, i Ibrahim. Tako Uzvišeni kaže:

﴿ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴾

„Doista je Allah odabrao Adema, i Nuha, i porodicu Ibrahimovu, i porodicu Imranovu nad svjetovima!” (Ali Imran, 33.)

Ibrahim i Imran spadaju u Ibrahimovu i Imranovu porodicu. Tako Uzvišeni kaže:

﴿ ...إِلَّا آلَ لُوطٍ نَّجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ﴾

„... samo ne na Lutovu porodicu, nju u svitanje spasismo.” (El-Kamer, 34.)

Lut spada u Lutovu porodicu. Uzvišeni kaže:

﴿ وَإِذْ نَجَّيْنَاكَ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ ... ﴾

„I kada smo vas izbavili od Faraonovih ljudi...” (El-Bekare, 49.) I kaže:

﴿ ...أَدْخَلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴾

„Uvedite Faraonove ljude u patnju najtežu!” (El-Mu'min, 46.)

Faraon spada u Faraonovu porodicu. Zbog toga, a Allah najbolje zna, većina predaja i hadisa o donošenju salavata na Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, sadrže riječi „Kao što si blagoslo-

vio Ibrahimovu porodicu” a u mnogima se navodi „kao što si blagoslovio Ibrahima”, a nije navedeno: „kao što si blagoslovio Ibrahima i njegovu porodicu“, osim u malom broju predaja.⁴⁸ To je samo zato što u Njegove riječi „kao što si blagoslovio Ibrahima” spada i njegova porodica. U riječima „kao što si blagoslovio Ibrahimovu porodicu” spada i Ibrahim. Isto tako, Ebu-Evfa', radijallahu anhu, kada je došao sa sadakom Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je za njega uputio dovu i rekao: „Allahu, donesi blagoslov na porodicu Ebu-Evfaa.”⁴⁹ Pošto je Ibrahimova, alejhis-selam, kuća (porodica) jedna od apsolutno najčasnijih kuća u svijetu, Allah Uzvišeni im je dao posebne odlike, a od njih su: U njoj je učinio poslanstvo i Knjigu. Poslije Ibrahima nije došao nijedan od vjerovjesnika a da nije bio iz njegove porodice. Uzvišeni ih je učinio vođama koji će s Njegovom naredbom upućivati sve ljude do Sudnjeg dana. Svako ko uđe u Džennet od Allahovih štićenika poslije njih, ušao je na osnovu njihovoga puta i poziva. Uzvišeni je iz te porodice uzeo dva prisna prijatelja, kao što je prethodno rečeno. On je vlasnika te kuće učinio vođom ljudima. Uzvišeni kaže:

﴿ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ۚ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ۖ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ۚ ﴾

„'Učinit ću da ti budeš ljudima vođa.' On je upitao: 'A i neki iz mog potomstva?' Odgovorio mu je: 'Obećanje Moje ne obuhvaća silnike!’“ (El-Bekare, 124.)

Uzvišeni je dao da Ibrahim svojim rukama sagradi Kuću (Ka'bu) oko koje će ljudi stajati, okupljati se i gdje će biti sigurni. On je tu Kuću učinio pravcem (Kiblom) molitve i mjestom gdje se hadždž obavlja. Ova Kuća je nastala među najčasnijim ljudima. Uzvišeni je naredio Svojim robovima da donose blagoslov na njegove ukućane i druge slične odlike.

⁴⁸ To ne sprječava da sve predaje budu ispravne, a neke od njih posebno se nalaze u *Sahihul-Buhariju*. Pogledaj knjigu *Sifetus-salah*, str. 147.

⁴⁹ El-Buhari, 1497; Muslim, 1078; od Ibn Ebi-Evfaa.

Vjerovanje u meleke, knjige i poslanike

Autor kaže: „Vjerujemo u sve meleke i vjerovjesnike i objavljenе knjige poslanicima. Svjedočimo da su oni bili na jasnoj istini.“

Ove činjenice su temelji vjerovanja. Uzvišeni kaže:

﴿ ءَامَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ ءَامَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ ... ﴾

„Poslanik vjeruje u ono što mu se objavljuje od Gospodara Njegova, i vjernici, svaki od njih vjeruje u Allaha, i meleke Njegove, i Knjige Njegove, i poslanike Njegove, mi među poslanicima Njegovim ne pravimo podjelu...“ (El-Bekare, 285.)

﴿ لَّيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُوا وُجُوْهُكُمْ قَبْلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّنَ ... ﴾

„Nije dobročinstvo u tome da okrećete lica svoja prema istoku i zapadu, nego su dobročinitelji oni koji vjeruju u Allaha, u drugi svijet, u meleke, u knjige, u vjerovjesnike...“ (El-Bekare, 177.)

Uzvišeni Allah je vjerovanje proglasio vjerovanjem u ovu skupinu činjenica, a onaj ko vjeruje u njih naziva se vjernikom. Također, nevjernicima je učinio one koji ne vjeruju u ovu skupinu činjenica, jer kaže:

﴿ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا بَعِيْدًا ۝ۙ ﴾

„...a onaj koji ne bude vjerovao u Allaha, i u meleke Njegove, i u knjige Njegove, i u poslanike Njegove, i u onaj svijet - daleko je zalutao.“ (En-Nisa', 136.)

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, u hadisu oko čije ispravnosti postoji saglasnost, tj. Džebailovom hadisu u kojem je on Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, pitao o imanu, kaže: „...*da vjeruješ u Allaha, Njegove meleke, Njegove kitabe, Njegove poslanike, Sudnji dan i da vjeruješ u određenje dobra i zla.*”⁵⁰ Ovo su temelji oko kojih su saglasni bili svi vjerovjesnici i poslanici, neka je na sve njih blagoslov i mir od Allaha. U ove temelje istinski vjeruju samo sljedbenici poslanika.

Njihovi neprijatelji i oni koji hode njihovim putevima, poput filozofa i sljedbenika novotarija, razilaze se oko nijekanja i poricanja ovih činjenica. Najviše ih negiraju filozofi koji su kod onih koji ih respektuju nazvani „mudracima“. Ko zna suštinu njihovog govora, znat će da oni ne vjeruju u Allaha, Njegove poslanike, Njegove kitabe, Njegove meleke a ni Sudnji dan. Njihov pravac govori da Allah Uzvišeni postoji, a nema nikakve kakvoće, niti suštine. On, prema njihovom mišljenju, ne poznaje pojedinosti, a sve što postoji izvan Njega spada u djelimično. On ne postupa, prema njihovom mišljenju, po Svojoj moći i htijenju. Svijet je, prema njihovom mišljenju, uporedo vezan za Njega, oduvijek i zauvijek. Kada kažu da ga je On načinio, to je samo iz pretvaranja i kurtoazije sa muslimanima u terminologiji. On, prema njihovom mišljenju, nema djela, nema stvorenja, a ni moći. Oni Mu negiraju sluh, vid i ostala svojstva. Ovo je njihovo vjerovanje u Allaha. Njegovim knjigama ne daju epitet Njegovog govora, On sa drugima ne razgovara niti oni govore sa Njim. Nije govorio, niti će govoriti. Kur'an je, kod njih, *emanacija učinkovitog razuma na ljudsko srce i čistu dušu*. Razlikuje se od ljudske kategorije prema tri odlike: snaga i brzina poimanja, pa tako zadobija više znanja nego što to drugi mogu. Treća je vlastita snaga, kako bi njome utjecao na materiju svijeta i pretvarao jedne u druge oblike. Tu je i snaga zamišljanja kojom razumske snage preinačava u čulne oblike, a to su, kod njih, meleki. Izvan svijeta ne postoji odvojeno Biće koja se penje, spušta, ide, dolazi, gleda i obraća se poslanicima. To su kod njih sve misaone činjenice koje ne postoje kao oblici. Sudnji dan, kao oblik postojanja, oni

⁵⁰ Muttefekun alejhi, hadis od Ebu-Hurejre. Izvod hadisa je prethodio.

najviše poriču i negiraju. Prema njima, ovaj svijet neće biti uništen, nebesa se neće rascijepiti, zvijezde prosuti, Sunce i Mjesec zamračiti. Ljudi neće ustati iz svojih grobova i biti poslani u Džennet ili Džehennem. Sve su to za njih primjeri koji se navode kako bi se lakše pojasnilo običnim ljudima. Oni nemaju nikakve vanjske suštine, kao što to shvaćaju sljedbenici poslanika. Ovo je vjerovanje u Allaha, Njegove meleke, kitabe, poslanike i Sudnji dan kod ove prezrene grupacije. To je pet temelja vjere islama.

Pet osnova učenja kod mu'tezila

Mu'tezile su ih izmijenile sa drugih pet postavki kojima su uništili veliki dio vjere. Oni su temelj svoje vjere izgradili na tijelu i pojavi, što kod njih predstavlja opis i opisanog osobinom. Osobinama, koje su kod njih pojave, argumentirali su nastanak opisanog, a on je tijelo. O tevhidu su govorili na ovom principu. Allahu su negirali svaku osobinu poistovjećujući ih sa postojećim opisima kod opisanih, a to su za njih tijela. Zatim su govorili o Njegovim djelima koje predstavljaju kader-određenje. Nazvali su to pravednošću. Potom su govorili o vjerovjesnicima, propisima, naredbi, zabrani, obećanju i prijetnji. To su pitanja Allahovih imena i propisa koji su nerješenog statusa. Govorili su i o pitanju sprovođenja prijetnje, a onda o obavezivanju drugih time, tj. naređivanju dobra i odvrćanju od zla u što su svrstali dozvolu borbe protiv vladara. Ovo je njihovih pet temelja koje su postavili nasuprot pet islamskih temelja s kojima je poslan Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem.

Rafidije (šije) iz zadnjih generacija su postavile četiri temelja, a oni su: tevhid, pravednost, vjerovjениštvo i imamet.

Osnove sljedbenika Sunneta u saglasnosti su s onim s čime je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, došao

Temelji sljedbenika Sunneta i Džema'ata su saglasni sa onim sa čime je došao Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem. Temelj vjere je vjerovanje u ono sa čime je došao Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kao što je to prethodno pojašnjeno. Zato, dva ajeta na kraju sure El-Bekare, pošto sadrže ovaj temelj, imaju veliki značaj u odnosu na druge.

U oba *Sabiha* od Ebu-Mes'uda Ukbe b. Amra se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Ko prouči zadnja dva ajeta iz sure El-Bekare u jednoj noći, bit će mu dovoljna.*”⁵¹

U *Muslimovom Sabihu* od Ibn-Abbasa, radijallahu anhum, se prenosi da je rekao: „Dok je Džibril sjedio kod Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, začula se škripa odozgo. Podigao je svoju glavu i rekao: '*Ovo su nebeska vrata koja su se danas otvorila. Nikada se prije do danas nisu otvorila. Sa njih je sišao melek.*' Tada je (Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem) rekao: '*Ovo je melek koji je sišao na zemlju, a do danas nikada prije nije silazio. Poselamio je i rekao: Obraduj se dvjema svjetlostima koje si dobio. Nije ih dobio nijedan vjerovjesnik prije tebe: Fatihi i zadnjim ajetima iz sure El-Bekare. Nećeš proučiti nijedan harf iz njih, a da ga nećeš i dobiti.*'”⁵²

Ebu-Talib el-Mekki⁵³ kaže: „Sedam je temelja imana.” Mislio je na prethodnih pet, a onda na vjerovanje u određenje i vjerovanje u

⁵¹ Sahih, jer se navodi u oba *Sabiha*: El-Buhari, 4007; Muslim, 808. U *El-Džamius-sagiru* se pripisuje sabiračima *Sunena*. Pogledaj *Sabihul-džamia*, 6341.

⁵² Sahih, prenosi ga Muslim, 806.

⁵³ On je Muhammed b. Alija b. Atije el-Harisi, Ebu-Talib el-Mekki, autor poznatog djela *Kutu el-kulubi* kojim se pomagao El-Gazali pri pisanju *Ihja'a*. Pred kraj života promijenio se. Od njega se mogao čuti neprimjeren govor o Allahu. Zapamćeno je da je rekao: „Za stvorenja nema štetnijeg od

Džennet i Džehennem. Ovo je istina, a dokazi o ovome su kategorički potvrđeni. Prethodno je data naznaka o dokazima tevhida i poslanstva.

Vrste meleka i raznovrsnost njihovih djela kojima su zaduženi

Meleki su zaduženi za nebesa i zemlju. Svi pokreti na svijetu proizilaze od meleka. Uzvišeni kaže:

﴿فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا﴾

„i sređuju stvari s Allahovom dozvolom.“ (En-Naziat, 5.)

﴿فَالْمَقْسِمَاتِ أَمْرًا﴾

„i onih koji naredbe sprovode.“ (Ez-Zarijat, 4.)

Oni su meleki za one koji vjeruju i slijede poslanike. Oni koji niječu poslanike i negiraju Stvoritelja govore: „Meleki su zvijezde.“ Kur'an i Sunnet ukazuju na različite vrste meleka koji su zaduženi za različite vrste stvorenja. Uzvišeni je zadužio meleka za brda, oblake, kišu, a i meleke za maternice, koji uređuju sjeme sve dok se ne upotpuni njegovo stvaranje. On je zadužio i meleke koji čuvaju, pobrajaju i bilježe ono što on čini. Postoje meleki zaduženi za smrt, za ispitivanje u kaburu, za pokretanje nebeskih tijela, Sunca, Mjeseca. Zaduzio je meleke za Džehennem, njegovo potpaljivanje i kažnjavanje njegovih stanovnika, kao i meleke za Džennet, njegovu izgradnju, zasađivanje i pravljenje sredstava. Meleki su najveća Allahova vojska.

Stvoritelja.“ Narod ga je proglasio novotarom i odbacio. Umro je u Bagdadu 386. h.g.

﴿وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَالْعَصْفَاتِ عَصْفًا ﴿٢﴾ وَالنَّشِيرَاتِ شَرْرًا ﴿٣﴾ فَالْفَرِيقَاتِ فَرْقًا ﴿٤﴾
فَالْمَلْقِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٥﴾﴾

„Tako mi onih koji se jedan za drugim šalju pa kao vior hite, i onih koji objavljuju pa razdvajaju, i Objavu dostavljaju.“ (El-Murselat, 1-5.)

﴿وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ﴿١﴾ وَالنَّشِيطَاتِ نَشْطًا ﴿٢﴾ وَالسَّيِّحَاتِ سَبْحًا ﴿٣﴾ فَالسَّيِّقَاتِ سَبْقًا ﴿٤﴾﴾

„Tako Mi onih koji čupaju grubo, i onih koji vade blago, i onih koji plove brzo pa duše u odredišta nose žurno.“ (En-Nazi'at, 1-4.)

Od njih su i:

﴿وَالصَّافَّاتِ صَفًّا ﴿١﴾ فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا ﴿٢﴾ فَالتَّلَاقِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٣﴾﴾

„Tako mi onih u redove poredanih, i onih koji odvrćaju, i onih koji Opomenu čitaju.“ (Es-Saffat, 1-3.)

To što su navedeni u ženskoj množini označava grupacije, skupine, zajednice. Postoje i meleki milosti, meleki kazne, meleki zaduženi za nošenje Arša, meleki zaduženi za ispunjavanje nebesa učenjem blagoslova, tesbiha i veličanja, kao što postoje i druge vrste meleka koje može pobrojati samo Allah. Sama riječ melek aludira na izaslanika koji sprovodi naredbu onoga koji ga šalje. Oni nemaju nikakve odluke, već sve odluke i naredbe pripadaju Allahu, Jedinome i Silnome. Oni sprovode Njegove naredbe.

﴿لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾﴾

„Oni ne govore dok On ne odobri i postupaju onako kao On naredi.“ (El-Enbija', 27.)

﴿...يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ...﴾

„...On zna šta je bilo prije i šta će biti poslije njih...“ (El-Bekare, 255.)

﴿...وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَىٰ وَهُمْ مِنَ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ﴾ (١٨)

„...i oni će se samo za onoga kojim On bude zadovoljan zauzimati, a oni i sami, iz straha prema Njemu, strepe.“ (El-Enbija', 28.)

﴿تَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ (٢٠)

„Boje se Gospodara svoga, Koji je iznad njih, i čine ono što im se naredi.“ (En-Nahl, 50.)

Oni su časni robovi. Neki se od njih redaju u redove, a neki Ga slave. Svaki od njih ima poznatu poziciju koju ne prelazi. Oni čine što im se naređuje, ne kasne, niti prelaze granice. Na najvišem stepenu su kod Njega, oni:

﴿...لَا يَنْتَكِبُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ﴾ (٢١) ﴿يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ﴾ (٢٢)

„...a oni koji su kod Njega ne zaziru da Mu budu pokorni, i ne zamaraju se, hvale Ga noću i danju, ne malaksavaju.“ (El-Enbija', 19-20.)

Predvodnici su im tri meleka: Džebrail, Mikail, Israfil koji su zaduženi za život. Džebrail je zadužen za Objavu u kojoj je život srca i duša. Mikail je zadužen za padavine u kojima je život zemlje, flore i faune. Israfil je zadužen za puhanje u Sur kojim će stvorenja oživjeti nakon smrti. Oni su Allahovi izaslanici Njegovim stvorenjima po Njegovoj naredbi. Oni su ambasadori između Njega i Njegovih robova. Oni Njegovu naredbu donose u različite dijelove svijeta i Njemu se uspinju prema naredbi. Nebesa su od njih zaškripala, a imaju i pravo da zaškripe. Nema prostora koliko su četiri prsta a da nema meleka koji stoji u namazu, koji čini ruku, ili pada ničice Allahu (na sedždu).⁵⁴

U El-Bejtul-Ma'muru svakoga dana ulazi sedamdeset hiljada meleka koji se više nikada ne vraćaju. Kur'an je ispunjen spomenom meleka, njihovih vrsta i stepena. Nekada Uzvišeni Allah veže Svoje

⁵⁴ Kao što se spominje kod Tirmizije, 2312; Ahmeda, 5/173; i drugih.

ime za njihova imena, Svoj blagoslov za njihov blagoslov. Sebi ih pripisuje na mnogim mjestima počasti. Nekada spominje kako okružuju Arš i kako ga nose. Spominje i njihove stepene od najnižeg do najvišeg, a nekada im daje epitete počasti, privrženosti, uzvišenosti, čistoće, snage i iskrenosti. Uzvišeni kaže:

﴿... كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ ۚ﴾

„... svaki od njih vjeruje u Allaha, i meleke Njegove, i Knjige Njegove, i poslanike Njegove...” (El-Bekare, 285.)

﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ...﴾

„Allah svjedoči da nema drugog boga osim Njega, a i meleki i učenici...” (Ali Imran, 18.)

﴿هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ﴾

„On vas blagosilja, a i meleki Njegovi, da bi vas iz tmina na svjetlo izveo.” (El-Ahzab, 43.)

﴿الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا...﴾

„Oni koji nose Arš i oni koji su oko njega, slave i hvale Gospodara svoga i vjeruju u Nj, i mole se da budu oprosteni grijesi vjernicima...” (Gafir, 7.)

﴿وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ...﴾

„I vidjet ćeš meleke kako Arš okružuju, veličajući i hvaleći Gospodara svoga...” (Ez-Zumer, 75.)

﴿... بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾﴾

„...a meleki su samo robovi poštovani.” (El-Enbija', 26.)

﴿إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ﴾ (٢١)

„Oni koji su bliski Gospodaru tvome doista ne zaziru da Mu ibadet čine; samo Njega hvale i samo pred Njim licem na tlo padaju.“ (El-E'araf, 206.)

﴿فَإِنْ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ﴾ (٢٢)

„A ako se oni uzohole - pa, oni koji su kod Gospodara tvoga, hvale Ga i noću i danju i ne dosađuju se.“ (Fussilet, 38.)

﴿كَرَامًا كَتَبِينَ﴾ (٢٣)

„plemeniti pisari.“ (El-Infitar, 11.)

﴿كَرَامٍ بَرَزَةٍ﴾ (٢٤)

„časnih, čestitih.“ (Abese, 16.)

﴿يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ﴾ (٢٥)

„nad njom bdiju oni Allahu bliski.“ (El-Mutaffifin, 21.)

﴿لَا يَسْمَعُونَ إِلَى آلَمٍ إِلَّا أَعْلَى﴾ (٢٦)

„da ne prisluškuje društvo najviše.“ (Es-Saffat, 8.)

Također, vjerovjesnički hadisi su ispunjeni njihovim spomenom. Stoga je vjerovanje u meleke jedan od pet temelja vjere, a oni su osnove imana.

Razilaženje u vrednovanju meleka i dobrih ljudi

Ljudi su govorili o razlikovanju po vrijednostima između meleka i dobrih ljudi. Sljedbenicima Sunneta se pripisuje davanje prednosti

dobrim ljudima i vjerovjesnicima nad melekima, dok mu'tezile daju prednost melekima. Sljedbnici El-Eš'arija imaju dva mišljenja: Neki od njih daju prednost vjerovjesnicima i evlijama, a neki su neopredijeljeni i ne iznose kategoričko mišljenje o tome. Od nekih se prenosi da su bili naklonjeni davanju prednosti melekima. To se prenosi i od drugih sljedbenika chlis-sunneta i nekih sufija. Šiije kažu: Svi imami su bolji od svih meleka. Neki su dali podrobnije tumačenje o tome. Niko čije se mišljenje uzima u obzir nije rekao da su meleki bolji od dijela vjerovjesnika u odnosu na drugi dio. Dvourmio sam se oko pisanja o ovom pitanju, zato što ono malo urađa plodom, a veoma blisko je onome za čime se ne treba interesovati. „Od lijepog islama čovjeka je da ostavi ono što ga se ne tiče.”⁵⁵ Autor, Allah mu se smilovao, nije razmatrao ovo pitanje negirajući ga ili potvrđujući. Vjerovatno je govor o njemu namjerno izostavio. Imam Ebu-Hanife, radijallahu anhu, ostao je neopredijeljen u pogledu odgovora na ovo pitanje, prema onome što se spominje u knjizi *Me'alul-fetava*.⁵⁶ U njoj je autor spomenuo pitanja o kojima Ebu-Hanife nije dao kategorički odgovor. Među njima je spomenuo: Davanje prednosti po vrijednosti između meleka i vjerovjesnika. Ovo je istina. Dužnost nam je vjerovati u meleke i vjerovjesnike, a nije nam dužnost da imamo uvjerenje koja skupina je bolja. Da je to obaveza bilo bi nam pojašnjeno tekstom, a Uzvišeni kaže:

﴿...الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ...﴾

„...*danās sam vam vjeru vašu usavršio...*“ (El-Maide, 3.)

﴿...وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾

„...*a Gospodar tvoj nije zaboravan.*“ (Merjem, 64.)

U *Sabihu* se prenosi: „Allah vam je odredio obaveze, pa ih ne zapostavljajte. Postavio vam je granice, pa ih ne prelazite. Zabranio je neke stvari, pa

⁵⁵ Sahih, prenosi ga Ahmed i drugi. Prethodno je naveden.

⁵⁶ Puni naziv je *Me'alul-fetava fi kešfiz-zunun*, od imama Nasiruddina es-Semerka-ndija el-Hanefija. Ovo djelo je završio u ša'banu 549. h.g. .

ih ne narušavajte, a prešutio je neke stvari iz milosti prema vama, a ne iz zaborava, pa o njima ne pitajte."⁵⁷

Šutnja o ovom pitanju, o negaciji i potvrdi, je preča. Neće se reći: Ovo pitanje je poput drugih pitanja koja se izvode iz Kur'ana i Sunneta, jer su ovdje dokazi podjednaki, prema onome što ću naznačiti, inšallahu te'ala. Na opširniji govor o ovome me je postakla činjenica da neke neznalice imaju loše ponašanje kada kažu: „Melek je služio Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem“, ili da su neki meleki sluge ljudima, a pod tim misli na meleke koji su zaduženi za ljude⁵⁸, kao i drugi slični termini koji se suprotstavljaju Šerijatu i daleko su od učtivosti. Ako je davanje prednosti po vrijednosti u smislu umanjivanja vrijednosti, ili pristrasnosti određenoj kategoriji, onda nema sumnje da se odbacuje. Ovo pitanje nije poput pitanja davanja prednosti po vrijednosti nekim vjerovjesnicima, jer o tome ima tekst, a glasi:

﴿ تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ ... ﴾

„To su poslanici, Mi smo odlikovali jedne nad drugim...“
(El-Bekare, 253.)

﴿...وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ...﴾

„...Mi smo jedne vjerovjesnike nad drugima odlikovali...“
(El-Isra', 55.)

Nešto više govora o tome je bilo kada smo govorili o autorovim riječima „**Predvodnik svih poslanika**“, tj. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem. U obzir se uzima preovladavanje dokaza, a govor se ne odbacuje samo zato što se neki sljedbenici strasti slažu oko

⁵⁷ Hasen li gajrihi. Prenose ga Ed-Darekutni, 4/184. i dr. Zatim sam utvrdio da su predaje koje mu svjedoče, putem kojih je ovaj hadis podignut na stepen hasena, veoma slabe i nisu ispravne da se putem njih svjedoči. To sam pojasnio u knjizi *Gajetul-meram*, 4. Dakle, ne bilježi se ni u jednom od dva *Sabiha*.

⁵⁸ Afifi kaže: „Pogledaj stranu 350. iz četvrtog toma *Medžmu'ul-fetava* od Ibn-Tejmije.”

njega, nakon što između sljedbenika Sunneta oko ovog pitanja ima razilaženja. Ebu-Hanife, radijallahu anhu, je najprije govorio o davanju prednosti po vrijednostima melekima nad ljudima, a zatim je govorio obrnuto. Očevidan je zaključak da je naposljetku izrazio neopredijeljenost. Dokazi o ovom pitanju, gledajući s obje strane, ukazuju na vrijednosti, a ne na vrjednovanje. Oko toga nema razilaženja. Šejh Tadžuddin el-Fezari⁵⁹, Allah mu se smilovao, ima djelo pod naslovom *El-Išare fil-biše* u kojem govori o davanju prednosti ljudima nad melekima. Na kraju kaže: „Znaj da je ovo pitanje jedna od novotarija ilm-ul-kelama o kojoj nisu govorile prve generacije islama, a ni oni poslije njih iz reda velikih imama. O ovom pitanju ne ovisi nijedan od temelja uvjerenja, niti je za njega vezana ijedna vjerska činjenica koja ima velike ciljeve. Zato mnoga djela pri govoru o ovoj tematici nemaju uporišta. Grupa poznatih učenjaka se ustručavala iznositi mišljenja o tome. Navodi svakog učenjaka, vičnog znanju, koji je bio poznat po tretiranju ovog pitanja, nisu bili lišeni slabosti i neusklađenosti.” Allah upućuje na ispravnost.

Od dokaza kojima se argumentira prednost vjerovjesnika nad melekima je da je Allah naredio melekima da učine sedždu Ademu, a to je, navodno, dokaz njegove prednosti nad njima. Zato se Iblis ustegao i uzoholio rekavši:

﴿...أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتُ عَلَىٰ...﴾

„...evo ovoga koga si iznad mene uzdigao...” (El-Isra', 62.)

Drugi su rekli: Činjenje sedžde od strane meleka je predstavljalo sprovođenje naredbe njihovog Gospodara, kao vid robovanja, podređenosti i pokornosti i iz počasti i respekta prema Ademu. Iz toga se ne može uzeti vrjednovanje, kao što se ne može uzeti ni iz Jakubovog činjenja sedžde njegovom sinu, tj. da je njegov sin bolji od njega. Također, ne kaže se da je Ka'ba vrjednija od ljudi zato što

⁵⁹ On je imam, autoritet, učenjak i predvodnik šafijske pravne škole u svome vremenu, Abdurrahman b. Ibrahim b. Daja' b. Siba'a el-Fezari. Umro je 690. h.g.

se oni njoj klanjaju izvršavajući naredbu svoga Gospodara. Ustručavanje Iblisa označava suprotstavljanje tekstu mišljenjem i neispravnom analogijom kada je rekao da je on bolji od Adema. Ovo je mala teza, a velika je izostavljena, a pretpostavlja se da glasi: „Vrijedan se ne poklanja manje vrijednom.“ Obje teze su neispravne.

Prva je: Zemlja nadmašuje vatru po nekoliko svojih osobina. Zato je Iblisa iznevjerio element od kojeg je sačinjen, pa je odbio i uzoholio se. Neke od odlika vatre su da traži uzvisivanje, lahkoću, nepostojana je i prevrtljiva. Ona uništava i spaljuje sve što se nađe u njenoj blizini. Adem je njegov element koristio za pokajanje i predanost, podređenost Allahovoj naredbi, priznanje i traženje oprosta. Zemlja ima osobine postojanosti, smiraja i čvrstine, skromnosti, poniznosti i skrušenosti. Ono što joj se približi počne rasti, napredovati i biva blagoslovljeno, za razliku od vatre.

Druga teza je da se vrijedan ne klanja manje vrijednom i ona je neispravna. Činjenje sedžde je pokornost Allahu izvršenjem Njegove naredbe. Da je Allah naredio Svojim robovima da se poklone kamenu, bila bi im dužnost to blagovremeno izvršiti. Takav postupak ne ukazuje da je onaj kome je sedžda učinjena bolji od onoga koji čini sedždu, iako se time izražava počast i respekt, već ukazuje na njegovu vrijednost. Rekli su: Njegove riječi:

﴿...هَذَا الَّذِي كَرَّمْتُ عَلَى...﴾

„...*(evo) ovoga koga si iznad mene uzdigao...*“ (El-Isra', 62.) su bile poslije njegovog protjerivanja zbog sustezanja od sedžde, a ne prije. Tako bi argumentacija ovim dokazima bila isključena.

Meleki imaju razum, a nemaju strasti, a vjerovjesnici imaju i razume i strasti. Kada su sebi zabranili strasti i uskratili ono čemu su prirode naklonjene, onda su i bolji. Neki su rekli: Moguće je da neki od meleka imaju stalnu pokornost, podnošenje ibadeta, ostavljanje klonulosti i zamora, što je jednako izbjegavanju strasti od strane vjerovjesnika, s tim da je period robovanja Allahu od strane meleka dug. Uzvišeni Allah je meleke učinio izalasniciima vjerovje-

snicima, te ambasadorima između Njega i njih. Ovim navodom su argumentirali oni koji kažu da su meleki bolji. Njihova argumentacija ovim je jača. Ako je potvrđena prednost poslanih vjerovnika nad onima koji im prenose poslanstvo, onda je potvrđena i prednost poslanika iz reda meleka u odnosu na njih. Poslanik iz reda meleka je poslanik ljudskom poslaniku. Uzvišeni kaže:

﴿وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا...﴾

„I pouči On Adema svim imenima...” (El-Bekare, 31.)

Neki su rekli: Ovo je dokaz vrijednosti, ali ne i vrjednovanja. Adem i meleki znaju samo ono čemu ih je Allah podučio. Hidr nije bolji od Musaa zato što je znao ono što Musa nije znao. Musa i njegov sluga su putovali radi traženja znanja kod Hidra. Za to putovanje su se opskrbili. Musa je od njega otvoreno tražio znanje. Hidr mu je rekao: „Ti znaš ono što ti je Allah dao da znaš...”. Ptica Hudhud nije bolja od Sulejmana, alejhis-salam, zato što je znala ono što Sulejman, alejhis-salam, nije znao. Uzvišeni kaže:

﴿...مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإِيْدِي...﴾

„...šta te navelo da se ne pokloniš onome koga sam Ja Svojim dvjema rukama stvorio?” (Sad, 75.)

Neki su rekli: Ovo je dokaz vrijednosti, ali ne i vrjednovanja. U suprotnom bi bilo obavezno davati prednost Ademu nad Muhammedom, sallallahu alejhi ve sellem. Ako kažete: „On je od njegovog potomstva“, pa od njegovog potomstva su i dobri i loši. Zapravo, kada se na Sudnjem danu Ademu rekne: „Pošalji skupinu iz tvoga potomstva u Vatru”, iz svake hiljade će se poslati devedeset devedeset devet u Vatru, a jedan u Džennet.”⁶⁰ Šta tek govoriti o vrijednosti koja je data ovom pojedincu u odnosu na hiljadu ljudi.

Abdullah b. Selam, radijallahu anhu, kaže: „Allah nije stvorio časnije stvorenje kod Njega od Muhammeda, sallallahu alejhi ve

⁶⁰ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 3348; Muslim, 222; hadis od Ebu-Hurejre.

sellem.”⁶¹ Pitanje je ispravnosti ove predaje, iako se vjerodostojno prenosi. Moguće je da je od israilijata.

Navodi se hadis Abdullaha b. Amra da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Meleki su rekli: 'Gospodaru, dao si sinovima Ademovim dunjaluk, na njemu jedu, piju i oblače se, a mi Te slavimo zahvalom Tebi. Ne jedemo, ne pijemo, niti se zabavljamo. Kao što si njima dao dunjaluk, daj nama ahiret.'*” Rekao je: „*Neću dobro potomstvo onoga koga sam stvorio Svojom rukom učiniti kao onoga za kojeg sam rekao: Budi, pa je bio.*”⁶² Prenosi ga Et-Taberani, a također i Abdullah b. Ahmed

⁶¹ *El-Mustedrek*, 4/568-569 sa ispravnim lancem prenosilaca, a Ez-Zehebi ga je ocjenio vjerodostojnim.

⁶² Daif, kao što na to ukazuje autor. Popratno tumačenje šejha Ahmeda Šakira riječima: „Ovako je komentator našao mahanu hadisu u lancu i tekstu, ali time nije ispravno postupio, jer je bio nemaran prema derivaciji ovog hadisa.” Et-Taberanijeva predaja je veoma slaba, pa čak i krajnje slaba. Prenosi je Ibn-Kesir u *Tefsiru* (5/206) sa lancem prenosilaca iz *El-Mu'džemul-kebir*. Prenosi ga El-Hejsemi u *Medžme'uz-zevaid*, (1/83) i kaže: „Prenosi ga Et-Taberani u *El-Kebiru* i *El-Evsatu*, a u predaji je Ibrahim b. Abdullah b. Halid el-Mesisi, a on je ostavljeni lažac. U lancu prenosilaca iz *El-Evsata* je Talha b. Zcjd, a on je, također, lažac. „Ne osvrćemo se na ova dva lanca prenosilaca, ali ovaj hadis prenosi imam Osman b. Seid ed-Darimi u knjizi *Replika el-Merisiju*, (str. 34). sa ispravnim lancem prenosilaca i u dužem obliku. Prenosi ga od Abdullaha b. Saliha, a on od el-Lejsa b. Sa'da, on od Hišama b. Sa'da, a on od Zejda b. Eslema, a on od Ataa b. Jesara, a on od Abdullaha b. Amra b. El-Asa. Oko ovog lanca prenosilaca ne postoji nikakva loša naznaka. Na nju ukazuje hafiz Ibn-Kesir u *Tarihu* (1/55) u sažetijem obliku, iz predaje Osmana b. Se'ida, te ukazuje na njegovu ispravnost. Predaja od Abdullaha b. Ahmeda b. Hanbela predstavlja dodatke u knjizi *Kitabus-sunneh*, a prenosi je od svoga oca. (str. 148) Abdullah kaže: „Pričao mi je El-Hejsem b. Harise, a njemu Osman b. Allak, a njemu Osman b. Hisn b. Allak, koji kaže da je čuo Urvu b. Ruvejma kako govori: 'Obavijestio me El-Ensari od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem...'”

Ovaj lanac prenosilaca je, također, po vanjštini ispravan, iako to ne mogu kategorički presuditi, jer se za Urvu b. Ruvejma nije jasno navelo da je El-Ensari o kojem je pričao ashab. Nepoznavanje ashaba ne škodi. Ako se prenosi od Fnesa b. Malika el-Ensarija, onda je lanac prenosilaca ispravan. Ovo je veoma moguće, iako ne mogu o tome dati kategorički sud. Također, ovaj hadis spominje Ibn-Kesir u svome *Tefsiru* (5/206-207) prenoseći od Ibn-Asakira sa lancem prenosilaca od Osmana b. Allaka: „Čuo sam Urvu b. Ruvejma el-Lahmija, a njemu je pričao Enes b. Malik od Vjerovjesnika,

sallallahu alejhi ve sellem.” Ova činjenica daje prednost da je El-Ensari u predaji Abdullaha b. Ahmeda upravo Enes b. Malik el-Ensari. Međutim, ispravnost Ibn-Asakirovog lanca prenosilaca mi se još nije razjasnila.

Kako god bilo, predaje od Abdullaha b. Ahmeda i Ibn-Asakira su ispravne za argumentaciju i podržavaju ispravnost hadisa Abdullaha b. Amra sa lancem prenosilaca kod Ed-Darimija.

Osporavanje ovog hadisa iz aspekta teksta i značenja nije ispravno, niti prihvatljivo. Meleki se ovim nisu usprotivili svome Gospodaru, niti su se žalili na svoje stanje, već su samo pitali svoga Gospodara. Oni su pokorni Allahovi robovi i zadovoljni su onim što Gospodar, tebareke ve te'ala, naredi ukoliko se ne odazove njihovoj dovi. Primjer za to su ajeti o stvaranju Adema na početku sure El-Bekare:

﴿ أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۚ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ۝ ﴾

„Zar ćeš na Zemlji postaviti onoga koji će na njoj nered širiti i krv prolijevati?! A mi Tebe veličamo hvalom i kako Tebi dolikuje štujemo!“ On reče: „Ja znam ono što vi ne znate.“ (El-Bekare, 30.)

Kažem: Ne vidimo ovdje poticaj za ocijenjivanje vjerodostojnim ovoga hadisa, a evo tog sažetog pojašnjenja:

1. Njegove riječi o Ed-Darimijevoj predaji: Ovo je ispravan lanac prenosilaca o kojem nema negativnih naznaka, a hafiz Ibn-Kesir ukazuje na njegovu ispravnost, su u potrebi za detaljnijim razmatranjem iz dva razloga:

Prvo: Mi se ne mirimo sa ispravnošću ove predaje uz postojanje Abdullaha b. Saliha, iako ga El-Buhari navodi u svome *Sabihu*, o njemu je bilo govora s obzirom na njegovo pamćenje. Ovaj komentar se ne može proširiti da bi se detaljnije govorilo o navodima imama o njemu. Dovoljno nam je ono što spominje hafiz Ibn-Hadžer o njegovoj biografiji u *Et-Takribu*. On obično navodi sažetak mišljenja imama o onome čiju biografiju predstavlja. Rekao je: „Govori istinu, mnogo griješi, pouzdan je u pisanju hadisa, a imao je nesmotrenosti.”

Drugo: Ne možemo se, također, pomiriti da je Ibn-Kesir dao naznaku o ispravnosti hadisa, jer je o njemu najviše rekao: On je najispravniji. Ovaj navod ne znači apsolutnu ispravnost ovog hadisa, već relativnu i nije u suprotnosti sa slabošću, kao što kaže Et-Tirmizi u mnogim hadisima. Ovo je najvjerodostojnije u ovom poglavlju. Iz ovoga se ne može uzeti vjerodostojnost hadisa, kao što je potvrđeno u hadiskoj terminologiji. Isto se odnosi na govor hafiza Ibn-Kesira ovdje. Allah najbolje zna.

2. Hadis Abdullaha b. Ahmeda sa lancem prenosilaca od El-Ensarija. Nema sumnje u ispravnost prenosilaca, osim ovoga El-Ensarija. Traganje za podatkom ko je El-Ensari nas dovodi do Enesa b. Malika. Ako se radi o njemu, onda je hadis spojenog lanca prenosilaca i ispravan, kao što je rekao šejh Ahmed. Međutim, temeljenje te tvrdnje na predaji od Ibn-Asakira, koji je

b. Muhammed b. Hanbel od Urve b. Ruvejma koji kaže: „Obavijestio me El-Ensari od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da su melki rekli: ...“ U hadisu se navodi: „Oni spavaju i odmaraju se“, pa je Uzvišeni Allah rekao: „Ne“, a oni su to ponovili tri puta. Svaki put bi rekao: „Ne.“ Pitanje je potvrđenosti ovih predaja. O njihovim lancima prenosilaca ima govora, a i o samim sadržajima hadisa. Kako se može pomisliti da se meleki mogu opirati Allahu, i to nekoliko puta. Uzvišeni Allah je obavijestio da Ga oni ne preteču govorom i da po Njegovoj naredbi rade. Zar se može pomisliti da su oni nezadovoljni svojim stanjima i da žude za strastima koje imaju sinovi Ademovi? San je brat smrti, pa kako im na njemu mogu zavijediti, kako mogu pomisliti da im budu zavidni na zabavi,

prenio iz *Tefsira* Ibn-Kesira, nije ispravno, jer ga Ibn-Asakir (15/66/1-2) prenosi sa lancem prenosilaca od Muhammeda b. Ejjuba b. el-Hasena es-Sajdelanija u čijoj biografiji navodi hadis. O njemu nije naveo ni pohvalu ni kritiku. Mimo njega nisam našao da mu je iko pisao biografiju. Primjer ovakvog lanca prenosilaca je neispravan. Ne može se dati prednost mišljenju da je El-Ensari Enes, ali sam ja kod Ibn-Asakira pronašao drugi lanac prenosilaca ovog hadisa koji je, također, slab. i u njemu je naslovljen ashab Abdullah Džabir el-Ensari. Navodi se (9/407/2) sa lancem prenosilaca od Hišama b. Ammara. Pričao nam je Abdu Rabbih b. Salih el-Kureši, čuo sam Urvu b. Ruvejma kako priča od Džabira b. Abdullaha el-Ensarija sa spojevim lancem prenosilaca. O ovom El-Kurešiju nisam našao biografiju, iako El-Buhari navodi hadis od Hišama b. Ammara, o njemu je bilo govora. Hafiz u *Et-Takribu* kaže: „Govorio je istinu i drugima citirao hadise. Ostario je, pa je počeo naslijepo prihvatati predaje. Općenito rečeno, hadis Ibn-Ruvejma je slab zbog nepoznanice El-Ensarija i neusaglašenosti dvije zadnje predaje oko njegovog preciznog naslovljavanja. Prva govori da je to Enes, a druga da je Džabir. Kod mene nije ispravno da se ovaj hadis ojača predajom od Abdullaha b. Saliha zbog mogućnosti da mu je pravio dodatke. Ibn-Hibban kaže: „Bio je istinoljubiv, ali su se negativnosti u njegovom hadisu desile zbog njegovog komšije. Između njih dvojice je bilo netrpeljivosti. Izmišljao je hadise šejhu Ibn-Salihi i pisao ih rukopisom sličnim Abdullahovom rukopisu ostavljajući to u njegovoj kući, među njegove knjige. Abdullah je smatrao da je to njegov rukopis i tako bi pričao hadise.“ Također, postoji mogućnost da je osnova ovog hadisa uzeta iz israilijata koje su pričali neke chlul-kitabije koje su prešle na islam, a potom su neki prenosioci pogriješili pripisavši ovaj hadis Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, kao što su učinili da predajom o Harutu i Marutu. Allah najbolje zna.

a ona je neispravna? Rekli su: Stvar je potpuno suprotna. Iblis je došaptavao Ademu i tješio ga obmanama kada mu je ulijevao čežnju da bude melek, riječima:

﴿ مَا نَهَكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَتَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ ﴾

„...Gospodar vaš zabranjuje vam ovo drvo samo zato da ne biste meleki postali ili da ne biste besmrtni bili.“ (El-F'araf, 20.)

Ovo ukazuje da je vrijednost meleka poznata i duboko usađena činjenica u ljudskoj prirodi. Tome svjedoči govor Uzvišenog, pričajući o ženama koje su isjekle svoje ruke kada su vidjele Jusufa:

﴿...وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴾

„... 'Bože, Bože!' - uskliknuše, 'ovo nije čovjek, ovo je melek plemeniti!'“ (Jusuf, 31.) Uzvišeni kaže:

﴿ قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ ... ﴾

„Reci: 'Ja vam ne kažem: U mene su Allahove riznice, niti: Meni je poznat nevidljivi svijet, niti vam kažem: Ja sam melek'...“ (El-En'am, 50.)

Prvi su rekli: Ovo je bilo nakon što je duboko usađeno u dušu da su meleki velika i lijepa stvorenja i da mogu činiti velike stvari, a posebno je to bilo zastupljeno kod Arapa. Meleki su u njihovim dušama imali veličinu tako da su čak rekli da su meleki Allahove kćerke. Neka je Allah daleko uzvišen od njihovog govora!

Uzvišeni kaže:

﴿ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴾

„Doista je Allah odabrao Adema, i Nuha, i porodicu Ibrahimovu, i porodicu Imranovu nad svjetovima!“ (Ali Imran, 33.)

Drugi su rekli: Spominje svjetove i pod njima ne misli na općenitost, nego na svako mjesto zasebno, kao što Uzvišeni kaže:

﴿...لَيَكُونَنَّ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾

„...*da bi svjetovima bio opomena.*“ (El-Furkan, 1.)

﴿قَالُوا أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾

„*A zar ti nismo zabranii da ikoga primaš? – povikaše oni.*“ (El-Hidžr, 70.)

﴿أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ﴾

„*Zašto vi, mimo sav svijet, sa muškarcima općite?*“ (Eš-Šu'ara', 165.)

﴿وَلَقَدْ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَىٰ الْعَالَمِينَ﴾

„*i znajući kakvi su, između savremenika smo ih odabrali*“ (Ed-Duhan, 32.)

Uzvišeni, također, kaže:

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ﴾

„*A oni koji vjeruju i čine dobra djela - oni su, zbilja, najbolja stvorenja.*“ (El-Bejjine, 7.)

El-Berijeh je izvedenica od riječi *ber* a znači stvaranje. Tako je potvrđeno da su dobri ljudi najbolja stvorenja. Neki su rekli: Postali su najbolja stvorenja zato što vjeruju i čine dobra djela. Meleki su prema ovome opisu potpuniji, jer se ne dosađuju, niti zamaraju prilikom činjenja ibadeta, tako da to ne nalaže da ljudi budu bolji od meleka. Ovo se odnosi na kiraet onih koji čitaju *el-beri'e*, sa hemzetom, a prema kiraetu onih koji uče sa harfom *ja* kažemo da je harf *ja* nastao od hemzeta. Ako kažemo da se u ovom slučaju riječ *el-berijje* veže za riječ *el-ber*, a to znači zemlja, kao što kaže El-Ferra' prenoseći od Dževherija u *Eis-Sibah*, onda će značenje biti: Oni su najbolji od onih koje je stvorio od zemlje. Ovdje nema nikakve općenitosti, jer je i druge stvorio od zemlje.

Prvi su rekli: Mi govorimo o davanju prednosti po vrijednosti dobrim ljudima kada se oni upotpune i dostignu svoj cilj i krajnji vrhunac, a to će biti kada uđu u Džennet, postignu bliskost i nastane se na visokim stepenima. Milostivi će ih još više približiti i otkriti im se kako bi se naslađivali pogledom u Njegovo Časno Lice.

Drugi su rekli: „Pitanje je da li su oni došli u okolnosti kojima nadmašuju meleke ili su sa njima jednaki. Ako im je potvrđeno da dolaze u stanja u kojima nadmašuju meleke, ova tvrdnja će biti prihvaćena, a u suprotnom neće.“

Od dokaza koji su izneseni o davanju prednosti melekima nad ljudima su riječi Uzvišenog:

﴿لَنْ يَسْتَكْفِ الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلَّهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ الْقَرُّبُونَ...﴾

„Mesihu neće biti zazorno da bude Allahov rob, pa ni melekima, Njemu najbližim.“ (En-Nisa', 172.)

Potvrđeno je jezičkim pravilima da primjer ovog navoda ukazuje da je imenica poslije veznika bolja od imenice koja dolazi prije veznika, jer nije dozvoljeno reći: „Vezir neće odbiti da bude sluga kralju, a ni policajac, ni čuvar“. Već se kaže: „Policajac neće odbiti da bude sluga kralju, a ne vezir.“ Ovakvim poretком dolazi do gradacije od najnižeg ka najvišem. Ako je njihova prednost potvrđena nad Isaom, alejhis-selam, onda je potvrđena i nad drugima, jer niko nije rekao da su oni bolji od nekih vjerovjesnika u odnosu na druge vjerovjesnike. Drugi su dali mnogobrojne odgovore, a najbolji ili jedan od najboljih glasi: Nema razilaženja oko vrijednosti snage, moći, žestine i veličine stvaranja meleka. Oni su u robovanju Allahu ponizni i podređeni. Isa, alejhis-selam, ne odbija ibadet, a ni oni koji su moćniji od njega, jači i veći po stvaranju. Iz ovakve konstatacije ne proizilazi nužno apsolutno davanje prednosti melekima iz svakog aspekta.

Uzvišeni kaže:

﴿قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبِ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ...﴾

„Reci: 'Ja vam ne kažem: U mene su Allahove riznice, niti: Meni je poznat nevidljivi svijet, niti vam kažem: Ja sam melek.'“
(El-Fn'am, 50.)

Slično ovome po značenju kaže se: „Kada bih rekao to i to, stavio bih se na poziciju iznad vlastite, ali ja to ne zagovaram.“

Drugi su odgovorili na ovo sljedećim: Nevjernici su rekli:

﴿...مَالٍ هَذَا الرُّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمَشِي فِي الْأَسْوَاقِ...﴾

„...šta je ovom 'poslaniku', on hranu jede i po trgovima hoda.“ (El-Furkan, 7.), pa je naredio da im kaže: „Ja sam čovjek poput vas i u potrebi sam za onim za čime su i ljudi u potrebi od zarade, jela i pića. Nisam jedan od meleka kojima Allah nije dao potrebu za hranom i pićem.“ Stoga, nije nužno apsolutno vrjednovanje.

Muslim sa lancem prenosilaca od Ebu-Hurejre prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Jak vjernik je bolji i draži Allahu od slaboga vjernika, a u obojici je hajr.*“⁶³ Poznato je da ljudska snaga nije ni blizu snage meleka.

Drugi su rekli: „Prema vanjštini želi se reći da se misli na vjernika iz reda ljudi, a meleki u tu općenitost ne ulaze, a Allah najbolje zna“.

Pouzdanost se prenosi u *Sahihu* od Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, prenoseći od svoga Gospodara, azze ve dželle, rekao: „*Allah Uzvišeni kaže: 'Ja se prema Svome robu odnosim onako kako o Meni misli. Ja sam sa njim kada Me spomene, pa ako Me spomene u sebi, Ja ga spomenem u Sebi. Ako Me spomene u skupini, Ja ga spomenem u skupini boljoj od njegove.'*“⁶⁴ Ovo je tekst o vrjednovanju.

⁶³ Ovo je dio hadisa kod Muslima, 2664. Prenosi se u *Zilalul-Dženneh*, 356.

⁶⁴ Sahih, prenosi ga El-Buhari, 7405; i Muslim, 2675; navodi se u *Es-Sahiba*, 2287.

Drugi su rekli: Moguće je da se pod riječima „*boljoj od njegove*“ misli na spomenutog, a ne na apsolutnu prednost (te skupine).

Imam Muhammed b. Huzejme⁶⁵ sa lancem prenosilaca u knjizi *Et-Tevid*, od Enesa, radijallahu anhu, prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Dok sam sjedio, dođe Džibril, pa me je udario među moje dvije plećke. Odoh do drveta koje je imalo nešto poput dva gnijezda. On je sjeo na jedno, a ja na drugo. Uvećalo se i podiglo tako da je zatvorilo istok i zapad. Ja sam razgledao, a da sam htio dodirnuti nebesa, dodirnuo bih ih. Pogledao sam u Džibrila, a bio je poput prostirke priljepljene za zemlju. Tako sam spoznao vrijednost njegovog znanja o Allahu u odnosu na mene.*”⁶⁶

Drugi su rekli: „O lancu prenosilaca ovog hadisa ima govora, pa se nećemo pomiriti sa argumentacijom njime osim poslije njegove potvrde.“

Zaključak bi bio: Ovo pitanje vrjednovanja melecka nad ljudima, i obrnuto, je suvišno i bespotrebno. Mnogi učenjaci ga nisu razmatrali. Ebu-Hanife je ostao suzdržan u odgovoru na njega, kao što je prethodno rečeno, a Allah najbolje zna šta je ispravno.

⁶⁵ On je Muhammed b. Ishak b. Huzejme b. El-Mugire, fakih, šejhul-islam, veliki imam, Ebu-Bekr eš-Šafi'i, autor *Sabiha* od kojeg je štampana samo jedna četvrtina. Umro je 311. h.g.

⁶⁶ Daif, u predaji je El-Haris b. Ubjed el-Ejadi, a on je slab zbog lošeg pamćenja. Govor šejha Ahmeda Šakira: „Govorio je o njemu bez dokaza, a preče je da je ovaj hadis potvrđen” se odbacuje.

Imam Ahmed je o njemu rekao: „Bio je nesigurnog hadisa.”

Ebu-Hatim kaže: „Nije jak, piše hadis, ali njime ne argumentira.”

Ibn-Hibban kaže: „Njegovi propusti su bili mnogobrojni, tako da je izašao iz skupine onih kojima se argumentira kada se osame u prenošenju hadisa. U hadiskoj terminologiji potvrđeno je pravilo da se detaljnoj kritici daje prednost nad proglašavanjem ispravnim. Iz ovih riječi se očituje da je njegova slabost zbog propusta. Čudno je da ne postoji nijedna predaja o potvrdi ovog čovjeka bilo kojem imamu.

Najbolje što je o njemu rečeno je iznio imam En-Nesai kada je rekao: „Dobar je.” Zar ovakva konstatacija može odbaciti kritičke tekstove imama. Potom sam ovom hadisu našao drugu mahanu, a ona je suprotstavljanje i irsal. Na to ukazuje El-Bejheki u *Su'abul-iman* (1/109), ali nema dovoljno prostora da bi se to ovdje pojašnjavalo. Pogledaj *Fid-Daife*, 5444.

Obaveza vjerovanja u sve poslanike i vjerovjesnike koje je Allah imenovao u Svojoj Knjizi

Dužni smo vjerovati u sve vjerovjesnike i poslanike koje je Uzvišeni Allah imenovao u Svojoj Knjizi i, također, vjerovati da je Allah poslao poslanike i vjerovjesnike mimo njih, čija imena i broj zna samo Allah Uzvišeni koji ih je i poslao. Moramo u njih vjerovati općenito, jer o njihovom broju nema teksta. Uzvišeni kaže:

﴿وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ﴾

„i (poslali smo) poslanike o kojima smo ti prije kazivali i poslanike o kojima ti nismo kazivali.“ (En-Nisa', 164.)

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ﴾

„I prije tebe poslanike smo slali, o nekima od njih kazivali smo ti, a o nekima ti nismo kazivali...“ (Gafir, 78.)

Moramo vjerovati da su dostavili sve ono sa čime su poslani, prema onome što im je Allah naredio, i da su pojasnili na način da niko, od onih kojima su poslani, nije imao više opravdanja neznanjem, niti mu je dozvoljeno da radi suprotno. Uzvišeni kaže:

﴿...فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلْغُ الْمُبِينُ﴾

„...a zar su poslanici bili dužni što drugo već da jasno obznanе?“ (En-Nahl, 35.)

﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ الْمُبِينُ﴾

„A ako oni okrenu glave - pa ti si dužan samo da jasno obznaniš.“ (En-Nahl, 82.)

﴿وَمَا عَلَى الرُّسُولِ إِلَّا الْبَلْغُ الْمُبِينُ﴾

„a Poslanik je jedino dužan da jasno obznani.“ (En-Nur, 54.)

﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلْغُ الْمُبِينُ﴾

„I pokoravajte se Allahu i Poslaniku Njegovu; a ako se okrenete, pa na Našem Poslaniku samo jasna obznana je!“ (Et-Tegabun, 12.)

Odabrani poslanici

O odlučnim poslanicima je bilo više navoda, a najbolji je onaj kojeg prenosi El-Begavi i dr. od Ibn-Abbasa i Katade⁶⁷: „Oni su Nuh, Ibrahim, Musa, Isa i Muhammed, neka je na sve njih Allahov mir i blagoslov.“ Oni su spomenuti u riječima Uzvišenog:

﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَنُوحٌ وَإِبْرَاهِيمُ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ...﴾

„Kad smo od vjerovjesnika zavjet njihov uzeli, i od tebe, i od Nuha, i od Ibrahima, i od Musaa, i od Isaa, sina Merjemina...“ (El-Ahzab, 7.)

﴿ شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ...﴾

„On vam propisuje u vjeri isto ono što je naredio Nuhu i ono što objavljujemo tebi, i ono što smo naredili Ibrahimu i Musau i Isau: Pravu vjeru ispovijedajte i u tome se ne podvajajte! Teško je onima koji Allahu druge ravnim smatraju da se tvome pozivu odazovu.“ (Eš-Šura, 13.)

Vjerovanje u Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, označava potvrdu i slijeđenje propisa s kojima je došao, općenito i pojedinačno.

⁶⁷ On je Katade b. Di'ame b. Aziz, hafiz svoga vremena, predvodnik mufessira i muhaddisa, kao i predvodnik u ar. gramatici. Umro je 117. h.g.

Vjerovanje u sve objavljene knjige koje je Allah spomenuo u Svojoj Knjizi

Vjerujemo u sve objavljene knjige poslanicima, one koje je Allah spomenuo u Svojoj Knjizi, kao što su Tevrat, Indžil i Zebur, a vjerujemo i u ostale knjige osim tih, koje je objavio vjerovjesnicima, a njihova imena i broj zna samo Allah Uzvišeni.

Vjerovanje u Kur'an, njegova potvrda i slijeđenje onoga što je u njemu je dodatna činjenica vjerovanja u odnosu na ostale knjige. Dužni smo vjerovati da su objavljene knjige Allahovim poslanicima dolazile od Allaha i da su istina, uputa, svjetlost, pojašnjenje i lijek. Uzvišeni kaže:

﴿قُولُوا ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا...﴾

„Recite: 'Mi vjerujemo u Allaha i u ono što se objavljuje nama...'“ (El-Bekare, 136.)

﴿الْعَمَّ ۝ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ۝﴾

„Elif - lam - mim! Allah, osim Koga drugog boga nema, Živi je i Vječni!“ (Ali Imran, 1-2.)

﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ۝﴾

„Allah, osim Koga drugog boga nema, Živi je i Vječni!“ (Ali Imran, 2.)

﴿ءَامَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ...﴾

„Poslanik vjeruje u ono što mu se objavljuje od Gospodara Njegova...“ (El-Bekare, 285.)

﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْفُرْقَانَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ۝﴾

„A zašto oni ne proučavaju Kur'an? Jer, da je on od nekoga drugog, a ne od Allaha, oni bi u njemu našli mnoge protivurječnosti!“ (En-Nisa', 82.)

Postoje i drugi ajeti koji ukazuju da je Allah govorio o tim knjigama i da su od Njega objavljene. Time se potvrđuju Allahovo svojstvo govora i uzvišenosti. Uzvišeni kaže:

﴿كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأُنزِلَ مَعَهُمُ الْكِتَابُ بِالْحَقِّ...﴾

„Svi ljudi su sačinjavali jednu zajednicu, pa je Allah slao vjerovjesnike da donose radosne vijesti i opomenu, i po njima je slao Knjigu sa Istinom...“ (El-Bekare, 213.)

﴿وَأَنَّهُ لَكَتَّابٌ عَزِيزٌ ﴿١١﴾ لَا يَأْتِيهِ الْبَطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ ۖ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿١٢﴾﴾

„A on je, zaista, knjiga zaštićena, laž joj je strana, bilo s koje strane, ona je Objava od Mudroga i hvale dostojnoga.“ (Fussilet, 42.)

﴿وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ...﴾

„Oni kojima je dato znanje dobro znaju da je ono što ti se objavljuje od Gospodara tvoga Istina...“ (Sebe', 6.)

﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١﴾﴾

„O ljudi, već vam je stigla poruka od Gospodara vašega, i lijek za vaša srca, i uputstvo i milost vjernicima.“ (Junus, 57.)

﴿قُلْ هُوَ الَّذِي ءَامَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ...﴾

„Reci: 'On je onima koji vjeruju uputa i lijek.'“ (Fussilet, 44.)

﴿فَقَامُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا...﴾

„Zato vjerujte u Allaha i Poslanika Njegova i u svjetlo koje objavljujemo...” (Et-Tegabun, 8.)

Primjeri za ovo u Kur'anu su mnogobrojni.

Sljedbenici Kible su muslimani mu'mini

Autor kaže: „Pripadnike naše Kible nazivamo muslimanima vjernicima sve dok priznaju ono sa čime je došao Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, i dok potvrđuju sve što je govorio i o čemu je obavijestio.“

Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Musliman je onaj ko bude klanjao naš namaz, okretao se našoj Kibli i jeo ono što mi zakoljemo. Njemu pripada što i nama pripada, a dužan je ono što smo i mi dužni.*”⁶⁸

Autor, Allah mu se smilovao, ovim navodom ukazuje da su islam i iman jedinstveni, te da musliman ne izlazi iz islama sa činjenjem grijeha sve dok ga ne bude smatrao dozvoljenim. Pod riječima „**pripadnici naše Kible**” misli na one koji se pozivaju na islam i okreću se prema Kibli, makar bili sljedbenici zabluda i strasti, ili veliki grijешnici, sve dok ne budu nijekali nešto od onoga sa čime je došao Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem. Nešto više pojašnjenja će biti o ovim značenjima prilikom autorovog govora: „**Nikoga od pripadnika Kible ne proglašavamo nevjernikom zbog grijeha sve dok ga ne bude smatrao dozvoljenim**” i

⁶⁸ Prenosi ga El-Buhari u *Knjizi o namazu*, 391; kao hadis od Enesa, ali sa sljedećim riječima: „*Njemu pripada što pripada i muslimanu, a snosi obaveze koje snosi i musliman.*” Prenosi ga Ebu-Davud i drugi sa sličnim riječima. Navodi se u *Es-Sahih*a, 303.

riječi: „Islam i iman su jedinstveni, a njegovi pripadnici su u osnovi jednaki”.

Autor kaže: „Ne upuštamo se u polemike o Allahu, niti se raspravljamo o Allahovoj vjeri.”

Šejh, Allah mu se smilovao, aludira na sustezanje od neispravnog govora apologetičara i pokudi njihovoga znanja. Oni govore o Allahu bez znanja i dokaza koji im je došao.

﴿... إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمْ الْهُدَى﴾

„...oni se povode samo za pretpostavkama i onim za čim duše žude, a već im dođe od Gospodara njihova Uputa.”
(En-Nedžm, 23.)

Od Ebu-Hanife, Allah mu se smilovao, se prenosi da je rekao: „Niko ne treba da govori nešto o Allahovom Biću, već će Ga opisati onim čime se opisao.” Neki su rekli: „Istiniti kaže: 'Koga sam obavezao izvršavanjem Mojih imena i svojstava, obavezao sam ga i učtivošću. Kome sam otkrio suštinu Moga Bića, obavezao sam ga propašću. Zato, odaberi ili učtivost ili propast.' Ovome svjedoči sljedeće: Kada se Uzvišeni otkrio brdu Svojim Bićem, brdo se raspalo i nije moglo ustrajati pri viđenju veličine Njegovog Bića. Eš-Šibli⁶⁹ kaže: „Upuštanje u dugačko razglabanje uz postojanje istine predstavlja neučtivost.”

Njegove riječi: „...niti se raspravljamo o Allahovoj vjeri”, tj. ne parničimo se sa sljedbenicima istine tako što ćemo im ubaciti sumnje sljedbenika zablude, želeći ih omalovažavati i iznuditi njihovu naklonost, jer to označava pozivanje u neistinu, pomućivanje istine i pravljenje nereda u vjeri islamu.

⁶⁹ On je Ebu-Bekr Delf b. Džahder čš-Šibli el-Bagdadi. Bio je fakih i dobar poznavao malikijskog pravca. Umro je 334. h.g.

Zabrana raspravljanja o Kur'anu

Autor kaže: „Ne raspravljamo se o Kur'anu i svjedočimo da je Kur'an govor Gospodara svjetova. Spušten je putem Ruha Povjerljivog koji je podučio predvodnika svih poslanika Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, Kur'anu. Kur'an je Allahov govor, a nije mu jednak nijedan govor stvorenja. Ne kažemo da je stvoren i ne suprotstavljamo se zajednici muslimana.“

Njegove riječi: „Ne raspravljamo se o Kur'anu” podrazumijevaju da je htio reći: Mi o njemu ne kažemo kao što su govorili oni koji su zastranili, a onda se razišli, raspravljajući se neistinom kako bi njome pobili istinu. Mi kažemo: Kur'an je govor Gospodara svjetova, spušten je sa Ruhom Povjerljivim... Također, moguće je da je htio reći: Ne raspravljamo se o potvrđenim kiraetima, jer ga učimo po svemu što je potvrđeno i ispravno. Oba ova značenja su tačna. Ispravnosti drugog značenja svjedoči predaja od Abdullaha b. Mesuda, radijallahu anhu, da je rekao: „Čuo sam nekog čovjeka kako uči ajet, a od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, sam čuo da ga drugačije uči. Uzео sam ga za ruku i poveо ga Allah-ovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem. Spomenuо sam mu to, pa sam vidio na njegovom licu neugodnost. Rekao je: *'Obojica ste dobro postupili. Nemojte se razilaziti, jer oni koji su bili prije vas su se razišli i propali.*“ Prenosi ga Muslim.⁷⁰

Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je zabranio razilaženje u kojem svaka strana negira i pobija ono što se nalazi od istine kod druge. Oba učaća su lijepo postupali u onome što su učili. Pojasnio je to činjenicom da su se oni prije nas razišli i propali. Zato je Huzejfe, radijallahu anhu, rekao Osmanu, radijallahu anhu:

⁷⁰ Sahih, ali ga ne prenosi Muslim, već ga jedino prenosi El-Buhari u knjizi *El-Husumat* i *El-Enbija'*. Čudno je, također, da komentator kaže da se ovaj hadis *prenosi*, a ova konstrukcija, inače, prema hadiskoj terminologiji, označava slabost predaje. U ovom pitanju su mnogi iz zadnjih generacija postali popustljivi, kao što je na to upozorio imam En-Nevevi i drugi.

„Pretekni ovaj ummet da se ne razide kao što su se razili narodi prije njih.”⁷¹ Tako je ljude objedinio na jednom prihvatljivom dijalektu, a oni su sačuvani od ujedinjavanja na zabludi. To nije bilo ostavljanje obaveze, niti činjenje zabrane, jer je učenje Kur'ana na sedam dijalekata bilo dozvoljeno, a ne obavezno, kao olakšica od Allaha Uzvišenog. Dao im je pravo odabira bilo kojeg dijalekta. Isto tako, poredak sura im nije bio obavezujući Kur'anom ili Sunnetom. Zato je poredak u Abdullahovom Mushafu bio različit od poretka u Osmanovom Mushafu, ili mushafima drugih. Poredak ajeta je posebno određen šerijatskim tekstovima, pa zato nisu imali pravo da daju prednost jednom u odnosu na drugi ajet, za razliku od sura.

Kada su ashabi vidjeli da će se ummet razići i ući u sukobe ukoliko se ne objedini oko jednog dijalekta, ashabi su ih ujedinili na jednom Mushafu. Ovo je mišljenje velike većine ispravnih prethodnika iz reda učenjaka i učača Kur'ana. Ibn-Džerir i drugi kažu: „Neki od njih su rekli: Olakšica učenja Kur'ana na sedam dijalekata je bila na početku islama, jer je zadržavanje na jednom dijalektu iz početka predstavljalo teškoću. Kada su se njihovi jezici podučili učenju Kur'ana, njihova saglasnost oko jednog dijalekta im je postala lahka, a to im je bilo bolje. Saglasili su se na dijalektu koji je bio zadnji put prezentiran.“ Grupacija islamskih pravnika i sljedbenika kelama smatraju da Mushaf obuhvata sedam dijalekata, jer nije dozvoljeno zapostaviti nijedan od sedam dijalekata. Slažu se oko predaje Osmanovog Mushafa i ostavljanja svega što je mimo njega. Prethodno je data naznaka o ovom odgovoru, tj. dijalekti su bili dozvoljeni, a ne obavezni, ili su kasnije derogirani. Onaj ko kaže da je Abdullah b. Mes'ud dozvoljavao učenje Kur'ana po značenju, slagao je na njega. On je samo govorio: „Ja sam gledao učeće i vidio da je njihovo učenje približno, kao kada neko kaže: 'Dođi' ili 'Približi se'. Učite kao što ste naučili.“ Uzvišeni Allah nam je naredio da se sa sljedbenicima Knjige raspravljamo na najljepši način, osim sa onima od njih koji su nepravedni. Šta tek reći o raspravi sa pripadnicima Kible?! Pripadnici Kible su općenito bolji od sljedbe-

⁷¹ El-Buhari, 3987.

nika Knjige. Zato nije dozvoljeno da se raspravljamo sa onima (od njih) koji su počinili nepravdu, osim na najbolji naćin. Nije dozvoljeno kada pogriješiti da kaŝemo: „On je nevjernik“ prije nego što se uspostavi nad njim dokaz u kojem je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, dao presudu o nevjerstvu. Allah je ovom ummetu oprostio grešku i zaborav. Zato su ispravni prethodnici kudili sljedbenike zablude i spominjali da ih na kraju ćeka sablja. O ovome će biti nešto više pojašnjenja, inšallahu te'ala, prilikom autorovog govora: **„Zajedništvo muslimana smatramo istinom i ispravnoću, a razilaŝenje zastranjivanjem i kaznom.“**

Autorove rijeći: **„Svjedoćimo da je Kur'an govor Gospodara svjetova“.**

Prethodno je naveden komentar ovog znaćenja prilikom autorovog govora: **„Kur'an je Allahov govor, on je proizašao od Njega, bez iznošenja mišljenja o njegovoj kakvoći.“**

Njegove rijeći: **„Spušten je putem Ruha Povjerljivog“** se odnose na Dŝibrila, alejhis-selam. Nazvan je Ruhom (duhom), zato što nosi Objavu u kojoj je ŝivot srca ka poslanicima iz reda ljudi, neka je na sve njih Allahov blagoslov. On je povjernik u pravom smislu rijeći, neka je Allahov blagoslov na njega. Uzvišeni kaŝe:

﴿ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٨٦﴾ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿١٨٧﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٨٨﴾ ﴾

„Donosi ga povjerljivi Dŝibril, na srce tvoje, da opominješ, na jasnom arapskom jeziku.“ (Eš-Šuara, 193-195.)

﴿ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩١﴾ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿١٩٢﴾ مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿١٩٣﴾ ﴾

„Kur'an je, zaista, kazivanje Izaslanika plemenitog, moćnog, od Gospodara Arša cijenjenog. Kome se drugi potćinjavaju, tamo pouzdanog!“ (Et-Tekvir, 19-21.) Ovo je Dŝibrilov opis, za razliku od rijeći Uzvišenog:

﴿ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٢٠١﴾ وَمَا هُوَ يَقُولُ شَاعِرٌ ... ﴾

„On je (Kur'an) doista govor objavljen plemenitom Poslaniku, a nije govor nikakva pjesnika...” (El-Hakkah, 40-41.)

Spomenuti poslanik ovdje je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem.

Njegove riječi: **„...koji je podučio predvodnika svih poslanika”** su otvorena naznaka da ga je Džibril podučavao, a time se opovrgavaju iluzije karamitija i drugih da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, Kur'an sam po nadahnuću sročio.

Autorove riječi: **„Ne kažemo da je stvoren i ne suprotstavljamo se zajednici muslimana”** su upozorenje svakome onome ko zastupa mišljenje o stvorenosti Kur'ana, čime se suprotstavlja zajednici muslimana. Ispravni prethodnici ovog ummeta se slažu da je Kur'an Allahov govor u stvarnosti i da nije stvoren.

Autorove riječi: **„Ne suprotstavljamo se zajednici muslimana”** su općenite, tj. ne suprotstavljamo se zajednici muslimana u svemu oko čega se slažu, jer je suprotstavljanje njima jedan vid zastranjivanja, zablude i novotarstva.

Nije dozvoljeno proglasiti muslimana nevjernikom zbog grijeha kojeg počini sve dok ga ne dozvoli

Autor kaže: **„Nikoga od pripadnika Kible ne proglašavamo nevjernikom zbog grijeha, sve dok ga ne bude smatrao dozvoljenim.⁷² Ne kažemo da sa imanom grijeh ne šteti onome ko ga čini.”**

⁷² Istaknuti učenjak Salih b. Fevzan kaže: „Ovo, ako grijeh ne bude nevjerstvo ili višeboštvo koji izvide iz vjere, tada muslimana ne smatramo nevjernikom, već vjerujemo da je on vjernik manjkavog imana, izložen prijetnji i pod Allahovom voljom. Ovo je ubjeđenje jednog muslimana, ali ako ga ne

Pod pripadnicima Kible misli na one koji su prethodno spomenuti u riječima: „**Pripadnike naše Kible nazivamo muslimanima vjernicima, sve dok priznaju ono sa čime je došao Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, i dok potvrđuju sve što je govorio i o čemu je obavijestio.**“ Autor, Allah mu se smilovao, ovim navodom daje repliku haridžijama koji zastupaju mišljenje o proglašavanju nevjernicima svakoga onoga koji počinj grijeh.

Znaj, Allah se tebi i nama smilovao, da je pitanje proglašavanja i neproglašavanja nevjernicima tema oko koje se uvećala smutnja i iskušenje. Oko ovog pitanja se razilaženje uvećalo, a zablude i nagađanja su postala mnogobrojna. Dokazi oko toga su se suprotstavili. Ljudi su se u pogledu proglašavanja nevjernicima onih koji su zastupali određene fraze i neispravna uvjerenja, suprotna istini s kojom je Allah poslao Svoga Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, ili suprotna njihovim uvjerenjima, izdijelili na dvije ekstremne strane i sredinu. Razilaženje se temelji na pitanju proglašavanja nevjernicima onih koji počinj praktične velike grijehe.

Jedna grupacija kaže: Mi nikoga od pripadnika naše Kible ne smatramo nevjernikom, pa su generalno negirali pravilo proglašavanja nevjernicima. Zna se da među pripadnicima Kible ima munafika među kojima ima većih nevjernika od židova i kršćana, prema Kur'anu, Sunnetu i konsenzusu učenjaka. Neki to javno iznose kada su u mogućnosti. Oni se pretvaraju ispovijedajući šehadet.

dozvoljava. Ako dozvoli ono što je Allah zabranio, tada ga smatramo nevjernikom, npr. da dozvoli kamatu, ili alkohol, ili strvinu, ili svinjsko meso, ili blud. Pa ako dozvoli ono što je Allah zabranio, postaje nevjernik u Allaha, i obratno: ako zabrani ono što je Allah dozvolio, postaje nevjernik. Allah, subhanehu ve te'ala, kaže: ***'Uzeli su svoje svećenike i monahe za bogove mimo Allaha ...'*** (Et-Tevbe, 31.) U tefsiru je došlo da su im oni dozvolili zabranjeno i zabranili dozvoljeno pa su ih poslušali u tome. Međutim, ako počinj grijeh kojeg ne dozvoljava, već priznaje da je strogo zabranjen, takav ne postaje nevjernik pa makar njegov grijeh i bio veliki, ali manji od višeboštva i nevjerstva. U tom slučaju, dakle, biva vjernik manjkavog imana ili grješnik zbog svoga grijeha i vjernik zbog svoga imana.“ (Salih b. Fevzan, *Fit-ta'likat el-mubtesare ala metn el-akideti et-tahavijje*, 139. str.)

Također, nema razilaženja među muslimanima da kada bi čovjek javno negirao vanjske obaveze koje su prenesene kategoričkim predajama, a iste takve i zabrane i sl, zatražit će se od njega pokajanje. Ukoliko se ne pokaje, bit će pogubljen kao nevjernik i otpadnik. Licemjerstvo i otpadništvo veoma često proizilaze iz novotarija i grijeha, kao što to spominje El-Hallal⁷³ u knjizi *Es-Sunneh* sa lancem prenosilaca do Muhammeda b. Sirina⁷⁴, koji kaže: „Najbrže u otpadništvo idu sljedbenici zabluda i strasti.“ Smatrao je da je ovaj ajet objavljen o njima:

﴿وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ...﴾

„Kada vidiš one koji se riječima Našim rugaju, neka si daleko od njih sve dok na drugi razgovor ne prijeđu.“ (El-En'am, 68.)

Zato su se mnogi imami ustegnuli od upotrebe riječi: „Mi nikoga ne proglašavamo nevjernikom zbog grijeha“, već kažu: „Mi nikoga ne proglašavamo nevjernikom zbog svakog grijeha“, kao što to čine haridžije. Postoji razlika između generalne negacije i negacije generalnosti. Obaveza je negacija generalnosti, nasuprot mišljenjima haridžija koji proglašavaju nevjernicima za svaki grijeh. Zato je, a Allah najbolje zna, autor, Allah mu se smilovao, svoj navod ograničio riječima: „Sve dok ga ne smatra dozvoljenim“. U ovim riječima je naznaka da želi generalnu negaciju svakoga praktičnog, a ne teoretskog grijeha. U tome je problematičnost, jer Uzvišeni nije zadovoljan da obaveznik šerijatskim tekstovima samo prakticira vjeru bez znanja, niti da posjeduje znanje kao teoriju bez prakticiranja. Djelo nije ograničeno na djela tjelesnih udova, već su djela srca temelj za djela tjelesnih udova. Djela tjelesnih udova dolaze kao posljedica, osim ako njegove riječi „dok ne bude smatrao dozvoljenim“ podrazumijevaju „dok ne bude uvjeren“ i sl.

⁷³ On je imam, autoritet, hafiz, fakih, šejh hanbelijske pravne škole, Ebu-Bekr Ahmed b. Muhammed b. Harun b. Jezid el-Bagdadi. Umro je 310. h.g.

⁷⁴ On je imam, šejhul-islam, Ebu-Bekr el-Ensari, sluga Enes b. Malika, fakih, prenosioč velikog broja hadisa. Umro je 110. h.g.

Autorove riječi: „**Ne kažemo da sa imanom grijeh ne šteti onome ko ga čini...**” su replika murdžijama. Oni govore: „Sa imanom grijeh ne šteti, kao što sa nevjerstvom pokornost ne koristi”. Ovi su na jednoj, a hardžije na drugoj strani. Oni kažu: „Proglašavamo muslimana nevjernikom zbog svakog grijeha, ili zbog svakog velikog grijeha“, a isto kažu mu'tezile koje zastupaju mišljenje da svo vjerovanje biva iskvareno sa činjenjem velikog grijeha, tako da od imana ništa ne ostane.

Haridžije kažu: „Takav izlazi iz imana i ulazi u nevjerstvo“.

Mu'tezile kažu: „Izlazi iz imana, a ne ulazi u nevjerstvo“. Ovo je pozicija između dvije pozicije, tj. takva osoba je neriješenog statusa. Zastupanje mišljenja da takav izlazi iz vjerovanja direktno nalaže njegov vječni boravak u Vatri.

Grupacije sljedbenika kelama, islamskog prava i hadisa takvo mišljenje ne zastupaju vezano za djela, nego samo za novotarska uvjerenja, pa makar ih dotična osoba tumačila. Kažu: „Nevjernik je svaki onaj koji zastupa ovo mišljenje“, ne praveći razliku između mudžtehida koji je pogriješio i ostalih. Ili kažu: „Nevjernik je svaki novotar“. U ovu njihovu generalnu potvrdu ulaze neke velike činjenice. Drugi šerijatski tekstovi sa kategoričkim predajama potvrđuju da će iz Vatre izaći svaki onaj u čijem srcu bude trunka imana. Tekstovi o obećanjima kojima ovi argumentiraju suprotstavljaju se tekstovima prijetnje kojima argumentiraju drugi. Podrobniji govor o prijetnji je izložen na odgovarajućem mjestu. Nešto od toga će biti spomenuto prilikom autorovih riječi: „**Veliki grješnici iz ummeta Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, će biti u Vatri, ali ne vječno, ako umru ispovijedajući jednoću Allahu.**“

Ovdje se želi reći: Novotarije spadaju u ovu kategoriju. Čovjek može biti vjernik, javno i tajno. Međutim, iznese tumačenje u kojem je pogriješio, ili kao mudžtehid, ili kao grješnik koji pretjeruje. Neće se reći da je njegovo vjerovanje propalo samo zbog toga, osim ako na to ne ukaže šerijatski dokaz. Ovo spada u kategoriju mišljenja haridžija i mu'tezila. Mi ne kažemo: „On nije nevjernik“, već se pravednost ogleda u središnjem stavu koji kaže: O zabranje-

nim novotarskim neispravnim mišljenjima koja podrazumijevaju negaciju onoga što je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, potvrdio, ili potvrdu onoga što je negirao, ili naredbu onoga što je zabranio, ili zabranu onoga što je naredio, se govori isključivo istina. Za njih se potvrđuje prijetnja na koju ukazuju tekstovi i pojašnjava da su nevjerstvo. Kaže se: „Ko ih izgovori, postao je nevjernik i sl.“, kao što se spominju prijetnje o nepravdi prema drugima i imcima. Tako su mnogi poznati sljedbenici Sunneta govorili o nevjerstvu onih koji kažu da je Kur'an stvoren, da Allah neće biti viđen na ahiretu, da ne zna stvari prije nego što se dese.

Od Ebu-Jusufa, Allah mu se smilovao, se prenosi da je rekao: Jedno vrijeme sam raspravljao sa Ebu-Hanifom da bi se moje mišljenje sa njegovim na kraju usaglasilo: „Ko kaže da je Kur'an stvoren, postao je nevjernik.“⁷⁵

Kada se kaže za tekfir određene osobe: „Da li svjedočite da je o njemu izražena prijetnja i da je nevjernik?“, kažemo: „Mi ne svjedočimo to za njega, osim uz činjenicu s kojom je moguće iznijeti svjedočenje.“ Nema veće nepravde nego da se posvjedoči za određenu osobu da joj Allah neće oprostiti, smilovati se i da će je vječno ostaviti u Vatri. Ovo je propis o nevjerniku poslije smrti. Zato je Ebu-Davud u svome *Sunenu*, u *Knjizi učtivosti*, rekao: „Poglavlje o zabrani nepravde.“ Zatim spominje da je Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, rekao: „Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako govori: 'Bila su dva zbratimljena čovjeka iz Benu Israila. Jedan je griješio, a drugi je ulagao maksimalan trud u robovanju Allahu, azzē ve dželle. Onaj koji se trudio u robovanju drugoga je gledao u griješenju i govorio mu: Prestani. Jednoga dana ga je zatekao kako griješi i rekao mu: Prestani. Ovaj je rekao: Prepusti me mome Gospodaru. Jesi li ti poslan da me nadzireš? Reče mu: Tako mi Allaha, Allah ti neće oprostiti, ili: Allah te neće uvesti u Džennet. Potom su usmrćeni i zajedno dovedeni pred Gospodara svjetova. On, azzē ve dželle, je onome koji se trudio u ibadetu rekao: Da li si Me poznavao?, ili: Da li si bio moćan ono što i Ja mogu? Griješniku je rekao: Idi i uđi u Džennet Mojom milošću, a drugome je rekao: Vodite ga u Vatru.'“

⁷⁵ Predaju je zabilježio Ez-Zehabi u *El-Uluvu*, 140. str. i El-Bejheki u *El-Esma' ves- sifāt*, 251. str.

Ebu-Hurejre reče: „Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, izgovorio je riječi koje su ga je odvele u propast dunjaluka i ahireta.”⁷⁶ Ovo je hasen hadis.

Osoba kao pojedinac može biti mudžtehid koji je pogriješio i kome je oprošteno, a može se desiti da do njega nisu dospjeli tekstovi koji govore o zabrani. Također, moguće je da ima veliko vjerovanje ili dobra djela koja nalažu Allahovu milost za njega. Tako je oprošteno onome koji je rekao: „Kada umrem, spalite me“, tj. pretvorite me u prah. „Zatim me raspršite.“ Potom mu je Allah oprostio zbog njegove bojazni.⁷⁷ Mislio je da ga Allah ne može objediniti i povratiti, ili je sumnjao u to. Međutim, ova neopredjeljenost prema pitanju statusa na ahiretu ne sprječava nas da takav bude kažnjen na dunjaluku kako bi se njegova novotarija spriječila i da od njega zatražimo pokajanje. Ukoliko se ne pokaje, pogubit ćemo ga.

Ako je govor sam po sebi nevjerstvo, reći će se: „Govor je nevjerstvo, a onaj ko ga izgovara postaje nevjernik uz uslove i prestanak zapreka.“ To će biti (tj. bit će nevjernik) samo ukoliko postane munafik, otpadnik. Nemoguće je zamisliti da neko od pripadnika Kible, koji javno ispoljava islam, bude proglašen nevjernikom, osim ako je licemjer, otpadnik. Allahova Knjiga to pojašnjava. Allah je ljude u Svojoj Knjizi svrstao u tri kategorije: nevjernici iz reda mušrika, sljedbenika Knjige (kršćani i židovi), a oni ne priznaju dva šehadeta; zatim vjernici javno i tajno, te kategorije ljudi koji priznaju islam javno, ali ne i tajno. Ove tri podjele su spomenute na početku sure El-Bekare. Za svakoga onoga za koga je potvrđeno da je nevjernik, a ujedno priznaje oba šehadeta, bit će otpadnik, a otpadnik je munafik (licemjer).

Ovdje se očituje greška obje strane. Onaj ko proglašava nevjernikom svakoga onoga ko nutrinom zastupa novotarsko mišljenje, neminovno mora proglasiti nevjernikom ljude koji nutrinom nisu

⁷⁶ Ebu-Davud, 4901. Hadis je hasen, kao što kaže autor, Allah mu se smilovao. U predaji je Ikrima b. Ammar, a Muslim je njime argumentirao. U ovom prenosiocu ima slabosti.

⁷⁷ Sahih, bilježi ga El-Buhari na više mjesta u svome *Sahihu* i dr.

munafici, već nutrinom vole Allaha i Njegovog Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, vjeruju u Allaha i Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pa makar bili grješnici. Tako je potvrđeno u *Sahibul-Buhariju* od Eslema, štićenika Omera, radijallahu anhu, a on prenosi od Omera: „Neki se čovjek u doba Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, nazivao Abdullah, nadimak mu je bio Himar, nasmijavao je Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ga je bičevao zbog pijenja alkohola. Jedanput je doveden, pa je naredio i izbičevan je. Neki čovjek reče: 'Allahu, prokuni ga. Koliko je samo puta doveden!' Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: *'Nemoj ga proklinjati, ja samo znam da on voli Allaha i Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.'*“⁷⁸ Ovo je sasvim pouzdana činjenica kod mnogih grupacija i imama u znanju i vjeri. Među njima ima navoda od džehmija, murdžija, kaderija, šijja i haridžija. Međutim, imami u znanju i vjeri ne izvršavaju tu cjelokupnu novotariju, već njen dio. Zato su sljedbenici ovih zabluda preuzimali od poznatih ispravnih prethodnika.

Novotari jedni druge proglašavaju nevjernicima dok sljedbenici Sunneta smatraju druge grešnicima ali ne i nevjernicima

Jedna od velikih mahana sljedbenika novotarija jeste da jedni druge proglašavaju nevjernicima, a pohvalna osobina učenjaka jeste da druge proglašavaju grješnicima, a ne nevjernicima.

Ovdje se javlja jedna problematičnost koja se nalazi u navodu autora, Allah mu se smilovao, a to je da je Zakonodavac neke grijeh nazvao nevjerstvom. Uzvišeni kaže:

⁷⁸ El-Buhari u knjizi *Šerijatske kazne*.

﴿...وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾

„...a oni što ne sude prema onom što je Allah objavio, oni su pravi nevjernici.“ (El-Maide, 44.)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „Vrijeđanje muslimana je očiti grijeh, a borba protiv njega je nevjerstvo.“⁷⁹

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „Nemojte se poslije mene vratiti nevjerstvu tako što ćete jedni druge po vratovima sabljama udarati.“⁸⁰

„Kada čovjek svome bratu kaže: 'O nevjerniče', jedan od njih je nevjernik.“⁸¹

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „Ko bude imao četiri osobine, pravi je munafik, a ako bude imao jednu od ovih osobina, imat će u sebi osobinu nijaka, sve dok je ne ostavi: Kada govori slaže, kada obeća iznevjeri, kada se obaveže prevari i kada se raspravlja nema granica.“⁸²

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „Dok bludnik čini blud, nije vjernik. Dok kradljivac krade, nije vjernik. Dok pijanica pije alkohol, nije vjernik, a pokajanje je još ponuđeno.“⁸³

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „Između muslimana i nevjerstva je ostavljanje namaza.“⁸⁴

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „Ko ode vračaru, pa povjeruje u ono što govori, ili pride ženi u stražnjicu, postao je nevjernik u ono što je objavljeno Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem.“⁸⁵

⁷⁹ Prenosi se u oba *Sahiha* u poglavlju o vjerovanju. *Sahihu el-Džami' es-sagir*, 3589-3596.

⁸⁰ El-Buhari, 4403; i Muslim, 66; a navodi se u *Gajetul-meram*, 435.

⁸¹ Muttefekun alejhi: 6104; Muslim, 11; hadis od Ibnu-Omcra, radijallahu anhum.

⁸² El-Buhari, 34; i Muslim, 58; hadis od Ibnu-Omera, radijallahu anhum.

⁸³ El-Buhari, 2475; i Muslim, 57.

⁸⁴ Prenosi ga Muslim, 82; od Džabira, radijallahu anhu.

⁸⁵ Ebu-Davud, 3904. Sahih, a navodi se u *Adabuz-zejaf*, 3/31.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Ko se zakune nečim drugim mimo Allaha, postao je nevjernik.*“⁸⁶ Prenosi ga El-Hakim ovim riječima.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Dva postupka u mom ummetu predstavljaju nevjerstvo: vrijeđanje nečijeg porijekla i naricanje za mrtvim.*“⁸⁷ Slični primjeri za ovo su mnogobrojni.

Počinioc velikog grijeha ne izlazi iz islama i imana

Odgovor je: Svi sljedbenici Sunneta se slažu da počinilac velikog grijeha nije nevjernik tako da u potpunosti izlazi iz vjere, kao što su rekle haridžije. Da je to nevjerstvo koje izvodi iz vjere, postao bi otpadnik i bio bi pogubljen u svakom slučaju. Ne bi se primio oprost onoga koji ima pravo na krvarinu, nad njim se ne bi sprovodile šerijatske kazne o zinaluku, krađi i pijenju alkohola. Neispravnost ovog govora je nužno poznata u vjeri islamu. Sljedbenici Sunneta se slažu da takva osoba ne izlazi iz imana i islama, i da ne ulazi u nevjerstvo i ne zaslužuje vječni boravak u Vatri sa nevjernicima, kao što su rekle mu'tezile. Njihov govor je, također, neispravan, jer je Uzvišeni Allah počinioca velikog grijeha nazvao vjernikom. Uzvišeni kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ...﴾

„*O vjernici! Propisuje vam se odmazda za ubijene.*“ (El-Bekare, 178.) sve do riječi:

﴿...فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبَاعْ بِالْمَعْرُوفِ...﴾

⁸⁶ Sahih, prethodno naveden.

⁸⁷ Sahih, prenosi ga Muslim, 67; sa riječima: „*Dva postupka kod ljudi*“, a ostatak hadisa je isti.

„...a onaj kome se od njegova brata da neki otkup, neka uzvrati dobrim, a i on neka pokaŝe dobroćinstvo...“ (El-Bekare, 178.)

Ubica nije izaŝao iz kruga onih koji vjeruju. Uzviŝeni ga je nazvao bratom staratelja ubijenog koji se brine o krvarini, a pod tim se, bez imalo sumnje, misli na bratstvo po vjeri. Uzviŝeni kaŝe:

﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا...﴾

„Ako se dvije skupine vjernika sukobe, izmirite ih...“ (El-Hudŝurat, 9.) sve do riječi:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ...﴾

„Vjernici su samo braća, zato pomirite vaŝa dva brata...“ (El-Hudŝurat, 10.)

Tekstovi Kur'ana, Sunneta i idŝmaa ukazuju da bludnik, kradljivac i onaj koji iznosi potvoru neće biti ubijeni, već se nad njima sprovodi ŝerijatska kazna, ŝto govori da takvi nisu otpadnici. Potvrđeno se navodi u *Sabihu* od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: „Ko danas prema svome bratu ima kakvu nepravdu u vidu uvrede časti i sl, neka od njega ŝatraŝi halala danas, prije nego ŝto ne bude ni dirhema ni dinara. Ako bude imao dobrih djela, uzet će se od njih onoliko koliko je bilo nepravde. Ako ne bude imao dobrih djela, uzet će se od loŝih djela njegovog suparnika i njemu prebaciti, a ŝatim će biti baćen u Vatra.“⁸⁸ Prenosi se u oba *Sabiha*. Time je potvrđeno da nepravedni može imati dobrih djela iz kojih će onaj kome je počinjena nepravda uzeti svoje pravo. Isto tako, u *Sabihu* od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, se prenosi da je rekao: „Koga smatrate bankrotom među vama?“ Rekoŝe: „Bankrot među nama je onaj koji nema ni dinara ni dirhema.“ Reče: „Bankrot je onaj koji dođe na Sudnji dan, a ima dobrih djela poput brda, a prije je uvrijedio jednoga, uzeo imetak

⁸⁸ El-Buhari u *Knjiŝi El-Mezalim*, 2449; hadis od Ebu-Hurejre u kome se kaŝe: „A potom će biti baćen u Vatra.“ Također, prenosi ga Ahmed, 2/435, 506. Ni sam ga našao u *Sabihu-Muslimu*. Pogledaj knjigu *Abkamul-dŝenaiz*, str. 4.

*drugoga, prolio krv trećega, potvorio četvrtoga, udario petoga. Tako će ovi uzimati od njegovih dobrih djela, a kada ih nestane, prije nego što mu se presudi, uzet će se njihova loša djela i njemu prebaciti, a potom će biti bačen u Vatru.*⁸⁹ Prenosi ga Muslim.

Uzvišeni kaže:

﴿... إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ...﴾

„...dobra djela zaista poništavaju rđava...” (Hud, 114.)

To ukazuje da kada u slučaju loših postupaka radi dobra djela, ona brišu te loše postupke. O ovome je više rečeno na odgovarajućem mjestu.

Mu'tezile se slažu ovdje sa haridžijima u propisu ahireta i slažu se da će počinitelj velikog grijeha biti vječno u Vatri. Međutim haridžije su rekle: Mi ga nazivamo nevjernikom, a mu'tezile kažu: Mi ga nazivamo fasikom, grješnikom. Razilaženje između njih je samo terminološko. Sljedbenici Sunneta potvrđuju da takva osoba zaslužuje prijetnju kao posljedicu dotičnog grijeha, a to se navodi u šerijatskim tekstovima, ali ne, kako kažu murdžije: „Sa imanom grijeh ne šteti, a sa nevjerstvom pokornost ne koristi.“ Ako se objedine tekstovi obećanja, kojima su argumentirale murdžije, i tekstovi prijetnji, kojima su argumentirale haridžije i mu'tezile, očitovat će ti se neispravnost oba mišljenja. Nema druge koristi u govoru ovakvih osim što ćeš iz govora jedne grupacije saznati neispravnost pravca druge grupacije.

Vrste nevjerstva

Poslije saglasnosti očituje se da su sljedbenici Sunneta, također, razišli se terminološki, a iz toga ne proizilazi neispravnost, a glasi: Da li je nevjerstvo stepenovano? Tako su se razišli i u pitanju da li

⁸⁹ Muslim, 2581; i drugi hadis od Ebu-Hurejre. Navodi se u *Fis-Sahih*a, 847.

je iman stepenovan. Ovo razilaženje je nastalo iz njihovog razilaženja o definiciji pojma imana: Da li je on govor i djelo i da li se povećava i smanjuje, nakon što su se usaglasili da onaj koga Allah Uzvišeni i Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nazove nevjernikom i mi ga nazivamo nevjernikom, jer je nemoguće da Allah Uzvišeni onoga ko ne sudi po onome što je Allah objavio nazove nevjernikom, ili da Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, prema onome što je već rečeno, nazove nevjernikom, a da i mi za njih ne koristimo naziv nevjerstva.

Oni koji kažu: Iman se sastoji od govora i djela, povećava se i smanjuje. Kažu da je to djelatno nevjerstvo, ali ne nevjerstvo u uvjerenju. Nevjerstvo je kod njih stepenovano, kao i vjerovanje.

Oni koji kažu: „Iman je potvrda, djelo ne ulazi u pojam imana, nevjerstvo je nijekanje, a iman i kufr se ne povećavaju niti smanjuju“, navode: To je nevjerstvo u prenesenom značenju, a ne u stvarnom značenju, jer stvarno nevjerstvo izvodi iz vjere. Takvi, također, kažu da se neka djela nazivaju vjerovanjem, kao što kaže Uzvišeni:

﴿... وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضَيِّعَ إِيمَانَكُمْ ...﴾

„Allah neće dozvoliti da propadne vjerovanje vaše.“ (El-Bekare, 143.), tj. vaš namaz ka Bejtul-Makdisu. Namaz je ovdje nazvan vjerovanjem u prenesenom značenju, jer je ispravnost namaza vezana za vjerovanje, ili sam namaz ukazuje na vjerovanje, tj. ukazuje da je onaj ko ga izvršava vjernik. Zato se izriče presuda da nevjernik klanjanjem našeg namaza postaje musliman. Među pravnicima ovog ummeta nema razilaženja u pogledu grješnika, ako javno i tajno potvrđuju ono što je došlo od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i kada postoje kategorički ispravne predaje od njih (učenjaka), da takvi spadaju pod prijetnju (a ne postaju nevjernici).

Izjave onih koji kažu da će grješnici biti vječno u Vatri su neispravne, a to zastupaju haridžije i mu'tezile. Još gore od toga je njihova pristrasnost u odnosu na suparnike i prisiljavanje neistomišljenika neobavezujućim činjenicama i teška osuda takvih. Kada

nam je naređeno da budemo pravedni u raspravi sa nevjernicima, tj. da se s njima raspravljamo na najljepši način, kako onda nećemo biti pravedni jedni prema drugima pri ovakvim razilaženjima? Uzvišeni kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلّٰهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ ۚ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ ۖ عَلَىٰ ءَلَّا تَعْدِلُوا ۚ اَعْدِلُوا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى ۖ...﴾

„O vjernici, dužnosti prema Allahu izvršavajte, i pravedno svjedočite! Neka vas mržnja koju prema nekim ljudima nosite nikako ne navede da nepravedni budete! Pravedni budite, to je najbliže bogobožnosti...” (El-Maide, 8.)

Ovdje dolazimo do činjenice o kojoj treba porazmisliti, a glasi: Sud po zakonu mimo Allahovog može biti nevjerstvo koje izvodi iz vjere, a može biti i samo grijeh, veliki ili mali. Može biti nevjerstvo u prenesenom značenju, ili malo nevjerstvo, s obzirom na dva prethodno spomenuta mišljenja.

Ova presuda se izriče s obzirom na stanje vladara ili suca.

Ako je uvjeren da je sud po zakonu kojeg je Allah objavio neobavezan i da ima pravo na izbor, ili ga potcjenjuje sa ubjeđenjem da je to Allahov sud i propis, onda se to smatra velikim nevjerstvom.⁹⁰

Ako je uvjeren u obaveznost suđenja po onome što je Allah objavio i poznaje ga u dotičnoj okolnosti, ali zastrani uz priznaje da zaslužuje kaznu, onda je grješnik, a njegovo nevjerstvo se naziva nevjerstvom u prenesenom značenju, ili malim nevjerstvom. Ako ne zna Allahov propis o tom dotičnom pitanju, a uloži krajnji trud u spoznaji propisa, ali ipak pogriješi, onda je napravio samo pogrešku. Bit će nagrađen za ulaganje truda, a njegova greška se prašta.

⁹⁰ Šejh Ahmed Šakir kaže: „Primjer za ovo su oni muškarci koji su iskušani izučavanjem evropskih zakona, a također i žene. Njihova srca su zadojena ljubavlju prema tim zakonima, opijena su, brane ih, sude po njima i šire ih. Oni su odgojeni na temeljima koje su sačinili destruktivni kršćanski misionari, neprijatelji islama. Neki to javno priznaju, a neki to skrivaju, a gotovo da su isti. Svi smo Allahovi i Njemu se vraćamo.“

Autor, Allah mu se smilovao, riječima: „**Ne kažemo da sa imanom grijeh ne šteti onome ko ga čini**“, želi se suprotstaviti murdžijama i sumnji koja se dogodila nekima iz pravih generacija. Ashabi su se usaglasili oko njihovog pogubljenja ukoliko se ne pokaju. Kudame b. Abdullah je pio alkohol nakon njegove zabrane, kao i još jedna grupacija. Protumačili su riječi Uzvišenog:

﴿لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَءَامَنُوا
[وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ]﴾

„Onima koji vjeruju i dobra djela čine nema nikakva grijeha u onome što su pojeli i popili prije zabrane kad se klone onoga što im je zabranjeno i kad vjeruju (i dobra djela čine)...“ (El-Maide, 93.).

Kada su to spomenuli Omeru b. el-Hattabu, radijallahu anhu, usaglasio se sa Alijom b. Ebi-Talibom i ostalim ashabima da ako priznaju zabranu, bit će izbičevani, a ako ustraju smatrajući alkohol dozvoljenim, bit će pogubljeni. Omer reče Kudami: „Promašio si. Da si ti bio bogobožazan, vjerovao i radio dobra djela, ne bi pio alkohol, jer je ovaj ajet objavljen povodom Allahove zabrane alkohola. Zabrana je bila poslije Bitke na Uhudu.“ Neki ashabi su rekli: „Šta će biti sa našim drugovima koji su umrli, a pili su alkohol?“ Allah je o njima objavio ovaj ajet. U njemu je pojasnio da onaj koji nešto bude konzumirao u okolnostima kada to nije bilo zabranjeno, neće snositi grijehe, jer je bio bogobožastni i dobri vjernik. Isto se odnosilo na okretanje u namazu ka Bejtul-Makdisu. Oni koji su to učinili, ukoravani su i optuživani da su pogriješili i izgubili su nadu u pokajanje. Omer je napisao Kudami:

﴿حَمْدٌ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١﴾ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ
الْعِقَابِ...﴾

„Ha-mim. Objavljivanje Knjige od Allaha je Silnoga, Sveznajućeg, Koji oprašta grijehe i prima pokajanje, Koji strahovito kažnjava...“ (Gafir, 1-3.)

„Ne znam koji je od ta dva grijeha veći: Smatranje zabranjenog dozvoljenim, ili tvoje gubljenje nade u Allahovu milost.“ Oko ovo-
ga su se složili svi ashabi, kao što su se složili i svi islamski učenjaci.

Autor kaže: „Nadamo se da će Uzvišeni oprostiti vjernici-
ma, dobročiniteljima i Svojom milošću ih uvesti u Džennet.
Mi im to ne garantujemo i ne svjedočimo da će ući u Dže-
nnet. Tražimo oprost za njihove loše postupke, pribojavamo
se za njih i ne potičemo ih da izgube nadu u Allahovu mi-
lost.“

Vjernik je dužan vjerovati u ovo što kaže autor, Allah mu se
smilovao, u pogledu samog sebe, a i drugih.

﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ
وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ ۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾﴾

„Oni kojima se oni mole sami traže načina kako će se što
više Gospodaru svome približiti, i nadaju se milosti Njegovoj i
plaše se kazne Njegove. A kazne Gospodara tvoga svako treba
da se čuva.“ (El-Isra', 57.)

﴿فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿٥٨﴾﴾

„...pa ih se ne bojte, nego se Mene bojte, ako ste vjernici!“
(Ali Imran, 175.)

﴿...وَأِيَّايَ فَاتَّقُوا ﴿٥٩﴾﴾

„...I samo se Mene bojte!“ (El-Bekare, 41.)

﴿...وَأِيَّايَ فَارْهَبُوا ﴿٦٠﴾﴾

„...I samo se Mene bojte!“ (El-Bekare, 40.)

﴿...فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي...﴾

„...njih se ne bojte, nego se Mene bojte...“ (El-Bekare, 150.)

Pohvalio je one koji strahuju (od Njega) riječima:

﴿إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٦٠﴾ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٦١﴾﴾

„Oni koji iz bojazni prema Gospodaru svome strahuju, i oni koji u dokaze Gospodara svoga vjeruju.“ (El-Mu'minun, 57-58.)
do riječi:

﴿أُولَٰئِكَ يُسْرِعُونَ فِي الْحَيَرَاتِ وَهُمْ هَا سَابِقُونَ ﴿٦٢﴾﴾

„Oni hitaju da čine dobra djela, i u njima druge pretiču.“
(El-Mu'minun, 61.)

U *Musnedu* i Tirmizijinom *Sunenu* od Aiše, radijallahu anha, se prenosi da je rekla: „Allahov Poslaniče!

﴿... وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ...﴾

„...i oni koji od onoga što im se daje udjeljuju, i čija su srca puna straha...“ (El-Mu'minun, 60.), je li se to odnosi na onoga koji čini blud, pije alkohol i krade?“ Rekao je: „Ne, kćeri Ejs-Siddikova, već je to čovjek koji posti, klanja, daje sadaku, a pribojava se da od njega neće to biti primljeno.“⁹¹

El-Hasen, radijallahu anhu, kaže: „Tako mi Allaha, oni su činili ibadete i ulagali trud u njihovo činjenje, a bojali su se da im ne budu primljeni! Vjernik spaja činjenje dobrih djela i bogobojažnost, a munafik činjenje loših djela i sigurnost.“

Uzvišeni kaže:

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ ﴿٦٣﴾﴾

﴿وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٤﴾﴾

⁹¹ Ahmed, 6/159; Tirmizi, 3175; i dr. Hadis je hasen, navodi se u *Ejs-Sabiha*, 162.

„Oni koji vjeruju, i koji se isele i na Allahovom putu bore, oni žele milost Allahovu. A Allah prašta i milostiv je.“ (El-Bekare, 218.)

Pogledaj kako je njihovu nadu učinio zajedno sa vjerovanjem u ove pokornosti. Nada biva uz izvršavanje povoda koje nalažu mudrost, zakon, moć, nagrada i počasti od Uzvišenog Allaha. Kada bi čovjek imao zemlju, nadajući se da će se njome okoristiti, ali je zapostavi, ne uzore je i ne zasije, nadajući se da će se okoristiti kao što se okoristio onaj koji je orao, sijao i stalno obilazio, ljudi bi ga smatrali najvećim luđakom. Isto tako je ako bi se nadao i mislio da će dobiti dijete bez spolnog odnosa, ili da će postati najznatiji čovjek u svome vremenu bez traženja znanja i potpunog nastojanja da ga zadobije. Postoje mnogobrojni primjeri za to. Isto se odnosi na onog koji ima lijepo mišljenje i nadu da će zadobiti visoke stepene i vječnu blagodat bez pokornosti i približavanja Allahu Uzvišenom, izvršavanja Njegovih naredbi i izbjegavanja Njegovih zabrana. Potrebno je znati da onaj koji se nečemu nada, njegova nada iziskuje nekoliko stvari:

Prvo: Ljubav prema onome čemu se nada.

Drugo: Bojazan da će ga to mimoići.

Treće: Nastojanje da ga zadobije, prema mogućnostima.

Nada se ni sa čim od toga ne može usporediti, jer spada u priželjkivanje. Nada je jedno, a priželjkivanje nešto sasvim drugo. Sva-ki onaj koji se nada i plaši se. Kada se putnik prepadne, ubrza putovanje bojeći se da neće stići. Uzvišeni kaže:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ...﴾

„Allah, doista, neće oprostiti da se Njemu išta ravnim pridru-žuje, a oprostit će sve mimo toga kome On hoće!...“ (En-Nisa', 48, 116.)

Nema nade za oprost mnogobošcu, jer ga je Allah lišio oprosta. Ostali grijesi potpadaju pod Allahovo htijenje. Ako želi oprostit će ih, a ako želi, kaznit će. U *Mu'džemu* od Et-Taberanija stoji: „Spisi

kod Allaha na Sudnjem danu će biti trojaki: spisi iz kojih Allah ništa neće oprostiti, a to je širk. Potom je proučio:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ...﴾

„Allah, doista, neće oprostiti da se Njemu išta ravnim pridružuje...” (En-Nisa', 48, 116.)

Spisi iz kojih Allah neće ništa izostaviti, a to su nepravde ljudi jednih prema drugima, te spisi na koje se Allah neće osvrutati, a to je nepravda čovjeka između njega i njegovog Gospodara.”⁹²

Izrazi učenjaka o razlici između malih i velikih grijeha se razilaze. Naznaka o tome će doći prilikom autorovog, Allah mu se smilovao, govora: **„Veliki grješnici iz ummeta Muhammedovog će biti u Vatri, ali ne vječno.”** Postoji i jedna činjanica koju treba dobro shvatiti. Možda se za veliki grijeh veže stid, strah, bojazan od njegove veličine, tako da se priključi malim grijesima. Možda se za mali grijeh veže pomanjkanje stida, nesmotrenost, nepostojanje bojazni i potcjenjivanje tako da se priključi velikim grijesima. Propis o ovome vraća se na srčano uvjerenje koje predstavlja dodatnu činjenicu u odnosu na samo djelo. Čovjek to zna sam od sebe, a i od drugih.

Povodi spadanja kazne s grješnika

Također, možda će se onome koji je imao veliko dobro oprostiti ono što se neće oprostiti drugima. Sa počinitelja loših postupaka spada kazna Džehennema sa otprilike deset povoda koji se spoznaju iščitavanjem Kur'ana i Sunneta.

⁹² Daif, Et-Taberani ga nije naveo, nego Ahmed, 6/240 i El-Hakim, 4/575-576. Rekao je: „Anac prenosilaca je ispravan“, ali je to Et-Zehabi opovrgao, rekavši: „Prenosioca Sadeku su proglasili slabim, a Ibn-Babunus je nepoznat.“

Prvi povod: Pokajanje. Uzvišeni kaže:

﴿إِلَّا مَنْ تَابَ...﴾

„osim onih koji se pokaju...” (Merjem, 60.) (El-Furkan, 70.)

﴿...إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا...﴾

„...izuzet će se oni koji se pokaju...” (El-Bekare, 160.) i dr.

Tevbe-i-nesuh je iskreno pokajanje i nije posebno vezano za jedne u odnosu na druge grijehе. Međutim, da li je ispravnost ovog pokajanja ovisna o općenitosti? Da li u slučaju kada se čovjek od jednoga grijehа pokaje, a ustraje u drugom, pokajanje ne prima? Ispravno mišljenje je da se prima. Da li primanje islama briše pret-hodni širk i druge grijehе, bez učinjenog pokajanja (za grijehе), ili je neophodno da se sa primanjem islama čovjek pokaje i od svih ostalih grijehа mimo širka? Pa čak kada prijeđe na islam, a ustraje u npr. bludu i pijenju alkohola, da li će biti kažnjen dok je tokom svoga nevjerstva bio u bludu, ispijao alkohol, ili je neophodno da se od tih grijehа sa primanjem islama pokaje, ili da se općenito po-kaje od svakoga grijehа?

Ovo je najispravnije mišljenje: Neophodno je pokajati se sa pri-manjem islama. Među pripadnicima ummeta nema razilaženja da je pokajanje povod za oprost grijehа i nekažnjavanje zbog njih. Nijedna stvar ne može biti povod oprosta svih grijehа osim poka-janja. Uzvišeni kaže:

﴿قُلْ يَاعِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾

„Reci: 'O robovi Moji, koji ste u grijesima pretjerivali, ne gu-bite nadu u Allahovu milost! Allah će, sigurno, sve grijehе opro-stiti. On, doista, mnogo prašta i On je milostiv.'” (Ez-Zumer, 53.)

Ovo se odnosi na onoga koji se pokajao. Zato Uzvišeni kaže:

﴿لَا تَقْنَطُوا﴾

„ne gubite nadu“, a poslije toga kaže:

﴿وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ...﴾

„I povratite se Gospodaru svome...“ (Ez-Zumer, 54.)

Drugi povod: Traženje oprosta. Uzvišeni kaže:

﴿...وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ﴾

„...i Allah ih neće kazniti sve dok neki od njih mole da im se oprosti.“ (El-Enfal, 33.)

Nekada se traženje oprosta spominje zasebno, a nekada se veže za pokajanje. Njegovo zasebno spominjanje podrazumijeva pokajanje, kao kada se pokajanje zasebno spomene onda obuhvata i traženje oprosta. Pokajanje podrazumijeva traženje oprosta, a traženje oprosta podrazumijeva pokajanje. Oba ova naziva, prilikom njihove zasebne upotrebe, značenjem obuhvataju jedan drugog. Kada se jedan za drugi vežu (zajedno spomenu), traženje oprosta podrazumijeva: traženje zaštite od zla koje je prošlo, a pokajanje: povratak i traženje oprosta od zla za kojeg se pribojava u budućnosti u vidu loših postupaka. Primjer za to su siromah i bijednik. Kada se spomene jedan od ova dva termina samostalno onda podrazumijeva i drugi, a kada se spomenu zajedno, onda svaki od njih ima svoje značenje. Uzvišeni kaže:

﴿...إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسْكِينٍ...﴾

„...da deset siromaha (bijednika) nahranite...“ (El-Maide, 89.)

﴿...فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مَسْكِينًا...﴾

„...dužan je šezdeset siromaha (bijednika) nahraniti...“ (El-Mudžadele, 4.)

﴿... وَإِنْ تَخَفَوْهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ...﴾

„...ali je za vas bolje ako to prikriti i date siromasima...”
(El-Bekare, 271.)

Nema razilaženja da svaki od ova dva naziva u ovim ajetima, kada se navodi pojedinačno, obuhvata onoga koji posjeduje malo, a i onoga koji nema ništa. Kada se jedan za drugoga vežu, kao u riječima Uzvišenog:

﴿... إِنَّمَا الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ...﴾

„Zekat pripada samo siromasima i nevoljnicima (bijednicima)...” (Et-Tevbe, 60.) pod jednim od njih se misli na onoga koji malo ima, a pod drugim na onoga koji nema ništa, uz razilaženje oko ovoga. Također, isto se odnosi na grijeh i neprijateljstvo, dobročinstvo i bogobožnost, griješenje i nepokornost, a ovom značenju je blizu i sljedeće: nevjerstvo i licemjerstvo. Nevjerstvo je općenitije. Kada se nevjerstvo zasebno spominje onda podrazumijeva i licemjerstvo, a kada se spomenu pojedinačno, svaki od njih ima zasebno značenje. Isto se odnosi na iman i islam.⁹³ O tome će biti nešto više govora, inšallahu te'ala.

Treći povod: Dobra djela. Jedno dobro djelo nagrađuje se deseterostruko, a loše samo prema veličini grijeha. Teško onome kome njegova pojedinačna loša djela nadvladaju desetina dobrih. Uzvišeni kaže:

﴿... إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ...﴾

„Dobra djela zaista poništavaju rđava...” (Hud, 114.)

⁹³ Afifi kaže: „Pogledaj „Povodi ukidanja kazne čovjeku“ u *Medžmu'ul-fetava*, str. 487-501. od Ibn-Tejmije.“

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Loše djelo poprati dobrim koje će ga izbrisati.*”⁹⁴

Četvrti povod: Ovodunjalučke nedaće. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Neće vjernika zadesiti klonulost, a ni žamor, ni potištenost, ni briga, ni tuga, pa čak ni trn koji ga ubode a da time neće biti pobrisani neki od njegovih grijeha.*”⁹⁵

U *Musnedu* se prenosi da kada je objavljen govor Uzvišenog

﴿...مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ...﴾

„...onaj koji radi zlo, bit će kažnjen za to...” (En-Nisa', 123.) Ebu-Bekr je rekao: „Allahov Poslaniče, objavljen je ajet koji lomi leđa. Ko to od nas nije uradio loše?” Reče: „*Ebu-Bekre, zar se ne žamaraš? Zar se ne žalostiš? Zar te ne snalaze potoškoće? Za to ćete biti nagrađeni.*”⁹⁶

⁹⁴ Ahmed, 5/153; Tirmizi, 1987. Hadis je hasen, a navodi se u *Er-Revdun-nedir*, 855.

⁹⁵ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 5641; Muslim, 2573; hadis od Ebu-Se'ida i Ebu-Hurejre zajedno.

⁹⁶ Hadis je slabog lanca prenosilaca, a ispravnog značenja. Ahmed Šakir u komentaru ovog hadisa kaže: „Ovaj Ebu-Bekrov hadis nalazi se u *Musnedu* pod brojem 68 sa našim komentarom. Na početku hadisa stoji da je Ebu-Bekr rekao: „Allahov Poslaniče, kako biti ispravan poslije ovog ajeta, jer za svaki loši postupak kojeg učinimo bit ćemo kažnjeni?” U ovom hadisu se navodi „Objavljen je ajet koji lomi leđa”. Ova predaja je slaba, a lanac prenosilaca je prekinut. Komentatoru je više pristajalo da spomene hadis od Ebu-Hurejre u *Musnedu*, 7380. Kada je objavljen ovaj ajet muslimanima je to teško palo i utjecalo je na njih onoliko koliko je Allah htio. Požalili su se Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, pa im je rekao: „*Približavajte se i ispravljajte. Sve što zadesi muslimana je isкуп za njega, pa čak i nedaća u kojoj se nađe.*” Ovaj hadis je sahih. Prenosi ga Muslim u *Sabihu*, 2/282. Na kraju je dodao „*I trn koji ga ubode.*” Da se komentator, Allah mu se smilovao, povratio na *Tefsir* svoga šejha Ibn-Kesira o ovome ajetu (2/856, 590), našao bi hadis Ebu-Hurejre. Drugi hadisi su u ovome značenju, a neki su vjerodostojniji prema lancu prenosilaca od Ebu-Bekrovog hadisa.

Kažem: Hadis se nalazi u *Musnedu* Ebu-Bekra es-Siddika od hafiza Ebu-Bekra el-Mervezija (20, 111) Izdavačka kuća *El-Mektebul-islami* je štampala

Same nedaće su povod za isкуп grijeha, a putem strpljivosti u tim nedaćama čovjek biva nagrađen, a negodovanjem griješan. Strpljivost i negodovanje su stvari koje ne spadaju u nedaću. Nedaća je Allahovo, a ne čovjekovo djelo, tj. kazna od Allaha čovjeku za njegov grijeh. Putem nje se grijeh iskupljuje, a čovjek biva nagrađen ili postaje griješnik shodno svome postupku. Strpljivost i negodovanje su čovjekovo djelo, iako se nagrada postiže bez čovjekovog djelovanja. To mu je nagrada od drugog, tj. blagodat od Allaha bez povoda. Uzvišeni kaže:

﴿... وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا ۝﴾

„...On će to umnogostručiti i od Sebe nagradu veliku dati!“
(En-Nisa', 40.)

Sama bolest je nagrada i isкуп za prethodne grijehе. Često se iz spomena nagrade shvaća oprost grijehа. Međutim, to nije pravo značenje, nego oprost grijehа nužno proizilazi.

Peti povod: Patnja u kaburu, a o tome će nešto više biti govora, inšallahu te'ala.

Šesti povod: Dova i traženje oprosta od strane vjernika u životu i poslije smrti.

Sedmi povod: Poklonjeni sevabi poslije smrti, kao što su nagrada za sadaku, učenje, hadždž i sl. A o tome će nešto više biti govora, inšallahu te'ala.

Osmi povod: Strahote i nedaće Sudnjega dana.

Deveti povod: U oba *Sahiha* pouzdano se prenosi: „Kada vjernici prijeđu Sirat-ćupriju bit će zaustavljeni na prijelazu između Dženneta i Džehennema, pa će svesti međusobno račune i kada budu sređeni i očišćeni, dozvolit će im se da uđu u Džennet.“⁹⁷

ovaj *Musned* sa naučnom valorizacijom Šuajba el-Arnauta. Predaja se navodi i iz dva slaba pravca od Es-Siddika, radijallahu anhu.

⁹⁷ Ovo je dio hadisa kojeg prenosi El-Buhari u *El-Mežalimu*, 2440; i u *Er-Rakai-ku*, 6535; te Ahmed, 3/13, 63, 74. hadis od Ebu-Hurejre sa spomenutim

Deseti povod: Zalaganje zalagača, kao što je prethodno rečeno pri spomenu zalaganja i njegovih vrsta.

Jedanaesti povod: Oprost Najmilostivijeg, bez zalaganja, kao što kaže Uzvišeni:

﴿وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاءُ﴾

„...a oprostit će sve mimo toga kome On hoće...” (En-Nisa', 48, 116.)

Ako bude od onih kojima Allah nije želio oprostiti, onda je zločin takvoga veliki. Neminovno će takav pasti u Vatru, da bi se njegovo lijepo vjerovanje odvojilo od prljavštine njegovih grijeha. U Vatri neće ostati onaj u čijem srcu bude i najmanja trunčica vjerovanja, pa čak ni onaj koji kaže *la ilahe illallah*, kao što je prethodno navedeno u hadisu Enesa, radijallahu anhu.⁹⁸ Pošto je tako, nemoguće je kategorički posvjedočiti za određenu osobu iz ovog ummeta, osim kome je to posvjedočio Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, da će ući u Džennet. Međutim, mi se nadamo za dobročinitelje, a ujedno se i pribojavamo za njih.

Povezanost straha i nade

Autor kaže: „Sigurnost od Allahove kazne i gubljenje nade u Allahovu milost izvode iz vjere islama. Put istine se nalazi između ovoga dvoga za pripadnike Kible.“

Čovjek mora strahovati i imati nadu. Pohvalna iskrena bojazan je ona koja se ispriječi između čovjeka i Allahovih zabrana. Kada to prijeđe, postoji bojazan da će izgubiti nadu. Pohvalna nada je nadanje čovjeka, koji čini pokornost Allahu uz Njegovo svjetlo.

lancem prenosilaca. Nisam ga vidio u *Sabihu Muslimu*, niti ga je Es-Sujuti njemu pripisao.

⁹⁸ Muttefekun alejhi. Izvod je prethodio.

On se nada Njegovoj nagradi, ili da čovjek počini grijeh, a zatim se pokaje Allahu. On se nada Njegovom oprost. Uzvišeni kaže:

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾

„Oni koji vjeruju, i koji se ise le i na Allahovom putu bore, oni žele milost Allahovu a Allah oprašta i milostiv je.“ (El-Bekare, 218.)

Ukoliko je čovjek krajnje nemaran i grijesan i nada se Allahovoj milosti bez djela, onda je to obmana, lažno priželjkivanje i nadanje. Ebu-Alijj Er-Ruzbari⁹⁹, Allah mu se smilovao, kaže: „Strah i nada su poput dva krila ptice. Ako se podjednako rašire, onda će ptica pravilno letjeti. Ako je jedno od njih manje, onda će i let biti nepravilan. Ako ih nestane, ptica će umrijeti. Allah je pohvalio one koji strahuju i koji se nadaju riječima:

﴿أَمَّنْ هُوَ قَنِيتُ ءَانَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ...﴾

„Zar je takav kao onaj koji u noćnim satima u molitvi vrijeme provodi, padajući licem na tlo i stojeći, strahujući od onoga svijeta i nadajući se milosti Gospodara svoga...?“ (Ez-Zumer, 9.)

﴿تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا...﴾

„Podižu se bokovi njihovi iz postelja i mole svoga Gospodara iz straha i želje...“ (Es-Sedžde, 16.)

Nada za osobom povlači strah, a da nije tako onda bi predstavljao sigurnost. Strah za sobom povlači nadu, a da nije tako onda bi predstavljala očaj. Koga god se bojiš bježiš od njega, osim od Allaha Uzvišenog, jer kada Ga se bojiš Njemu bježiš. Onaj koji se pribojava bježi od svoga Gospodara svome Gospodaru. Autor knjige *Menazilus-sairin*, Allah mu se smilovao, kaže: „Nada je naj-

⁹⁹ On je Muhammed b. Ahmed b. El-Kasim Ebu-Alijj er-Ruzbari, jedan od velikih sufija. Stanovao je u Egiptu. Umro je 322. h.g.

slabiji stepen onoga ko teži Allahu.“ Ovaj navod je diskutabilan. Zapravo, nada i strah, prema već spomenutom pojašnjenju, predstavljaju najčasniji stepen onoga koji teži ka Allahu.

U *Sabihu*, od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, se prenosi da je rekao: „*Allah, azze ve dželle, kaže: 'Ja se prema Svome robu odnosim onako kako on o Meni misli. Zato, neka misli što hoće.*“¹⁰⁰

U *Sabihu Muslimu* od Džabira, radijallahu anhu, se prenosi da je rekao: „Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako govori prije smrti na tri dana: '*Neka niko od vas ne umre, a da nema lijepo mišljenje o svome Gospodaru.*“¹⁰¹

Zato je rečeno: Potrebno je da nada u bolesti kod čovjeka bude veća od straha, za razliku od okolnosti kada je čovjek zdrav, tada njegov strah biva veći od njegove nade. Neki su rekli: Ko bude Allaha obožavao isključivo putem ljubavi, on je otpadnik. Ko Allaha bude obožavao isključivo putem straha, on je harurijja (haridžija). Prenosi se: Ko ga bude obožavao isključivo putem nade, on je murdžija. Ko Ga bude obožavao putem ljubavi, straha i nade, on je vjernik monoteista. Mahmud el-Verrak¹⁰² je lijepo ispjevao stihove:

*Kada vidiš da se za malo dobro daje nagrada,
Čudiš se njegovoj veličini,
Kada vidiš da se za prezreno djelo zla daje kazna,
Brižno ga se čuvaš.*

¹⁰⁰ Muttefekun alejhi, hadis od Ebu-Hurejre, sa riječima: „*Ja sam sa njim kada Me spomene.*“ U knjizi je već prethodno spomenuto da ovaj hadis potječe iz *Sabiha*, što je greška. Sa ovim riječima ga prenosi imam Ahmed od Ebu-Hurejre. U predaji je Ibn-Lehia, ali hadis ima drugi koji mu svjedoči, a prenosi se od Vaile. Prenosi ga Ahmed i drugi sa ispravnim lancem prenosilaca. Ibn-Hibban, El-Hakim i Ez-Zehebi su ga ocijenili vjerodostojnim, a navodi se u *Es-Sabiha*, 1663.

¹⁰¹ Muslim, 2877; i dr.; *Ahkamul-dženaiz*, str. 3.

¹⁰² On je Mahmud b. Hasan el-Verrak. Ibn Ebi-Du-n'ja mnogo prenosi od njega. Umro je za vrijeme vladavine Mu'tesima oko 230. h.g.

Autor kaže: „Čovjek neće izaći iz vjerovanja osim sa negiranjem onoga što ga je u njega i uvelo.“¹⁰³

¹⁰³ Istaknuti učenjak Abdul-Aziz b. Baz, rahmetullahi alejhi, kaže: „Ovo ograničenje je diskutabilno! Jer, nevjernik ulazi u islam sa dva šehadeta ako ih prije nije izgovorio, a ako ih je izgovorio, u islam ulazi pokajanjem od onoga što obavezuje njegovo nevjerstvo.

Ponekad izlazi iz islama i bez poricanja, zbog drugih mnogobrojnih razloga koje su pojasnili učenjaci u poglavlju „Propis otpadnika“. Od tih razloga je i napad na islam ili na Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, ili ismijavanje s Allahom, Njegovim Poslanikom, Njegovom Knjigom ili nečim iz Njegova Šerijata, zbog riječi Uzvišenog: **'Reci: -Zar ste se sa Allahom, Njegovim riječima i Njegovim Poslanikom ismijavali. Ne pravdajte se. Postali ste nevjernici nakon što ste bili vjernici.'** (Et-Tevbe, 65.-66.)

Od toga je i obožavanje kipova ili dozivanje mrtvih i traženje pomoći od istih i sl., jer ovo poništava riječi *la ilahe illallah* koje govore da Allah jedini ima pravo na ibadet. Od tih razloga je i: dova, traženje pomoći, ruku', sedžda, prinošenje žrtve, zavjet i sl. Tako da onaj koji bilo šta od ovoga uputi nekome mimo Allahu, poput kipovima, melekima, džinima, mrtvima u kaburovima i drugima od stvorenja, počinio je širk Allahu i nije ostvario riječi *La ilahe illallah*. Sva ova djela izvode čovjeka iz islama i oko toga su složni svi islamski učenjaci, a ne radi se o poricanju. Dokazi o ovome su poznati iz Kitaba i Sunneta. Takođe, postoji još mnogo pitanja zbog kojih musliman postaje nevjernik a ona takođe ne bivaju poricanjem. Islamski učenjaci su ih spomenuli u poglavlju „Propis otpadnika“, pa vrati se na njih, ako hoćeš. A uspjeh je kod Allaha. (Abdul-Aziz b. Baz, *Et-talikat el-mubtesare ala el-akidet el-tahavije*, 7.-8. str.)

Istaknuti učenjak Salih b. Fevzan kaže: „Ove riječi moraju se osporiti, jer ograničavanje nevjerstva na poricanje jeste pravac murdžija. Mnoga djela izvode iz islama. Od njih je poricanje, ali i činjenje širka Allahu, azze ve džell, ismijavanje s vjerom ili bilo s čime od nje pa makar to i ne poricao, dozvoljavanje zabranjenog i zabranjivanje dozvoljenog. Tih stvari koje izvode iz islama je mnogo. Islamski učenjaci i pravnici spomenuli su ih u poglavljima o odmetništvu. Šejhul-islam Muhammed b. Abdul-Vehhab, rahmetullahi alejhi, spomenuo je deset stvari koje izvode iz islama. To su najbitnije stvari, a inače ih je mnogo. Tako da ograničavanje stvari koje izvode iz islama samo na poricanje je greška. Pojedini *nadri autori* danas pokušavaju da prošire ovaj pravac kako bi ljudi osjetili prostranstvo i širinu u vjeri. Sve dok čovjek ne poriče, taj je kod njih musliman. Ukoliko padne na sedždu kipu i kaže: 'Ja ne poričem. Ja priznajem Allahovu jednoću', kažu da je to samo jedan od grijeha. Ili ukoliko prinese žrtvu nekome drugom mimo Allaha ili opsuje Allaha ili Njegova Poslanika ili vjeru, oni kažu: 'Ovaj je musliman, jer

Autor ovim riječima replicira haridžijama i mu'tezilama koji kažu da se iz vjerovanja izlazi činjenjem velikog grijeha. Ovim riječima potvrđuje ono što je prethodno rekao: „**Nikoga od pripadnika Kible ne proglašavamo nevjernikom zbog grijeha, sve dok ga ne bude smatrao dozvoljenim**”. Prethodno smo govorili o ovom značenju.

Iman

Autor kaže: „**Iman je priznanje jezikom i potvrda srcem.**”¹⁰⁴

on nije porekao'. Ovo je velika greška i ovo vodi do gub-ljenja vjere u potpunosti, tako da neće ostati vjere. Zato je obaveza čuvati se ove velike greške.“ (Salih b. Fevzan, *Et-ta'likat el-muhtesare ala metn el-akideti et-tahavijje*, 144. str.)

¹⁰⁴ Abdul-Aziz b. Baz, rahmetullahi alejhi, kaže: „Ova definicija je diskutabilna i manjkava. Ispravana je ona na kojoj su sljedbenici Sunneta i Džemata a ona glasi: Iman je riječ, djelo i ubjeđenje, povećava se pokornošću a smanjuje grijешenjem. Dokazi za ovu definiciju iz Kur'ana i Sunneta su toliko brojni da se ne mogu pobrojati. Komentator poslanice Ibn Ebi el-Izz je spomenuo neke od njih pa se vrati na njih, ako hoćeš. Izdvajanje djela iz imana jeste stav murdžija i nije razilaženje između njih i sljedbenika Sunneta samo jezičko razilaženje, već jezičko i suštinsko. Na njega se nadovezuju mnogi propisi koje poznaje onaj koji razmišlja o stavovima sljedbenika Sunneta i stavovima murdžija. Neka je Allah na pomoći. (Abdul-Aziz b. Baz, *Et-ta'likat el-muhtesare ala el-akideti et-tahavijje*, 8. str.)

Salih b. Fevzan kaže: „Ovo je definicija murdžija. Ograničili su iman na potvrdu jezikom i svjedočenje srcem. Ispravna definicija jeste da je iman govor jezikom, ubjeđenje srcem i djelo organima. Dakle, djela ulaze u suštinu imana a ne da su samo dodatak imanu. Onaj koji se ograniči na riječ jezikom i ubjeđenje srcem bez djela, taj nije od ispranih sljedbenika imana. Znači, iman je: - kako kažu islamski učenjaci - riječ jezikom, ubjeđenje srcem i djelo organima; povećava se pokornošću i smanjuje grijешenjem. Ovo je ispravna definicija, izvedena iz Kur'ana i Sunneta.

Dakle, nije iman kako spominju hanefijje: „Riječ jezikom i ubjeđenje srcem.“

Niti kako kažu kerramijje: „Samo riječ jezikom.“

Niti kako kažu es'arije: „Samo ubjeđenje srcem.“

Niti kako tvrde džehmijje: „Samo spoznaja srcem.“

Sve što se vjerodostojno od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, prenosi od propisa i pojašnjenja je istina. Iman je jedinstven. Njegovi sljedbenici su u osnovi jednaki,¹⁰⁵

Murdžija je četiri vrste. Najudaljeniji od njih su džehmijje. Po njihovoj tvrdnji faraon je vjernik jer je on spoznao, iblis je vjernik jer je i on spoznao svojim srcem.

Po mišljenju eš'arija, da je iman ubjeđenje srcem, Ebu-Leheb, Ebu-Talib, Ebu-Džehl i ostali višebošci su vjernici, jer su oni bili ubjeđeni u svojim srcima i svjedočili su njima. Svjedočili su svojim srcima Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, ali ih je oholost i zavist spriječila da ga slijede.“ (Salih b. Fevzan, *Et-ta'likat el-muhtesare ala metn el-akideti et-tabavijje*, 145.-147. str. skraćeno.)

- ¹⁰⁵ Abdul-Aziz b. Baz, rahmetullahi alejhi, kaže: „Ovo je diskutabilno. Naprotiv, ovo je neispravno. Ne postoji jednakost među sljedbenicima imana, već se oni uveliko razlikuju. Tako, iman poslanika nije kao iman nekih drugih ljudi mimo njih. Kao što nije isti iman četverice pravednih halifa i ostalih ashaba i iman drugih ljudi mimo njih. Tako nije isti iman vjernika i velikih grijешnika. Ovo razlikovanje biva shodno onome što je u srcu od znanja o Allahu, o Njegovim imenima, Njegovim svojstvima, onome što je On propisao Svojim robovima; za razliku od murdžija i onih koji zastupaju njihovo mišljenje. Neka Allah bude na pomoći.“ (Abdul-Aziz b. Baz, *Et-ta'likat el-muhtesare ala el-akideti et-tabavijje*, 9. str.)

Salih b. Fevzan kaže: „Ovo je netačno, jer iman nije jedinstven i njegovi sljedbenici nisu jednaki, već, naprotiv, iman se razlikuje, raste i opada, osim kod murdžija. I kada je u pitanju ubjeđenje srcem, ljudi nisu jednaki. Tako iman Ebu-Bekra es-Siddika, radijallahu anhu, nije isti kao iman nekog velikog grijешnika od muslimana, jer, veliki grijешnik je veoma slabog imana, dok iman Ebu-Bekra, radijallahu anhu, jednak je imanu cijelog ummeta. Tako da ljudi u osnovi imana nisu jednaki. Ovo je sa strane osnove imana. Isto je i sa strane djela jer se ljudi razlikuju i u djelu. Od njih ima i onih - kako Uzvišeni kaže: **'A zatim smo Knjigu ostavili u naslijeđe onima koje smo odabrali od Naših robova. Od njih ima i onih koji čine sebi nasilje ...'** – ovo su grijешnici čiji su grijesi manji od širka. Takvi čine sebi nasilje, jer se izlažu opasnosti. – **'i od njih ima i onih koji su umjereni'**, tj. oni koji čine naredene stvari i klonu se zabranjenih stvari. – **'i od njih ima i onih koji, Allahovom dozvolom, pretječu druge u dobru'**, -ovo su oni koji čine naredene i preporučene stvari, a klonu se zabranjenih i pokudenih stvari i ponekih dozvoljenih stvari iz predostrožnosti. Dakle, ljudi nisu isti, već postoje tri kategorije ljudi: oni koji čine sebi nasilje, oni koji su umjereni i oni koji se natječu u dobru, tako da se iman razlikuje.“ (Salih b. Fevzan, *Et-ta'likat el-muhtesare ala metn el-akideti et-tabavijje*, 149.-151. str.)

a odlikuju se jedni nad drugima samo po strahu, bogobojaznosti, suprotstavljanju strastima i privrženosti onome što je preče.“

Razilaženje oko pojma imana

Ljudi se uveliko razilaze po pitanju toga na šta se odnosi pojam iman. Malik, Eš-Šafii, Ahmed, el-Evzai¹⁰⁶, Ishak b. Rahivejh i ostali učenjaci u hadisu i Medinjani, Allah im se smilovao, zahirije i skupina apologetičara smatraju da je iman potvrda srcem, priznanje jezikom i izvršavanje ostalim dijelovima tijela. Mnogi naši istomišljenici zastupaju mišljenje koje zastupa Et-Tahavi, Allah mu se smilovao, da je iman priznanje jezikom i potvrda srcem. Neki od njih kažu: Potvrda jezikom je dodatna osnova, a nije temeljna. Ovo je zastupao Ebu-Mensur el-Maturidi, Allah mu se smilovao, a prenosi se i od Ebu-Hanife, radijallahu anhu.

Kerramije smatraju da je iman samo priznanje jezikom, pa su zato licemjeri kod njih vjernici potpunih imana, ali kažu da zaslužuju prijetnju koju im je Allah izrekao. Njihovo mišljenje je očito neispravno.

El-Džehm b. Safvan i Ebu el-Husejn es-Salihi, jedan od poglavara kaderija, smatraju da je vjerovanje spoznaja srcem. Neispravnost ovog mišljenja je očitija nego kod prethodnog. Iz njega proizilazi da su faraon i njegov narod bili vjernici, jer su spoznali istinoljubivost Musaa i Haruna, alejhimesselam, ali u njih nisu vjerovali. Zato je Musa rekao faraonu:

﴿لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنْزَلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَافِرٍ...﴾

¹⁰⁶ On je Ebu-Amr Abdurrahman b. Amr b. Juhmid el-Evza'i, šejhul-islam, uče-njak stanovnika Šama. Stanovao je u Damasku a zatim se preselio u Bejrut gdje je ostao sve do svoje smrti. Bio je dobar poznavao hadisa i fikha. Umro je 157. h.g.

„Ti znaš da ovo nije dao niko drugi nego Gospodar nebesa i Zemlje, kao očigledna znamenja...” (El-Isra', 102.)

Uzvišeni kaže:

﴿... وَجَحِّدُوا بِهَا وَاسْتَيْقِنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَنِيبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٠٢﴾﴾

„...i porekoše, ali su u sebi vjerovali da su istinita, pa pogledaj kako su skončali smutljivci.” (En-Neml, 14.)

Sljedbenici Knjige su poznavali Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, kao što poznaju svoju djecu, ali u njega nisu vjerovali, već su mu bili neprijatelji. Tako je i Ebu-Talib, prema njima, vjernik, jer je rekao: „Saznao sam da je Muhammedova vjera najbolja od svih vjera ljudi. Da nije prijekora i opreznosti od uvreda, našao bi me kako je otvoreno prihvatam.”

Iblis je kod El-Džehma vjernik potpunog imana, jer nije neznanica o svome Gospodaru, već Ga poznaje:

﴿قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٢٠﴾﴾

„'Gospodaru moj' - reče on – 'daj mi vremena do Dana kad će oni biti oživljeni!'” (El-Hidžr, 36.)

﴿قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي ...﴾

„'Gospodaru moj' - reče – 'zato što si me u zabludu doveo...'” (El-Hidžr, 39.)

﴿قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَا أُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٧﴾﴾

„'E tako mi dostojanstva Tvoga' - reče – 'sigurno ću ih sve na stranputicu navesti.'” (Sad, 82.)

Nevjerstvo kod El-Džehma je nepoznavanje Gospodara Uzvišenog, a nema veće neznanice o svome Gospodaru od njega. On Ga smatra apsolutnim postojanjem. Lišio Ga je svih svojstava, a nema većeg neznanja od toga. On je nevjernik svjedočenjem protiv samog sebe.

Između ovih pravaca postoje drugi pravci sa posebnim tumačenjima i ograničenjima. Udaljio sam se od njihovog spomena radi sažetosti ovog djela. Ove pravce je spomenuo Ebu el-Me'in en-Nesefi¹⁰⁷ u knjizi *Tefsiretul-edille* i dr.

Na osnovu svega rečenog zaključuje se da iman označava ono što se nalazi u srcu, jeziku i ostalim dijelovima tijela, kao što to zastupa velika većina ispravnih prethodnika iz reda tri imama i drugih, Allah im se smilovao, kao što je prethodno rečeno. Ili se iman izražava srcem i jezikom bez učešća ostalih dijelova tijela, kao što spominje Et-Tahavi od Ebu-Hanife i njegovih istomišljenika, Allah mu se smilovao; ili biva isključivo jezikom, kao što je prethodno spomenuto od kerramija; ili isključivo srcem; ili spoznajom, kao što kaže El-Džehm; ili je potvrda, kao što kaže Ebu-Mensur el-Maturidi, Allah mu se smilovao. Neispravnost mišljenja kerramija i El-Džehma b. Safvana je očita.

Razilaženje Ebu-Hanife i ostalih učenjaka oko imana

Razilaženje između Ebu-Hanife i ostalih imama iz reda sljedbenika Sunneta je samo prividno. Pitanje da li djela tjelesnih udova proizilaze iz vjerovanja srcem, ili su dio imana - predstavlja terminološko razilaženje. Svi se slažu da počinitelj velikog grijeha ne izlazi iz vjerovanja, nego potpada pod Allahovo htijenje, ako hoće kaznit će ga, a ako hoće oprostiti će mu. Kao posljedica ovoga razilaženja ne dolazi neispravnost uvjerenja. Oni koji zastupaju mišljenje o proglašavanju nevjernikom onoga koji ostavi namaz ovom temelju su dodali druge dokaze. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je negirao vjerovanje bludnika, kradljivca, alkoholi-

¹⁰⁷ Mejmun b. Muhammed b. Muhammed Ebu el-Me'in en-Nesefi el-Hanefi, učenjak u usulu i kalamu. Najprije je bio u Semerkandu, a zatim se nastanio u Buhari. Autor je više knjiga. (418-508)

čara, otmičara, ali to ne iziskuje da se naziv imana od njih u potpunosti odstrani, prema saglasnosti svih učenjaka. Nema razilaženja među pripadnicima Sunneta da Allah Uzvišeni od ljudi traži i govor i djelo, a pod govorom mislim na potvrdu srcem i priznanje jezikom. Na ovo se misli kada kažu: „Iman je govor i djelo.“ Međutim, da li ono što se traži od ljudi obuhvata cjelokupni naziv imana, ili je iman samo jedno od to dvoje, tj. samo govor, a djelo je različito i naziv imana ga ne obuhvata kada se zasebno spomene; a ako se upotrijebi za oboje, onda je u prenesenom značenju? Ovo je mjesto razilaženja.

Iznijeli su konsenzus da bi čovjek, kada bi potvrdio srcem i priznao jezikom, a sustegnuo se od djela tjelesnim udovima, bio nepokoran Allahu i Njegovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i zaslužio bi prijetnju. Međutim, među onima koji kažu: „Djela ne spadaju u naziv imana“, ima onih koji kažu: „Pošto je iman jedinstven, moj iman je poput imana Ebu-Bekra i Omera, radijallahu anhumā“ pa su čak rekli: kao iman poslanika, vjerovjesnika, Džebraila i Mikaila, alejhimusselam. Ovo je vid pretjerivanja. Nevjerstvo u odnosu na vjerovanje je poput sljepoće u odnosu na vid. Nema sumnje da se oni koji vide razlikuju u jačini i slabosti vida. Neki vide samo noću, a neki ne vide noću. Neki vide zadebljanu liniju, ali ne vide tanku liniju, osim sa naočalama. Neki su kratkovidni, a neki dalekovidni.

Zato je, a Allah najbolje zna, autor, Allah mu se smilovao, rekao: „Njegovi sljedbenici su u osnovi jednaki“ aludirajući da se jednakost odnosi na temelj, ali da iz toga ne proizilazi da su podjednaki iz svakog aspekta. Zapravo, razlikuju se po stepenima svjetlosti riječi *la ilahe illallah*, u srcima onih koji nose ove riječi, a poznaje ih samo Uzvišeni Allah. Kod nekih ljudi je svjetlost riječi *la ilahe illallah* u srcima poput Sunca, kod nekih poput svijetleće zvijezde, kod nekih poput velike svjetiljke, kod nekih poput svjetiljke koja dobro svijetli, a kod nekih poput svjetiljke koja slabije svijetli. Zato će se svjetlo na Sudnjem danu pojaviti u njihovim desnim rukama i ispred njih, prema ovom obimu, shodno postojećem svjetlu imana i tevhida u njihovim srcima uz znanje i djelo-

vanje. Što je god svjetlost ovih riječi veća, shodno svojoj jačini, spaljuje više sumnji i strasti. Tako možda stigne na stepen da se ne sukobi sa strašću, sumnjom ili grijehom a da ih ne spali. Ovo je stanje istinoljubivog čovjeka u pogledu svoga ispovijedanja Allahove jednoće. Nebo njegove vjere se čuva meteorima od svakoga kradljivca. Ko ovo spozna, spoznat će značenje Vjerovjesnikovih, sallallahu alejhi ve sellem, riječi: „Allah je zabranio Vatri onoga ko kaže: 'La ilabe illallah' (Nema drugoga boga osim Allaha), želeći time iskreno Allahovo Lice.”¹⁰⁸ „U Vatru neće ući ko kaže: 'La ilabe illallah.'”¹⁰⁹ Hadisi ove vrste su problematični mnogim ljudima. Neki su pomislili da su čak derogirani, a neki su smatrali da su izrečeni prije postavljanja naredbi i zabrana. Neki su ih protumačili u smislu vatre mušricima i nevjernicima, a neki su rekli da se ulazak odnosi na vječni boravak u Džehennemu i sl. Zakonodavac, sallallahu alejhi ve sellem, nije ostavio prostora da se to desi samim izgovaranjem jezikom. To je nužno poznato iz vjere islama. Licemjeri ove riječi izgovaraju svojim jezicima, a oni će u Vatri biti na nižem stepenu od onih koji su ih nijekali.

Djela se ne vrjednuju prema formi i broju, nego se vrjednuju prema onome što je u srcu. Razmisli o hadisu koji govori o kartici koja će se staviti na tas, a na drugom tasu će biti devedeset devet spisa. Svaki od njih će biti dug koliko pogled doseže. Kartica će biti teža, tako da će se spisi razletjeti, a vlasnik neće biti kažnjen.¹¹⁰ Poznato je da će svaki monoteista imati ovakvu karticu, a mnogi od njih će ući u Vatru.

Razmisli o činjenicama imana u srcu onoga koji je ubio stotinu ljudi koje ga nisu zaokupirale na putu do naselja, već su ga u takvom stanju, dok je bio u smrtnoj agoniji, učinile da svojim prsima pretegne. Razmisli i o vjerovanju u srcu bludnice koja je skinula obuću i napojila psa iz bunara, pa joj je oprošteno. Isto se odnosi i na razum koji je podložan vrjednovanju. Razumi su u osnovi jed-

¹⁰⁸ Muttefeknu alejhi: El-Buhari, 425; Muslim, 33; hadis od 'Itbana b. Malika.

¹⁰⁹ Muttefeknu alejhi, hadis od 'Itbana b. Malika.

¹¹⁰ Sahih, hadis od Abdullaha b. Amra. Prenose ga Ahmed, Et-Tirmizi i dr. Navodi se u *Er-Sahih*, 135. Hadis će doslovno biti nešto kasnije naveden.

naki, tj. izjednačeni su u činjenici da su ljudi pametni, a ne ludi, ali su jedni razumniji od drugih. Isto se odnosi i na davanje obaveza i postavljanje zabrana. Postoje manje obaveze i manje zabrane (iako su u osnovi sve obaveze i zabrane). Ovo je ispravno mišljenje, iako neki to udaljavaju od razuma i obaveza.

Govor o povećavanju imana

Povećavanje imana iz aspekta općenitosti i detaljnijeg pojašnjenja: Poznato je da nije obaveza na početku (islama) ono što je bilo obaveza nakon potpune objave Kur'ana. Nije svakome obaveza posebno vjerovati u ono o čemu je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, obavijestio, kao što je obaveza onome do koga su sve obavijesti došle, kao što je slučaj sa En-Nedžašijom¹¹¹ i njemu sličnim. Iman se povećava djelima i potvrdom koji iziskuju djela srca i dijelova tijela. Ova potvrda je potpunija od potvrde koja ga ne iziskuje. Znanje po kojem znalac postupa je potpunije od znanja po kojem ne postupa. Ako se ne dogodi ono što nalaže obavezno, to ukazuje na slabost obaveznog. Zato je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Nije obaviješteni kao onaj koji vidi svojim očima.”¹¹² Kada je Musa, alejhis-salam, obaviješten da njegov narod obožava tele, nije bacio ploče, a kada ih je vidio kako obožavaju tele, bacio ih je. To nije bilo zbog Musaove sumnjičavosti u Allahovu obavijest. Obaviješteni, iako je u potpunosti uvjeren u istinoljubivost onoga koji ga obavještava, ne može sebi predočiti obavijest kao kada je direktno vidi. Kao što je rekao Ibrahim, neka je Allahov blagoslov na našeg Vjerovjesnika i njega:

¹¹¹ Abesinski kralj. Ime mu je Ashama. Primio je islam za vrijeme Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a umro u svojoj zemlji prije osvojenja Mekke.

¹¹² Sahih, prenosi ga Ahmed (1/215, 271), kao i Et-Taberani i El-Hatib i drugi, sa ispravnim lancem prenosilaca, a glasi: „Nije obavijest kao direktno gledanje.” Pogledaj *Tabridžul-miškah*, 5738.

﴿ رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ أُولَئِمُتُؤْمِنُ قَالَ بَلَى وَلَئِن لَّيَطْمِئَنَّ قُلُوبِي ... ﴾

„Gospodaru moj, pokaži mi kako oživljuješ umrle?“ On reče: „Zar ne vjeruješ?!“ „Dakako, vjerujem“- odgovori on, „ali da mi se srce smiri!“ (El-Bekare, 260.)

Također, kome je obaveza obaviti hadždž i davati zekat, obaveza mu je znati ono što mu je naređeno i da vjeruje da mu je Allah stavio u obavezu ono što drugima nije, osim općenito. Njemu je obaveza u to vjerovati podrobno. Isto se odnosi na čovjeka na početku njegovog prelaska na islam. Obaveza mu je općenita potvrda, a kada dođe vrijeme za namaz, obaveza mu je vjerovati u obaveznost namaza i dužnost mu ga je obaviti. Ljudi u pogledu onoga što im je naređeno od vjerovanja nisu jednaki. Nema sumnje da onaj u čijem srcu postoji nedvojbeni potvrda koju ne može nadjačati i suprotstaviti joj se strast ili sumnja, neće ni počiniti grijeh. Da ga nisu obuzele strast i sumnja, ili jedna od njih, ne bi bio nepokoran, već se njegovo srce, u tom trenutku, zaokupira nepokornošću protiv koje se bori. Tako potvrda i prijetnja nestanu, a on počinu grijeh. Zato je, a Allah najbolje zna, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Dok bludnik čini blud, nije vjernik.*“¹¹³ Dok čini blud, potvrda zabrane zinaluka nestaje, iako osnova potvrde ostaje u njegovom srcu, a zatim se povraća. Bogobojazne Uzvišeni opisuje u Svojim riječima:

﴿ إِنِّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَئِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ ﴾

„Oni koji se Allaha boje, čim ih dodirne sablazan šejtanska, sjete se, i odjednom dođu sebi.“ (El-E'araf, 201.)

Lejs, prenoseći od Mudžahida, kaže: „To je čovjek koji namjera-va počinu grijeh, pa se sjeti Allaha i onda ga ostavi. Strast i srdžba su izvori loših postupaka, a kada čovjek dođe sebi, vrati se.“ Uzvišeni kaže:

¹¹³ Muttefekun alcjhi. Prethodno je spomenut.

﴿وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّوهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ﴾

„dok prijatelje šejtanove šejtani podržavaju u zabludi i nika-ko ne prestaju.“ (El-E'raf, 202.)

Šejtansku braću šejtani pomažu u zabludi, a zatim se oni ne sustežu. Ibn-Abbas kaže: „Ljudi se ne sustežu od loših postupaka, a i šejtani ih ne puštaju. Ako njegovo srce ne progleda, ostaje u tami, a šejtan ga pomaže u zabludi, iako potvrda u njegovom srcu nije opovrgnuta. To su svjetlo i vid, božan i strah da ne izađe iz njegovog srca.“ Kao što čovjek zažmiri, pa ne vidi, iako nije slijepac, isto tako srce biva pokriveno tamom grijeha. On ne vidi istinu, iako nije slijep, kao što je sljepoća nevjernika. U ovom značenju se prenosi predaja, s punim lancem prenosilaca, od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: „Kada čovjek počini blud, bude lišen imana, a kada se pokaje, onda mu se vrati.“¹¹⁴

Razilaženje oko povećavanja i smanjivanja imana

Pošto je razilaženje u ovom pitanju između sljedbenika Sunneta terminološko, onda se nema čega pribojavati, osim što jedna grupacija protiv druge izražava neprijateljstvo i razilaženje tim povodom. To bi mogao postati put ka novotarijama sljedbenika pokudenog kelama, iz reda murdžija i drugih, te povod nastanka grijешnja i nepokornosti. Tako bi čovjek mogao reći: „Ja sam pravi vjernik, musliman, potpunog imana i islama, jedan od Allahovih evlija (štićenika), ne obazirući se na svoje nepokornosti.“ U ovom značenju su murdžije rekly: „Sa imanom ne šteti grijeh onome ko ga čini.“ Ovo je zasigurno neispravno. Imam Ebu-Hanife je gledao suštinu imana u jezičkom smislu uz dokaze iz govora Zakondavca.

¹¹⁴ Sahih. Prenose ga Ebu-Davud i El-Hakim koji ga je ocijenio vjerodostojnim, zajedno sa Ez-Zehbijem, *E's-Sabih*, 509.

Ostali imami, Allah im se smilovao, gledali su suštinu imana kroz običaj Zakonodavca. Zakonodavac je potvrdi pridodao opise i uslove, a to se odnosi na namaz, post, haždž i slično.

Jedan od dokaza istomišljenika Ebu-Hanife je da iman u jeziku označava potvrdu. Uzvišeni, donoseći obavijest o Jusufovoj braći, kaže:

﴿...وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا...﴾

„...a ti nam nećeš vjerovati...” (Jusuf, 17.), tj. ti nam ne potvrđuješ. Neki su tvrdili da postoji konsenzus lingvista o ovome. Ovo je jezičko značenje, a označava potvrdu srcem, što je obaveza čovjeku i Allahovo pravo. Označava, također, da se Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, potvrdi u onome sa čime je došao od Allaha. Onaj koji potvrdi Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, ono sa čime je došao od Allaha, on je vjernik, a to stoji između njega i Allaha Uzvišenog. Potvrda je uslov za sprovođenje propisa islama na dunjaluku, prema jednom od dva mišljenja, kao što je već rečeno. Potvrda stoji nasuprot nevjerstvu koje označava nijekanje i poricanje. Oni, također, bivaju u srcu, a isto se odnosi na ono što im je suprotno. Riječi Uzvišenog:

﴿...إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ...﴾

„...osim ako na to bude primoran, a srce mu ostane čvrsto u vjeri...” (En-Nahl, 106.) ukazuju da je srce mjesto vjerovanja, a ne jezik, a kada bi iman bio sastavljen od djela i govora, čitav iman bi nestao sa nestankom jednog djela. Djelo je pridodato vjerovanju, a pridodavanje putem veznika iziskuje različitost. Uzvišeni kaže:

﴿...ءَامِنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ...﴾

„... vjeruju i dobra djela čine...” (El-Bekare, 25.)

Postoje i drugi ajeti poput ovog na mnogim mjestima u Kur'anu.

Njihovoj argumentaciji je data replika činjenicom da iman u jeziku označava potvrdu, a to sprječava da potvrda i vjerovanje budu sinonimi. Pretpostavimo da je ovo ispravno na određenom mjestu, pa zašto onda kažete da to općenito nalaže sinonimnost? Također, data je replika na tvrdnju sinonimnosti islama i imana. Od stvari koje ukazuju da ove riječi nisu sinonimi je sljedeće: Kada obaviješteni potvrdi ono što mu se govori kaže se: „Potvrdio je to i to“, a ne kaže se: „Vjeruje u to i to“, nego se kaže: „Vjeruje njemu“. Tako Uzvišeni kaže:

﴿فَأَمَّنَ لَهُ لُوطٌ...﴾

„*I Lut mu jedini povjero!*“ (El-Ankebut, 26.)

﴿فَمَا آمَنَ لِمُوسَى إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّن قَوْمِهِ عَلَى خَوْفٍ...﴾

„*I ne povjero Musau niko osim malo njih iz naroda Faraonova, iz straha...*“ (Junus, 83.)

﴿...يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾

„*... vjeruje u Allaha i ima vjere u vjernike...*“ (Et-Tevbe, 61.)

Razlika je između prelaznog glagola sa prijedlogom *ba* i prijedlogom *la*. Prvo se kaže za obaviještenoga, a drugo za onoga koji obavještava. Ne može se isključiti da se može reći: 'Ti nam ne potvrđuješ (ma ente bi musaddikin lena), jer pojava prijedloga *la* je radi ojačanja činioca, kao kada prethodi objekat, ili činilac biva subjekat, ili infinitiv, a to je već poznato na određenim mjestima koja o tome govore. Zaključak bi bio da se (u arapskom jeziku) ne može reći *amentuhu* - vjerujem ga, niti *saddaktu lehu* – potvrdio sam ga, nego se kaže: *amentu lehu* (vjerujem mu), kao što se kaže: *akerрту lehu* (priznajem mu). Zato je tumačenje ove riječi *priznanjem* bliže od tumačenja *potvrdom* uz izvjesne razlike među njima, a razlika je potvrđena u značenju. Za svakoga onoga koji prenosi obavijesti o onome što je vidio, ili nije vidio, u jeziku se kaže: „Rekao si istinu“ (*saddakte*), kao što mu se može reći: „Slagao si“ (*kezebte*). Ko kaže: „Nebo je iznad nas“, reći će mu se: „Rekao si istinu.“ Termin

vjerovanja se upotrebljava samo pri obavijestima o odsutnom. Onome koji kaže: „Sunce je izašlo“, kaže se: *saddaknahu* (mi mu to potvrđujemo), a ne *amenna lebu* (mi mu vjerujemo). U ovoj riječi je sadržano osnovno značenje *emn* (sigurnost), a sigurnost biva samo u obavijestima o nevidljivom. Onaj koji obavještava o odsutnoj ili nevidljivoj činjenici za njega se izražava sigurnost (povjerenje) o prenesenom. Zato u Kur'anu i drugim navodima nema termina *amene lebu* (vjeruje mu), osim kada se odnosi na ovo značenje, zato što terminu vjerovanja nikada paralelno ne parira nijekanje, kao što parira terminu potvrde, već mu suprotno stoji termin nevjerstva. Nevjerstvo se specifično ne odnosi na nijekanje, jer kada bi čovjek rekao: „Ja znam da ti istinu govoriš, ali te neću slijediti, već ću ti biti neprijatelj, mrzit ću te i suprotstavljati se“, bio bi to najveći kufr (nevjerstvo). Iz toga se zna da iman nije samo potvrda, a niti je nevjerstvo samo nijekanje, već nevjerstvo može biti nijekanje, a može biti i suprotstavljanje i neprijateljstvo bez nijekanja. Isto se odnosi na iman koji može biti potvrda, saglasnost, prijateljstvo i podređenost. Zato nije dovoljna sama potvrda. Tako bi islam bio dio naziva imana. Ako se dopusti ovaj sinonim onda potvrda biva i djelima, također, kao što se pouzdano prenosi u *Sahihu* od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: „*Oči čine blud, a njihov blud je pogled. Uši čine blud, a njihov blud je slušanje.*“ Da bi na kraju rekao: „*Polni organ to potvrđuje ili negira.*“¹¹⁵

El-Hasen el-Basri, Allah mu se smilovao, kaže: „Vjerovanje nije kićenje, niti nadanje, nego osjećaj u prsima i potvrda toga djelima.“ Ako se odnosi na potvrdu, onda je to specifična potvrda, kao što je pitanje namaza i sl. što je prethodno navedeno. To ne znači prenošenje termina niti njegovu izmjenu. Allah nam nije naredio apsolutni iman, već specifični iman kojeg je opisao i pojasnio. Potvrda koja se smatra imanom u najmanje slučajeva biva jedna vrsta općenite potvrde. Zato se ne podudara sa imanom u općenitosti i specifičnosti, bez promjene jezika i srca. Iman je u govoru Zakonodavca sastavljen od općenitog i specifičnog, kao što je čovjeku dat epitet živog koje govori. Potpuna potvrda koja opstoji u srcu izi-

¹¹⁵ Muttefekun alejhi.

skuje obavezna djela srca i dijelova tijela. To su obavezne stvari potpunog imana. Nestanak ovih stvari ukazuje na nestanak onoga što nužno proizilazi iz njih. Kažemo: Ove stvari nekada ulaze u sami naziv, a nekada su izvan njega, ili: termin ostaje u svome jezičkom značenju, ali mu je Zakonodavac dodao neka pravila, ili ga je Zakonodavac upotrijebio u prenesenom značenju, tako da je to šerijatska činjenica ili gledano s jezičke strane preneseno značenje, ili ga je Zakonodavac prenio.¹¹⁶ Ovo su mišljenja onih koji su krenuli ovim pravcem.

Rekli su: Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, se sa nama slaže oko značenja vjerovanja. Saznali smo putem nužnog znanja od njega da onaj za koga se kaže da je potvrdio, ali svojim jezikom nije izrekao, a u mogućnosti je to učiniti, koji ne klanja, ne posti, ne voli Allaha i Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, niti se boji Allaha, već mrzi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i bori se protiv njega, da takav nije vjernik. Također, znamo da je Uzvišeni, kao posljedicu izgovaranja šehadeta sa iskrenošću i primjenom onoga što ovo svjedočenje nalaže, dao spas i pobjedu.

Hadisi ukazuju da su djela od imana

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Iman se sastoji od sedamdeset i nekoliko ogranaka. Najviši je izgovaranje 'la ilahe illallah', a najniži ukloniti s puta ono što smeta.*”¹¹⁷

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, također, kaže: „*Stid je ogranak imana.*”¹¹⁸

¹¹⁶ Afifi kaže: „Pogledaj str. 290-296 iz sedmog toma *Zbirke četvi*.”

¹¹⁷ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 9; Muslim, 35; hadis od Ebu-Hurejre. Termini su uzeti iz Muslimove predaje sa malom razlikom. Navodi se u *Es-Sabiha*, 1769.

¹¹⁸ Muttefekun alejhi, ovo je dio prethodnog hadisa.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, također, kaže: „*Najpotpuniji vjernici imanom su oni najboljeg ponašanja.*”¹¹⁹

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, također, kaže: „*Skromnost u oblačenju je dio imana.*”¹²⁰

Pošto iman u osnovi ima mnogobrojne ogranke, a svaki od tih ogranaka se naziva imanom, onda je namaz dio imana, a isto i zekat, post, hadždž, unutarnja djela, kao što su stid, pouzdanje u Allaha, bojazan od Allaha, pokajanje Allahu, sve dok se ovi ogranci na završe na uklanjanju smetnji sa puta, a i to spada u ogranke imana.

Sa nestankom nekih od ovih ogranaka prestaje i iman u potpunosti, prema konsenzusu učenjaka, kao što su dva šehadeta. Sa nekima iman ne nestaje u potpunosti, prema konsenzusu, kao što je uklanjanje smetnje sa puta. Između ove dvije skupine ogranaka postoje ogranci koji se uveliko razlikuju. Neki su blizu ogranka šehadeta, a neki su blizu ogranka uklanjanja smetnje s puta. Kao što su ogranci imana iman, tako su i ogranci kufr kufr. Suđenje prema Allahovoj Objavi je, naprimjer, dio imana, a suđenje po onome što Allah nije objavio je nevjerstvo. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Ko od vas vidi kakvo zlo, neka ga promjeni svojom rukom, ako ne može, onda svojim jezikom, ako ne može, onda svojim srcem, a to je najslabiji iman.*”¹²¹ Prenosi ga Muslim. U drugoj verziji stoji: „*Poslije toga od imana nema ni koliko je zрно gorušice.*”

Et-Tirmizi prenosi od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: „*Ko bude volio u ime Allaha, mrzio u ime Allaha, davao u ime Allaha i uskraćivao u ime Allaha, upotpunio je svoj iman.*”¹²² Značenje ovog hadisa je, a Allah najbolje zna, da su ljubav i mržnja temelj aktivnosti srca, a davanje i uskraćivanje imetka je ta potpu-

¹¹⁹ Sahih, prenosi ga Ebu-Davud, Ibn-Hibban, El-Hakim, Ahmed i dr.

¹²⁰ Hadis je hasen, prenosi ga Ebu-Davud, 4161; Ibn-Madže, 4118; El-Hakim, Ahmed i Et-Taberani. Navodi se u *Es-Sabiha*, 341.

¹²¹ Prenosi ga Muslim, 49; s dvije verzije, a navodi se u *Tabridžul-muškilel-fakr*, 66. *Sabiha Ebi-Davud*, 1034.

¹²² Ebu-Davud, 4681. Sahih, navodi se u *Tabridžul-miškab*, 30-31. *Es-Sabiha*, 380.

nost. Imetak se zadnji veže za dušu, a tijelo je posrednik između srca i imetka. Ko to, i na početku i na kraju, čini radi Allaha, Allah će mu biti Bog u svakoj stvari. Tako kod sebe neće imati nimalo širka, a širk označava htijenje, ciljeve i nade od nekoga drugog mimo Allaha, pa će tako postati potpunog imana. Postoje i drugi hadisi koji ukazuju na jačinu i slabost imana, s obzirom na djela.

Nešto kasnije će biti naveden autorov govor o ashabima, kada kaže: „**Ljubav prema njima je vjera, iman i dobročinstvo, a mržnja nevjerstvo, licemjerstvo i nepravda.**” Ljubav prema ashabima je nazvao imanom, a mržnju nevjerstvom.

Ima li čudnijeg odgovora od riječi Ebu el-Me'ina en-Nesefija i drugih kada argumentiraju spomenutim hadisom o ograncima imana i kažu: „*Prenosilac je rekao šezdeset i nekoliko ili sedmadeset i nekoliko.*“ Sam prenosilac je svojim postupkom potvrdio sumnju, rekavši: „*Šezdeset i nekoliko, ili sedmadeset i nekoliko.*” Ne može se zamisliti da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u to sumnjao, niti da se hadis suprotstavlja Knjizi.

En-Nesefi pobija hadis zbog neznanja prenosioca i suprotstavljanja Kur'anu. Pogledaj samo u ovo pobijanje kako je čudno!

Dvoumljenje prenosioca između šezdeset i sedamdeset ne nalaže da se ovaj broj ne može precizirati. El-Buhari, Allah mu se smilovao, je ovu predaju prenio riječima: „*Šezdeset i nekoliko*” bez ikakve sumnje.¹²³

Pobijanje ovog hadisa suprotstavljem Kur'anu nema nikakve osnove. Gdje je navod u Kur'anu koji ukazuje na suprotno? Zapravo, Kur'an govori njima u prilog! Ovakvo pobijanje je plod slijepog slijeđenja i fanatizma.

Također su rekli: „Ovdje postoji drugi temelj, a glasi: Govor se dijeli na dva dijela: govor srca, a označava uvjerenje i govor jezika, te označava govor riječi sa kojima se ulazi u islam. Djelo je, također, dvojako: djelo srca označava namjeru i iskrenost srca, te

¹²³ Kažem: prenosi ga Muslim, sa riječima: „*Sedamdeset i nekoliko*”, a ova verzija je kod mene ispravnija, kao što sam spomenuo u *Es-Sabiha*.

djelo tjelesnih udova. Kada nestanu ova četiri elementa u potpunosti nestaje i iman. Ako nestane potvrde srca, ostali elementi neće koristiti. Potvrda srca je uslov da bi se ostali elementi mogli uzeti u obzir i da bi bili korisni. Ako ostane potvrda srca, a nestane ostalih elemenata, onda to predstavlja mjesto okršaja.

Nema sumnje da iz nepokornosti tjelesnih udova neminovno proizilazi nepokornost srca. Ako se srce pokori i podredi, pokore se i podrede tjelesni udovi. Iz nepokornosti i nepodređenosti srca nužno proizilazi nepostojanje potvrde koja iziskuje pokornost. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*U tijelu ima jedan komad mesa, ako je on ispravan, ispravno je čitavo tijelo, ako je on neispravan, neispravno je čitavo tijelo, a to je srce.*”¹²⁴ Čije srce bude ispravno, neminovno će biti ispravno njegovo tijelo, za razliku od suprotnog. Ako se pod tvrdnjom u kojoj se kaže da nestankom dijela imana nestaje iman u potpunosti, misli da čitava konstrukcija imana nije više objedinjena kao što je bila, onda se prihvata. Međutim, nestanak jednog dijela imana ne nalaže nestanak preostalih dijelova. Tako je nestala samo potpunost imana (a ne čitav iman).

Kur'ansko-hadiski dokazi o povećavanju i smanjivanju imana

Mnogobrojni su dokazi iz Kur'ana, Sunneta i selefijskih predaja o povećanju i smanjivanju imana, a od njih su: Uzvišeni kaže:

﴿... وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا...﴾

„...a kad im se riječi Njegove kazuju, vjerovanje im povećaju...” (El-Enfal, 2.)

¹²⁴ Ovo je dio hadisa koji je muttefekun alejhi, od En-Nu'mana b. Bešira, a navodi se u *Gajetul-meram fi tahridžil-halali vel-harami*, 20.

﴿وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى...﴾

„Allah će povećati uputu onima koji su na Pravom putu...“
(Merjem, 76.)

﴿...وَيَزِدَادَ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِيمَانًا...﴾

„...i da se onima koji vjeruju vjerovanje povećava...“ (El-Mudde-sir, 31.)

﴿هُوَ الَّذِي أَنزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَّعَ إِيمَانِهِمْ...﴾

„On je Onaj Koji je smiraj u srca vjernika spustio da bi vjerovanje na vjerovanje svoje povećali...“ (El-Feth, 4.)

﴿الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾

„Onima kojima se - kada su im ljudi rekli: 'Neprijatelji se okupljaju zbog vas, pa pazite ih se!' - vjerovanje povećalo, pa su kazali: 'Nama je Allah dovoljan, a divan je On Zaštitnik!'“ (Ali Imran, 173.)

Kako se za ovaj i prethodni ajet može reći da se povećanje odnosi na ono u što se vjeruje? Da li se u riječima ljudi

﴿...قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ...﴾

„Neprijatelji se okupljaju zbog vas, pa pazite ih se!...“ (Ali Imran, 173.) navodi povećanje propisanog? Da li se spuštanjem spokoja na srce vjernika povećava propisano? Uzvišeni je spustio smiraj u srca vjernika kada su se vraćali sa Hudejbije kako bi se povećala njihova smirenost i ubjeđenje. Tome u prilog idu riječi Uzvišenog:

﴿...هُمْ لِلْكَافِرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ...﴾

„Toga dana oni su bili bliži nevjerovanju nego vjerovanju...”
(Ali Imran, 167.)

Uzvišeni kaže:

﴿وَإِذَا مَا أَنْزَلْتُ سُورَةً فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيْكُمُ زَادَتْهُ هَذِهِ إِيْمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا فَرَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٦٧﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٦٨﴾﴾

„A kad bude objavljena neka sura, ima ih koji govore: 'Kome je od vas ova povećala vjerovanje?' Što se tiče vjernika, njima je povećala vjerovanje i oni se raduju. A što se tiče onih čija su srca bolesna, ona im je nevjerovanje dodala na nevjerovanje koje već imaju i oni kao nevjernici umiru.” (Et-Tevbe, 124-125.)

Neispravna je predaja pravnika Ebu el-Lejsa es-Semerkindija¹²⁵, Allah mu se smilovao, u njegovom *Tefsiru* o ovom ajetu u kome kaže: „Pričali su nam Muhammed b. el-Fadl i Ebul-Kasim es-Sabazi koji su rekli: Pričao nam je Faris b. Merdevejh koji je rekao: Pričao nam je Muhammed b. Fadl b. el-Abid, a on kaže: Pričao nam je Jahja b. Isa koji kaže: Pričao nam je Ebu-Muti'a od Hammada b. Seleme od Ebu el-Muhezzema, a on od Ebu-Hurejre da je rekao: Izaslanstvo Sekifa je došlo Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, pa su rekli: 'Allahov Poslaniče, da li se iman povećava i smanjuje?' Odgovorio je: 'Ne, iman je upotpunjen u srcu. Njegovo povećanje je nevjerstvo, a smanjivanje širk.'“¹²⁶ Naš šejh Imaduddin Ibn-Kesir, Allah mu se smilovao, je upitan o ovom hadisu, pa je rekao: „Prenosioci od Ebu el-Lejsa do Ebu-Muti'e su nepoznati i o njima se ništa ne zna iz poznatih historijskih knjiga. Ebu-Muti'a

¹²⁵ On je Nasr b. Muhammed b. Ibrahim es-Semerkindi el-Hanefi, poznat kao *Imamul-huda*. Autor je mnogih djela između kojih je i *Tenbihul-gafilin*. Umro je 375. h.g.

¹²⁶ Hadis je apokrifan, a mahana je u Ebu el-Muhezzemu. Šu'be ga je optužio za laž, kao što prenosi sam komentator i drugi. El-Dževzekani i Ez-Zehebi su optužili, također, Ebu-Muti'a za laž, kao što se prenosi u *El-Lisanu*, prema onome što ću spomenuti od Ibn-Hibbana.

je El-Hakem b. Abdullah b. Mesleme el-Belhi. Ahmed b. Hanbel ga je proglasio slabim, a onda Jahja b. Me'in, Amr b. Alij el-Fellas, El-Buhari, Ebu-Davud, En-Nesai, Ebu-Hatim er-Razi, Ebu-Hatim Muhammed b. Hibban el-Busti ¹²⁷, El-Ukajli, Ibn-Adijj, Ed-Darekutni i dr. Ebu el-Muhezzem, navodno, prenosi od Ebu-Hurejre, a bio je poznat po podmetanju predaja autorima. Zvao se Jezid b. Sufjan. Više učenjaka ga je proglasilo slabim. Šu'be b. el-Hadždžadž je ostavio njegove predaje, a En-Nesai je rekao: „Ostavljen je.” Šu'be ga je optužio za izmišljanje hadisa. Rekao je: „Kada bi mu dali dvije pare, ispričao bi im sedamdeset hadisa.”

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je žene opisao manjkavim razumom i vjerom. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Niko od vas neće vjerovati sve dok mu ne budem draži od njegovog djeteta, roditelja i svih ljudi.*”¹²⁸ Ovim riječima se želi negirati potpunost, a primjeri su mnogobrojni. O tome govori hadis o ograncima imana, kao i hadis o šefa'atu, a navodi se da će iz Vatre izaći onaj u čijem srcu bude i najmanja trunčica vjerovanja. Kako se poslije ovoga može reći: „Vjerovanje stanovnika nebesa i zemlje je isto, a razlikuju se po drugim značenjima koja nisu iman“?!

Govor ashaba o povećavanju i smanjivanju imana

Navodi od ashaba o ovom značenju su, također, mnogobrojni. Od njih je izreka Ebu ed-Derdaa, radijallahu anhu, koji kaže: „U ispravno shvatanje čovjekove vjere spada da stalno pazi na svoj iman i njegovo pomanjkanje. U ispravno poimanje vjere spada da čovjek zna da li mu se iman povećava ili smanjuje.”

¹²⁷ U knjizi *Ed-Duafa vel-medžrubin* 1/250 kaže: „Bio je predvodnik murdžija. Mrzio je predaje iz Sunneta...”

¹²⁸ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 15; Muslim, 44; hadis od Enesa b. Malika, radijallahu anhu.

Omer, radijallahu anhu, bi govorio svojim drugovima: „Hodite da povećamo iman”, pa bi spominjali Allaha, azze ve dželle.

Ibn-Mesud, radijallahu anhu, bi govorio u svojoj dovi: „Allahu, povećaj nam iman, ubjeđenje i shvatanje.”

Mu'az b. Džebel, radijallahu anhu, bi govorio nekom čovjeku: „Sjedi sa nama da vjerujemo jedan trenutak.”¹²⁹ Slično se prenosi od Abdullaha b. Revahe, radijallahu anhu.

Vjerodostojno se prenosi od Ammara b. Jasira, radijallahu anhu, da je rekao: „Ko bude imao tri osobine, upotpunio je svoj iman: pravednost prema samom sebi, dijeljenje u siromaštvu i širenje selama svim ljudima.”¹³⁰ Spominje ga El-Buhari, Allah mu se smilovao, u svome *Sabihu*. Navedene predaje su dovoljne, a Allah daje uputu.

Tvrdnja da vezanost veznikom (*i*) djela za vjerovanje iziskuje različitost, tako da djelo ne ulazi pod pojam imana, nije ispravna i nema sumnje da se iman nekada spominje općenito i odvojeno od djela i islama, a nekada se veže za dobra djela, a nekada za islam. Općeniti navod iziskuje ubrajanje djela. Kaže Uzvišeni:

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ ... ﴾

„Pravi su vjernici samo oni čija se srca strahom ispune kad se Allah spomene...” (El-Enfal, 2.)

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا ... ﴾

¹²⁹ Prenosi ga Ibn ebi-Šejbe u *El-Imanu*, br. 105. 107. Također i Ebu-Ubjed u *El-Imanu*, 20, sa ispravnim lancem. El-Buhari ga u svome *Sabihu* navodi kao komentar.

¹³⁰ Prenosi ga Ibn Ebi-Šejbe u *El-Iman*, 131; sa ispravnim lancem prenosilaca, ali kao mevkuf. Također, prenosi ga El-Buhari u *El-Imanu* kao komentar, a zavašava se na Ammaru b. Jasiru. Neki su ga prenijeli sa spojenim lancem prenosilaca, što je pogreška, kao što je rekao Ebu-Zur'a i drugi. Spominje ga Hafiz u *Fethu*, a kaže: „Slične izreke se ne govore po vlastitom mišljenju, a za ovu predaju važi propis predaje s punim lancem. Navodi se u komentaru *El-Kelimut-tajjib*, br. 142.

„Pravi su vjernici samo oni koji u Allaha i Poslanika Njegova vjeruju i poslije više ne sumnjaju...” (El-Hudžurat, 15.)

﴿وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ...﴾

„A da vjeruju u Allaha i Vjerovjesnika i u ono što se njemu objavljuje, oni s njima ne bi prijateljevali...” (El-Maide, 81.)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „Dok bludnik čini blud, nije vjernik.”¹³¹ Također, kaže: „Nećete vjerovati sve dok se ne budete vođeli.”¹³² Također, kaže: „Ko nas vara, nije od nas.”¹³³ Također, kaže: „Ko protiv nas podigne oružje, nije od nas.”¹³⁴ Ima li nerazumljivijeg mišljenja od onoga koji kaže: Njegove riječi „nije od nas”, znače „nije poput nas”. Kako nerazumno mišljenje, ko ne vara biva poput Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovih ashaba!?

Ako se za iman veže dobro djelo, znaj da vezivanje nečega za nešto iziskuje različitost između onoga što se veže i onoga za što se veže, uz zajedničko učešće u propisu koji se o njima spominje. Različitost ima svoje stepene:

(Prvo:) Najviši je da dvije stvari budu potpuno suprotne. Jedna od njih nije poput druge, niti dio nje, niti među njima ima ikakve uporednosti, kao što Uzvišeni kaže:

﴿خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ...﴾

„Koji je nebesa i Zemlju stvorio i tmine i svjetlo dao...” (El-En'am, 1.)

﴿...وَأَنْزَلَ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ﴾

¹³¹ Muttefekun alejhi, hadis od Ebu-Hurejre, prethodio je izvod kod El-Buharija i Muslima. Prenosi ga Ibn Ebi-Šejbe, 38-41, 73. Također, prenosi se od Aise i Ibn Ebi Evfaa.

¹³² Prenosi ga Muslim, 54; i Ebu-Avane u *Sahihima* i drugi. Et-Tirmizi, (2688) ga smatra vjerodostojnim. Navodi se u *El-Irva'*, 777.

¹³³ Prenosi ga Muslim i Ebu-Avane u *Sahihima* i drugi. Et-Tirmizi i El-Hakim ga smatraju vjerodostojnim. Navodi se u *El-Irva'*, 1319.

¹³⁴ Prenosi ga El-Buhari i Muslim.

„...a i Tevrat i Indžil je objavio.“ (Ali Imran, 3.)

Ovako je u većini slučajeva.

(Drugo): Zatim, između njih može biti uporednosti, kao što Uzvišeni kaže:

﴿وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْمُونَ ۝﴾

„Ne miješajte istinu s neistinom, tajeći istinu iako vi znate.“
(El-Bekare, 42.)

﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ...﴾

„I budite poslušni Allahu i budite poslušni Poslaniku...“ (El-Maide, 92.)

Treće: Da se dio nečega veže za nešto drugo, kao što Uzvišeni kaže:

﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ...﴾

„Čuvajte namaz, naročito srednji namaz...“ (El-Bekare, 238.)

﴿مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ...﴾

„Ko je neprijatelj Allahu, melecima Njegovim i poslanicima Njegovim i Džibrilu i Mikailu...“ (El-Bekare, 98.)

﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ...﴾

„Kad smo od vjerovjesnika zavjet njihov uzeli, i od tebe...“
(El-Ahzab, 7.)

Ovo može biti dvojako:

Prvo: da spada pod prvo i onda bude spomenuto dva puta.

Drugo: da vezivanje za njega iziskuje da ovdje u njega spada, iako pod njega ulazi pojedinačno, kao što je npr. rečeno o terminima

el-fukarau vel-mesakin (siromasi i nevoljnici) i sl. Značenje postaje raznovrsno shodno zasebnom ili zajedničkom spominjanju termina.

Četvrto: Vezanje nečega za nešto zbog različitosti opisa, kao što Uzvišeni kaže:

﴿ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ... ﴾

„Koji oprašta grijehe i prima pokajanje...” (Gafir, 3.)

U poeziji se vezanost navodi isključivo zbog različitosti termina, kao: „*fe elfa kavleha keziben ve mejnen*“. (Kezib i mejn su sinonimi za laž.)

Neki tvrde da u Kur'anu ima primjer za to u riječima Uzvišenog:

﴿ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَا جَا... ﴾

„...svima vama smo zakon i pravac propisali...” (El-Maide, 48.)

Govor o ovome je poznat na određenim mjestima.

Ako vezanost veznikom *i* u govoru može biti raznolika, pogledat ćemo u govor Zakonodavca, tj. kako je pojam imana naveden, pa ćemo naći da se nekada pod njim misli na termin dobročinstva, bogobožnosti i vjere islama. U povodima Objave se spominje da su upitali o vjerovanju, pa je Allah objavio ovaj ajet:

﴿ لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُوا وُجُوهَكُمْ قَبْلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ... ﴾

„Nije dobročinstvo u tome da okrećete lica svoja prema istoku i zapadu...” (El-Bekare, 177.)

Muhammed b. Nasr kaže: „Pričao nam je Ishak b. Ibrahim, a on kaže: Pričali su nam Abdullah b. Jezid el-Mukri i el-Melai koji su rekli: Pričao nam je El-Mes'udi od El-Kasima da je rekao: 'Neki čovjek je došao Ebu-Zerru, radijallahu anhu, i upitao ga je vjerovanju, pa je Ebu-Zerrr proučio:

﴿لَيْسَ إِلَهٌ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ...﴾

„Nije dobročinstvo u tome da okrećete lica svoja prema istoku i zapadu...” (El-Bekare, 177.) Čovjek reče: 'Nisam te o tome pitao.' On odgovori: 'Neki čovjek je došao Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, i upitao ga o onome o čemu si me ti pitao, pa mu je proučio ono što sam ti ja proučio.'¹³⁵ pa mu je rekao ono što si i ti meni rekao. Nakon što je odbio biti zadovoljan odgovorom, rekao je: 'Kada vjernik uradi dobro, ono ga obraduje i nada se nagradi za njega, a kada uradi loše ono ga zabrine i plaši se kazne za njega.'¹³⁶

Grupa ispravnih prethodnika je, također, davala sličan odgovor. U *Sabihu* se prenosi Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, govor izaslanstvu plemena Abdul-Kajs: „Naređujem vam da vjerujete jedino u Allaha. Zna li šta je vjerovanje u Allaha? -Svjedočenje da nema drugog boga osim Allaha Jedinog Koji sudruga nema, obavljanje namaza, davanje žekata i da dajete petinu iz ratnog plijena.”¹³⁷ Poznato je da se ne želi reći da se ovim djelima vjeruje u Allaha bez vjerovanja srcem. Na drugim mjestima je obavijestio da mora postojati vjerovanje srcem, pa se zato zna da djela sa vjerovanjem srca bivaju pravi iman. Ima li boljeg dokaza da djela spadaju u naziv imana od ovog dokaza? Iman je protumačen djelima, a potvrda nije spomenuta jer se zna da ova djela neće koristiti sa nijekanjem.

¹³⁵ Afifi kaže: „Pogledaj stranu 172 i poslije nje iz knjige *El-Iman*.

¹³⁶ Hadis je daif sa ovim tekstom i lancem prenosilaca, a mahana je u prekidu lanca i senilnosti El-Mes'udija. Međutim, hadis je vjerodostojan iz predaje Ebu-Umame u kojoj se kaže da je Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, neki čovjek upitao: „Allahov Poslaniče, šta je to iman?” Rekao je: „Ako te raduje tvoje dobro djelo, a zabrine te tvoje loše djelo, ti si vjernik.” Rekao je: „Allahov Poslaniče, a šta je grijeh?” Odgovorio je: „Ako te nešto kopka u prsima, ostavi ga.” Prenosi ga El-Hakim, 1/14. Proglasio ga je vjerodostojnim prema uslovima El-Buharija i Muslima, a u tome se slaže i Ez-Zehbi. Međutim, predaja je saglasna samo Muslimovim uslovima, jer El-Buhari u svojoj *Sabihu* nije spomenuo Memtura. *E.s-Sabihu*, 550.

¹³⁷ El-Buhari, 53; i na mnogim drugim mjestima i Muslim, 17; od Ibn-Abbasa, radijallahu anhum.

U *El-Musnedu* od Enesa, radijallahu anhu, se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Islam se ispoljava javno, a iman u srcu.”¹³⁸ U ovome hadisu je dokaz različitosti islama i imana. Podržava ga i predaja iz hadisa o Džibrilovim pitanjima o značenju islama i imana. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je o njemu rekao: „Ovo je Džebrail koji vam je došao da vas poduči vašoj vjeri.”¹³⁹ Vjeru je učinio islamom, imanom i ihsanom, a iz toga se očituje da naša vjera obuhvata tri stepena, tj. čovjek može biti muslim, mu'min, a zatim muhsin. Pod imanom se kategorički misli na ono što je spomenuto i o islamu, kao što se pod ihsanom misli na ono što je ujedno spomenuto o imanu i islamu, tj. ihsan nije odvojen od imana. Ovo je nemoguće, jer Uzvišeni kaže:

﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ يُذِنُ اللَّهُ...﴾

„Mi ćemo učiniti da Knjigu poslije naslijede oni Naši robovi koje Mi izaberemo; bit će onih koji će prema sebi nasilje učiniti, bit će onih čija će dobra i loša djela podjednako teška biti, bit će i onih koji će, Allahovom voljom, svojim dobrim djelima druge nadmašiti...” (Fatir, 32.)

Onaj čija će dobra i loša djela podjednako teška biti i onaj koji će svojim dobrim djelima druge nadmašiti će ući u Džennet bez kazne, za razliku od onoga koji je sebi nanio nepravdu. On je izložen prijetnji. Isto se odnosi na onoga ko dođe sa vanjskim islamom uz potvrdu srca, međutim nije izvršavao dužnost unutarnjeg vjerovanja, pa će biti izložen prijetnji. Ihsan je općenitiji iz sopstvenog aspekta, a specifičniji iz aspekta onih koji ga posjeduju. Iman je općenitiji iz sopstvenog aspekta, a specifičniji je od islama iz aspekta onih koji ga posjeduju. U ihsan spada iman, a u iman spada

¹³⁸ Lanac prenosilaca je slab, jer je u njemu Alij b. Mes'ade. Kaže El-Ukajli u *Ed-Du'afa'*: „El-Buhari je rekao: 'Oko ovog prenosioca postoji predostrožnost.'“ Abdul-Hakk el-Ezdi u knjizi *El-Ahkamul-kubra*, 3/2 kaže: „Ovaj hadis nije upamćen.”

¹³⁹ Prenosi ga Muslim od Ibn-Omera, a El-Buhari od Ebu-Hurejre.

islam. Muhsini su specifičniji od mu'mina, a mu'mini od muslimana. Ovo je poput poslanstva i vjerovjesništva, jer vjerovjesništvo spada u poslanstvo, a poslanstvo je općenitije iz sopstvenog aspekta, a specifičnije iz aspekta onih koji ga posjeduju. Svaki poslanik je vjerovjesnik, ali ne i obrnuto.

Riječi učenjaka o značenju imana

Ljudi u pogledu definicije naziva islama imaju tri mišljenja:

Jedna grupacija islam smatra riječima, druga je odgovorila onim čime je odgovorio Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kada je upitan o islamu i imanu tako što je islam protumačio kao vanjska djela, a iman vjerovanje u pet temelja.¹⁴⁰

Sljedeća grupacija je islam učinila sinonimom za iman. Značenje Poslanikovih, sallallahu alejhi ve sellem, riječi: „*Islam je svjedočenje da nema drugog boga osima Allaha, klanjanje namaža...*”¹⁴¹ znamenjima islama, a u osnovi se to ne može pretpostaviti. Oni su još rekli: „Vjerovanje (iman) je potvrda srcem“, a zatim su rekli da su islam i iman jedna stvar, pa tako i islam biva potvrda! Ovo nije rekao nijedan arapski lingvističar, već islam označava podređenost i pokornost. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „*Allahu moj, Tebi se predajem i u Tebe vjerujem.*”¹⁴² Islam je protumačio kao vanjska djela, a iman vjerovanjem u pet temelja. Mi nemamo pravo, kada ih sastavimo, odgovoriti nečim drugim mimo onoga čime je odgovorio Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem. Kada se naziv iman zasebno navede, onda podrazumijeva i islam. Kada se islam zasebno navede, onda se podrazumijeva da je čovjek vjernik (mu'min), bez razilaženja. Ovo ja obavezno. Da li čovjek može biti

¹⁴⁰ Muslim, ovo je dio hadisa od Džibrilu koji je prethodno spomenut.

¹⁴¹ Muttefekun alejhi.

¹⁴² Muttefekun alejhi: El-Buhar, 1120; Muslim, 769; hadis od Ibn-Abbasa. Ovo je dio Vjerovjesnikove, sallallahu alejhi ve sellem, dove prilikom otpočinjanja noćnog namaza. Pogledaj knjigu *Opis namaža*.

musliman, a da se za njega ne kaže da je mu'min? O ovome je bilo prethodno govora.

Isto tako, postavlja se pitanje: Da li islam iziskuje postojanje imana? Oko toga postoji spomenuto razilaženje. Allah Uzvišeni je obećao Džennet i spas od Vatre u Kur'anu s nazivom imana, kao što kaže:

﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾﴾

„I neka se ničega ne boje i ni za čim neka ne tuguju Allahovi štićenici. Oni koji budu vjerovali i koji se budu Allaha bojali.“ (Junus, 62-63.) I kaže:

﴿سَابِقُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ۖ...﴾

„Nadmećite se da u Gopodara svoga zaslužite oprost i Džennet, prostran koliko su nebo i Zemlja prostrani, i pripremljen za one koji u Allaha i poslanike Njegove vjeruju.“ (El-Hadid, 21.)

U Kur'anu naziv islama nije posebno vezan za ulazak u Džennet. Međutim, On je to obavezao i obavijestio da je to Njegova vjera mimo koje drugu neće primiti. S njom je poslao vjerovjesnike:

﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ...﴾

„A onaj ko želi neku drugu vjeru osim islama, neće mu biti primljena...“ (Ali Imran, 85.)

Zaključak bi glasio: Slučaj vezanja islama za iman veznikom i nije isti kao slučaj kada se jedan od ova dva naziva zasebno spomene. Primjer islama u odnosu na iman je kao primjer dva šhadeta (svjedočenja) jednog prema drugom. Svjedočenje poslanstva nije isto kao svjedočenje Allahove Jednoće. To su po formi dvije stvari, a jedna za drugu su vezane po značenju i propisu, kao da se radi o

jednoj stvari. Isto se odnosi na islam i iman. Nema imana onaj koji nema islama, a ni islama onaj koji nema imana. Vjernik ne može biti lišen islama putem kojeg se ostvaruje njegov iman, a ni musliman ne može biti lišen imana sa kojim bi bio ispravan njegov islam. Primjeri za ovo iz Allahovog i Poslanikovog, sallallahu alejhi ve sellem, govora, te govora ljudi su mnogobrojni, tj. mislim na zasebno i zajedničko spominjanje ovih naziva, a od njih su termin nevjerstva i licemjerstva. Kada se nevjerstvo zasebno spomene u pogledu prijetnje na ahiretu u njega spadaju i licemjeri, kao što Uzvišeni kaže:

﴿وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ، وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَسِرِينَ﴾

„A onaj ko otpadne od prave vjere - uzalud će mu biti djela njegova, i on će, na onom svijetu, gubitnik biti.“ (El-Maide, 5.)

Primjeri za ovo su mnogobrojni. Međutim, kada se ova dva naziva vežu jedan za drugi, nevjernik (kafir) je onaj koji javno obznani svoje nevjerstvo, a munafik je onaj koji izrazi vjerovanje jezikom, a ne vjeruje svojim srcem. Isto se odnosi na termine dobročinstva i bogobožnosti, grijeha i neprijateljstva, pokajanja i traženja oprosta, siromaha i bijednika i sl.

Razlici između islama i imana svjedoče riječi Uzvišenog:

﴿قَالَتِ الْأَعْرَابُ ءَامَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا﴾

„Neki beduini govore: 'Mi vjerujemo!' Reci: 'Vi ne vjerujete, ali recite: Islam smo primili!'“ (El-Hudžurat, 14.), pa do kraja sure. Na ovo je iznesena replika, u kojoj se kaže da ajet :

﴿... قُولُوا أَسْلَمْنَا...﴾

„...ali recite: Islam smo primili!“ (El-Hudžurat, 14.) znači: „Mi smo se podredili našom vanjštinom.“ To su licemjeri u stvarnosti. Ovo je jedno od dva mišljenja mufessira u pogledu ovog časnog ajeta.

Drugo mišljenje je jače, a glasi: Oni nisu vjernici potpunog imana, a nisu ni licemjeri, kao što je negirao vjerovanje ubice, bludnika, kradljivca, nepovjerljivog. Ovome u prilog ide kontekst ajeta. Sama sura od početka do ovih ajeta govori o zabrani nepokornosti i propisima o nekim grješnicima i sl. U njoj se ne spominju licemjeri, da bi potom rekao:

﴿وَإِنْ تَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا﴾

„A ako Allahu i Njegovom Poslaniku budete pokorni, On vam nimalo neće umanjiti nagradu za djela vaša.“ (El-Hudžurat, 14.)

Da su bili licemjeri, pokornost im ne bi koristila. Zatim je rekao:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا...﴾

„Pravi su vjernici samo oni koji u Allaha i Poslanika Njegova vjeruju i poslije više ne sumnjaju...“ (El-Hudžurat, 15.)

To znači, a Allah najbolje zna: Vjernici potpunih imana su ovi, a ne vi. Vi ste lišeni potpunog imana. U prilog ovome i ide da im je naredio ili dozvolio da kažu: „*Eslemna*“—prešli smo na islam, a to se ne kaže za licemjere. Da su licemjeri, negirao bi im islam, kao što im je negirao i iman i zabranio im da prigovaraju svojim islamom. Zato im je potvrdio islam, a zabranio da njime prigovaraju Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem. Da njihov islam nije bio ispravan rekao bi im: „Niste prešli na islam, nego lažete, kao što ih je proglasio lašcima u riječima:

﴿... نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ...﴾

„...Mi tvrdimo da si ti, zaista, Allahov poslanik...“ (El-Munafikun, 1.)

Allah najbolje zna šta je ispravno.

Poslije ove pretpostavke i podrobnog pojašnjenja isključuje se tvrdnja sinonima i prijekor onima koji nalažu mišljenje da ako is-

lam predstavlja vanjske činjenice, potrebno je da mu se ništa ne suprotstavlja, a vjerovanje (iman) iskrenoga neće biti primljeno. Ovo je očito neispravno. Prethodno je navedena usporedba imana i islama sa dva šehadeta i drugim. Spomenuto je da je slučaj veza-nosti ova dva pojma različit od slučaja kada se zasebno spomenu. Pogledaj u riječi šehadeta. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Naređeno mi je da se borim protiv ljudi sve dok ne kažu: 'Nema drugog boga osim Allaha.'*”¹⁴³ Kada bi rekli: „Nema drugog boga osim Allaha“, a negirali poslanstvo, ne bi zaslužili da budu sačuvani. Neophodno je da kažu *la ilabe illallah*, izvršavajući sva prava ovih riječi. Prava ovih riječi uistinu neće izvršiti osim onaj koji potvrdi poslanstvo, a isto se odnosi na onoga koji svjedoči da je Muham-med Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem. Neće istinski izvršavati pravo ovog svjedočenja, osim onaj koji potvrdi Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, sve ono sa čime je došao. Ovo podrazu-mijeva jednoću, a kada se svjedočenje „*da nema drugog boga osim Allaha*“ priključi svjedočenju „*Muhammed je Allahov Poslanik*“, onda se svjedočenjem „*nema drugog boga osim Allaha*“ potvrđuje tevhid, a svjedočenjem „*da je Muhammed Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem*“, se potvrđuje poslanstvo. Isto se odnosi na islam i iman kada se jedan za drugi vežu (zajedno spomenu), kao što Uzvišeni kaže:

﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ...﴾

„***Muslimanima i muslimankama, i vjernicima i vjernicama...***“
(El-Ahzab, 35.)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Allahu, Tebi se predajem i u Tebe vjerujem.*”¹⁴⁴ Pod jednim se misli na ono na što se ne misli pod drugim, kao što Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Islam se ispoljava javno, a iman u srcu.*”¹⁴⁵

¹⁴³ Muttefekun alejhi, hadis grupe ashaba. Prethodio je izvod hadisa. Ovaj hadis je mutevatir, kao što je rekao Es-Sujuti. Neke lance prenosilaca ovog hadisa sam naveo u *Es-Sahiba*, 407.

¹⁴⁴ Muttefekun alejhi. Prethodno je spomenut.

¹⁴⁵ Daif. Prethodno je spomenut.

Kada se jedan od ova dva naziva zasebno spomene, onda obuhvata i značenje i propis drugog, kao što se navodi o siromahu i bijedniku i sl. Kada se termini *siromah* i *bijednik* spomenu zajedno, onda se razilaze u značenju, a kada se spominju zasebno, onda imaju isto značenje. Da li se o Allahovim riječima:

﴿...إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسْكِينٍ...﴾

„...da deset siromaha običnom hranom kojom hranite čeljad svoju nahranite...” (El-Maide, 89.) može reći da će se dati onome koji ima malo, za razliku od onoga koji nema ništa, i obrnuto? Iste su riječi Uzvišenog:

﴿...وَأِنْ تَخَفَوْهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ...﴾

„...*(Lijepo je kada javno dajete milostinju,) ali je za vas bolje ako to prikriti i date siromasima...*“ (El-Bekare, 271.)

Također, odbacuje se prijekor onih koji kažu: Kakav je propis na dunjaluku i ahiretu za onoga koji vjeruje, a nije prešao na islam, ili je prešao na islam a ne vjeruje? Onome ko potvrdi propis za jednoga ne potvrđujući ga za drugoga, neispravnost njegovog mišljenja je očita. Suprotstavljajući se njegovom prijekoru, reći će mu se: „Ti kažeš musliman je mu'min, a Uzvišeni kaže:

﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ...﴾

„Muslimanima i muslimankama, i vjernicima i vjernicama...” (El-Ahzab, 35.)

Učinio ih je različitim pojmovima. Allahovom Poslaniku, sallahu alejhi ve sellem, je rečeno: „Šta znaš o tom i tom? Tako mi Allaha, ja ga smatram vjernikom.” Odgovorio je: „*Ili muslimanom?*”¹⁴⁶ Rekao je to tri puta. Potvrdio mu je islam, a zastao je u pogledu naziva imana. Ko kaže: „Oni su isti“ - suprotstavlja se. Oba-veza je razilaženje vratiti Allahu i Njegovom Poslaniku,

¹⁴⁶ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 27; Muslim, 150; hadis od Sa'da b. Ebi-Vekka-sa.

sallallahu alejhi ve sellem. U nekim tekstovima postoji naznaka kontradiktornosti, ali, hvala Allahu, kontradiktornost ne postoji. Međutim, pita-nje je u uputi, a Allah daje uputu.

Argumentiranje riječima Uzvišenog:

﴿ فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٦٦﴾ ﴾

„Mi iz njega vjernike izvedosmo, a u njemu samo jednu kuću muslimansku nađosmo...” (Ez-Zarijat, 35-36.) za sinonimnost islama i imana, nije ispravno, jer porodica koja je izvedena je imala epitet islama i imana, a davanje ovih epiteta ne nalaže njihovu sinonimnost.

Očito je da ove oprečnosti nisu potvrđene od Ebu-Hanife, radijallahu anhu, već od njegovih sljedbenika. Većina tih oprečnosti nije ispravna i sa njima Ebu-Hanife nije zadovoljan. Et-Tahavi je prenio kazivanje (događaj) o Ebu-Hanifi sa Hammadom b. Zejdom. Kada mu je Hamad b. Zejd prenio hadis: „*Koji islam je bolji...*”¹⁴⁷ Reče mu: „Zar ne vidiš da kaže: 'Koji je islam bolji?'” Odgovorio je: „Iman.” Potom je hidžru i džihad svrstao u iman. Ebu-Hanife je ušutio. Učenici rekoše: „O Ebu-Hanife, zar mu nećeš odgovoriti?” Rekao je: „A čime, kada mi on prenosi od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem?!”

Riječi učenjaka po pitanju izuzimanja u imanu

Jedan od rezultata ovog razilaženja je pitanje izuzeća u vjerovanju, a znači da čovjek kaže: „Ja sam vjernik, ako Allah hoće”. Oko ovoga postoje tri mišljenja, tj. dvije krajnosti i sredina. Neki

¹⁴⁷ Muttefekun alejhi. Hadis od Ebu-Musaa el-Eš'arija. Postoji sličan hadis od Ibn-Amra. Pogledaj *Muhtesarul-Buhari*, 8, 9.

ovo obavezuju, neki zabranjuju, a neki odobravaju iz jednog, a zabranjuju iz drugog aspekta. Zadnje mišljenje je najispravnije.

Oni koji ga obavezuju imaju dva uporišta.

Prvo je: Iman je ono na čemu čovjek umre. Čovjek biva kod Allaha vjernik ili nevjernik, s obzirom na izvršenje (obaveza) i na Allahovo znanje na čemu će ta osoba biti. Nema osvrta na ono što je bilo prije. Rekli su: „Vjerovanje iza kojeg dođe nevjerstvo, pa čovjek na njemu umre kao nevjernik, ustvari, nije vjerovanje i poput je namaza kojeg klanjač pokvari prije nego što ga završi i posta kada se čovjek iftari prije zalaska Sunca.“ Ovo je uporište mnogih pobornika kelama i drugih. Oni kažu da je Allah u praiskonu volio onoga ko je bio nevjernik znajući da će biti vjernik. Ashabi su bili voljeni prije islama. Iblisa i one koji su se odmetnuli od Njegove vjere Allah je mrzio još prije nego su postali nevjernici. Ovo mišljenje nisu zastupali ispravni prethodnici, niti je ovo govorio onaj od ispravnih prethodnika koji je pravio izuzeće u vjerovanju. Ovo mišljenje je sasvim neispravno. Uzvišeni kaže:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ...﴾

„Reci: 'Ako vi Allaha volite, onda mene slijedite, i vas će Allah voljeti...'“ (Ali Imran, 31.)

Obavijestio ih je da ih voli ako slijede Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Slijedenje Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, je uslov ljubavi. Ono što se uslovljava dolazi iza uslova. Postoje i drugi dokazi o ovome. Potom je ovo mišljenje prihvatila grupacija koja je u njemu pretjerala. Tako bi pojedinac iz njihovih redova pravio izuzeće i u dobrim djelima govoreći: „Klanjao sam ako Bog da“ i sl, misleći na primljenost namaza. Potom su mnogi od njih pravili izuzeće u svakoj stvari. Jedan od njih bi rekao: „Ovo je odjeća, ako Bog da“, „Ovo je konopac, ako Bog da.“ Kada im se kaže: „U to nema sumnje“, odgovaraju: „Da, ali ako Allah hoće, promijenit će ga.“

Drugo uporište: Općeniti iman obuhvata činjenje svega onoga što je Allah čovjeku naredio i ostavljanje svega što je zabranio. Kada

čovjek kaže: „Ja sam vjernik“ u ovom smislu, onda je za sebe posvjedočio da je bogobojazni dobročinitelj koji izvršava sve što mu je naređeno i ostavlja sve što mu je zabranjeno. Tako biva Allahov privrženi štićenik. Međutim, ovo je samopohvala. Da je ovakvo svjedočenje ispravno, onda bi mogao da za sebe posvjedoči da će ući u Džennet ako umre u takvom stanju. Ovo je uporište većine ispravnih prethodnika koji su pravili izuzeće, iako su dozvoljavali ostavljanje izuzeća u drugom značenju, kao što ćemo to kasnije spomenuti, inšallahu te'ala. Oni argumentiraju, također, dozvolom izuzeća u onome oko čega nema sumnje, kao što Uzvišeni kaže:

﴿لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ءَامِينَ﴾

„...da ćete doista u Mesdžidu-l-Haram ući sigurni - ako Allah bude htio...“ (El-Feth, 27.)

Kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, stao nad kaburovima, rekao je: „*Mi ćemo se, ako Allah da, vama priključiti.*”¹⁴⁸ Također je rekao: „*Ja se nadam da se od vas najviše pribojavam Allaha.*”¹⁴⁹ Postoji još primjera za ovo.

Oni koji zabranjuju izuzeće su oni koji su iman učinili jedinstvenim. Kažu: Znam da sam vjernik, kao što znam da sam izgovorio dva šehadeta. Moje riječi: „Ja sam vjernik“ su kao riječi: „Ja sam musliman“. Ko napravi izuzeće u vjerovanju, on u njega sumnja. One koji prave izuzeće u vjerovanju su nazvali *skeptcima*. Na izuzeće koje se spominje u riječima Uzvišenog:

﴿لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ءَامِينَ﴾

„...da ćete doista u Mesdžidu-l-Haram ući sigurni - ako Allah bude htio...“ (El-Feth, 27.) su odgovorili da se odnosi na sigurnost i strah, a da nema sumnje za ulazak u Mekku. Neki su rekli: „Sigurno ćete ući svi ili neki od vas, jer je znao da će neki od njih umri-

¹⁴⁸ Prenosi Muslim, 239; hadis od Aiše, radijallahu anha. Pogledaj *Propise i novotarije džezaze*, str. 189.

¹⁴⁹ Prenosi Muslim, 1110; i El-Buhari, 5063; sa sličnom predajom.

jeti.“ Oba odgovora su diskutabilna. Oni su zapali u ono od čega bježe. Što se tiče sigurnosti i straha obavijestio je da će ući sigurni, a uz to je još znao. Zato nema sumnje u ulazak, a ni u sigurnost, kao ni u ulazak svih ili nekih. Uzvišeni Allah je znao ko će ući, pa oko toga, također, nema sumnje. Riječi: „Ako Allah htjedne“ ovdje predstavljaju ostvarenje ulaska, kao kada čovjek nešto čvrsto i nedvojbeno odluči učiniti kaže: „Tako mi Allaha, sigurno ću učiniti to i to, ako Allah htjedne.“ On to ne kaže zbog sumnje u svoje htijenje ili čvrstu nakanu, već onaj koji se zakune ovakvom zakletvom neće je prekršiti, jer nije kategorički potvrdio da će se njegov željeni cilj desiti. Dat je i drugi odgovor za koji nema smetnje, a glasi: „On je to rekao podučavajući nas kako ćemo praviti izuzeće kada obavještavamo o nečemu u budućnosti.¹⁵⁰ Diskutabilno je da li se ovo značenje želi tekstem, jer se govor navodi da bi se željeno značenje uzelo iz onoga na što tekst ukazuje. Ez-Zamahšeri je odgovorio sa dva druga neispravna odgovora, a glase: „Ovo je rekao melek, pa je potvrđeno kao Kur'an, ili je rekao Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem.“ Kod ovog bijednika u Kur'anu ima navoda koji nisu Allahov govor i tako potpada pod prijetnju onih koji kažu:

﴿إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ﴾

„Ovo su samo čovjekove riječi!“ (El-Mudessir, 25.)

Molimo Allaha za spas.

Oni koji dozvoljavaju izuzeće, a i ostavljanje izuzeća, su najsretniji sa dokazima između spomenute dvije skupine. Najbolja je sredina. Ako onaj koji izuzima sumnja u osnovu svoga imana, onda nema razilaženja da je izuzeće zabranjeno. Ako želi reći da je jedan od vjernika kojeg je Allah Uzvišeni opisao sljedećim riječima:

¹⁵⁰ Afifi kaže: „Pogledaj od 329. do 460. stranice iz *Zbirke fetvi*, kao i od 336. do 393. iz knjige *El-Iman*.“

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿١﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٢﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا هُمْ دَرَجَتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٣﴾ ﴾

„Pravi su vjernici samo oni čija se srca strahom ispune kad se Allah spomene, a kad im se riječi Njegove kazuju, vjerovanje im povećaju i samo se na Gospodara svoga oslanjaju, oni koji namaz obavljaju i dio od onoga što im Mi dajemo udjeljuju. Oni su, zbilja, pravi vjernici - njih kod Gospodara njihova čekaju počasti, i oprost, i obilje plemenito.“ (El-Enfal, 2-4.)

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١﴾ ﴾

„Pravi su vjernici samo oni koji u Allaha i Poslanika Njegova vjeruju i poslije više ne sumnjaju i bore se na Allahovu putu imecima svojim i životima svojim. Oni su iskreni.“ (El-Hudžurat, 15.) onda je izuzeće dozvoljeno. Isto se odnosi na onoga koji napravi izuzeće želeći time istaći da ne zna posljedicu (konačni svršetak). Isto se odnosi na onoga koji izuzme spominjući to kao dodatak vezan za Allahovo htijenje, a ne sumnjajući u svoje vjerovanje. Ovo je, kao što vidiš, veoma jako mišljenje.

Autorove riječi: **„Sve što se vjerodostojno od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, prenosi od propisa i pojašnjenja je istina.“**

Autor, Allah mu se smilovao, time ukazuje na repliku džehmijama, onima koji opovrgavaju Allahova svojstva, mu'tezilama i rafidijama koji kažu da su obavijesti dvovrsne:¹⁵¹ mutevatir i ahad. Iako su mutevatir predaje, prema njima, kategorički nedvojbene u pogledu lanca prenosilaca, nisu kategorički nedvojbene po značenju. Terminološki dokazi ne donose uvjerenje. Zato su opovrgli dokazi-

¹⁵¹ Afifi kaže: „Pogledaj 446. stranu iz knjige *El-Iman*.“

vanje Kur'ana o Allahovim svojstvima. Rekli su: „Ahad predaje (predaje koje se prenose od jednog prenosioca) ne donose znanje, niti se njima argumentira iz aspekta njihovog prenošenja, a ni iz aspekta njihovog teksta.“ Tako su svojim srcima zatvorili spoznaju Gospodara Uzvišenog, Njegovih imena i svojstava, i to iz pravca Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Ljude su naveli na iluzorna pitanja i maštovite teorije nazvavši ih *razumskim kategoričnostima i dokazima ubjeđenja*, a kada se sagleda, ovi dokazi su:

﴿...كَسْرَابٍ بِقِيَعَةٍ حَسْبُهُ الظَّمْثَانُ مَاءٌ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَوَفَّيْنَاهُ حِسَابَهُ ۚ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣٩﴾ أَوْ كَظُلُمْتِ فِي نَحْرٍ لَّيِّجٍ يَعْشِيْنُهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ ۚ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ ۚ سَخَابٌ ۚ ظَلُمْتِ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكْذِبْ رَنَّهُا ۚ وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُّورٍ ﴿٤٠﴾﴾

„...kao priviđenje u ravnici u kojoj žedan vidi vodu, ali kad do tog mjesta dođe, ništa ne nađe - a zateći će kod njega Allaha i On će mu potpuno isplatiti račun njegov, jer Allah veoma brzo obračunava, ili su kao tmine nad dubokim morem koje prekrivaju talasi sve jedan za drugim, iznad kojih su oblaci, sve tmine jedne iznad drugih, prst se pred okom ne vidi - a onaj kome Allah ne da svjetlo neće svjetla ni imati.“ (En-Nur, 39-40.)

Čudno je da su im dali prednost nad tekstovima Objave, a zbog njih isključili mnoge tekstove. Njihova srca su potvrdila uputu iz tekstova, a nisu zadobili ispravne razume pomognute ispravnom fitrom i vjerovjesničkim tekstovima. Da su tekstove Objave uzeli za suca, zadobili bi ispravan razum koji je u suglasnosti sa ispravnom i prirodnom urođenom vjerom.

Svaka od ovih frakcija, iz reda predvodnika novotarija, tekstove Šerijata izlaže svojoj novotariji i onome što smatra razumom shvatljivim. Što se slaže sa tim postavkama kažu: „To je jasni tekst“, pa ga prihvate i njime dokazuju. Za ono što se suprotstavlja kažu: „Ovo je manje jasno“, pa ga zatim odbace, a odbacivanje nazovu prepuštanjem tumačenja Allahu. Ili ga izmijene, nazivajući izmjenu

tumačenjem. Zato su sljedbenici Sunneta žestoko ovakve prekoračili.

Sljedbenici Sunneta ne okreću se od vjerodostojnog teksta

Pravac Ehlis-Sunneta nalaže da se ne udaljavaju od ispravnoga teksta, niti da mu se opiru razumima, a ni mišljenjima nekih osoba, kao što na to ukazuje autor, Allah mu se smilovao. Tako je El-Buhari, Allah mu se smilovao, rekao: „Čuo sam El-Humejdija kako govori: 'Bili smo kod Šafije, Allah mu se smilovao, pa mu je došao neki čovjek i upitao ga za određeno pitanje.' Rekao je: 'Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je presudio tako i tako.' Čovjek Šafiji reče: 'A šta kažeš ti?' Imam odgovori: 'Subhanallah! Zar me vidiš u crkvi, zar me vidiš u sinagogi, zar na mom struku vidiš monaški pojas? Ja ti kažem: Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je presudio tako, a ti kažeš: Šta ti misliš?' Primjeri za ovo iz govora ispravnih prethodnika su mnogobrojni. Uzvišeni kaže:

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾

„Ni vjernik ni vjernica nemaju izbora da, kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, po svom nahođenju postupe.“
(El-Ahzab, 36.)

Haber ahad i njegova punosnažnost

Kada ummet prihvati predaju od jednog prenosioca, postupajući po njoj i potvrđujući je, ona donosi sigurno znanje kod velike većine ummeta. Ona je jedan od dva dijela mutevatira. Između

ispravnih prethodnika ovog ummeta oko toga nije bilo razilaženja. Primjer je predaja od Omera b. el-Hattaba, radijallahu anhu, koja glasi: „*Djela se cijene prema namjerama.*”¹⁵² Tu je i predaja od Ibn-Omera u kojoj se kaže: „*Zabranio je prodaju el-vela i darivanje putem nje.*”¹⁵³ Od Ebu-Hurejre se prenosi: „*Ne udaje se žena (kao inoča) uz svoju tetku sa očeve ili majčine strane.*”¹⁵⁴ Također je rekao: „*Po mljeku je zabranjeno ono što je zabranjeno po krvi.*”¹⁵⁵ i sl. Ove predaje su poput obavijesti onoga koji je došao u mesdžid Kuba i obavijestio da se pravac obavljanja namaza promijenio ka Ka'bi. Tako su se svi okrenuli prema njoj.¹⁵⁶

Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bi slao svoje izaslanike kao pojedince, a svoja pisma bi slao po pojedincima. Oni kojima je to bilo poslano nisu govorili: „Ne primamo to zato što je to obavijest jednog izaslanika“. Uzvišeni je rekao:

﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ...﴾

„On je poslao Poslanika Svoga s uputom i pravom vjerom, da bi je uzdigao iznad svih vjera...” (Et-Tevbe, 33.)

Neophodno je da Allah Svoje jasne dokaze sačuva ljudima, kako ne bi bili iskvareni.

Zato je Allah obrukao one koji su lagali na Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u toku njegovog života i poslije smrti. Pojasnio je stanja takvih ljudi. Sufjan b. Ujejne kaže: „Allah nije sakrio nijednoga čovjeka koji je izmišljao hadise.” Abdullah b. el-Mubarek je rekao: „Kada bi čovjek na moru (udaljen od drugih) odlučio izmišljati hadise, ljudi bi osvanuli govoreći: 'Taj i taj je lažac.'” Iako predaja od jednog prenosioca može sadržavati i istinu i laž, ipak,

¹⁵² Muttefekun alejhi, hadis od Omera. To je prvi hadis iz *Sabibul-Buharija*.

¹⁵³ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 2535; Muslim, 1506; hadis od Ibnu-Omera.

¹⁵⁴ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 5109; Muslim, 1408; navodi se u *El-Iru'*, 1882.

¹⁵⁵ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 2646; Muslim, 1444; hadis od Aiše. *El-Iru'*, 1886.

¹⁵⁶ Muttefekun alejhi: 403; Muslim, 526; hadis od El-Beraa b. Aziba. Pogledaj tekst i derivaciju u *Sifet-us-salah*.

razlikovanje između ispravnih i neispravnih predaja ne može niko postići osim da većinu svoga vremena bude zaokupiran hadisom, da traga za biografijama prenosilaca kako bi saznao njihova stanja i izreke, uz njihovu veliku predostrožnost da ne budu nepravедni i ne naprave promašaj. Kada bi bili ubijeni, ne bi nikome dozvolili da lažno iznese jednu riječ protiv Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Oni to lično nisu činili. Oni su nam ovu vjeru prenijeli kao što je prenesena njima. Oni su čuvari islama, pobornici imana, kritičari predaja i eksperti u hadisu. Kada čovjek ovo razmotri, saznat će njihova stanja i obavijesti o njihovoj iskrenosti, bogobojažnosti i povjerljivosti. Očitovat će mu se znanje o onome što su prenosili. Ko ima pameti i znanja, zna da sljedbenici hadisa imaju znanje o stanjima, biografiji i predajama od njihovog Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, za što drugi nemaju osjećaja, a kamoli da to njima može biti poznato, ili da o tome mogu nagađati, kao što gramatičari imaju obavijesti i izreke Sibevejha i El-Halila koje nemaju drugi ljudi. Tako ljekari imaju navode od Hipokrata, Galinijusa koje drugi nemaju. Svaki stručnjak bolje poznaje svoju struku od drugih. Kada bi prodavaoca povrća upitao o mirisu, ili prodavača mirisa o tkanini i slično, to bi se ubrajalo u veliko neznanje. Međutim, negatori su riječi Uzvišenog:

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ...﴾

„*Niko nije kao On!*“ (Eš-Šura, 11.) učinili osloncem za odbacivanje ispravnih hadisa. Kada god im dođe hadis koji se suprotstavlja njihovim postavkama i mišljenjima, odbace ga riječima:

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ...﴾

„*Niko nije kao On!*“ (Eš-Šura, 11.), a to predstavlja miješanje istine sa neistinom i zavođenje onih koji su srcima slijepi više od njih, te izmjenom značenja ajeta. Iz predaja o Allahovim svojstvima su shvatili ono što Allah i Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ne žele, niti je tako shvatio ijedan od imama islama, tj. da potvrda ovih svojstava nalaže poistovjećivanje i uspoređivanje sa stvorenjima. Zatim su za neispravnost toga argumentirali riječima:

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ...﴾

„*Niko nije kao On!*“ (Eš-Šura, 11.), mijanjajući oba teksta. Napisali su knjige i govorili: „Ovo su temelji vjere islama koju je Allah naredio i koja je došla od Njega.“ Mnoge kur'anske ajete uče, a njihovo značenje prepuštaju Allahu Uzvišenom, bez razmišljanja o značenju kojeg je pojasnio Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, i obavijestio da je to značenje koje Allah želi. Uzvišeni Allah je prekorio sljedbenike Knjige zbog tri svojstva. Ispričao nam je obavijest o njima kako bi uzeli pouku i udaljili se od puteva sličnih njihovim. Uzvišeni kaže:

﴿أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلِمَ اللَّهِ ثُمَّ تُحَرَّفُونَ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾

„*Zar se vi nadate da će vam oni povjerovati, iako su neki od njih Allahov govor slušali, da bi ga, nakon što su ga shvatili, svjesno iskrivili?*“ (El-Bekare, 75.), do riječi:

﴿وَمِنْهُمْ أُمِّيُونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانٍ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ﴾

„*Neki od njih su nepismeni i ne znaju za knjigu, nego samo za gatke. Oni se samo domišljaju.*“ (El-Bekare, 78.)

El-emanijj označava samo citiranje (čitanje). Potom Uzvišeni kaže:

﴿قَوْلٍ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا قَوْلٍ لَهُمْ مِّمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَقَوْلٍ لَهُمْ مِّمَّا يَكْسِبُونَ﴾

„*A teško onima koji svojim rukama pišu knjigu, a zatim govore: 'Ovo je od Allaha', da bi za to korist neznatnu izvukli. I teško njima zbog onoga što ruke njihove pišu, i teško njima što na taj način zarađuju.*“ (El-Bekare, 79.)

Prekorio ih je zato što su ono što su napisali pripisali Allahu i na taj način zaračivali. Oba opisa su pokuđena, tj da se Allahu pripiše ono što Mu ne pripada, ili da time uzme dunjalučku protunaknadu u vidu imetka ili vođstva. Molimo Allaha Uzvišenog da nas sačuva od propusta u govoru i djelima, iz Svoje blagodati i počasti.

Autor, Allah mu se smilovao, riječima: „**od propisa i pojašnjenja**” aludira da su vjerodostojne predaje od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, dvovrsne: primarni propisi i pojašnjenje Allahovih propisa u Njegovoj Časnoj Knjizi. Sve to je obavezno slijediti.

Njegove riječi: „**Njegovi sljedbenici su u osnovi jednaki, a odlikuju se jedni nad drugima u suštini po suprotstavljanju strasti i slijeđenju najprečeg.**“ U nekim prijepisima stoji: „**po strahu, bogobožnosti**“, umjesto „**u suštini**“.

Prema prvim riječima ukazuje da svi učestvuju u temelju potvrde. Međutim, potvrda kod nekih biva jača i čvršća, kao što je prethodno naveden primjer jačine i slabosti vida. Prema drugoj verziji ukazuje na različitost među vjernicima u pogledu djela srca, a u potvrdi nema različitosti. Prvo značenje je jače, a Allah zna šta je najispravnije.

Allahove evlije

Autor kaže: „Svi vjernici su evlije (štićenici) Milostivog.“

Uzvišeni kaže:

﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾﴾

„I neka se ničega ne boje i ni za čim neka ne tuguju Allahovi štićenici. Oni koji budu vjerovali i koji se budu Allaha bojali.“
(Junus, 62-63.)

Velijj dolazi od riječi *velaje*, a znači zaštitu i prijateljstvo, nasuprot neprijateljstvu. Prenosilac kiraeta Hamza je proučio riječi Uzvišenog:

﴿...مَا لَكُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَيْسَ مِنْ شَيْءٍ...﴾

„...**vi ne možete, sve dok se ne isele, nasljednici biti...**“ (El-Enfal, 72.) sa kesrom na vavu, tj. *vilajetihim* a ostali sa fethom, tj. *velajetihim*. Neki su rekli da se ova riječ čita na dva dijalekta. Neki su rekli da sa fethom (velajet) označava pomoć, a sa kesrom (vilajet) namjesništvo. Ez-Zedždžadž kaže: „Kesra je dozvoljena, jer kada jedni ljudi druge uzimaju za sebi bliske, to označava jednu vrstu zanata i rada. Sve što je u tom smislu dolazi sa kesrom. Npr. *el-bijata* – šivenje i sl. Vjernici su Allahove evlije – šticećnici, a Allah je njihov Zaštinik. Uzvišeni kaže:

﴿اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا ءُولِيَآؤُهُمُ
الطُّغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ ۗ﴾

„**Allah je zaštitnik onih koji vjeruju, izvodi ih iz tmina na svjetlo, a onima koji ne vjeruju zaštitnici su taguti, odvode ih sa svjetla u tmine!**“ (El-Bekare, 257.) I kaže:

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَى لَهُمْ ۚ﴾

„**Zato što je Allah zaštitnik onih koji vjeruju i što nevjernici zaštitnika nemaju.**“ (Muhammed, 11.)

﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ ءَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ﴾

„**A vjernici i vjernice prijatelji su jedni drugima...**“ (Et-Tevbe, 71.)

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَاوَأُوا وَتَصَرَّوْا
ءُولَٰئِكَ بَعْضُهُمْ ءَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ﴾

„Oni koji vjeruju i iseljavaju se, i u borbi na Allahovu putu zalažu imetke svoje i živote svoje, i oni koji daju utočište i pomažu, oni su jedni drugima zaštitnici.“ (El-Enfal, 72.) do kraja surc.

Uzvišeni kaže:

﴿ إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، وَالَّذِينَ ءَامَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ۖ وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ ۝٢٨﴾

„Vaši su zaštitnici samo Allah i Poslanik Njegov i vjernici koji ponizno namaz obavljaju i zekat daju. Onaj ko za zaštitnika uzme Allaha i Poslanika Njegova i vjernike - pa, Allahova strana će, svakako, pobijediti.“ (El-Maide, 55-56.)

U svim ovim tekstovima je potvrđeno međusobno prijateljstvo vjernika, te da su Allahove evlije i da je Allah njihov Zaštitnik. Allah uzima u zaštitu Svoje robove vjernike, a oni Ga vole i On njih voli. On je zadovoljan s njima, a oni su zadovoljni Njime. Ko neprijateljuje protiv Njegovog štićenika, Allah mu objavljuje rat! Ova zaštita je vid Njegove milosti i dobročinstva, a nije poput zaštite koju pruža stvorenje stvorenju iz potrebe za njom. Uzvišeni kaže:

﴿ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبْرُهُ تَكْبِيرًا ۝٢٩﴾

„I reci: 'Hvaljen Allah Koji Sebi nije uzeo djeteta i Koji u vlasti nema ortaka, i Kome ne treba zaštitnik zbog nemoći - i hvaleći Ga veličaj!'“ (El-Isra', 111.)

Uzvišeni Allah nema zaštitu od onih koji su pod Njim (u Njegovoj vlasti), već sva snaga pripada Allahu, za razliku od kraljeva koji uzimaju u zaštitu zbog poniženja i potrebe za zaštitnikom koji će ih pomoći.

Značenje velajeta

Zaštita je, također, slična imanu. Zato autor želi reći da su svi pod ovom zaštitom u osnovi jednaki. Zaštita može biti potpuna i nepotpuna. Potpuna je za bogobožne vjernike, kao što Uzvišeni kaže:

﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٤﴾ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ...﴾

„I neka se ničega ne boje i ni začim neka ne tuguju Allahovi štitenici. Oni koji budu vjerovali i koji se budu Allaha bojali, za njih su dobre vijesti i na ovom i na onom svijetu...” (Junus, 62-64.)

Riječi „**Oni koji vjeruju i koji su bogobožni**” su epitet Allah-ovih cvlija. Uz sva jezička tumačenja zaštita biva za one koji vjeruju i koji su bogobožni. Na njih se odnosi spomenuto obećanje u tri ajeta, a označava saglasnost sa Hvaljenim Zaštitnikom u onome što On voli i što prezire. To se ne zadobija mnoštvom posta i namaza, a ni laskanjem, ni vježbanjem. Neki su rekli da su riječi „**oni koji vjeruju**” subjekat, a da je predikat „**za njih su dobre vijesti**”, što je nemoguće zato što se rečenica u odnosu na prethodne riječi presijeca i prekida se niz ajeta.

U vjerniku se može objediniti prijateljstvo i zaštita, iz jednog, i neprijateljstvo iz drugog aspekta, kao što u njemu može biti nevjerstva i vjerovanja, širka i tevhida, bogobožnosti i grijeha, licemjerstva i imana. Iako oko ovog temelja postoji terminološko razilaženje među sljedbenicima Sunneta, razilaženje između njih i sljedbenika novotarija je po značenju, kao što je prethodno spomenuto u imanu. Saglasnost sa Zakondavcem po terminu i značenju je preče od saglasnosti samo po značenju. Uzvišeni kaže:

﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴿٦٦﴾﴾

„Većina ovih ne vjeruje u Allaha, nego druge Njemu smatra ravnim.“ (Jusuf, 106.)

﴿... قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا ...﴾

„...Reci: 'Vi ne vjerujete, ali recite: Islam smo primili!'"
(El-Hudžurat, 14.)

Prethodno je bilo govora o ovome ajetu kada je rečeno da, prema vjerodostojnijem mišljenju, oni nisu licemjeri. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „*Ko bude imao četiri osobine, pravi je licemjer; a ko bude imao jednu od tih osobina, imat će osobinu licemjerstva sve dok je ne ostavi: kada govori laže, kada se obaveže prevari, kada obeća iznevjeri, a kada se prepire ne zna za granice.*”¹⁵⁷ U drugoj predaji stoji: „*Kada mu se nešto pojavi iznevjeri*”, umjesto „*kada obeća iznevjeri*”. Prenosi se u oba *Sabiha*. O tome govori i hadis o ograncima imana koji je prethodno naveden. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Iz Vatre će izaći onaj u čijem srcu bude koliko je trun imana.*”¹⁵⁸ Iz toga se zna da onaj koji bude imao i najmanji dio imana neće vječno ostati u Vatri, iako kod sebe bude imao mnogo licemjerstva. U Vatri će biti kažnjavan shodno veličini svoga grijeha, a zatim će iz nje biti izveden. Pokornosti su ogranci imana, a nepokornosti ogranci nevjerstva. Vrhunac ogranaka nevjerstva je nijekanje, a ogranaka imana potvrda. U predaji koja se prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, spojenim lancem prenosilaca, se kaže: „*Nema skupa koji se sastane a da među njima nema Allahov erlija. Oni ga ne znaju, a ni on ne zna sam sebe.*”¹⁵⁹ Predaja je neutemeljena, a predstavlja neispravan govor. Skupina može biti sastavljena od nevjernika, a i od velikih grješnika koji umru u grijehu.

¹⁵⁷ Muttefekun alejhi, prethodno je spomenut.

¹⁵⁸ Muttefekun alejhi, prethodno je spomenut.

¹⁵⁹ Predaja je neosnovana, neispravna, kao što kaže autor.

Potpune Allahove evlije

Potpune Allahove evlije su opisane riječima Uzvišenog:

﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧﴾ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ...﴾

„I neka se ničega ne boje i ni začim neka ne tuguju Allahovi štićenici. Oni koji budu vjerovali i koji se budu Allaha bojali, za njih su dobre vijesti i na ovom i na onom svijetu...” (Jununs, 62-64.)

Bogobojaznost je spomenuta u riječima Uzvišenog:

﴿...أُولَٰئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٢٩﴾﴾

„...To su oni koji su iskreni i oni koji se Allaha boje.” (El-Bekare, 177.)

Oni se dijele na dva dijela: osrednji i oni koji pretiču druge u dobrim djelima. Osrednji se približavaju Allahu obaveznim djelima srca i tjelesnih udova. Oni koji pretiču druge u dobrim djelima se približavaju Allahu dobrovoljnim nakon obaveznih djela. U *Sabihul-Buhariju* od Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Allah Uzvišeni kaže: 'Ko neprijateljuje protiv Moga evlije, pozvao Me je na rat. Moj Mi se rob neće približiti izvršavanjem nečega sličnog poput onoga što sam mu naredio. Neprestano će Mi se Moj rob približavati dobrovoljnim djelima sve dok ga ne zavolim, a kada ga zavolim, budem sluh kojim sluša, vid kojim gleda, ruka kojom dohvata, noga kojom hoda. Ako Me nešto upita, sigurno ću mu dati, a ako od Mene zatraži utočište, sigurno ću mu ga pružiti. Nisam se ni oko čega dvoumio od onoga što činim kao što sam se dvoumio oko uzimanja duše Moga roba vjernika. On mrzi smrt, a Ja mrzim da mu zlo nanese.’”¹⁶⁰ Evlija je antonim neprijatelju. Ova riječ je izvedenica od

¹⁶⁰ Sahih, jer ga navodi El-Buhari, 6502. Lanac prenosilaca je jak zbog drugih lanaca. Ima više lanac prenosilaca i predaja koje mu svjedoče. Navodi se u

riječi *el-vela* koja označava blizinu, približavanje. Allahov evlija je onaj koji je privržen Allahu i u saglasnosti je sa onim što Allah voli, te Mu se približava onim čime je Allah zadovoljan. O ovakvima je Uzvišeni rekao:

﴿...وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ۖ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ...﴾

„...a onome koji se Allaha boji, On će izlaz dati i opskrbit će ga odakle se i ne nada...” (Et-Talak, 2-3.)

Ebu-Zerr, radijallahu anhu, kaže: „Kada je objavljen ovaj ajet, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: *'Ebu-Zerre, kada bi ljudi postupali po ovoj ajetu, bio bi im dovoljan.*”¹⁶¹

Bogobojažnima će Allah dati izlaz iz onoga što ljudima predstavlja poteškoću i opskrbit će ih odakle se i ne nadaju. Allah će od njih odagnati štete i donijeti im koristi. Allah će im dati stvari u vidu otkrovenja i uticaja za čiji bi komentar trebalo više prostora.

Najčasniji Allahovi, subhanehu ve te'ala, robovi

Autor kaže: „Najčasniji kod Allaha je onaj ko je najpokorniji i najbolje slijedi Kur'an.“

Pod ovim je mislio da su najčasniji vjernici najpokorniji Allahu i najdosljednije se pridržavaju Kur'ana. Takvi su najbogobojažniji, a najbogobojažniji je najčasniji. Uzvišeni kaže:

﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَاهُمْ﴾

Es-Sabiha, 1640. Međutim, termin pozivanja u dvoboj (rat) ne nalazi se kod El-Buharija, već kod ostalih hadis od Ebu-Umame sa lancem u kome se nalaze dva slaba prenosioca, kao što je pojašnjeno tamo.

¹⁶¹ Daif, prenosi ga Ahmed i El-Hakim, 2/492; sa lancem u kome ima prekid.

„...Najugledniji od vas kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji...“ (El-Hudžurat, 13.)

U *Sunenima* se prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: „*Arap nema prednosti nad nearapom, niti nearap nad Arapom, niti bijelac nad crncem, a ni crnac nad bijelcem, osim po bogobojaznosti. Ljudi pošteju od Adema, a Adem je stvoren od zemlje.*”¹⁶² Sa ovim dokazom očituje se slabost njihovoga razilaženja u pitanju strpljivog siromaha i zahvalnog bogataša, te davanju prednosti jednog nad drugim. Valorizacijom se dolazi do činjenice da se davanje prednosti ne vraća na samo siromaštvo, ili bogatstvo, već se vraća na djela, stanja i činjenice. Pitanje je neispravno samo po sebi, jer je prednost kod Allaha po bogobojaznosti i činjenicama vjerovanja, a ne po siromaštvu ili bogatstvu. Zbog toga je, a Allah najbolje zna, Omer, radijallahu anhu, rekao: „Bogatstvo i siromaštvo su dvije jahalice. Ne razmišljam koju ću uzjahati.” Bogatstvo i siromaštvo su iskušenje od Allaha za čovjeka, kao što Uzvišeni kaže:

﴿ فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَيْنَاهُ رَبُّهُ، فَأَكْرَمَهُ، وَنَعَّمَهُ، فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴾

„A čovjek, kada ga Gospodar njegov iskuša pa mu počast ukaže i blagodatima ga obaspe, rekne: 'Gospodar moj mene je počastvovao!'“ (El-Fedžr, 15.)

Ako se strpljivi siromah i zahvalni bogataš izjednače u bogobojaznosti, onda su jednaki i po stepenu. Ako jedan od njih zadobije veću vrijednost na ovim stepenima, onda je i bolji kod Allaha. Siromaštvo i bogatstvo se ne mogu vagati, već se vagaju strpljivost i zahvala. Neki su ovom pitanju prišli iz drugog aspekta, rekavši da je iman pola strpljenja i pola zahvale. U svakom od njih je potrebno strpljenje i zahvala. Ljudi su uzeli dio strpljenja i dio zahvale, a

¹⁶² Sahih, međutim, pripisivanje ove predaje *Sunenima* je iluzorno, jer ih nije prenio nijedan od sabirača *Sunena*, a nalazi se u *Musnedu* imama Ahmeda 5/411. Prije nekoliko godina sam se zanimao za ovaj hadis, pa mi je Allah olakšao da sabrem više lanaca prenosilaca ovog hadisa i podrobnije istražim govor o tim predajama. Očitovalo mi se da je ova predaja ispravna, s obzirom na sve pravce. Podrobniji govor sam stavio na već naznačeno mjesto gdje sam sažeo govor u svojoj knjizi *Sabihu el-Džami' es-sagir ve rijaletuhu*, 1780.

onda su počeli davati prednosti. Tako su za bogataša koji udjeljuje svoj imetak rekli da se mora približavati Allahu zahvaljujući Mu na datom imetku, a za siromaha da se mora posvetiti pokornosti Allahu i izvršavanju ibadeta, i biti strpljiv u svome siromaštvu. Tada će se reći: Od njih je napotpuniji, najpokorniji i najdosljedniji taj i taj. Ako se izjednače, izjednače se i njihovi stepeni, a Allah najbolje zna. Da je ovo dozvoljeno zasebno razmatrati, bilo bi ispravno reći: „Ko je bolji, zdravi čovjek koji zahvaljuje ili strpljivi bolesnik, ili čovjek kojem se drugi pokoravaju, a koji je zahvalan, ili strpljivi čovjek koji je ponižen, ili čovjek koji živi u sigurnosti, a zahvalan je, ili koji živi u strahu a strpljiv je?“ i sl.

Ruknovi imana

Autor kaže: „Iman se sastoji od vjerovanja u Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige (kitabe), Njegove poslanike, Sudnji dan, i da je određenje dobra i zla, slatkog i gorkog, od Allaha Uzvišenog.“

Prethodno je rečeno da su ove odlike temelji vjere, a Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je putem njih odgovorio na pitanja u poznatom hadisu Džebraila oko čije vjerodostojnosti postoji saglasnost. Došao je Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, u liku nekog čovjeka beduina i upitao ga o islamu. Odgovorio mu je: „*Da svjedočiš da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov Poslanik, da obavljaš namaz, daješ zekat, postiš ramazan i obaviš badždž ako si u mogućnosti.*“¹⁶³ Upitao ga je o imanu, pa je odgovorio: „*Da vjeruješ u Allaha, Njegove meleke, kitabe, poslanike, Sudnji dan i da vjeruješ u određenje dobra i zla.*“ Upitao ga je o ihsanu, pa je odgovorio: „*Da obožavaš Allaha kao da Ga vidiš, jer ako ti Njega ne vidiš, On tebe vidi.*“ Isto je potvrđeno u *Sahibu* od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je nekada na sabah-namazu učio dvije sure iskrenosti

¹⁶³ Muttefekun alejhi, prethodno je spomenut.

﴿قُلْ يٰٓأَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾

„Reci: 'O vi nevjernici.'“ (El-Kafirun, 1.)

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾

„Reci: 'On je Allah - Jedan!'“ (El-Ihlas, 1.)

Nekada bi učio dva ajeta imana i islama koji se nalaze u suri El-Bekare:

﴿قُولُوا ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا...﴾

„Recite: 'Mi vjerujemo u Allaha i u ono što se objavljuje nama...'“ (El-Bekare, 136.), kao iz sure Ali Imran

﴿قُلْ يٰٓأَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ...﴾

„Reci: 'O sljedbenici Knjige, dođite da se okupimo oko riječi, i nama i vama zajedničke...'“ (Ali-Imran, 64.)¹⁶⁴

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je pojasnio iman u hadisu koji govori o izaslanstvu Abdulkajsa oko čije ispravnosti postoji saglasnost. Rekao im je: „Naređujem vam da vjerujete u Allaha Jedinoga. A znate li šta je vjerovanje u Allaha Jedinoga? Svjedočenje da nema drugog boga osim Allaha Jedinog koji sudruga nema, obavljanje namaza, davanje zekata i da dajete petinu iz ratnog plijena.“¹⁶⁵ Poznato je da on ovim riječima nije htio reći da djela predstavljaju vjerovanje u Allaha bez vjerovanja srca, jer je na više drugih mjesta obavijestio da mora postojati vjerovanje srca. Iz toga se zna da su ova djela zajedno sa vjerovanjem srca, ustvari, iman. O tome je prethodno bilo više govora.

¹⁶⁴ Muslim, navodi se u knjizi *Sifet-us-salah*, str. 92.

¹⁶⁵ Muttefekun alejhi, prethodno je spomenut.

Iman se ne postiže bez djela i potvrde

Kur'an i Sunnet su ispunjeni dokazima da čovjek neće biti mu'min, osim izvršavanjem djela, uz potvrdu. Ovo je veće od značenja namaza i zekata, jer su namaz i zekat protumačeni Sunnetom, a značenje imana je pojašnjeno i Kur'anom i Sunnetom. U Kur'anu stoji:

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ... ﴾

„Pravi su vjernici samo oni čija se srca strahom ispune kad se Allah spomene...” (El-Enfal, 2.)

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا... ﴾

„Pravi su vjernici samo oni koji u Allaha i Poslanika Njegova vjeruju i poslije više ne sumnjaju...” (El-Hudžurat, 15.)

﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَتُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴾

„I tako Mi Gospodara tvoga, oni neće vjerovati dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe ne prihvate, a potom u dušama svojim tegobe ne osjete za ono što si odredio i sasvim se ne predaju!” (En-Nisa', 65.)

Iman je negiran sve dok ne bude postojao ovaj cilj, a to ukazuje da je ovaj cilj obaveza ljudima. Ko ga ostavi, bit će od onih o kojima je izražena prijetnja, jer nije došao sa obaveznim imanom, čijim je sljedbenicima obećan ulazak u Džennet, bez kažnjavanja. Neće se reći da između Vjerovjesnikovog tumačenja imana u Džibrilovom hadisu i tumačenja u hadisu o izaslanstvu plemena Abdulkajs postoji oprečnost. U Džibrilovom hadisu je protumačio iman poslije tumačenja islama, a to znači vjerovanje u Allaha, Njegove meleke, knjige, poslanike i Sudnji dan sa djelima koja je spomenuo u

tumačenju islama. Ihsan podrazumijeva iman čije je tumačenje spomenuto prije tumačenja ihsana, za razliku od hadisa izaslanstva Abdul-Kajsa koji ga primarno pojašnjava, prethodno se ne spominje tumačenje islama. Međutim, ovaj odgovor se ne navodi prema onome što je spomenuo autor, Allah mu se smilovao, u tumačenju imana. Hadis izaslanstva Abdulkajsa je za njega problematičan.

On pita: Ako je ono što je Allah obavezao u vidu vanjskih djela veće od pet odlika kojima je odgovorio Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, u spomenutom hadisu o Džibrilu, zašto je rekao da islam podrazumijeva ovih pet odlika? Neki su ljudi odgovorili da su ove odlike najistjecajnja i najveća znamenja islama. Izvršavanjem ovih odlika upotpunjuje se predanost, a i njihovo ostavljanje govori o prestanku predanosti. Valorizacija glasi: Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je spomenuo vjeru koja predstavlja apsolutnu predanost čovjeka svome Gospodaru, a ta vjera je obavezna pojedinačno Njegovim robovima. Obavezna je svakome ko je u mogućnosti da je izvršava i da obožava Allaha iskreno Mu ispovijedajući vjeru. Ovo je tih pet odlika. Druge odlike su obavezne s povodima koristi. Obaveznost se ne odnosi generalno na sve ljude, već mogu biti kolektivna obaveza, kao što je džihad, naređivanje dobra i odvrćanje od zla i onoga što sljedeće iz toga, kao što su namjesništvo, vlast, izdavanje fetvi, podučavanje, prenošenje hadisa i dr. Obavezne odlike povodom ljudskih prava su posebno određene onima koji su ih obavezni izvršavati, a nekada njihova obaveznost prestaje sa prestankom povoda, kao što je vraćanje dugova, povjerenih stvari, uzurpirane imovine, pravedno kažnjavanje nepravdi u pogledu života, imetaka i časti, zatim prava supruge i djece, održavanje rodbinskih veza i sl. Ove odlike mogu biti obavezne jednoj osobi, a drugoj ne moraju biti obavezne, za razliku od posta mjeseca ramazana, hadždža, pet dnevnih namaza i zekata. Iako je zekat materijalno pravo, obavezno je radi Allaha, a prosljeđuje se za osam kategorija. Zato je u zekatu obavezan nijjet. Nije dozvoljeno da ga preda neko drugi bez dozvole i ne traži se od nevjernika. Za prava ljudi se ne postavlja uslov namjere, pa kada bi neko drugi izvršio jedno od ovih prava, bez dozvole, sa obaveznika bi spala obaveza. Ove odlike se potražuju i od nevjernika. Prava koja se či-

ne radi Allaha, kao što su iskupi, nastaju posredstvom čovjeka. U njima je jedna vrsta kazne. Zato je obaveznost šerijatskim tekstovima uslov za ispravnost zekata. Stoga, zekat nije obaveza maloljetnoj ili neuračunljivoj osobi, kod Ebu-Hanife i njegovih učenika, Allah im se smilovao. Ova tematika je poznata na odgovarajućem mjestu.

Vjerovanje u Allahovu odredbu

Autorove riječi: „... i da je određenje dobra i zla, slatkog i gorkog, od Allaha Uzvišenog.”

Prethodno je naveden govor Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u Džibrilovom hadisu: „*Da vjeruješ u određenje dobra i zla.*”¹⁶⁶ Uzvišeni kaže:

﴿قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا...﴾

„*Reci: 'Dogodit će nam se samo ono što nam Allah odredi.'*“ (Et-Tevbe, 51.)

﴿وَإِنْ تُصِيبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِنْ تُصِيبْهُمْ سَيِّئَةٌ سَيَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا﴾ (٢٤)

„*Ako ih zadesi kakvo dobro, oni kažu: 'To je od Allaha!', a ako ih zadesi kakvo zlo, oni govore: 'To je od tebe!' Reci: 'Sve je od Allaha!' Pa šta je s ovim ljudima?! - Oni kao da ne razumiju što im se govori!*“ (En-Nisa', 78.)

﴿مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ...﴾

„*Dobro koje te zadesi, to je od Allaha, a zlo koje te zadesi, to je od tebe...*“ (En-Nisa', 79.)

¹⁶⁶ Muttefekun alejhi.

Ako se kaže: Kako objediniti Njegove riječi:

﴿... كُلُّ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ ...﴾

„...*Reci: 'Sve je od Allaha!'*“ (En-Nisa', 78.) i riječi:

﴿... فَمِنْ نَفْسِكَ ...﴾

„... *to je od tebe...*“ (En-Nisa', 79.)?

Rečeno je: Riječi:

﴿... كُلُّ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ ...﴾

„*Reci: 'Sve je od Allaha!'*“ (En-Nisa', 78.) se odnose na plodnost i neplodnost, pobjedu i poraz. Sve je od Allaha. A riječi:

﴿... فَمِنْ نَفْسِكَ ...﴾

„... *to je od tebe...*“ (En-Nisa', 79.) znače ono što te zadesi od nedaća od Allaha je zbog tvoga grijeha kazna tebi. Tako Uzvišeni kaže:

﴿وَمَا أَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيبَةٍ فِيمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ ...﴾

„*A nesreća koja vas zadesi zbog stečevine je ruku vaših...*“ (Eš-Šura, 30.)

Na to ukazuje predaja od Ibn-Abbasa, radijallahu anhumu, u kojoj se kaže da je proučio:

﴿... وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ ...﴾

„... *a zlo koje te zadesi, to je od tebe...*“ (En-Nisa', 79.) i rekao: „A Ja sam ti propisao nedaću.“ Pod dobrom se ovdje misli na blagodat, a pod nedaćom na iskušenje, prema najispravnijem mišljenju. Rečeno je da je dobro pokornost, a nedaća nepokornost. Rečeno je, također, da je dobro ono što ga je zadesilo na Dan Bedra, a nedaća ono što ga je zadesilo na Dan Uhuda. Prvi navod

obuhvata i značenje trećeg navoda. Drugo značenje se zasigurno ne želi bez uzimanja u obzir prvog. Međutim, nema oprečnosti da loše djelo i kazna budu od Njega¹⁶⁷, mada je sve određeno. Druga nedaća može biti kazna za prvu i tako biti loša posljedica, a uz to još i loše djelo. Drugo dobro može biti nagrada za prvo, kao što na to ukazuju Kur'an i Sunnet. Kaderije nemaju pravo argumentirati riječima Uzvišenog:

﴿... فَمِنْ نَفْسِكَ ...﴾

„... *to je od tebe*...“ (En-Nisa', 79.)

Oni govore: Djelo čovjeka, bilo dobro ili loše, je od njega samoga, a ne od Allaha. Kur'an je napravio razliku između ova dva djela, a oni to ne čine, jer je Uzvišeni rekao:

﴿... كُلُّ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ ...﴾

„...*Reci: 'Sve je od Allaha*...“ (En-Nisa', 78.)

Dobra djela je učinio od Allaha, kao što je loša, također, učinio od Allaha. Oni to ne zastupaju u pogledu djela, već u pogledu posljedica, kazni ili nagradi.

Njegove riječi: „*Ne zadesi te nijedno dobro*“, „*a ni loše*“ su poput Njegovih riječi: „*Ako ih zadesi dobro*“ i „*ako ih zadesi loše*“. Uzvišeni je napravio razliku između dobara koja predstavljaju blagodati i između loših djela koja predstavljaju nedaće. Jedne je učinio od Allaha, a druge od samog čovjeka, jer se dobro pripisuje Allahu, jer je putem toga dobra dao dobro iz svakog aspekta. Svaki aspekt zahtijeva da se dobro Njemu pripše. Loše je stvorio radi mudrosti i s obzirom na tu mudrost i loše je vid Njegovog dobroćinstva. Gospodar Uzvišeni nikada ne čini loše, već su svi Njegovi postupci dobri.

¹⁶⁷ Afifi kaže: „Pogledaj stranu 314. iz knjige *El-Iman*.“

Allah ne stvara potpuno zlo

Zato je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, prilikom otpočinjanja namaza govorio: „*Svo dobro je u Tvojim-rukama, a zlo se ne pripisuje Tebi*“. Ti ne stvaraš čisto zlo, već sve što stvara ima mudrost i s obzirom na nju, sve je dobro. Međutim, možda u tome bude zlo za neke ljude, ali je to zlo djelomično i relativno, ali od cjelokupnog i apsolutnog zla je Allah Uzvišeni čist. To je zlo koje se Njemu ne pripisuje. Zato se Njemu nikada ne pripisuje zlo zasebno, već općenito ulazi među ostala stvorenja, kao što Uzvišeni kaže:

﴿...اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ...﴾

„...**Allah je Stvoritelj svega...**“ (Er-Ra'd, 16.)

﴿...كُلٌّ مِّنْ عِندِ اللَّهِ...﴾

„...**Sve je od Allaha...**“ (En-Nisa', 78.)

Zlo se možda pridoda povodu, kao što Uzvišeni kaže:

﴿مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ﴾

„**od zla onoga što On stvara.**“ (El-Felek, 2.), ili činilac ne biva naveden (tj. navede se u pasivu), kao što su džini rekli:

﴿وَأَنَا لَا نَدْرِي أَشْرَأُ رِيدَ يَمَنٍ فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا﴾

„**I mi ne znamo da li se onima na Zemlji želi zlo ili im Gospodar njihov želi dobro.**“ (El-Džinn, 10.)

Kada nešto stvori, a živim bićima to smeta, ne znači da u tome nema mudrosti. Zapravo, Allah ima toliko milosti i mudrosti koju samo On može procijeniti. Kada se stvorenjima desi djelomično zlo, relativno, to nije cjelokupno i generalno zlo, već cjelokupne i generalne činjenice bivaju samo dobro i korist za ljude, kao npr. kiša koja sve obasipa, slanje poslanika svim ljudima. Ovo zahtijeva da nije moguće da pomogne lašca nadnaravnim djelima kojima je

pomognut iskreni, jer to predstavlja generalno zlo za ljude koje ih odvodi u zabludu i upropaštava njihovu vjeru, dunjaluk i ahiret. Ovo nije primjer poput nepravednog vladara, ili neprijatelja, jer nepravednim vladarom Allah mora neminovno odagnati više zla od njegove nepravde. Rečeno je: Šezdeset godina vladavine nepravednog vladara je bolje od jedne godine bez vladara. Ako se pretpostavi da mnogo čini nepravdu, onda je i to dobro za vjeru, poput nedaća koje bivaju iskup za grijehе, vjernici bivaju nagrađeni za strpljivost u njima i u toj nepravdi vraćaju se Allahu, traže oprostа od Njega i Njemu se kaju. Isto se odnosi kada ih nadvlada neprijatelj. Zato Allah daje vlast mnogim nepravednim vladarima, određeni period. Lažni poslanici nemaju dugo podršku na zemlji. Zapravo, mora ih uništiti, jer je njihov nered općenit za vjeru, dunjaluk i ahiret. Uzvišeni kaže:

﴿ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ ۚ (١١) لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ۚ (١٢) ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ۚ (١٣) ۝﴾

„A da je on o Nama kojekakve riječi iznosio, Mi bismo ga desnicom kaznili, a onda mu žilu kucavicu presjekli.“
(El-Hakkah, 44-46.)

U riječima Uzvišenog:

﴿... فَمِنْ نَفْسِكَ...﴾

„...to je od tebe...“ (En-Nisa', 79.), ima više koristi: čovjek se neće smiriti svojom dušom, niti će u njoj naći spokoja, jer se u njoj nalazi zlo, a zlo isključivo od nje dolazi. Neće se zaokupirati pokudom ljudi, niti njihovom osudom kada mu loše učine. To su nedaće koje su ga zadesile, a zadesile su ga zbog njegovih grijehа. Sagledat će svoje grijehе i tražiti od Allaha utočišta od zla njegove duše i loših postupaka i moliti Allaha da ga pomogne u pokornosti Njemu. Tako će zadobiti svako dobro, a od njega će otići svako zlo.

Najkorisnija dova

Zato je najkorisnija, najveća i najčvršća dova El-Fatiha:

« أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴿٢﴾ »

„Uputi nas na Pravi put! Na put onih kojima si blagodatni podario, a ne na put onih na koje se srdžba izlila i koji su zalutali.“
(El-Fatiha, 6-7.)

Kada On, azze ve dželle, uputi čovjeka na ovaj put, pomogne mu u pokornosti i ostavljanju nepokornosti, pa ga tako zlo neće snaći ni na dunjaluku ni na ahiretu. Međutim, grijesi su srodni sa čovjekovom dušom. On je u potrebi za uputom u svakom trenutku. On je u većoj potrebi za uputom nego za hranom i pićem, a ne kako kažu neki mufessiri: „On ga je uputio, pa zašto onda da moli za uputu? Nego se misli na učvršćenje, ili povećanje upute“. Na protiv, čovjek je u potrebi da ga Allah poduči kako će postupati u određenim situacijama i šta će ostavljati od stvari koje su detaljno pojašnjene. U svakom danu u potrebi je da ga nadahne da tako postupi. Zato nije dovoljno samo znanje, ako ga Allah ne učini takvim da želi postupati po onome što je saznao. U suprotnom će znanje biti dokaz protiv njega i neće biti upućen. Čovjek je u potrebi da ga Allah učini sposobnim da djeluje putem ispravnog htijenja. Ono što ne poznajemo od istine je višestruko veće od onoga što poznajemo. Ono što ne želimo činiti iz nemara i lijenosti je poput onoga što želimo, ili je više od toga ili manje. Ono što ne možemo od onoga što želimo je, također, isto. Ono što ne poznajemo općenito i nismo upućeni u njegove pojedinosti, ne može se ni sročiti. Mi smo u potrebi za potpunom uputom. Kod koga se upotpune ove stvari, njegova molba će biti molba učvršćenja, a to je posljednji stepen. Poslije toga je druga uputa. To je uputa na put u Džennet na ahiretu. Zato je ljudima naredeno da uče ovu dovu na svakom namazu zbog njihove ogromne potrebe za njom. Ni za čim više nisu u potrebi nego za ovom dovom. Čovjek treba znati da je

Allah iz Svoje obilne milosti, učinio ovu dovu jednim od najvećih povoda koji iziskuju dobro i sprječavaju zlo. Kur'an je pojasnio da loše dolazi od duše, iako je određeno od Allaha, te da su sva dobra od Allaha Uzvišenog, a pošto je tako, dužnost je zahvaljivati Uzvišenom, dužnost je čovjeka da traži oprosta od grijeha, da se jedino na Njega oslanja, jer dobro donosi samo On. To nalaže da Mu se ispovijeda Jednoća, da se jedino u Njega pouzdava, da se jedino Njemu zahvaljuje i da se od Njega jedino traži oprost od grijeha.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je ove činjenice objedinjavao u namazu, kao što se od njega vjerodostojno u *Sabihu* prenosi kada je podizao glavu sa ruku'a, govoreći: „*Gospodaru naš, Tebi pripada mnogobrojna, lijepa i blagoslovljena zahvala.*”¹⁶⁸ „...*kolika je ispunjenost nebesa i zemlja i koliko je poslije sve što Ti želiš. Ti si dostojan pohvale i ponosa i to je najdostojnije što čovjek može reći, a svi smo Tebi robovi.*”¹⁶⁹ Ovo je hamd, a predstavlja zahvalu Allahu Uzvišenom i pojašnjenje da je zahvala najdostojnije što rob može reći. Zatim je poslije toga rekao: „*Niko ne može spriječiti ono što si dao, niti dati ono što si uskratilo, a bogatom ne koristi osim bogatstvo od Tebe.*” Ovim se ostvaruje Njegova Jednoća, te jednoća Njegovog gospodarenja, po stvaranju, određanju, početku i završetku. On daje i uskraćuje. Niko ne može uskratiti ono što je On dao, niti dati ono što je On uskratilo.

Potvrda tevhida el-uluhijje i tevhida er-rububijje

Ovim riječima se ostvaruje jednoća Njegove božanstvenosti u pogledu zakona, naredbe i zabrane. Ljudi, iako zadobiju bogatstvo,

¹⁶⁸ El-Buhari, 799. Međutim, ovo nije postupak Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, već je čuo nekog čovjeka kako to govori, pa je rekao: „*Vidio sam više od trideset meleka kako se takmiče ko će onu zahvalu prvi upisati.*” Pogledaj knjigu *Sijet-us-salah*, str. 119.

¹⁶⁹ Sahih, muttefekun alejhi. Ovo je drugi hadis, ali ga je autor sastavio sa prvim, pogrešno aludirajući da je to jedna predaja.

vlast, veličinu, sreću, vođstvo u vanjštini ili nutrini, poput onih koji imaju otkrovenje i nadnaravna djela, ipak bogatom i uglednom neće koristiti osim Njegovo bogatstvo, tj. neće mu donijeti spas. Zato je rekao: „Neće koristiti pored Tvoga”¹⁷⁰, a nije rekao: Neće mu to koristiti kod Tebe, jer da je tako rečeno onda bi to pogrešno aludiralo da se time Njemu ne približava, međutim, možda mu neće štetiti. Zato je ovaj govor ostvarenje Jednoće, ili ostvarenje Njegovih riječi:

﴿إِلَّاكَ نَعْبُدُ وَإِلَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾

„Samo Tebi robujemo i samo od Tebe pomoć molimo!” (El-Fatiha, 5.)

Kada bi se pretpostavilo da su neki povodi neovisni o onome što se traži, već bivaju Allahovim htijenjem i olakšanjem, bila bi obaveza da se nada samo od Allaha, da se oslanja samo na Njega i da se samo On moli, i da se od Njega pomoć traži. Allahu pripada zahvala i Njemu se žalba upućuje. Od Njega se pomoć traži. Nema pokreta, nema snage osim sa Allahom. Šta tek reći kada se zna da nijedan povod nije neovisan od traženog, već je neophodno druge povode priključiti traženom? Također je neophodno odagnati zapreke i oprečnosti od traženog sve dok se cilj ne postigne. Svaki povod ima sebi ravnog, a ima i takmaca. Ako ga njemu ravan ne pomogne, a takmac se ne okrene, traženo se neće desiti. Kiša sama po sebi ne daje da naraste rastinje, osim kada joj se pridodaju zrak, zemlja i drugo. Zemljoradnja neće biti potpuna sve dok se ne spriječe uništavajuće mahane. Hrana i piće ne mogu zadovoljiti potrebu, osim putem odgovarajućih tjelesnih udova i snaga. Sve to neće koristiti ukoliko se ne odvrte stvari koje to upropaštavaju.

Stvorenju koje ti daje, ili te pomaže, a Allah je načinio htijenje, snagu i djelovanje, a neće mu se upotpuniti njegov postupak osim sa više povoda koji su izvan njegove moći, a pomažu ga da stigne do cilja. Kada bi se radilo o kralju kome se svi pokoravaju, neophodno bi bilo da od povoda koji se pomažu odvrati ono što im se

¹⁷⁰ Afifi kaže: „Pogledaj stranu 319, tom IV iz *Zbirke fetvi* Ibn-Tejmije.”

suprotstavlja. Željeno se neće postići osim uz postojanje onoga što ga iziskuje i prestankom zapreke.

Svaki povod je pobliže određen i dio je onoga što se zahtijeva. U postojanju nema nijedne stvari koja nešto potpuno zahtijeva, iako se naziva zahtjevom. Ostalo što ga pobliže određuje naziva se uslovima. Oko ovoga postoji terminološko sporenje. Tvrdnja da u stvorenjima postoji potpuna mahana koja iziskuje nastanak njene posljedice je neispravna.

Ko ovo istinski spozna, otvorit će mu se vrata Allahove Jednoće i saznat će da ne zaslužuje niko drugi mimo Njega da mu se upućuje molba, a kamoli da se neko mimo Njega obožava, da se na drugoga oslanja ili od njega nada.

Obaveza vjerovanja u sve poslanike

Autor kaže: „Mi u sve to vjerujemo i ne pravimo razliku ni između jednog od poslanika. Svima im potvrđujemo ono sa čime su došli.“

Ovo je naznaka onoga što je prethodno rečeno, u što je potrebno podrobno vjerovati. Njegove riječi: „**Ne pravimo razliku ni između jednog od poslanika...**” do kraja, tj. ne pravimo razliku između njih tako da u neke vjerujemo, a u neke ne vjerujemo,¹⁷¹ već u sve njih vjerujemo i sve ih potvrđujemo. Onaj ko vjeruje u dio, a ne vjeruje u dio, nevjernik je u sve poslanike. Uzvišeni kaže:

﴿وَيَقُولُونَ نُوْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا ۝ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا ۝﴾

¹⁷¹ Afifi kaže: „Pogledaj 316. stranicu, tom IV *Zbirki fetvi* od Ibn-Tejmije.”

„...te govore: 'U neke vjerujemo, a u neke ne vjerujemo', i žele između toga (dvoga) iznaći put neki, oni su zbilja pravi nevjernici...“ (En-Nisa', 150-151.)

Značenje zbog kojeg, oni koji vjeruju u njega vjeruju, nalazi se i kod onoga u koga oni ne vjeruju. Taj poslanik u kojeg vjeruju došao je da potvrdi ostale poslanike. Kada ne vjeruje u neke poslanike, onda je nevjernik i u one za koje tvrdi da u njih vjeruje, jer je taj poslanik došao da potvrdi sve poslanike. U tom slučaju je pravi nevjernik, a misli da je vjernik. Bit će od onih čija će djela najprije propasti, tj. onih čija su nastojanja na dunjaluku u zabludi, a misli da samo čine dobro.

Veliki grijешnici neće vječno boraviti u Vatri ako budu muvehhidi

Autor kaže: „Veliki grijешnici iz ummeta Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, će biti u Vatri, ali ne vječno, ako umru ispovijedajući jednoću Allahu, a ne pokaju se nakon što, znajući, sretnu Allaha. Oni su pod Njegovim htijenjem i presudom. Ako hoće, oprostiti će im iz Svoje blagodati, kao što Uzvišeni kaže u Svojim Knjizi:

﴿وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاءُ﴾

„...a oprostiti će sve mimo toga kome On hoće!“ (En-Nisa', 48, 116.)

Ako hoće, kaznit će ih u Vatri iz Svoje pravednosti, a zatim ih iz nje izvesti Svojom milošću i zalaganjem zalagača (šefa-'at) iz reda Njemu pokornih. Potom će ih poslati u Svoj Džennet. Uzvišeni Allah stavlja u zaštitu one koji Ga poznaju, a na oba svijeta ih nije učinio kao one koji Ga negiraju, one koji su izgubili Njegovu uputu i nisu zadobili Njegovu

zaštitu. Allahu, Zaštitniče islama i muslimana, učvrsti nas u islamu sve dok Te s njime ne susretnemo.“

Autorove riječi: „**Veliki grješnici iz ummeta Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, će biti u Vatri, ali ne vječno, ako umru ispovijedajući jednoću Allahu**” su replika haridžijama i mu'tezilama koji kažu da će veliki grješnici vječno ostati u Vatri. Međutim, haridžije ih smatraju nevjernicima, a mu'tezile kažu da su izašli iz vjerovanja, ali ne i da su ušli u nevjerstvo, već su neriješenog statusa (između vjere i nevjere). To je prethodno spomenuto pri komentaru autorovih riječi: „**Nikoga od sljedbenika Kible ne proglašavamo nevjernikom zbog grijeha, sve dok ga ne bude smatrao dozvoljenim**”.

Autorove riječi: „**Veliki grješnici iz ummeta Muhammeda**” su specifično navedene samo za ummet Muhammedov, sallallahu alejhi ve sellem. Iz ovoga se shvata da je propis o velikim grješnicima iz drugih naroda mimo Muhammedovog, sallallahu alejhi ve sellem, prije derogacije zakona suprotan propisu velikih grješnika iz Muhammedovog, sallallahu alejhi ve sellem, ummeta, što treba bolje razmotriti, jer je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, obavijestio: „*Iz Vatre će izaći svaki onaj u čijem srcu bude koliko je trun imana.*”¹⁷² On nije posebno spomenuo svoj ummet, već je spomenuo vjerovanje općenito, pa zato razmisli. U nekim prijepisma se ne navodi naziv ummeta.

Njegove riječi: „**u Vatri**” odnose se na riječi „**neće vječno boraviti**”. Riječima „**u Vatri**” je dao prednost zbog rimovanja, a ne da bi ove riječi bile predikat subjektu „**veliki grješnici**”, kao što su smatrali neki komentatori.

¹⁷² Muttefekun alejhi, prethodno je spomenut, a navodi se u *Fiğ-Zilal*, 849-852.

Razilaženje učenjaka kod definisanja velikog grijeha

Učenjaci se razilaze oko velikih grijeha na nekoliko mišljenja. Neki su rekli da ih ima sedam, neki sedamnest, neki su rekli: Veliki grijesi su ono oko čije su zabrane svi vjerozakoni usaglašeni. Neki su rekli: „Veliki grijeh je ono čime se zatvaraju vrata spoznaje Allaha“, a neki: Ono što uzrokuje nestanak imetaka i tijela. Rečeno je: Veliki grijesi su nazvani velikima s obzirom na vezanost za one koji su manji od njih. Neki su rekli: Ne znamo za to utemeljenje, ili oni su skriveni kao što je skrivena noć Lejletu-l-kadr. Rečeno je: Velikih grijeha ima sedamdeset. Rečeno je: Sve što je Allah zabranio, veliki je grijeh.

Rečeno je: Veliki grijeh je onaj iza kojeg kao posljedica dolazi šerijatska kazna, ili prijetnja vatrom, ili proklinjanje, ili srdžba. Ovo je najprimjernije mišljenje.

Izrazi ispravnih prethodnika se razilaze u definiciji malih grijeha. Neki su rekli: Mali grijeh je onaj koji je manji od dvije kazne: kazne na dunjaluku i kazne na ahiretu. Neki su rekli: Svaki grijeh koji nije zapečaćen prokletstvom, srdžbom ili vatrom. Neki su rekli: Mali grijeh je ono za što nema kazne na dunjaluku, niti prijetnje u pogledu ahireta. Pod prijetnjom se misli na posebnu prijetnju vatrom, prokletstvom ili srdžbom. Posebna prijetnja na ahiretu je poput posebne kazne na dunjaluku, tj. mislim na Šerijatom određenu kaznu. Kazne za koje nema poseban propis u Šerijatu (ta'zir) su poput prijetnje bez spomena vatre, prokletstva ili srdžbe. Ovo mjerilo je lišeno prigovora koji se navode o drugim mjerilima. Pod njega ulazi sve što je tekstom potvrđeno kao veliki grijeh, poput širka, ubistva, bluda, sihra (magije), optužbe za blud čestitih i nevinih vjernica i sl. kao što je bježanje sa bojnog polja, uzimanje siročetovog imetka, uzimanje kamate, neposlušnost roditeljima, lažna zakletva, lažno svjedočenje i sl.

Ovom mišljenju se daje prednost iz nekoliko aspekata.

Prvo: Prenosi se od ispravnih prethodnika, poput Ibn-Abbasa, Ibn-Ujejne, Ibn-Hanbela, radijallahu anhum, i drugih.

Drugo: Uzvišeni Allah je rekao:

﴿إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلَكُمْ مُدْخَلَ كَرِيمٍ﴾

„Ako se budete klonili velikih grijeha koji su vam zabranjeni, Mi ćemo vam pokriti vaša loša djela i u divno mjesto vas uvesti!“ (En-Nisa', 31.)

Ovo časno obećanje ne zaslužuje onaj kome je zapriječeno Allahovom srdžbom, prokletstvom ili vatrom. Isto tako, ko zaslužuje da se nad njim sprovede šerijatska kazna, njegovi loši postupci neće biti isкупljeni čuvanjem od velikih grijeha.

Treće: Ovo mjerilo ima uporište u onome što spominju Allah i Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, od grijeha i centralna je tačka navoda od Zakonodavca.

Četvrto: Putem ovog pravila moguće je razlikovati velike i male grijeha, za razliku od prethodnih mišljenja.¹⁷³

Oni koji su rekli da ih ima sedam, sedamnest ili da ih je blizu sedamdeset samo iznose tvrdnju.

Mišljenje onih koji su rekli: Veliki grijesi su oni oko čije zabrane se slažu svi vjerozakoni, za razliku od onoga u čemu se razilaze, iziskuje da pijenje alkohola, bježanje sa bojnog polja, ženidba sa onima s kojima se ne može stupiti u brak, po mlijeku i tazbinstvu i sl. ne predstavlja velike grijeha,¹⁷⁴ a da je trunka uzeta iz siročetovog imetka, ili ukradena trunka, kao i mala laž i sl. veliki grijeh! Ovo je neispravno.

Mišljenje onih koji kažu: Veliki grijeh je ono čime se zatvaraju vrata spoznaje Allaha, ili njime nestaju imeci i tijela, iziskuje da pi-

¹⁷³ Afifi kaže: „Pogledaj 380. str. u tomu III *Zbirke fetvi*.“

¹⁷⁴ Afifi kaže: „Pogledaj 316. str. a i poslije nje iz knjige *Medaridžus-salikin* od Ibnul-Kajjima, str. 994-997 iz *Mubtesarul-fetava*, i 11/650 iz *Zbirke fetvi*.“

jenje alkohola, jedenje svinjskog mesa, strvine, krvi, te potvora nevinih ne spadaju u velike grijeh! Ovo je, također, neispravno.

Mišljenje onih koji kažu da su veliki grijesi nazvani velikima, s obzirom na one koji su manji od njih, ili kažu: „Sve što je Allah zabranio je veliki grijeh“, iziskuje da se grijesi sami po sebi ne dijele na velike i male! Ovo je, također, neispravno, jer je suprotno tekstovima koji ukazuju na podjelu grijeha na velike i male.

Mišljenje u kojem se kaže da veliki grijesi nisu u osnovi poznati, oni koji ga zastupaju obavještavaju sami da ih ne znaju, a to ne isključuje da ih drugi znaju. Allah najbolje zna.

Njegove riječi: „... a ne pokaju se“ su navod kojim se pojašnjava, da pokajanje bez razilaženja među islamskim učenjacima, briše grijeh, a razilaženje postoji oko onoga koji se ne pokaje. Da je umjesto njegovih riječi: „**Nakon što znajući sretnu Allaha**“ rekao: „Nakon što ga susretnu kao vjernici“, umjesto „znajući“ bilo bi preče, jer je onaj koji poznaje Allaha, a ne vjeruje u Njega nevjernik. Spoznajom se zadovoljio samo El-Džehm, a njegovo mišljenje je odbačeno i neispravno, kao što je prethodno rečeno. Iblis poznaje svoga Gospodara

﴿ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴾

„Gospodaru moj“ - reče on – „daj mi vremena do Dana kad će oni biti oživljeni!“ (El-Hidžr, 36.)

﴿ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخَلَّصُونَ ﴿٢٨﴾

„E tako mi dostojanstva Tvoga“ - reče – „sigurno ću ih sve na stranputicu navesti, osim Tvojih među njima robova iskrenih!“ (Sad, 82-83.)

Isti se odnosi na Faraona i većinu nevjernika. Uzvišeni kaže:

﴿ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ﴾

„A da ih upitaš: 'Ko je stvorio nebesa i Zemlju?', sigurno bi rekli: 'Allah!'“ (Lukman, 25.)

﴿قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (٢٤٠) سَيَقُولُونَ لِلَّهِ

„Upitaj: 'Čija je Zemlja i sve ono što je na njoj, znate li?' 'Allahova!', odgovorit će...“ (El-Mu'minun, 84-85.)

Postoje i drugi ajeti koji ukazuju na ovo značenje. Kao da je autor, Allah mu se smilovao, želio naglasiti potpunu spoznaju koja iziskuje uputu na koju ukazuju sljedbenici pravog puta. Bože sačuvaj da takvi budu veliki griješnici! Zapravo, oni su predvodnici i elita ljudi!

Njegove riječi: **„Oni su pod Njegovim htijenjem i presudom. Ako hoće oprostiti će im iz Svoje blagodati...”** Uzvišeni Allah je napravio razliku između širka i drugih grijeha, jer je širk najveći veliki grijeh, kao što je rekao Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem. Uzvišeni Allah je obavijestio da širk neće biti oprostjen, a oprost je vezao za ono što je manje od širka, i to Svojim htijenjem. Ono što je moguće veže se za htijenje, za razliku od onoga što je nemoguće a da je to sve isto, onda detaljno pojašnjenje (pravljenje razlike) ne bi imalo smisla. Kategorički je potvrđen oprost malih i velikih grijeha poslije pokajanja i ne ovisi o volji, kao što kaže Uzvišeni:

﴿قُلْ يَاعِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ (٢٤١)

„Reci: 'O robovi Moji, koji ste u grijesima pretjerivali, ne gubite nadu u Allahovu milost! Allah će, sigurno, sve grijeha oprostiti. On, doista, mnogo prašta i On je milostiv.'“ (Ez-Zumer, 53.)

Stoga je obavezno da oprost koji ovisi o volji bude oprost grijeha, mimo širka prije pokajanja.

Autorove riječi: **„Zato što je Allah zaštitnik onih koji su Ga spoznali”** iziskuju manju primjedbu, kao što je prethodno rečeno. Autor kaže: **„Allahu, Zaštitniče islama i muslimana, zadrži nas u islamu”**. U drugom prijepisu stoji: **„Učvrsti nas u islamu**

sve dok Te s njime ne sretnemo.“ Šejhul-islam Ebu-Isma'il el-Ensari u svojoj knjizi *El-Faruk* sa lancem prenosilaca od Enesa, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, u dovama učio: „O Zaštitniče islama i muslimana, zadrži me u islamu sve dok Te s njime ne susretnem.“¹⁷⁵ Završavanje prethodnog govora ovom dovom ima jasan i očit povod. Sličnom dovom je molio iskreni Jusuf, alejhis-selam, kada je rekao:

﴿ رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ الْدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تُوفِّني مُسْلِمًا وَالْحَقِّقْ بِلِصْلِحِينَ ﴾

„Gospodaru moj, Ti si mi dao dio vlasti i naučio me tumačenju nekih snova! O Stvoritelju nebesa i Zemlje, Ti si Zaštitnik moj i na ovom i na onom svijetu; daj da umrem kao musliman i pridruži me onima koji su dobri!“ (Jusuf, 101.)

Ovom dovom su molili i čarobnjaci koji su prvi povjerovali u Musaa, alejhis-selam, kada su rekli:

﴿ رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ ﴾

„Gospodaru naš, daj nam snage da izdržimo i učini da kao vjernici (muslimani) umremo!“ (El-E'raf, 126.)

Ko argumentira sa ova dva ajeta dozvolu priželjkivanja smrti, mora znati da u tome nema dokaza, već se dova odnosi na smrt u islamu, a ne na smrt općenito, niti na trenutnu smrt. Razlika je sasvim očita.

¹⁷⁵ Prenosi ga Ed-Dija' el-Makdisi u *El-Ehadiš el-muhtare*, 1/150. Prenosi ga Et-Taberani sa lancem prenosilaca od Enesa b. Malika. Ovaj lanac prenosilaca je dobar, kao što se spominje u *Es-Sahiha*, 1833. Pogledaj Uvod trećeg izdanja, str. 6.

Dozvola obavljanja namaza iza svakog dobročinitelja i grijешnika od pripadnika Kible

Autor kaže: „Smatramo namaz ispravnim iza svakoga dobročinitelja i grijешnika od pripadnika Kible, kao i klanjanje džhenaze takvima kada umru.“

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Klanjajte iza svakog dobročinitelja i grijешnika.*”¹⁷⁶ Prenosi ga Mekhul od Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, a bilježi ga Ed-Darekutni. Rekao je: „Mekhul nije susreo Ebu-Hurejru“. U lancu prenosilaca je Muavija b. Salih o kojem je bilo govora, ali je Muslim njime argumentovao u svome *Sahihu*. Također, Ed-Darekutni i Ebu-Davud bilježe, od Mekhula, a on od Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Namaz vam je obaveza sa svakim muslimanom, bio on dobročinitelj ili grijешnik, pa makar činio velike grijehe. Džihad vam je obaveza sa svakim vldarom, bio on dobar ili grijешnik, pa makar činio velike grijehe.*”¹⁷⁷ U *Sahihul-Buhariju* se prenosi da je Abdullah b. Omer, radijallahu anhu, klanjao iza El-Hadždždadža b. Jusufa es-Sekafija, kao i Enes b. Malik, a El-Hadždždadž je bio grijешnik i tiranin.

U *Sahihu* se, također, prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Oni će vas predvoditi u namazu, pa ako pogode i vi i oni imate nagradu, a ako pogriješe vi imate nagradu, a oni će snositi grijeh.*”¹⁷⁸

Od Abdullaha b. Omera, radijallahu anhu, se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Klanjajte iza svakoga ko kaže la ilahe illallah. Klanjajte svakome umrlome pripadniku ri-*

¹⁷⁶ Hadis je daif, a mahana je u prekidu lanca prenosilaca između Mekhula i Ebu-Hurejre. Navodi se u *Daifu musnedi Ebu-Davud*, str. 97.

¹⁷⁷ Hadis je daif zbog spomenute mahane, a navodi se u *El-İmud*, 527.

¹⁷⁸ Sahih, prenosi ga Ahmed u *Muhtesarul-Buhari*, 383.

ječi la ilahe illallah."¹⁷⁹ Bilježi ga Ed-Darekutni sa više lanaca prenosilaca, a sve ih je proglasio slabim.

Obavljanje namaza iza onoga čije se stanje ne poznaje

Znaj, Allah se tebi i nama smilovao, da je čovjeku dozvoljeno da klanja iza onoga o kome ne poznaje kakvu novotariju ili grijeh, prema konsenzusu svih imama. Da bi čovjek pristao u namazu za drugim, nije uslov da poznaje uvjerenje imama, niti da ga ispituje govoreći: Kakvo je tvoje uvjerenje? Već će klanjati iza onoga čije je stanje njemu nepoznato.

Obavljanje namaza iza novotara i javnog grješnika

Pa, makar klanjao iza novotara koji poziva u svoju novotariju, ili javnog grješnika koji je postavljen za redovnog imama i ne može se klanjati osim za njim, kao što je imam na džumi-namazu i bajramima, te imam u namazu koji se obavlja na hadždžu na Arefatu i sl. Čovjek će pristati u namaz iza takvog, prema većini ispravnih prethodnika i njihovih nasljednika. Ko ostavi džumu i džemat ne klanjajući iza grješnog imama, postao je novotar, prema većini učenjaka. Ispravno je da će klanjati takve namaze i neće ih obnavljati. Ashabi, radijallahu anhum, su klanjali džume i namaze u džematu iza imama, velikih grješnika, ali ih nisu obnavljali. Tako je Abdullah b. Omer klanjao iza El-Hadždžadža b. Jusufa, kao i Enes, radijallahu anhu, što je prethodno spomenuto. Također, Abdullah b. Mes'ud, radijallahu anhu, i drugi su klanjali iza El-Velida b. Ukbe b.

¹⁷⁹ Hadis je slab, Darekutni, 2/56.

Ebi-Muajta koji je pio alkohol. Jedanput im je klanjao sabah-namaz četiri reka'ata, a onda rekao: „Hoćete li da vam povećam?” Ibn-Mes'ud, radijallahu anhu, mu je rekao: „S tobom smo u porastu još od početka dana.”

U *Sahibu* se prenosi da je neki čovjek predvodio ljude u namazu nakon što je Osman b. Affan, radijallahu anhu, bio opkoljen. Neko je upitao Osmana: „Ti si imam za sve ljude, a ovaj što klanja ljudima je imam smutnje.” On mu reče: „Bratiću, namaz je najbolje što ljudi mogu činiti, pa kada lijepo postupaju i ti sa njima lijepo postupaj, a kada loše postupaju, onda se udalji od njih i njihovog lošeg postupka.”¹⁸⁰

Namaz grješnika i novotara je sam po sebi ispravan, pa kada muktedija klanjaja iza takvih neće mu namaz biti neispravan. Međutim, oni koji su prezirali klanjati iza takvih - prezirali su to zbog toga što je naređivanje dobra i odvrćanje od zla obaveza.

To podrazumijeva da onaj koji javno iznosi novotariju i grijenje, neće se postaviti kao redovni imam muslimanima. On zasluži kaznu dok se ne pokaje. Ako je moguće da bude udaljen dok se ne pokaje, bilo bi lijepo. Ako bi neki ljudi izostavljali namaz iza takvog, a klanjali za drugima, to bi imalo uticaja na otklanjanje njegovog zla sve dok se ne pokaje, ne skine s funkcije, ili dok ljudi ne prestanu činiti sličan grijeh. Kada bi se ostavio namaz iza takvog imama, u tome bi bila šerijatska korist, ne izostavljajući džumu i namaz u džematu (tj. klanjajući na drugom mjestu). Međutim, ako bi ostavljanje namaza iza takvog imama bilo uzrok da osoba propusti džumu i namaz u džematu, onda u tom slučaju namaz iza takvoga imama izostavlja samo novotar koji se protivi ashabima, radijallahu anhum. Isto se odnosi na slučaj kada vlast postavi imama. U ostavljanju namaza iza njega nema šerijatske koristi. Zato se namaz iza njega neće izostavljati, već ga je bolje obavljati.¹⁸¹ Kada bi čovjek bio u mogućnosti spriječiti imamet onome koji javno iznosi grijeh, bila bi mu to obaveza. Međutim ako ga drugi postave i

¹⁸⁰ El-Buhari, u poglavlju *El-Ezan, Muhtesar*, br. 384.

¹⁸¹ Afifi kaže: „Pogledaj 342-360. str. u tomu XXIII *Zbirke četvi*.”

nema mogućnosti da spriječi njegov imamet, ili njegovo odvrćanje od imameta donese veće zlo i štetu od samog grijeha kojeg dotični imam iznosi, onda nije dozvoljeno malu štetu otklanjati velikom, niti odbiti manju štetu tako što će se napraviti veća. Šerijatska pravila su došla sa postizanjem i upotpunjavanjem koristi i opovrgavanjem i umanjivanjem šteta, prema mogućnostima. Izostavljanje džume i namaza u džematu predstavlja veći nered od pristupanja za grješnim imamom, a naročito se to odnosi kada takvo izostavljanje neće spriječiti griješnje. Tako šerijatska korist ostaje obesnažena bez odbijanja ikakve štete.

Ako je moguće obaviti džumu i namaze u džematu iza dobročinitelja, to je preče od obavljanja iza grješnika. Ako klanja tada iza grješnika, bez opravdanja, onda ovakav postupak podliježe idžtihadu učenjaka. Neki su rekli da će obnoviti namaz, a neki su rekli da neće obnavljati namaz. To je detaljnije pojašnjeno u knjigama koje govore o fikhskim pitanjima.

Ako imam zaboravi ili pogriješi, a onaj koji klanja iza njega ne zna njegovo stanje, neće ni obnavljati namaz, zbog prethodnog hadisa. Omer, radijallahu anhu, je klanjao pred drugima, a zaboravio je da je bio nečist (džunup). On je ponovio namaz, a onima koje je predvodio nije naredio da ga ponove.¹⁸² Kada bi saznao da je imam poslije završetka namaza bio bez abdesta, bio bi dužan obnoviti, prema Ebu-Hanifi, za razliku od imama Malika, Šafije i poznatom mišljenju od Ahmeda. Isto se odnosi ako bi imam učinio nešto što je kod onoga koji se povodi za njim u namazu neprihvaćeno, a detaljnije pojašnjenje o tome se nalazi u knjigama koje govore o fikhskim pitanjima. Ako bi saznao da imam klanja bez abdesta, onda neće klanjati za njim, jer se on poigrava, a ne klanja.

Tekstovi Kur'ana, Sunneta, konsenzus ispravnih prethodnika ummeta ukazuju da se imamu u namazu, vladaru, vođi u bitkama i sakupljaču zekata pokorava u pitanjima idžtihada. On nije dužan slijediti sljedbenike ovih vođa u njihovom idžtihadu, već mu se oni

¹⁸² Abdurrezzak u *El-Musanefu*, 2/347-349. Također, i Ibn Ebi Šejbe, 1/393 sa lancima od kojih su neki ispravni.

u tome moraju pokoriti i ostaviti svoje mišljenje radi njegovog. Korist zajednice i jedinstva, kao i šteta cjepkanja i razilaženja su daleko veće od parcijalnih pitanja. Zato sucima nije dozvoljeno da pobijaju presude drugih sudaca. Kategorična ispravnost se ogleda u ispravnosti namaza jednih iza drugih. Od Ebu-Jusufa se prenosi: „Kada je Harun er-Rešid obavljao hadždž učinio je hidžamu. Malik mu je izdao fetvu da se ne treba abdestiti, pa je predvodio ljude. Ebu-Jusufo je rečeno: 'Jesi li klanjao iza njega?' Reče: „Subhana-llah, ovo je vođa vjernika.” Time je želio reći da je ostavljanje namaza iza vladara postupak novotara.

U hadisu Ebu-Hurejre kojeg prenosi El-Buhari, kaže se da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Predvodit će vas u namazu, pa ako ispravno postupe, onda i vi i oni imate nagradu, a ako pogriješe, vi imate nagradu, a oni će snositi grijeh.*”¹⁸³ Ovo je jasan tekst koji kaže da ukoliko imam pogriješi, snosit će grijeh, a neće ga snositi onaj ko se za njim povodi. Najviše što može mudžtehid izreći je da pogriješi u ostavljanju obaveznog za što tvrdi da nije obavezno, ili da poćini zabranjeno iz uvjerenja da nije zabranjeno. Nikome ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan nije dozvoljeno da se suprotstavlja ovom vjerodostojnom i jasnom hadisu nakon što do njega dođe. Ovo je dokaz protiv onih koji se nazivaju hanefijama, šafijama, hanbelijama, koji kažu da kada imam ostavi ono u ćiju je obaveznost uvjeren onaj koji se za njim povodi, onda pristajanje za takvim imamom neće biti ispravno. Jedinstvo i cjelovitost je obaveza ćuvati, kao što je obaveza izbjećavati razilaćenje koje vodi u nered.

Autorove rijeći: „**kao i klanjanje dženaze takvima**”, tj. smatramo ispravnim klanjanje dženaze-namaz onome ko je umro, bio dobar ili grješnik, iako se iz ovog općenitog pravila izuzimaju buntovnici i putni razbojници, te samoubica, nasuprot Ebu-Jusufovom mišljenju. Dženaza se ne klanja ni šehidu, nasuprot mišljenju Malika i Šafije, prema onome što je poznato na odgovarajućem mjestu o ovoj tematici. Autor je ovo naveo da bi pojasnio da mi ne ostavljamo dženazu-namaz onima koji su umrli kao novotari i grje-

¹⁸³ Sahih, prethodno je naveden.

šnici, ali to nije generalno i cjelokupno pravilo. Oni koji ispoljavaju islam su dvojaki: vjernici i licemjeri. Za čije se licemjerstvo sazna, nije dozvoljeno klanjati mu dženazu, niti tražiti oprost za njega, a za koga se to ne zna, klanjat će mu se dženaza. Kada osoba, kao pojedinac, sazna za licemjerstvo neke osobe, neće joj klanjati dženazu namaz, a klanjat će joj oni koji ne znaju za njeno licemjerstvo. Omer, radijallahu anhu, ne bi klanjao dženazu onome kome ne bi klanjao ni Huzejfe, jer je prilikom pohoda na Tebuk saznao ko su munafici. Uzvišeni Allah je zabranio Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, da klanja dženazu-namaz munaficima i obavijestio je da im neće oprostiti kada je tražio za njih oprost. Pojasnio je to njihovim nevjerstvom u Allaha i Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Ko vjeruje u Allaha i Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, neće biti zabranjeno da mu se obavi dženaza-namaz, pa makar imao novotarskih grijeha u uvjerenju i praksi. Zapravo, Uzvišeni Allah je naredio da se traži oprost za vjernike. On kaže:

﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾

„Znaj da nema boga osim Allaha! Traži oprost za svoje grijeha i za vjernike i vjernice!“ (Muhammed, 19.)

Uzvišeni mu je naredio da ispoljava jednoću Allahu i da traži oprost za sebe, a i za vjernike i vjernice. Tevhid je temelj vjere, a traženje oprost za sebe i za vjernike je upotpunjenje. Upućivanje dove za oprost njima, za milost i druga dobra može biti obaveza ili pohvalan postupak. Takva dova je dvojaka, općenita i posebna. Općenita je sasvim jasna i očita, kao što se navodi u ovom ajetu. Posebna dova je obavljanje dženaze umrlome. Vjernicima je naređeno da obave dženazu svakom vjerniku koji umre. Naređeno im je da prilikom dženaze mole za njega, kao što prenose Ebu-Davud i Ibn-Madždže, od Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, da je rekao: „Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako govori: 'Kada klanjate dženazu umrlome iskreno za njega činite dovu.'“¹⁸⁴

¹⁸⁴ Lanac prenosilaca je dobar; Ebu-Davud, 3199; Ibnu-Madže, 1497; *Abkamul-dženaiz*, 123; *Irvaul-galil*, 732.

Ni za jednog određenog pojedinca od pripadnika Kible ne kažemo da je u Džennetu ili Vatri, osim s dokazom

Autor kaže: „Ni za jednoga od njih ne tvrdimo da će u Džennet ili u Džehennem.“

Autor želi reći: Mi ne kažemo za određenog pojedinca, pripadnika Kible, da će biti stanovnik Dženneta ili stanovnik Vatre, osim za onoga za koga je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao da će biti od stanovnika Dženneta, kao što su deseterica obrađovanih Džennetom, neka je Allah sa njima zadovoljan. Međutim, kažemo: neminovno u Vatru moraju ući veliki grješnici koje Allah bude želio uvesti, a zatim će iz nje biti izvedeni zalaganjem zalagača (šefaatom). Sustežemo se izreći sud u pogledu određene osobe i ne svjedočimo da će u Džennet ili Džehennem, osim ako je to poznato (iz hadisa). Suština je skrivena, a ono na čemu je određena osoba umrla ne možemo znati. Međutim, nadamo se dobru za dobročinitelje, a pribojavamo se kazne za one koji loše postupaju.

Ispravni prethodnici o svjedočenju za ulazak u Džennet imaju tri mišljenja:

Prvo: Može se posvjedočiti samo vjerovjesnicima. Ovo se prenosi od Muhammeda b. el-Hanefije i El-Evzaija.

Drugo: Ulazak u Džennet se svjedoči svakom vjerniku o kojem postoji tekst. Ovo je mišljenje mnogih učenjaka i sljedbenika hadisa.

Treće: Ulazak u Džennet se svjedoči ovima, a i onima kojima to vjernici posvjedoče, kao što se prenosi u oba *Sahiha* da je pronešena dženaza, pa su umrlu osobu spomenuli po dobru. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „*Obaveẓan je.*” Pronešena je druga dženaza, pa je spomenuta po zlu, a onda je rekao: „*Obaveẓan je.*” U nekim predajama se navodi da je ponavljao „*obaveẓan je*“ tri puta. Omer reče: „Allahov Poslaniče, šta je obavezno?“, pa je Allahov

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Ovog ste pohvalili dobrim, pa mu je obavezan Džennet, a ovoga ste spomenuli po lošem pa mu je obavezan Džehennem. Vi ste Allahovi svjedoci na Zemlji.”¹⁸⁵ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Skoro da možete raspoznati stanovnike Dženneta od stanovnika Džehennema.” Rekoše: „Čime, Allahov Poslaniče?” Odgovorio je: „Pohvalom i pokudom.”¹⁸⁶ Obavijestio je da se putem toga saznaje za stanovike Dženneta i Džehennema.

Autor kaže: „**Ne tvrdimo za njih da su nevjernici ili da su počinili širk ili da su munafici (licemjeri) sve dok nešto od toga ne budu javno činili. Njihovu nutrinu prepuštamo Allahu Uzvišenom.**“

Naređeno nam je da sudimo po vanjštini, a zabranjeno nam je da nagađamo i slijedimo ono o čemu nemamo znanja. Uzvišeni kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ ۖ﴾

„**O vjernici, neka se muškarci jedni drugima ne rugaju, možda su oni bolji od njih...**“ (El-Hudžurat, 11.)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ ۖ﴾

„**O vjernici, klonite se mnogih sumnjičenja, neka su sumnjičenja, zaista, grijeh.**“ (El-Hudžurat, 12.)

﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ ۚ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ۖ﴾

„**Ne govori ono što ne znaš! I sluh, i vid, i razum - za sve to će se, zaista, odgovarati.**“ (El-Isra', 36.)

¹⁸⁵ Sahih, El-Buhari, 1367; Muslim, 949; prenosi se u *Abkamul-dženaiz*, str. 44.

¹⁸⁶ Lanac prenosilaca ima mogućnosti da se proglasi dobrim. Iz predaje Ibn Ebu-Zuhejra es-Sekafija, od njegovog oca sa spojenim lancem prenosilaca. Prenosi ga Ibn-Madže, 4221; Ahmed, 3/416, 6/466; U *Fiz-Zevaidu* se kaže: „Lanac prenosilaca je ispravan, a prenosioци su povjerljivi.” Kažem: Od Ebu-Bekra su prenijela samo dvojica, a povjerljivim ga je proglasio samo Ibn-Hibban, 1/267. U *Et-Takribu* stoji: „Prihvata se”, tj. prilikom praćenja, a u suprotnom je slabog hadisa.

Autor kaže: „Ne smatramo da je dozvoljeno podići sablju i na jednog pripadnika ummeta Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, osim za koga je to obavezno.“

U *Sabihu* se od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, prenosi da je rekao: „Nije dozvoljena krv čovjeka muslimana, koji svjedoči da nema drugog boga osim Allaha i da sam ja Allahov Poslanik, osim u jednom od tri slučaja: oženjeni bludnik, glava za glavu, odmetnik od vjere, onaj koji napušta zajednicu.“¹⁸⁷

Obaveza pokoravanja vladaru osim u grijehu

Autor kaže: „Ne smatramo da je dozvoljena pobuna protiv naših vođa i vladara, pa makar nepravdu činili. Nećemo ih proklinjati, niti kršiti prisegu na vjernost. Smatramo da je pokornost njima pokornost Allahu, azze ve dželle, kao obaveza sve dok ne budu naređivali nepokornost. Molimo za njih da budu ispravni i sačuvani.“

Uzvišeni kaže:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾

„O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i nadležnim između vas!“ (En-Nisa', 59.)

U *Sabihu* se od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, prenosi da je rekao: „Ko mi se pokorava, pokorava se Allahu, a ko mi je nepokoran, nepokoran je Allahu. Ko se pokorava svome vođi, pokorava se meni, a ko se ne pokorava svome vođi nepokoran je meni.“¹⁸⁸

¹⁸⁷ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 6878; Muslim, 1676; hadis od Ibn-Mes'uda. Navodi se u *El-Irva'*, 2196 i u *Ez-Zilal*, 60, 893, 894.

¹⁸⁸ Prenose ga El-Buhari, 7137; i Muslim, 1835; hadis od Ebu-Hurejre. Navodi se u *El-Irva'*, 394.

Od Ebu-Zerra, radijallahu anhu, se prenosi da je rekao: „Moj prijatelj mi je oporučio da slušam i pokoravam se, pa makar mi bio nadređen abesinski rob kovrdžave kose.”¹⁸⁹ Kod El-Buharija stoji: „Pa makar Abesinac, čija je glava poput suhe groždice.”¹⁹⁰

U oba *Sahiha* se, također, prenosi: „Čovjeku muslimanu je dužnost da bude poslušan i pokoran u onome što voli i prežire, osim da mu se naredi nepokornost. Ako mu se naredi nepokornost, onda nema poslušnosti i pokornosti.”¹⁹¹

Od Huzejfe b. el-Jemana se prenosi da je rekao: „Ljudi su pitali Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, o dobru, a ja sam ga pitao o zlu, bojeći se da me ne sustigne. Rekao sam: 'Allahov Poslaniče, mi smo bili u neznaboštvu i zlu, pa nam je Allah donio ovo dobro. Da li poslije ovoga dobra ima zla?' Rekao je: 'Da.' Rekoh: 'Da li poslije ovoga zla ima dobra?' Rekao je: 'Da, ali će u njemu biti pomućenosti.' Upitah: 'A kakva je to pomućenost?' Reče: 'Ljudi koji će se pridržavati drugih običaja, a ne moga Sunneta i tražiti uputu mimo moje upute. Znat ćeš to kod njih i negirati.' Upitao sam: 'Da li će poslije toga dobra biti zla?' Rekao je: 'Da, pozivači na vratima Džehen-nema. Ko im se odazove, u njega ga bace.' Rekao sam: 'Allahov Poslaniče, opiši nam ih.' Odgovorio je: 'Da. Ljudi naše kože, govore našim jezicima.' Rekoh: 'Allahov Poslaniče, šta misliš da trebam činiti ako me to sustigne?' Odgovorio je: 'Pridržavaj se zajednice muslimana i njihovog imama.' Upitah: 'Ako ne budu imali zajednice ni imama?' Reče: 'Udalji se od svih tih frakcija, pa makar zagrizao za korjen drveta, sve dok te ne susretne smrt, a ti na tome budeš.'”¹⁹² Od Ibn-Abbasa, radijallahu anhu, se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Ko kod svoga vođe vidi nešto što prežire, neka se strpi, jer onaj koji napusti zajednicu za jedan pedalj i umre, njegova smrt je džab-ilijetska.”¹⁹³ U drugoj predaji stoji: „Skinuo je omču islama sa vrata.”¹⁹⁴

¹⁸⁹ Prenosi ga Muslim, 648.

¹⁹⁰ El-Buhari, 693, od Enesa.

¹⁹¹ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 2955; Muslim, 1839; hadis od Ibn-Omera.

¹⁹² Muttefekun alejhi: El-Buhari, 3606; Muslim, 1847.

¹⁹³ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 7053; Muslim, 1849; hadis od Ibn-Abbasa, a navodi se u *El-Irva*, 2453.

Od Ebu-Seida el-Hudrija, radijallahu anhu, se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Kada se dvojici halifa da prisega, ubijte posljednjeg od njih dvojice.*”¹⁹⁵

Od Avfa b. Malika, radijallahu anhu, se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Vaši najbolji imami (vođe, vladari) su oni koje vi volite i koji vas vole, za koje vi donosite blagoslov i koji na vas donose blagoslov. Najgori vaši imami su oni koje vi mrzite i koji vas mrže. Vi ih proklinjete, a i oni vas proklinju.*” Rekosmo: „Allahov Poslaniče, hoćemo li se tada protiv njih boriti sabljom?” Rekao je: „*Ne, dok među vama obavljaju namaz. Onaj kome bude neko nadređen, pa vidi kako taj nadređeni čini neku nepokornost Allahu, neka prezire nepokornost Allahu koju čini i neka ne krši prisegu na vjernost njemu (vladaru).*”¹⁹⁶

Kur'an i Sunnet ukazuju na pokornost nadređenima sve dok ne narede nepokornost. Razmisli o riječima Uzvišenog:

﴿ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ ﴾

„...**pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i nadređenim između vas!**“ (En-Nisa', 59.) kako je rekao: „**Pokoravajte se Poslaniku**, sallallahu alejhi ve sellem.”, a nije rekao: Pokoravajte se vašim nadređenima, jer se nadređenima ne daje pokornost zasebno, već im se pokorava u okviru pokornosti Allahu i Njegovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem. Glagol pokoravanja se drugi put navodi sa spomenom Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, jer onaj ko se pokorava Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, pokorava se Allahu. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na-

¹⁹⁴ Sahih, iz predaje Harisa el-Es'arija u dugom hadisu. Prenosi ga Ahmed, 4/130 i drugi sa ispravnim lancem prenosilaca. Ova predaja nije Ibn-Abbasova, kao što to komentator navodi. U potpunosti se nalazi u *Sabihut-Tergih*, 553 i *Sabihu el-džami' as-sagir*, 1720. U ovoj predaji je replika savremenim doktorima koji su je pokušali obezvrijediti onim što je ne može pobiti, pa ko želi neka pogleda u repliku, jer je u njoj dostatan lijek.

¹⁹⁵ Muslim, 1853; a Es-Sujuti u knjizi *El-džamiu'l-kebir* i *Ez-Zijadetu alel-džami'is-sagir* ga pripisuje Ahmedu, ali ga nismo vidjeli u *Musnedu*.

¹⁹⁶ Muslim, 1855; i drugi. Navodi se u *Es-Sabiba*, 907.

ređuje samo pokornost Allahu. On je u tome nepogriješiv. Nadređeni može narediti nešto što nije pokornost Allahu i ne treba mu se pokoravati osim u onome što je pokornost Allahu i Njegovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem. Dužnost je pridržavati se pokornosti njima, pa makar bili tirani, jer izlaskom iz pokornosti njima nastupaju daleko veće posljedice od onih koje se dešavaju zbog njihove nepravde. Zapravo, strpljivošću u njihovoj tiraniji brišu se grijesi i povećavaju nagrade. Uzvišeni Allah ih je nad nama nadredio samo zbog naših neispravnih postupaka. Kakva su djela, takve su i posljedice! Dužnost nam je ulagati krajni trud za traženje oprosta, pokajanje i popravku djela. Uzvišeni kaže:

﴿وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فِيمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ ۝﴾

„A nesreća koja vas zadesi zbog stečevine je ruku vaših, a mnogo toga On i oprostí.“ (Eš-Šura, 30.)

﴿أَوَلَمْآ أَصْـبَحْكُمْ مُصِيبَةً قَدْ أَصْـبَحْتُمْ مِثْلَهَا قُلْ إِنِّي هَدَىٰ قُلُوبَهُمْ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ ۝﴾

„Zar niste rekli, kada vas je snašla nevolja koju ste vi njima dvostruko nanijeli: 'Odakle sada ovo?' Reci: 'To je od vas samih!'“ (Ali Imran, 165.)

﴿مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ ۝﴾

„Dobro koje te zadesi, to je od Allaha, a zlo koje te zadesi, to je od tebe!“ (En-Nisa', 79.)

﴿وَكَذَٰلِكَ نُؤَيِّدُ بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝﴾

„Tako isto Mi prepuštamo vlast jednim silnicima nad drugima zbog onoga što su zaradili.“ (El-En'am, 129.)

Ako podanici žele da se riješe nepravde nepravедnog vladara, ili vođe, neka i sami ostave nepravdu. Od Malika b. Dinara¹⁹⁷ se prenosi da u nekim Allahovim knjigama stoji sljedeći navod: „Ja sam

¹⁹⁷ On je veliki učenjak. Ubraja se u tabi'ine. Jedan je od drugova E'nesa b. Malika, radijallahu anhu. Umro je 127. h.g.

Allah, Posjednik vlasti. Srca vladara su u Mojim rukama. Ko Mi se pokorava, ja mu vladare učinim milošću, a ko Mi nepokornost čini, Ja ih njemu učinim osvetom. Nemojte se zaokupirati vladarima, nego se pokajte, a Ja ću ih učiniti blagim prema vama.“¹⁹⁸

Obaveza slijeđenja Sunneta i pridržavanja za zajednicu

Autor kaže: „Slijedimo Sunnet i Džema'at (zajednicu), a izbjegavamo osamljivanje, suprotstavljanje i razilaženje.“

Sunnet označava Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, pravac, a Džema'at zajednicu muslimana, a oni su ashabi i njihovi sljedbenici po dobru, sve do Sudnjeg dana. Njihovo slijeđenje je uputa, a suprotstavljanje njima je zabluda. Allah Uzvišeni Svome Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, kaže:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

„*Reci: 'Ako vi Allaha volite, onda mene slijedite, i vas će Allah voljeti i grijehe vam oprostiti! A Allah prašta i milostiv je!'*“ (Ali Imran, 31.)

﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا﴾

„*A ko se suprotstavi Poslaniku nakon što mu se jasno pokaže Pravi put, i slijedi put koji nije put vjernika, pustit ćemo ga da čini što je naumio, i bacit ćemo ga u Džehennem, a loše je to stjecište!*“ (F:n-Nisa', 115.)

¹⁹⁸ Ovo je israilijjat. Neki slabi prenosiooci ovu predaju lancima vežu do Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. Prenosi ga Et-Taberani u *F-i-Fsatu* od Ebu ed-Derdaa. El-Hejsemi, 5/249. kaže: „U predaji je Ibrahim b. Rašid, a on je ostavljen (metruk).“

﴿ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ
وَإِن تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴾ (٤٤)

„Reci: 'Pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku!' A ako se okrenete, on je dužan da radi ono što se njemu naređuje, a vi ste dužni ono što se vama naređuje, pa ako mu budete poslušni, bit ćete na Pravom putu - a Poslanik je jedino dužan da jasno obznani.“ (En-Nur, 54.)

﴿ وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَٰلِكُمْ
وَصَلَاحُهُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴾ (٥٣)

„...i doista, ovo je pravi put Moj, pa se njega držite i druge puteve ne slijedite, pa da vas odvoje od puta Njegova. Eto, to vam On naređuje, da biste se grijeha klonili.“ (El-En'am, 153.)

﴿ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴾ (١٥٤)

„I ne budite kao oni koji su se razjedinili i razišli, nakon što su im već Jasni dokazi došli! Njima pripada kazna velika!“ (Ali Imran, 105.)

﴿ إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيْعًا لَّسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا
كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴾ (١٥٦)

„Tebe se ništa ne tiču oni koji su vjeru svoju raskomadali i u stranke se podijelili, Allah će se za njih pobrinuti. On će ih o onome što su radili obavijestiti.“ (El-En'am, 159.)

U *Sunenima* se potvrđeno prenosi hadis kojeg je Et-Tirmizi ocjenio vjerodostojnim, od Irbada b. Sarije da je rekao: „Allahov Poslanik je održao rječit govor od kojeg su oči zasuzile, a srca se preplašila. Neko reče: 'Allahov Poslaniče, kao da je ovo govor onoga koji odlazi, pa šta nam oporučuješ?' Potom je rekao: 'Oporučujem

vam poslušnost i pokornost, jer onaj od vas ko poživi poslije mene, vidjet će mnoga razilaženja. Pridržavajte se moga sunneta i sunneta razboritih i upućenih halifa poslije mene. Čvrsto ga se prihvatite i svojim se očnjacima za njegov ubratite. Čuvajte se novih stvari (u vjeri), jer je svaka novotarija žabluda."¹⁹⁹

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „Sljedbenici dvije knjige su se u svojoj vjeri razišli na sedamdeset i dvije skupine. Ovaj moj ummet će se razići na sedamdeset i tri skupine, tj. žablude. Sve su u V'atri osim jedne, a ona je zajednica.”²⁰⁰ U drugoj predaji stoji: „Rekli su: 'A koja je to skupina, Allahov Poslanić?' Odgovorio je: 'Ona na čemu sam ja i moji ashabi.'”²⁰¹ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je pojasnio da će većina onih koji su se razišli propasti, osim sljedbenika Sunneta i Džema'ata.

Kako je samo lijepo Abdullah b. Mes'ud, radijallahu anhu, rekao: „Ako se neko od vas za nekim povodi, neka se povodi za onim koji je umro, jer živi nije siguran od smutnje. Ashabi Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, su bili najbolji pripadnici ovog ummeta, najdobrostitivijih srca, najdublje znanja i najmanjeg vještačenja. To su ljudi koje je Allah odabrao da se druže sa Njegovim Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem, i podižu Njegovu vjeru. Spoznajte njihovu vrijednost i slijedite njihov put. Pridržavajte se koliko možete njihovog ponašanja i vjere. Oni su bili na ispravnom putu.” O ovom značenju će doći nešto više pojašnjenja, inšallahu te'ala, kada autor kaže: „**Smatramo Zajednicu istinom i ispravnnošću, a zastranjivanje lutanjem i kaznom.**”

¹⁹⁹ Sahih, kao što kaže Et-Tirmizi, 2676. Pogledaj *El-Irw'* (2455) i *Es-Sunneh* od Ibn Ebi-Asima, br. 27-34.

²⁰⁰ Sahih, navodi se u *Es-Sabiha*, 203-204. *Tabridžus-sunneh*, 63-69.

²⁰¹ U ovoj predaji postoji slabost. Et-Tirmizi ju je ocijenio dobrom u *El-Imanu*, što je moguće s obzirom na hadise koje mu svjedoče, kao što je prethodno pojašnjeno. Spomenuo sam predaju koja joj svjedoči u *Es-Sabiha*, hadis br. 204. str. 17.

Ljubav pravednih je od imana

Autor kaže: „Volimo pravedne i povjerljive, a mrzimo nepravedne i varalice.“

Ovo je vid potpunog imana i savršenog robovanja. Ibadet podrazumijeva potpunu i krajnju ljubav, te potpunu i krajnju poniznost. Ljubav prema Allahovim poslanicima, vjerovjesnicima i Njegovim dobrim robovima spada u ljubav prema Allahu. Pošto ljubav prema Allahu niko drugi ne zasluđuje, onda se drugi vole u ime Allaha, a ne uz Allaha. Zato onaj koji voli, voli ono što voli njegov voljeni, a mrzi ono što on mrzi. Prijateljuje sa onim koji sa voljenim prijateljuje, a neprijateljuje protiv onoga ko je neprijatelj voljenom. On je zadovoljan čime je voljeni zadovoljan i srdi se radi njegove srdžbe, naređuje ono što on naređuje, zabranjuje ono što on zabranjuje. On se slaže sa svojim voljenim u svakoj situaciji. Uzvišeni Allah voli dobročinitelje, bogobojazne, pokajnike, one koji se čiste. Mi volimo one koje Allah voli. Allah ne voli prevarante, one koji nered čine, ohole, a i mi ih, također, ne volimo, već ih mrzimo slažući se sa Uzvišenim. U oba *Sabiha* od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, se prenosi da je rekao: „*Ko bude imao tri odlike, osjetit će slast imana: onome kome Allah i Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, budu draži od svega mimo njih. Onaj ko zavoli čovjeka samo radi Allaha i onaj ko mrzi da se vrati u nevjerstvo nakon što ga je Allah spasio, kao što mrzi da bude bačen u vatru.*“²⁰²

Potpuna ljubav nalaže saglasnost sa voljenim u svemu što on voli i što mrzi, te u njegovom prijateljstvu i neprijateljstvu. Poznato je da onaj koji zavoli Allaha obaveznom ljubavlju, neophodno je da mrzi Njegove neprijatelje, kao što je neophodno da voli ono što i On voli u vidu borbe protiv njih, kao što Uzvišeni kaže:

﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًا كَانَتْهُمْ بُنْيَانٌ مَرُصُوصٌ﴾

²⁰² Prenosi El-Buhari, 16; i Muslim, 43; od Enesa.

„Allah voli one koji se na Njegovu putu bore u redovima kao da su zdanje (čvrsto) spojeno.“ (Es-Saff, 4.)

Ljubav i mržnja bivaju shodno odlikama dobra i zla koje se u njima nalazi. Kod čovjeka se objedinjuju povodi prijateljstva i neprijateljstva, ljubavi i mržnje. Iz jednog aspekta biva voljen, a iz drugoga prezren, a konačan sud se daje prema većini. Isto se odnosi na status čovjeka kod Allaha. Allah nešto voli iz jednog aspekta, a prezire ga iz drugog aspekta, kao što Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže prenoseći od svoga Gospodara, azze ve dželle: *„Ni oko čega se nisam dvoumio od onoga što činim, kao što sam se dvoumio oko uzimanja duše Moga roba vjernika. On mrzi smrt, a Ja mržim da mu nanese mrt, ali ga smrt neminovno mora snaći.“*²⁰³ Pojasnio je da se dvoumi, jer dvoumljenje je u suprotnosti sa dva htijenja. Uzvišeni voli ono što voli Njegov rob vjernik, a mrzi ono što i on mrzi. Vjernik mrzi smrt, a i Uzvišeni je mrzi, kao što kaže: *„A Ja mržim da mu mrt nanese.“* Uzvišeni je odredio smrt i želi da se desi, pa je to nazvao dvoumljenjem. Potom je pojasnio da se ona mora neminovno desiti, jer ona vodi onome što Mu je draže.

Ono što nam je nejasno prepuštamo Allahu

Autor kaže: „Kažemo: Allah najbolje zna ono o čemu nam znanje nije jasno.“

Prethodno je autor, Allah mu se smilovao, naveo da će u vjeri biti sačuvan samo onaj ko se preda Allahu i Njegovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, a znanje o onome što mu je nejasno vrati na onoga ko ga zna. Ko govori bez znanja, slijedi svoju strast. Uzvišeni kaže:

﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللَّهِ...﴾

²⁰³ Sahih, ovo je dio hadisa koji je naveden u potpunosti.

„A zar je iko gore zalutao od onoga koji slijedi strast svoju, a ne Allahovu uputu?“ (El-Kasas, 50.)

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ ۖ كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَن تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ۝﴾

„Ima ljudi koji se bez ikakva znanja prepiru o Allahu i koji slijede svakog šejtana prkosnoga. Za njega je već određeno da će svakog onog ko ga uzme za zaštitnika na stranputicu zavesti i u patnju ga ognjenu dovesti.“ (El-Hadždž, 3-4.)

﴿الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي ءَايَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَتْهُمْ كَبِيرٌ مَّقْتًا عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ الَّذِينَ ءَامَنُوا كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ قَلْبٍ مُّتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ۝﴾

„One koji o Allahovim znamenjima raspravljaju, iako im nikakav dokaz nije došao. Veoma je prezreno raspravljanje kod Allaha i kod onih koji vjeruju - Tako Allah pečati srce svakog silnika.“ (Gafir, 35.)

﴿قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَن تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَن تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْمُونَ ۝﴾

„Reci: 'Gospodar moj zabranjuje razvrat, i javni i tajni, i grijehe, i neopravdanu primjenu sile, i da Allahu smatrate ravnim one za koje On nikakav dokaz objavio nije, i da o Allahu govorite ono što ne znate.'“ (El-F'araf, 33.)

Uzvišeni je naredio Svome Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, da znanje o onome što ne zna povрати Njemu, pa kaže:

﴿قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَيْسَ لَهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ...﴾

„Reci: 'Allah najbolje zna koliko su ostali; tajne nebesa i Zemlje jedino On zna...'“ (El-Kehf, 26.)

﴿... قُلِ رَبِّي أَعْلَمُ بِعَدَّتِهِمْ ۖ...﴾

„...Reci: 'Gospodar moj najbolje zna njihov broj...'“ (El-Keŝf, 22.)

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kada je upitan o djeci muŝri-ka, rekao je: „*Allah najbolje zna ŝta bi oni radili.*“²⁰⁴

Omer, radijallahu anhu, je rekao: „Optuŝite miŝljenje o vjeri. Da me je bilo vidjeti na dan Ebu-Dŝendela (Hudejbije). Vidio sam se kako odbacujem naredbu Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, svojim miŝljenjem. Ulagao sam trud i nisam zastranjivao. To je bilo na dan Ebu-Dŝendela, a ugovor se pisao. Rekao je: 'Napiŝi: U ime Allaha Svemilosnog, Milostivog.' Rekao je (kureŝevički pregovarač): 'Napiŝi: Allahu, s Tvojim imenom.' Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je bio zadovoljan, a on je to zapisao, a ja sam odbio. Rekao je: 'Omere, vidiŝ da sam zadovoljan, a ti odbijaŝ.'“²⁰⁵ Također je rekao: „*Sunnet je ono ŝto je uspostavio Allah i Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem. Nemojte pogreŝno miŝljenje učiniti sunnetom za ummet.*“

Ebu-Bekr es-Siddik, radijallahu anhu, je rekao: „Koja će me zemlja nositi, a koje će me nebo natkrivati ako budem o ajetu iz Allahove Knjige govorio po svome miŝljenju, ili po onome ŝto ne znam.“

El-Hasen b. Alij el-Hulvani spominje: „Pričao nam je Arim, a on kaŝe: 'Pričao nam je Hammad b. Zejd od Se'ida b. Ebi-Sadeke, a on od Ibn-Sirina da je rekao: *Niko se više nije plaŝio onoga ŝto ne zna od Ebu-Bekra. Niko se više poslije Ebu-Bekra nije plaŝio onoga ŝto neŝna od Omera, radijallahu anhu. Kada bi Ebu-Bekru doŝao neki problem, pa u Allahovoj Knjizi ne bi našao utemeljenja, a ni predaje u Sunnetu, uloŝio bi*

²⁰⁴ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 1384; Muslim, 2659; hadis od Ebu-Hurejre i Ibn-Abbasa, radijallahu anhum.

²⁰⁵ Et-Taberani u *El-Kebir*, 1/5/1; Ibn-Hazm u *El-Ibkanu*, 6/46. Prenosioci su povjerljivi, osim ŝto je Fudale b. Mubarek mudellis, kao ŝto se navodi u *Et-Takribu*, a prenosioc je predaje sa 'an-'an. El-Hejsemi u *El-Medŝme'n*, 1/179 kaŝe: „Prenosi ga Ebu-Ja'la, a prenosioci su povjerljivi, iako je u predaji Mubarek b. Fudale.“ Na drugom mjestu, 6/145-146 kaŝe i navodi ga u duŝoj formi dove, međutim nije ga spomenuo u potpunosti. Navodi ga El-Bezzar, a prenosioci su prenosioci sahiha. Prvi dio se navodi u oba *Sabih*a iz govora Schla b. Hanifa.

*trud svojim mišljenjem, potom bi rekao: 'Ovo je moje mišljenje. Ako je ispravno, od Allaha je, ako je neispravno, od mene je i tražim oprost od Allaha.'*²⁰⁶

Mesh po mestvama tokom putovanja i mirovanja

Autor kaže: „Smatramo ispravnim potiranje po mestvama pri putovanju, kao i pri stalnom boravku, kao što se navodi u predaji.“

Kategorički se prenose predaje (hadisi) sa velikim brojem prenosilaca od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, o potiranju po mestvama i pranju nogu. Rafidije se suprotstavljaju ovom mutevatir sunnetu. Reći će im se: Oni koji su prenijeli od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, način uzimanja abdesta, govorom i djelom, i oni koji su od njega naučili uzimanje abdesta, za njegova života su uzimali abdeste, a on ih je gledao i to im potvrđivao. To su prenijeli onima poslije njih, a njihov broj je veći od onih koji su prenijeli riječi ovog ajeta.²⁰⁶ Svi muslimani su se abdestili u njegovu dobu, a abdest su samo od njega učili. Ovaj postupak njima nije bio uobičajen u predislamskom periodu. Oni su ga, također, gledali kako se abdesti toliko puta da to samo zna Allah Uzvišeni. Od njega su prenijeli spomen pranja nogu u brojnim hadisima. Čak su od njega prenijeli to na više načina, a navodi se u *Sahih zbirka* i drugim. Rekao je: „*Teško li petama i sredini tabana od vatre.*“²⁰⁷

Kada bismo prihvatili pretpostavku da je propis potirati gornji dio stopala, onda bi pranje čitave noge bila teškoća u koju ne poziva priroda, kao što priroda poziva na traženje vođstva i imetka.

²⁰⁶ Odnosi se na ajet o abdestu (op. recenz.)

²⁰⁷ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 60; Muslim, 241; bez riječi „sredine tabana“, a to se spominje kod Ahmeda, 4/191 sa ispravnim lancem prenosilaca kako hadis od Abdullaha b. El-Harisa b. Džuz'a ez-Zubejdija.

Da je dozvoljeno pobijati kategoričku predaju o opisu abdesta, onda bi preče bilo dozvoliti sumnju (pobijanje) riječi ajeta o abdestu. Ako kažu: Riječi ajeta su potvrđene predajom koja ima toliko prenosilaca da u nju nema nimalo sumnje, niti je moguće da se desi laž ili greška. Onda je potvrda te kategoričnosti u pogledu predaje o abdestu preča i potpunija. Riječi u ajetu ne suprotstavljaju se pouzdanim predajama iz Sunneta, kao što se naziv potiranja upotrebljava i njime se želi dodatak, isto tako se upotrebljava i njime se želi pranje, kao što Arapi kažu: „Potrao sam se za namaz.“ U ajetu postoji dokaz da Uzvišeni nije htio potiranje nogu koje ima zajedničko učešće sa pranjem, već na potiranje kome je pranje dio njega. Uzvišeni kaže:

﴿...إِلَى الْكَعْبَيْنِ...﴾

„...do iza članaka.“ (El-Maide, 6.), a nije rekao do nožnih članaka, kao što je rekao:

﴿...إِلَى الْمَرَافِقِ...﴾

„...do iza laktova...“ (El-Maide, 6.)

To ukazuje da na svakoj nozi nema jedan članak, kao što na svakoj ruci ima jedan lakat, već na svakoj nozi imaju dva članka. Uzvišeni je naredio potiranje do dvije ispupčene kosti, a to je pranje. Onaj ko dozvoljava potiranje, to potiranje čini po gornjem dijelu stopala, a nožni članci u ajetu su načinjeni granicom dokle se noge trebaju prati čime se pobija njihovo mišljenje. Njihova tvrdnja da je obaveza potirati noge do članaka na kojima se vežu potkoljenica i stopalo, na mjestu vezanja obuće, odbačena je Kur'anom i Sunnetom.

Prilikom čitanja ovog ajeta postoje dva poznata kiracta: u akuzativu i genitivu, a uputa o jezičkoj analizi se nalazi pojašnjena na odgovorajućim mjestima. Čitanje u akuzativu predstavlja jasni tekst o obavezi pranja. Vezivanje za mjesto biva samo kada je značenje jedno, kao što pjesnik kaže:

„Mi nismo ni brda, a ni željezo“.

Kada se kaže: Potrao sam po glavi i po nogama, ne znači potrao sam čitavu glavu i noge, jer kada se navede prijedlog *ba*, onda donosi dodatno značenje u odnosu na samo potiranje, a označava da se dijelom vode navlaži glava. Tako se precizira vezivanje na riječi Uzvišnog: *Ve ejdijekum – I vaše ruke*. Neosporne predaje iz Sunneta su sudija onome što neki ljudi razumijevaju iz vanjštine Kur'ana. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je ljudima pojasnio termine i značenja Kur'ana. Tako je Ebu-Abdur-Rahman es-Sulemi²⁰⁸ rekao: „Oni koji su nas podučavali Kur'anu su nam pričali, a bili su to Osman b. Affan, Abdullah b. Mes'ud i dr. Kada bi naučili od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, deset ajeta, ne bi ih prevazilazili dok ne bi naučili njihova značenja.“

U spomenu potiranja po nogama je upozorenje na manje posipanje vodom po nogama. Rasipanje vode prilikom pranja nogu je uveliko uobičajeno. Ovo pitanje je poznato, a više govora nalazi se u knjigama koje govore o fikskim propisima.

Hadž i džihad su trajni do Sudnjeg dana

Autor kaže: „Hadždž i džihad će trajati sa nadređenima iz reda muslimana, dobrima i grješnicima, sve do Sudnjeg dana. Ništa ih neće obesnažiti ili dokinuti.“

Autor, Allah mu se smilovao, ukazuje na repliku rafidijama koji kažu: Nema džihada na Allahovom putu sve dok se ne pojavi Er-Rida iz Muhammedove porodice, pa će neko povikati sa nebesa: Slijedite ga. Neispravnost ovog govora je sasvim očita i nema

²⁰⁸ On je Abdullah b. Habib b. Rubej'a el-Kufi, učenik Kufe, sin jednog od ashaba. Rođen je za vrijeme Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Kiraet je uzeo od Osmana, Alije, Zejda, Ubejj b. Ka'ba, Ibnu-Mes'uda. Umro je 73. h.g.

potrebe da se o tome navodi argument. Oni su uslovili da imam bude nepogrješiv, bez ikakvog dokaza. U *Muslimovom Sabihu* od Avfa b. Malika el-Ešdže'ija se prenosi da je rekao: „Čuo sam Allah-ovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako govori: 'Vaši najbolji imami (vladari) su oni koje vi volite i koji vas vole. Na njih donosite blagoslov, a i oni na vas donose blagoslov. Vaši najlošiji imami su oni koje mržite i koji vas mrže. Vi njih proklinjete i oni vas proklinju.' Upitao sam: 'Allahov Poslaniče, hoćemo li se protiv njih tada boriti?' Rekao je: 'Ne, sve dok među vama obavljaju namaz. Kome bude neko nadreden, pa vidi da taj čini neku nepokornost Allahu, neka prezre nepokornost Allahu koju čini i neka ne krši datu prisegu.'"²⁰⁹ Prethodno su navedeni slični hadisi o imamet. Nije rekao: „Imam mora biti nepogrješiv“. Rafidije su najgore pogriješili u ovom pitanju, jer su nepogrješivim imamom učinili nepostojećeg imama, koji im neće koristiti ni u vjeri ni u dunjaluku. Oni tvrde da je očekivani imam Muhammed b. Hasen el-Askerij koji je, prema njihovoj tvrdnji, ušao u pećinu 260-te godine, ili približno tih godina u gradu Samari. Tamo stalno drže jahalicu, mazgu ili konja kako bi ga uzjahao kada izađe. U određenim vremenima tamo postavljaju one koji će ga dozivati da izađe: „O Mevlana, izađi! O Mevlana, izađi!“ Podižu svoje oružje, a nikoga tamo nema da se s njima bori. Postoje i druge stvari u pogledu kojih im se pametan čovjek može samo smijati.

Autorove riječi: „**sa nadređenima iz reda muslimana, dobrim i grješnicima**“, jer su hadždž i džihad dvije obaveze vezane za putovanje. Zato je neophodno da postoji vođa koji će ljude voditi u hadždžu i džihadu i boriti se protiv neprijatelja, kao što se ovo značenje odvija putem imama (vladara) dobročinitelja, isto se odvija putem imama grješnika.

²⁰⁹ Sahih, prethodno je spomenut.

Vjerovanje u meleke pisare

Autor kaže: „Vjerujemo u Časne pisare. Allah ih je učinio čuvarima nad nama.“

Uzvišeni kaže:

﴿وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَاتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾﴾

„A nad vama bdiju čuvari, plemeniti pisari, koji znaju ono što radite.“ (El-Infitar, 10-12.)

﴿إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٣﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٤﴾﴾

„Kad se dvojica sastanu i sjednu jedan sa desne, a drugi s lijeve strane, on ne izusti ni jednu riječ, a da pored njega nije prisutan onaj koji bdije.“ (Kaf, 17-18.)

﴿لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ ﴿١٥﴾﴾

„Uz svakog od vas su meleki, ispred njega i iza njega - po Allahovu naređenju nad njim bdiju...“ (Er-Ra'd, 11.)

﴿أَمْ تَحْسِبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ ﴿١٦﴾ بَلَىٰ وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿١٧﴾﴾

„Zar oni misle da Mi ne čujemo šta oni nasamo razgovaraju i kako se među sobom dogovaraju? Čujemo Mi, a izaslanici Naši, koji su uz njih, zapisuju.“ (Ez-Zuhruf, 80.)

﴿هَذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾﴾

„Ova Knjiga Naša o vama će samo istinu reći, jer smo naredili da se zapiše sve što ste radili.“ (El-Džasije, 29.)

﴿... إِنَّا رُسُلُنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿١٩﴾﴾

„...izaslanici Naši ono što vi ispletkarite doista zapisuju.“
(Junus, 21.)

U *Sabihu* se od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, prenosi da je rekao: „Medu vama se smjenjuju meleki danju i noću. Sastaju se na sabahu i ikindiji-namažu. Zatim se ka Njemu uspinju oni koji su bili među vama, a On ih pita, a Allah najbolje zna: 'Kako ste ostavili Moje robove?' Oni govore: 'Mi smo im došli, dok klanjaju, i napustili smo ih dok klanjaju.'“²¹⁰ U drugom hadisu stoji: „Vi sa sobom imate one koji vas ne napuštaju, osim prilikom obavljanja nužde i spolnog odnosa. Zato ih se stidite i počast im iskazite.“²¹¹ U komentaru se navodi: „Dva meleka, s lijeva i s desna, pišu djela. Onaj na desnoj piše dobra, a na lijevoj loša djela. Druga dva meleka ga čuvaju i štite. Jedan sazada, drugi sprijeda. Čovjek je između četiri meleka danju i četiri druga meleka noću koji se smjenjuju. Dva čuvara i dva pisara.“

Ikrima od Ibn-Abbasa prenosi:

﴿...تَحْفُظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ...﴾

„...po Allahovu naređenju nad njim bdiju...“ (Er-Ra'd, 11.), pa kaže: „Meleki ga čuvaju, sprijeda i sazada, a kada dođe Allahovo određenje, napuste ga.“

Muslim i imam Ahmed prenose od Abdullaha da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Za svakog od vas je zadužen pratilac od džinna i pratilac od meleka.“ Upitaše: „Je li i sa tobom, Allahov Poslaniče?“ Rekao je: „I sa mnom, ali me je Allah pomagao protiv njega i prešao je na islam, te mi naređuje samo dobro.“²¹² U drugoj predaji se riječ *esleme* navodi sa fethom, a oni koji su prenijeli sa dammom na *mimu* - *fe eslemu* (tj. u nominativu) izmijenili su značenje. *Fe esleme* znači predao se i potčinio meni, prema ispravnijem

²¹⁰ Muttefekun alejhi, od Ebu-Hurejre, prethodno je spomenut. Navodi se u *Zilalun*, 491.

²¹¹ Daif, Tirmizi, 2800; *Ed-Daife*, 2241.

²¹² Abdullah je Ibn-Mes'ud. Muslim, 2814; Ahmed, 1/385. Navodi ga, također, Ebu-Darimi u *Er-Rekaik*, 2/306; pa kaže: „Neki ljudi kažu esleme, ili istesleme u značenju zelle (potčiniti se).“

mišljenju. Zato je rekao: „*Pa mi naređuje samo dobro.*“ Ko kaže da je šejtan postao vjernik, izmijenio je značenje, jer šejtan neće biti vjernik.²¹³ Za značenje riječi:

﴿... تَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ ...﴾

„...*po Allahovu naređenju nad njim bdiju...*“ (Er-R'ad, 11.), rečeno je: Čuvaju ga, po Allahovoj naredbi, tj. Allah im je to naredio, a tome svjedoči kiraet onih koji uče: „Čuvaju ga, po Allahovoj naredbi (Jahfezunehu bi emrillahi).“

Spomenutim tekstovima je potvrđeno da meleki zapisuju govor i djela, a takoder i namjere, jer su namjere djela srca. To spada u generalno značenje riječi:

﴿يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ﴾

²¹³ Šejh Ahmed Šakir kaže: „Postoji razilaženje oko vokalizacije harfa *mim* u riječi *je esleme*.“ Ispravnije je mišljenje da treba staviti fethu, kao što kaže komentator. Međutim, značenje kojem je dao prednost ne zaslužuje tu prednost. El-Kadi Ijad u knjizi *Mešarikul-Envar*, 2/218, kaže: „Prenosimo ga sa dammom i fethom. Sa dammom se vraća na Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, tj. znači *ja sam sačuvan od njega*, a sa fethom se vraća na pratioca, tj. *prešao je na islam*. U nekim drugim knjigama mimo kapitalnih, se navodi *festesleme* - *predao se*. Pod kapitalnim knjigama podrazumijeva *El-Muvetta'* i dva *Sabiba* na kojima je saznao svoju knjigu, iako ovaj hadis ne prenosi Malik, a ni El-Buhari.

En-Nevevi u komentaru *Muslimovog Sabiba* kaže: „Ovo su dvije poznate predaje, a razilaze se koja ima prednost.“ El-Hatabi kaže: „Ispravan i odabran je nominativ (damma).“ El-Kadi je dao prednost fethi, tj. akuzativu.

Hafiz Ibn-Hilban prenosi hadis u svome *Sabibu*, 2/283 kategorički zastupajući predaju sa fethom na mimu (akuzativu), pa kaže: „U ovoj obavijesti je dokaz da je Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, šejtan prešao na islam, tako da mu je naređivao samo dobro, a to ne znači da je on od njega bio sačuvan, iako je nevjernik.“ Ovo je ispravno mišljenje kojem prednost daju dokazi. Tvrdnja komentatora da se ovakvim tumačenjem mijenja značenje rekavši: Šejtan ne može biti vjernik, zahtijeva predostrožnost.

Prvo: Termin koji se navodi u hadisu glasi: „Pratilac od džina“, a nije rekao od šejtana.

Drugo: Ima džinna vjernika i nevjernika. Šejtani su nevjernici iz reda džinna, a onaj koji od njih vjeruje ne naziva se šejtanom.

„koji znaju ono što radite.“ (El-Infitar, 12.)

Tome svjedoče i Poslanikove riječi: „Allah, azze ve dželle, kaže: 'Kada Moj rob naumi učiniti loše, nemojte mu ga zapisivati, ako ga učini zapišite mu ga kao jedno loše djelo. A kada Moj rob namjerava učiniti dobro, a ne učini ga zapišite ga kao jedno dobro djelo, a ako ga učini, zapišite ga kao deset dobrih djela.'"²¹⁴

Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „Meleki su rekli: 'To je rob koji želi da učini loše djelo, a On ga najbolje gleda i kaže: Prati ga. Ako ga počini, upišite mu jedno loše djelo, a ako ga ostavi, zapišite mu jedno dobro djelo. Ostavio ga je samo radi Mene.'"²¹⁵ Navodi se u oba Sahiha, a termini su Muslimovi.

Vjerovanje u Meleka smrti

Autor kaže: „Vjerujemo u meleka smrti koji je zadužen da uzima duše živih bića.“

Uzvišeni kaže:

﴿قُلْ يَتَوَفَّنَا مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ﴾

„Reci: 'Melek smrti, koji vam je za to određen, duše će vam uzeti, a poslije ćete se Gospodaru svome vratiti.'“ (Es-Sedžde, 11.)

Ovaj ajet nije u kontradiktornosti s riječima Uzvišenog:

﴿حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ﴾

„...a kad nekom od vas smrt dođe, izaslanici Naši mu, bez oklijevanja, dušu uzmu.“ (El-En'am, 61.)

²¹⁴ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 7501; Muslim, 128; od Ebu-Hurejre.

²¹⁵ Muttefekun alejhi, od Ebu-Hurejre.

﴿اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَازِلِهَا فِيمֻضِّدُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا
الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأَخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ...﴾

„Allah uzima duše u času njihove smrti, a i onih koji spavaju, pa zadržava one kojima je odredio da umru, a ostavlja one druge do roka određenog.“ (Ez-Zumer, 42.), jer melek smrti preuzima izvlačenje duše iz tijela. Zatim je od njega uzimaju meleki milosti, ili meleki kazne. Sve se to dešava Allahovim odobrenjem, presudom i određenjem, odredbom i naredbom. Zato je ispravno pripisati smrt svima prema njihovom djelu.

Suština duše i nefsa

Postoji razilaženje o suštini duše: Da li je ona jedan od dijelova tijela, ili jedna od tjelesnih pojava, ili zasebno tijelo pohranjeno u tijelu, ili je to zasebna tvar? Da li je nefs duša, ili nešto drugo? Da li je duša koja navodi na zlo, koja sama sebe kori i koja je smirena - jedna duša, ili tri duše? Da li duša umire ili se smrt samo odnosi na tijelo? Za ovo pitanje je potreban čitav jedan tom. Međutim, naznake o ovoj tematici ću nešto sažetije spomenuti, inšallahu te'ala.

Duša je stvorena

Rečeno je: „Duša je od praiskona“, a svi poslanici su saglasni da je nastala, stvorena, načinjena, podređena i njome se upravlja. Ovo je nužno poznato iz njihove vjere. Također, svijet je stvoren. Ovo uvjerenje su imali ashabi i tabiini sve dok nisu ustali oni skučenog shvatanja u pogledu Kur'ana i Sunneta, tvrdeći da je duša oduvijek i praiskonska s dokazom da je ona od Allaha, a što je od Allaha nije stvoreno, a i Allah ju je Sebi pripisao u riječima

﴿قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي﴾

„Reci: 'Duša je nešto što - samo Gospodar moj zna...'“
(El-Isra', 85.)

﴿وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي﴾

„...i u njega udahnem dušu (od Moga ruha)...“ (El-Hidžr, 29.)

Isto kao što je Sebi pripisao znanje, moć, sluh, vid, ruku. Drugi su ostali neopredijeljeni. Sljedbenici Sunneta i džema'ata se slažu da je duša stvorena. Od onih koji su prenijeli konsenzus o tome su Muhammed b. Nasr el-Mervezi, Ibn-Kutejbe i drugi. Od dokaza da je duša stvorena su i riječi Uzvišenog:

﴿اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾

„Allah je Stvoritelj svega...“ (Er-R'ad, 16.)

﴿اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾

„Allah je Stvoritelj svega...“ (Ez-Zumer, 62.)

Ovaj ajet je generalan i u njemu ni na jedan način nema specifičnog određenja. U to ne spadaju Allahova Uzvišena svojstva, jer potpadaju pod naziv Njegovog imena. Uzvišeni Allah je Bog opisan svojstvima savršenstva. Njegovo znanje, moć, život, sluh, vid i sva ostala svojstva spadaju u naziv Njegovog imena, a On je Uzvišeni Svojim Bićem i svojstvima Stvoritelj, a sve što je mimo Njega je stvoreno. Kategorički je poznato da duša nije Allah, niti jedno od Njegovih svojstava, već jedno od Njegovih stvorenja. Od dokaza su i riječi Uzvišenog:

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا﴾

„Zar ne dođe čovjeku jedan dio vremena u kojem nije bio spomena vrijedan.“ (Ed-Dehr, 1.)

Uzvišeni kaže Zekerijau:

﴿وَقَدْ خَلَقْتَنِي مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُنْ شَيْئًا﴾

„...i tebe sam ranije stvorio, a nisi ništa bio.“ (Merjem, 9.)

Insan je naziv za dušu i tijelo. Obraćanje je upućeno Zekerijau, tj. njegovoj duši i tijelu. Duša ima epitete smrti, usmrćivanja, zadržavanje i puštanja. Ovo je svojstvo nastalog stvorenja. To što argumentiraju riječima:

﴿مِنْ أَمْرِ رَبِّي﴾

„...samo Gospodar moj zna...“ (El-Isra', 85.) ne znači da se ovdje pod *emrom* misli na potražnju (naredbu), već se misli na naređeno. Nekada se infinitiv spominje, a pod njime se misli na ime objekta. Ovo je uveliko poznato.

Dvojako pripisivanje duše Allahu, subhanehu ve te'ala

Što se tiče njihove argumentacije pripisivanja duše Njemu:

﴿مِنْ رُوحِي﴾

„...i u njega udahnem dušu (od Moga ruha)...“ (El-Hidžr, 29.) mora se znati da ono što se pripisuje Allahu je dvovrsno:

(*Prvo:*) Svojstva koja ne opstoje sama po sebi, kao što su znanje, moć, govor, sluh i vid. Ovo je pripisivanje svojstava onome ko je njima odlikovan. Njegovo znanje, govor, moć, život su Njegova svojstva, a isto se odnosi na Njegovo lice i ruku.

Drugo: Pripisivanje zasebnih stvari Njemu koje su odvojene od Njega, kao što su kuća, deva, rob, poslanik, duša. Ovo je pripisivanje stvorenja Stvoritelju. Ovakvo pripisivanje nalaže posebno odlikovanje i počast kojima se onaj koji je pripisan odlikuje nad drugima.

Kakvoća duše

Oko duše postoji razilaženje: da li je stvorena prije tijela ili poslije? Prilikom spomena davanja zavjeta data je naznaka o tome.

Oko kakvoće duše postoji razilaženje. Neki su rekli: Ona je tijelo, a neki da je pojava. Neki su rekli: Ne znamo šta je duša, materija ili pojava. Rečeno je: Duša nije ništa drugo više od ujednačenosti četiri prirode. Rečeno je: Duša je čista krv iz pomućenosti i ustajalosti. Neki su rekli: To je instinktivna toplota, a ona je život. Rečeno je: To je jednostavna materija rasprostranjena u čitavom svijetu živih bića, iz pravca djela i određivanja. Ona je prema rasprostranjenosti u svijetu nedjeljiva na bit i građu. U svakom živom biću na ovome svijetu je u jednome značenju i nikako drugačije. Rečeno je: Nefs je dah koji ulazi i izlazi pri disanju.

Ima i drugih mišljenja o tome. Ljudi imaju, također, različita mišljenja o nazivu insan, tj. da li se odnosi samo na dušu, ili samo na tijelo, na njih zajedno, ili na svakog od njih. Ova četiri mišljenja su poznata, također, u govoru, tj. da li je govor termin, značenje, oboje, ili se odnosi pojedinačno na svakog od njih.²¹⁶ Razilaženje među njima se ogleda u onome ko govori i njegovom govoru. Istina je da je insan naziv za njih oboje, a nekada se naziva njime jedan od njih u svezi s drugim, a isto se odnosi na govor.

Dokazi iz Kur'ana, Sunneta, konsenzusa ashaba i razuma govore da je nefis (duša) tijelo suprotno biti ovog osjetilnog tijela. Duša je svjetlosno tijelo iz visokih sfera. Lahka je, živa i pokretna. Prolazi kroz tjelesne organe, kao što voda prolazi kroz žile, a i ulje kroz maslinu, te vatra kroz ugalj. Dok su ovi tjelesni organi ispravni za prihvatanje tragova emanacije od strane ovog prefinjenog tijela, onda to tijelo teče po ovim organima i daje im te tragove, kao što su osjećaj i pokreti htijenja. Kada se ovi organi pokvare povodom nadvladavanja čvrstih mješavina i ne primaju više te tragove, duša napusti tijelo i odvoji se ka svijetu duša. Dokaz za to su riječi Uzvišenog:

²¹⁶ Pogledaj poglavlja koja govore o duši na 216. strani, tom IV *Zbirki fetvi*.

﴿اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا﴾

„Allah uzima duše u času njihove smrti...” (Fz-Zumer, 42.)

U ajetu je obavijest o usmrćivanju, zadržavanju i puštanju duše. Uzvišeni kaže:

﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرَجُوا أَنْفُسَهُمْ﴾

„A da ti je vidjeti nevjernike u smrtnim mukama, kada meleki budu ispružili ruke svoje prema njima: 'Spasite se ako možete!'” (El-En'am, 93.)

Meleki pružaju svoje ruke da bi je dohvatili, a opisana je izvođenjem i izlaskom. Ovo je obavijest o njenoj patnji toga dana, te obavijest o njenom dolasku Gospodaru. Uzvišeni kaže:

﴿وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ﴾

„On vas noću uspavljuje - a zna i šta ste preko dana griješili - zatim vas budi...” (El-En'am, 60.)

Ajet obavještava o usmrćivanju noću i proživljenju duša u tijelima danju, te njihovom preuzimanju od strane meleka prilikom smrti. Uzvišeni kaže:

﴿يَأْتِيهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿١٧﴾ أَرْجَعِي إِلَىٰ رَبِّكَ رَاضِيَةً مُّرْضِيَةً ﴿١٨﴾ فَأَدْخُلِي فِي عِبْدِي ﴿١٩﴾ وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿٢٠﴾﴾

„A ti, o dušo smirena, vrati se Gospodaru svome zadovoljna, a i On tobom zadovoljan, pa uđi među robove Moje i uđi u Džennet Moj!” (El-Fedžr, 27-30.)

U ajetu je opis duše povratkom, ulaskom i zadovoljstvom. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „Kada se duša uzme, slijedi je

pogled."²¹⁷ U ovom hadisu je opis duše uzimanjem i da je pogled prati.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u Bilalovom hadisu kaže: „Uzeo je vaše duše, a onda vam ih povratio.”²¹⁸

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Vjernikova duša je ptica koja stoji na džennetskom drveću.*”²¹⁹

Prilikom govora o patnjama u kaburu bit će navedeni mnogi dokazi o obraćanju Meleka smrti duši, te da ona izlazi cureći kao što voda curi iz posude i da se uspinje i miriše (kod vjernika) kao najbolji miris, a kod nevjernika kao najružniji miris i drugi opisi. Oko toga se ispravni sljedbenici slažu, a i razum na to ukazuje. Oni koji se suprotstavljaju imaju samo lažna nagađanja i neispravne sumnje s kojima se ne može oponirati onome na što ukazuju tekstovi Objave i razumski dokazi.

Ljudi se razilaze u pitanju naziva nefsa i ruha, tj. da li su oni različiti, ili se odnose na jedan pojam. Preciznim razmatranjem se dolazi do činjenice da se nefsom naziva više stvari, a i, također, ruhom (duša). Nekada je ono na što ukazuju isto, a nekada se razlikuje. Duša se naziva nefsom. Međutim, u većini slučajeva se naziva nefsom kada je vezana za tijelo, a ako se uzima zasebno onda se u većini slučajeva naziva ruhom. Nefsom se naziva i krv. U hadisu stoji: „*Ono što nema tekuće krvi vodu ne može zaprljati ako u njoj umre.*”²²⁰ Nefsom se naziva i urok, pa se kaže: Čovjeka je zadesio nef, tj. urok. Nef, označava i biće (bit).

﴿فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ﴾

„...vi ukućane njene pozdravite pozdravom...” (En-Nur, 61.)

²¹⁷ Muslim, 920; od Ummu-Seleme. *Ahkamul-dženaiz*, str. 25.

²¹⁸ Sahih, prenosi ga El-Buhari, 595; hadis od Ebu-Katade, a nije hadis od Bilala kao što govori vanjšina autorovog navoda. Također, prenose ga Ahmed i drugi. *Sabihu Ebi-Davud*, 465.

²¹⁹ Nesai, 4/108; Ibn-Madže, 4271; *F.s-Sahiba*, 995.

²²⁰ Ovoj predaji ne znam utemeljenje, već je govor islamskih pravnika.

﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ﴾

„i sami sebe ne ubijajte!“ (En-Nisa', 29.) i sl.

Ruhom se ne naziva tijelo ni kada je samo, zasebno, a ni kada je sa nefsom. Ruhom se naziva Kur'an, a i Džebartil:

﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا﴾

„Na takav način Mi i tebi objavljujemo ono što ti se objavljuje (ruh-Kur'an).“ (Eš-Šura, 52.)

﴿نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ﴾

„donosi ga povjerljivi Džibril (Ruh).“ (Eš-Šuara, 193.)

Ruhom se naziva i zrak koji kruži po čovjekovom tijelu. Ono čime Allah pomaže Svoje evlije je drugi ruh, kao što Uzvišeni kaže:

﴿أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ﴾

„Njima je On u srca njihova vjerovanje usadio i svjetlom Svojim ih osnažio (ruhom)...“ (El-Mudžadele, 22.)

Također se odnosi na snage koje se nalaze u tijelu, a one se nazivaju i crvahima (množina riječi *ruh*). Kaže se: Duh koji vidi, sluša, miriše. ²²¹

Ruhom se naziva i nešto specifičnije od svega navedenog, a to je snaga spoznaje Allaha, povrata Njemu, ljubavi prema Njemu i nastanak interesa za potražnjom i htijenjem. Odnos ovog ruha prema duši (pravom ruhu) je kao odnos duše prema tijelu. Znanje je ruh. Dobročinstvo je ruh, kao i ljubav, pouzdanje, istinoljubivost. Ljudi se razlikuju u ovome ruhu. Ima ljudi koje ovi ruhoi nadvladaju, pa postanu ruhanijjuni. Ima ih koji ih u potpunosti, ili većinom izgube, pa postanu prizemljeni i animalni. Kod mnogih ljudi se u govoru često spominje da čovjek ima tri nefsa: Smireni, onaj koji sam

²²¹ Afifi kaže: „Pogledaj *Der'u et-te'arudi el-akli ven-nakli*, od Ibn-Tejmijje, 2/177.“

sebe kori i koji navodi na zlo. Rekli su: Neke nadvlada jedan nefs, a neke drugi, kao što Uzvišeni kaže:

﴿يَتَأْتِيهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ﴾

„*A ti, o dušo smirena!*“ (El-Fedžr, 27.)

﴿وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ﴾

„*i kunem se dušom koja sebe kori.*“ (El-Kijame, 2.)

﴿إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ﴾

„*ta duša je sklona zlu...*“ (Jusuf, 53.)

Nefs je jedan s više svojstava

Preciznijim razmatranjem dolazi se do činjenice da je to jedan nefs koji ima više svojstava. On navodi na zlo, pa ako se kod njega pojavi vjerovanje, onda sam sebe kori. Počini grijeh, a potom kori svoga vlasnika. Kori između djela i njegovog ostavljanja. Kada iman ojača postane smiren. Zato je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Koga raduje njegovo dobro, a žalosti (brine) njegovo loše djelo, on je vjernik.*“²²² Isto tako Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „*Dok bludnik čini blud, nije vjernik...*“²²³

Umire li duša?

Ljudi se razilaze da li duša umire ili ne? Jedna grupacija je rekla: umire, jer je ona nefs, a svaki nefs će smrt okusiti. Uzvišeni kaže:

²²² Tirmizi, 2165; *Es-Sabiha*, 550.

²²³ Muttefekun alejhi, prethodno je spomenut.

﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾

„Sve što je na njoj (Zemlji) prolazno je, a ostaje Lice tvoga Gospodara, Veličanstveno i Plemenito.“ (Er-Rahman, 26-27.)

﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾

„Sve će, osim Njegovog lica propasti!“ (El-Kasas, 88.)

Rekli su: Ako meleki umiru, preče je da umiru i ljudske duše.

Drugi su rekli: Duše ne umiru, one su stvorene za vječnost, već tijela umiru. Rekli su: Na to ukazuju hadisi o blagodatima i patnjama u kojima će biti duša poslije napuštanja tijela, sve dok ih Allah u njih ne povraća.

Ispravno je reći: Smrt duša je njihovo napuštanje i izlazak iz tijela. Ako se pod smrću podrazumijeva ova odredba, onda je to njihovo kušanje smrti. A ako se misli da će nestati u cijelosti, onda u ovom smislu neće umrijeti. Zapravo, one će ostati poslije njihovog stvaranja u blagodatima ili patnji, kao što će o tome biti kasnije govora, inšallahu te'ala. Uzvišeni je obavijestio da stanovnici Dženneta:

﴿لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ﴾

„u njima, poslije one prve smrti, smrt više neće okusiti...“ (Ed-Duhan, 56.)

Ta smrt je napuštanje tijela od strane duše. Pod riječima stanovnika Vatre:

﴿رَبَّنَا أَمْثَلْنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ﴾

„Gospodaru naš“ - reći će oni – „dva puta si nas usmrtio i dva puta si nas oživio...“ (El-Mu'min, 11.)

﴿كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ﴾

„Kako ne vjerujete u Allaha, vi koji ste bili mrtvi pa vas je On oživio, zatim će vas usmrtiti, zatim ponovo oživiti...“ (El-Bekare,

28.)²²⁴ misli se da su bili mrtvi dok su bili sjeme u kičmama njihovih očeva i maternicama njihovih majki. Potom ih je poslije oživio, a zatim usmrtio, a onda će ih ponovo oživjeti na Dan proživljenja. Njihove duše tada neće biti usmrćivane prije Sudnjeg dana, u protivnom bi bile tri smrti. Smrt duša prilikom puhanja u rog ne nalaže njihovu pravu smrt. Ljudi će izgubiti svijest na Sudnjem danu kada dođe Allah radi konačne presude. Zemlja će biti osvijetljena Njegovim svjetlom, ali to ne znači smrt. O tome će biti spomena kasnije, inšallahu te'ala. Također, kada je Musa pao une-sviješten, to nije bila smrt, a to ukazuje da će puhanje radi smrti, a Allah najbolje zna, biti smrt za svako stvorenje koje prije nije okusilo smrt. Onaj koji je okusio smrt, ili mu nije propisana smrt, kao što su džennetske hurije i mladići i drugi, ajet ne ukazuje da će umrijeti drugi put, a Allah najbolje zna.

Vjerovanje u kabursku patnju i kabursko uživanje

Autor kaže: „Vjerujemo u kabursku patnju za one koji je zaslužuju, ispitivanja Munkira i Nekira u kaburu o Gospodaru, vjeri i vjerovjesniku, prema obavijestima koje su došle od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i ashaba, radijallahu anhum. Kabur je jedna od džennetskih bašči, ili jedna od džehennemskih provalija.“

Uzvišeni kaže:

﴿وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ ﴿١٥﴾ النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿١٦﴾﴾

²²⁴ Pogledaj 264. stranu iz knjige *Er-Ruh*.

„...a Faraonove pristalice zla patnja zadesi. Vatra kojoj će izloženi jutrom i večerom biti, a kada nastupi čas: Uvedite Faraonove ljude u patnju najtežu!“ (Gafir, 45-46.)

﴿ فَذَرَهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿ وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَلِكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ ﴿

„Zato ih pusti dok se ne suoče s Danom u kome će pomrijeti, Danom kada im spletke njihove nimalo neće koristiti i kada im niko neće pomoći. A za sve nasilnike i druga će kazna prije one biti, ali većina njih ne zna.“ (Et-Tur, 45-47.)

Moguće je da se pod ovim misli na njihovo kažnjavanje ubistvom i drugim na dunjaluku, ili da se misli na njihovu patnju u Berzehu, što je daleko izrazitije. Mnogi od njih su umrli, a nisu kažnjeni na dunjaluku. Ili se pod ovim misli još nešto općenitije.

Od El-Beraa b. Aziba, radijallahu anhu, se prenosi da je rekao: „Bili smo na dženzu u Beki'a el-Garkadu, pa nam je došao Vjerovjesnik, sallallahu alehi ve sellem, i sjeo, a mi smo sjeli oko njega. Kao da su na našim glavama bile ptice. Mezar se iskopavao. Rekao je: 'Utječem se Allahu od patnje u kaburu. Utječem se Allahu od patnje u kaburu. Utječem se Allahu od patnje u kaburu.' Zatim je rekao: 'Kada vjernik bude nadomak ahireta i prestanka dunjaluka, siđu mu meleki, a njihova lica su poput sunca. Sa sobom imaju džennetske ćefine, kao i džennetski hanut (balzam) i sjednu nadomak njegova vida. Zatim dode Melek smrti, sjedne pored njegove glave i kaže: Izadi, o ti dobra dušo, ka oprost i zadovoljstvu svoga Gospodara. Ona izade cureći iz njegovog tijela kao kap iz mješine vode, pa je uzme, a kada je uzme, ne ostavlja je ni koliko je treptaj oka. Kada je uzmu, stave je u te omotače i hanut. Iz nje izlazi najljepši miris mošusa koji se može naći na Zemlji. Zatim se sa njom počnu dizati. Ne prođu ni pored jedne skupine meleka a da ne upitaju: Kakva je ovo lijepa duša!? Pa kažu: Sin tog i tog. Spominjući najljepše ime kojim su ga nazivali na dunjaluku. Kada dodu do neba, zatraže da im se otvori, pa mu se otvori. Na svakom nebu ga ispraćaju do sljedećeg neba sve dok se ne dođe do neba iznad kojeg je Allah, pa Allah, azzu ve dželle, kaže: 'Upišite knjigu Moga roba u Ilijunima, a zatim ga vratite na zemlju. Ja sam ih iz nje stvorio, u nju ću ih

vratiti i iz nje ću ih izvesti drugi put.' Potom se njegova duša vrati u tijelo, pa mu dođu dva meleka i postave ga da sjedne i pitaju ga: Ko ti je Gospodar?- pa odgovori: Moj gospodar je Allah. Kažu mu: Koja ti je vjera? On odgovori: Moja vjera je islam. Kažu mu: Ko je ovaj čovjek koji vam je poslan? On odgovori: Allahov Poslanik, sallallahu alejbi ve sellem. Upitaju ga: Šta znaš? - pa odgovori: Čitao sam Allahovu Knjigu, vjerovao u nju i potvrđivao. Poživac sa nebesa poviče: Moj rob je istinu rekao. Napravite mu ugođaj u Džennetu i otvorite mu vrata ka Džennetu. Zatim mu dođe džennetski povjetarac i miris, a kabur mu se proširi koliko njegov pogled seže. Dođe mu čovjek lijepog lica, lijepe odjeće i mirisa i kaže mu: Raduj se onome što ti zadovoljstvo pričinjava. Ovo je dan koji ti je obećan. On upita: A ko si ti? Tvoje lice je lice onoga koji dolazi s dobrom. On odgovori: Ja sam tvoje dobro djelo. On kaže: Gospodaru, daj da nastupi Sudnji dan da se vratim svojoj porodici i imetku.“

Kada nevjernik bude na izmaku dunjaluka i nadomak ahireta, sa neba mu siđu meleki crnih lica. Sa sobom imaju tkaninu od kostrijeti, pa sjednu na udaljenosti od njega koliko pogled seže. Zatim dođe Melek smrti i sjedne kod njegove glave i kaže: 'Prjlava dušo, izaći ka Allahovom preziru i srdžbi.' Ona se razide po tijelu, pa je on čupa kao što se trn čupa iz mokre vune. Potom je uzme, a kada je uzme ne ispušta je ni koliko je treptaj oka, sve dok je ne stavi u tkaninu od kostrijeti, a iz nje izlazi najružniji miris koji se može nati na Zemlji. Sa njom se penju, a ne prođu ni pored jedne skupine meleka, a da ne upitaju: 'Kakva je ovo prjlava duša?'"²²⁵ - pa kažu: 'Sin tog i tog.' – spominjući ga po najružnijem imenu kojim su ga nazivali na dunjaluku, sve dok se ne dovede do dunjalučkog neba, pa se zatraži da se otvori, ali mu se ne otvori. Potom je Allahov Poslanik, sallallahu alejbi ve sellem, proučio:

﴿ لَا تَفْتَحُ هُمْ أَبْوَابَ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلْبِغَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْحَيَّاطِ ﴾

„...kapije nebeske neće se otvoriti, i prije će deva kroz iglene uši proći nego što će oni u Džennet ući.“ (El-E'araf, 40.)

Potom Allah, azze ve dželle, kaže: 'Upišite njegovu knjigu u Sidždžinu i vratite je na najnižu zemlju.' Njegova duša biva bačena, a potom je proučio:

²²⁵ Afifi kaže: „Pogledaj četvrto pitanje iz govora Ibn el-Kajjima o smrti duše.“

﴿وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ

سَحِيقٍ﴾

„A onaj ko bude smatrao da ima Allahu ravan - bit će kao onaj koji je s neba pao i koga su ptice razgrabile, ili kao onaj kojeg je vjetar u daleki predio odnio.“ (El-Hadždž, 31.).

Potom biva vraćena u njegovo tijelo. Dodu mu dva meleka i postave ga da sjedi. Upitaju ga: 'Ko je tvoj Gospodar?' On odgovori: 'Ah, ah, ne znam.' Upitaju ga: 'Ko je ovaj čovjek koji vam je poslan?', pa kaže: 'Ah, ah, ne znam.' Tada pozivač sa nebesa poviče: 'Slagao je! Rasprostrite mu vatru i otvorite mu vrata ka Vatri', pa mu dođe džehennemska vrućina i žestoki žadab Džehennema. Kabur mu se stijesni tako da rebra jedna kroz druga prođu. Potom mu dođe čovjek ružnog lica, ružne odjeće, smrdljivog mirisa, pa mu kaže: 'Nadaj se onome što će te ražalostiti. Ovo ti je dan koji ti je obećan.' On upita: 'Ko si ti? Tvoje lice je lice onoga koji dolazi sa zlom.' On kaže: 'Ja sam tvoje loše djelo.' Zatim rekne: 'Gospodaru, ne daj da nastupi Sudnji dan.'²²⁶ Prenose ga imam Ahmed i Ebu-Davud. Početak prenose En-Nesai i Ibn-Madždže, a prenose ga još el-Hakim i Ebu-Avane el-Isfarini u svojim *Sahihima*, te Ibn-Hibban.

Svi sljedbenici Sunneta, učenjaci hadisa, smatraju da je obavezno vjerovati u ovaj hadis. Ova predaja ima druge koje joj svjedoče iz *Sahiha*. El-Buhari, Allah mu se smilovao, prenosi od Se'ida, a on od Katade, a on od Enesa da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Kada se čovjek stavi u svoj kabur i njegovi prijatelji odu, on čuje odjeke njihove obuće. Tada mu dodu dva meleka, postave ga da sjedne i kažu mu: 'Šta si govorio o ovome čovjeku, Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem?' Vjernik će reći: 'Svjedočim da je Allahov rob i Njegov poslanik.' Reći će mu se: 'Pogledaj svoje mjesto u Vatri. Allah ti ga je zamijenio mjestom u Džennetu', pa će ih oba vidjeti.”²²⁷

Katade kaže: „Preneseno nam je da će mu se njegov kabur proširiti”, a potom je spomenuo hadis.

²²⁶ Sahih, pogledaj *Ahkamul-dženaiz*, str. 156-159.

²²⁷ El-Buhari, 1338; Muslim, 2870; *Es-Sahih*, 1344.

U oba *Sabiha* od Ibn-Abbasa, radijallahu anhu, se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, prošao pored dva kabura i rekao: „*Oni se kažnjavaju, a ne kažnjavaju se radi nečega velikog. Prvi se nije čistio od mokraće, a drugi je prenosio tuđe riječi.*” Zatražio je sirovu palminu granu i onda je prepolovio na dva dijela i rekao: „*Možda će im olakšati (kabursku patnju) dok se ne osuši.*”²²⁸

U *Sabihu* Ebu-Hatima od Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Kada jedan od vas bude ukopan, ili čovjek, dođu mu dva crnoplava meleka. Za jednog se kaže da je Munkir, a za drugog da je Nekir.*”²²⁹ Potom je spomenuo hadis do kraja.

Prenose se neosporne predaje od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, o potvrdi patnje i blagodati u kaburu za one koji to zasluže, te predaje o ispitivanju meleka. Zato je dužnost vjerovati u potvrdu toga. Nećemo govoriti o kakvoći, jer razum nema spoznaje o kakvoći toga, i jer nije imao susreta sa tim na ovome svijetu. Šerijat ne dolazi sa onim što razumi smatraju nemogućim. Međutim, može doći sa onim čime razumi ostanu zbunjeni. Povratak duše u tijelo nije na poznati način na dunjaluku. Zapravo, duša će biti povraćena onako kako to nije bilo uobičajeno na dunjaluku.

Vežanost duše za tijelo

Duša ima pet vrsta vežanosti za tijelo i različite propise.

Prvo: Vežanost u utrobi majke kao nerođeno dijete.

Drugo: Vežanost za tijelo poslije izlaska na zemlju.

²²⁸ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 216; Muslim, 292; *Sabihu Ebi-Davud*, 15.

²²⁹ Hasen, prenosi ga Et-Tirmizi, 1/119. Kaže: „Hadis je hasen-garib.” Kažem: Lanac prenosilaca je hasen, a u predaji je replika savremeniciima koji negiraju naziv za dva meleka Munkir i Nekir. Navodi se u *Es-Sabiha*, 1391.

Treće: Vezanost za tijelo u stanju sna. Tada je iz jednog aspekta vezana za tijelo, a iz drugog je odvojena od njega.

Četvrto: Vezanost za tijelo u Berzahu, iako je napustila tijelo i odvojena od njega, nije ga napustila u cijelosti, tako da se na tijelo nikako ne osvrće. Navodi se da se duša vraća u tijelo prilikom nazivanja selama. Navodi se, također, da čovjek čuje odjeke obuće kada ljudi odlaze sa kabura. Ovaj povrat je poseban i ne nalaže život tijela prije Sudnjeg dana.

Peto: Vezanost za tijelo na dan proživljenja tijela. To je najpotpunija vrsta vezanosti duše za tijelo, a nije slično prethodnim vrstama vezanosti, jer ova vrsta vezanosti podrazumijeva da tijelo više neće prihvatati smrt, san, ili neispravnost. San je brat smrti. Razmisli o ovome, pa ćeš tako od sebe odagnati mnoge problematičnosti.

Pitanje u kaburu je za tijelo i dušu

Ispitivanje u kaburu neće biti samo za dušu, kao što su rekli Ibn-Hazm i drugi. Još neispravnije je mišljenje onih koji kažu: Ispitivanje se odnosi samo na tijelo bez duše. Vjerodostojni hadisi pobijaju oba mišljenja. Pa tako, patnja u kaburu će biti zajedno i za dušu i za tijelo, prema saglasnosti sljedbenika Sunneta i džema'ata. Duša će osjećati blagodati, a i patnje, zasebno ili spojeno sa tijelom.

Znaj da je patnja u kaburu je patnja u berzehu. Svako ko umre, a zaslužuje patnju sustići će ga dio kaburske kazne, bio ukopan ili ne, pojele ga divlje životinje, ili bio spaljen sve dok ne postane pepeo i bude rasut u zrak, ili bio razapet, ili se utopio u moru. Duši i tijelu takvoga će doći patnja kao što stiže i one koji su ukopani. Isto se odnosi na navode o postavljanju da sjedi, prožimanju rebara i sl. Dužnost je shvatiti ono što Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, želi izreći, bez pretjerivanja i nemara. Zato se njegov govor neće tumačiti onako kako to tumačenje ne trpi. Neće se umanjivati ono što želi izreći od upute i pojašnjenja. Koliko se samo zapostavlja-

njem toga i zastranjivanjem desilo zablude i skretanja sa ispravnosti, a to zna samo Allah. Pogrešno shvatanje navoda koji dolaze od Allaha i Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, je temelj svake novotarije i zablude koja se pojavila u islamu. To je temelj svake greške u primarnim i sekundarnim pitanjima vjere, a naročito ako se tome pridoda loša namjera.

Tri su svijeta i svaki ima svoje propise

Može se zaključiti da postoje tri svijeta: dunjaluk, Berzah i svijet konačnog nastanjivanja. Uzvišeni Allah je za svaki svijet načinio posebna pravila. Čovjeka je sastavio od duše i tijela. Dunjalučke propise je vezao za tijelo, a duše su prateće. Propise Berzeha je vezao za duše, a tijela su prateća. Kada dođe Dan na kome će tijela biti proživljena i kada će ljudi ustati iz svojih kaburova, propisi, blagodati i kazne će se odnositi zajedno i na duše i na tijela. Ako uistinu porazmisliš o ovome značenju, očitovat će ti se dato što kabur može biti jedan od džennetskih vrtova, ili jedna od džehennemskih provalija, očitovat će ti se da je pitanje kabura u potpunosti podudarno sa razumom i da je istina u koju nema nimalo sumnje. Time se odlikuju vjernici u nevidljivi svijet od drugih. Obavezno je znati da vatra i blagodat koje se nalaze u kaburu nisu poput dunjalučke vatre i blagodati. Uzvišeni Allah nad kaburom zagrijava zemlju i kamenje koje je ispod i iznad tako da bude više užaren od dunjalučke žari. Kada bi je stanovnici dunjaluka dodirnuli, ne bi je osjetili. Još je čudnije od toga da se dva čovjeka ukopaju jedan pored drugoga. Jedan je u vatrenoj provaliji, a drugi u jednoj od džennetskih bašči. Njegovom komšiji ne dopire ništa od užarenosti vatre, a ni drugom komšiji ništa od blagodati. Allahova moć je sveobuhvatnija i čudnija od toga. Međutim, duše su opijene nijekanjem onoga o čemu nemaju znanja. Allah nam je na ovome svijetu pokazao čudesa Svoje moći, što je daleko uticajnije od navedenog.

Kada Allah želi da to pokaže nekim Svojim robovima, On im to pokaže, a od drugih sakrije. Da je to Allah pokazao svim ljudima, nestalo bi mudrosti obavezivanja i vjerovanja u nevidljivi svijet i ljudi se ne bi međusobno ukopavali. U *Sabihu* se bilježi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Da se ne ukopavate, molio bih Allaha da vam dadne da čujete patnju u kaburu koju ja čujem.*”²³⁰ Kada je ova mudrost isključena u pogledu životinja, onda to one čuju i do njih dopire.

Pitanja Munkira i Nekira

U pogledu ispitivanja od strane Munkira i Nekira, tj. da li je to ispitivanje posebno za ovaj ummet, postoje tri mišljenja. Treće je neopredijeljenost. To je mišljenje jedne skupine, a od njih je Ebu-Omer b. Abdulberr koji kaže: „U hadisu Zejda b. Sabita od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, se prenosi da je rekao: *'Ovaj ummet biva iskušavan u svojim kaburovima.'*”²³¹ Neki prenose: „*Ovaj ummet se ispituje.*” - a prema ovome terminu moguće je da je to specifično samo za ovaj ummet. Međutim, o ovom pitanju se ne može izreći kategoričan stav, a jasno se očituje da to nije specifičnost samo ovog ummeta. Allah najbolje zna. Također, postoji razilaženje oko ispitivanja djece.

Kaburska patnja je dvojaka

Isto tako, da li je patnja u kaburu konstantna ili se prekida. Odgovor glasi da je patnja dvojaka. Neka je stalna, kao što Uzvišeni kaže:

²³⁰ Bilježi ga Muslim, 2867; od Ebu-Seida i Enesa, međutim, bez riječi „*ono što ja čujem*”.

²³¹ Muslim i Ahmed, prethodno je spomenut. Navodi se u *Es-Sahih*a, 159.

﴿ النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا ۖ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴾ (١٦)

„Vatra kojoj će izloženi jutrom i večerom biti, a kada nastupi čas: Uvedite Faraonove ljude u patnju najtežu!“ (Gafir, 46.)

Isto tako se navodi u hadisu El-Beraa b. Aziba u kazivanju o nevjerniku: „Potom mu se otvore vrata ka Vatri i gleda svoje mjesto u njoj sve dok ne nastupi Sudnji dan.“²³² Prenosi ga imam Ahmed u nekim svojim predajama.

Druga vrsta patnje traje jedan period, a zatim se prekida. To je kazna nekim grijšnicima čiji su grijesi bili lahki, pa će biti kažnjeni shodno njima, a zatim će im biti olakšano, kao što je bilo prethodno govora o deset povoda za brisanje grijeha.

Stanište duša poslije smrti

Postoji razilaženje o staništu duša u periodu između smrti do nastupanja Sudnjeg časa.

Rečeno je : Duše vjernika su u Džennetu, a duše nevjernika u Džehennemu.

Rečeno je: Duše vjernika su u predvorju Dženneta, pred džennetskim vratima. Dolaze im džennetski povjetarac, blagodat i opskrba.

Rečeno je: Duše su u njihovim kaburovima.

Malik kaže: „Do mene je došlo da je duša puštena i ide kamo želi.“

Jedna grupacija je rekla: „Duše vjernika su kod Allaha, azze ve dželle“, i ništa na to nisu dodali.

²³² Sahih, prethodno je naveden.

Rečeno je: Duše vjernika su na El-Džabiji kod Damaska, a duše nevjernika su u Berhutu, bunaru u Hadremevtu.

Ka'b²³³ kaže: „Duše vjernika su u Illijinu na sedmom nebu, a duše nevjernika i Sidždžinu u sedmoj zemlji, ispod Iblisovog obraza.”²³⁴

Rečeno je: Duše vjernika su na bunaru Zemzem, a nevjernika u bunaru Berhot.

Rečeno je: Duše vjernika su s desne stane Adema, a duše nevjernika s njegove lijeve strane.

Ibn-Hazm²³⁵ i drugi su rekli: „Stanište im je tamo gdje su bile prije stvaranja tijela.”

Ebu-Omer b. Abdulberr kaže: „Duše šhida su u Džennetu, a duše ostalih vjernika u njihovim kaburovima.”

Od Ibn-Šihaba se prenosi da je rekao: „Do mene je došlo da su duše šhida poput zelenih ptica, okačene za Arš. Polaze i odlaze do džennetskih vrtova. Svakoga dana dolaze pred Gospodara i pozdravljaju Ga.”

Jedna sekta je rekla: „Stanište im je čisto nepostojanje“. Ovo je mišljenje onih koji kažu: „Duša je samo jedna od pojava tijela, kao što su njegov život i poimanje.“ Njihovo mišljenje se suprotstavlja Kur'anu i Sunnetu.

Druga sekta je rekla: Staništa duša poslije smrti su druga tijela koja su u saglasnosti sa njihovim ponašanjem i opisima koja su stekli u toku svoga života (reinkarnacija). Svaka duša dolazi u tijelo bića koje je slično toj duši. Ovo je mišljenje onih koji zastupaju reinkarnaciju i koji negiraju Povratak. Ovo mišljenje je izvan okvira ko-

²³³ On je Ka'b b. Matej el-Himjeri el-Jemani. Bio je židov pa je primio islam nakon smrti Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Došao je u Medinu iz Jemena za vrijeme Omera, radijallahu anhu.

²³⁴ Afifi kaže: „Pogledaj 12. pitanje iz knjige *Ir-Rub*.”

²³⁵ On je veliki učenjak, Ebu-Muhammed Alija b. Ahmed b. Se'id b. Hazm el-Farisi el-Endelusi ez-Zahiri. Autor je mnogih djela, poput *Muhalla*, *Ihkam* i dr. Umro je 456. h.g.

je zastupaju svi pripadnici islama. Ova sažeta knjiga nema prostora za prezentovanje dokaza o ovim mišljenjima i komentare na njih.

Stepenovanje duša u Berzehu

Od ovih dokaza se može sažeti sljedeće: duše u Berzehu se uveliko razlikuju. Neke od njih su u najvišim stepenima Illijina i najvišem društvu ²³⁶, a to su duše vjerovjesnika, alejhimus-salatu ves-selam. Razlikuju se u svojim staništima.

Neke od duša su u unutrašnjosti zelenih ptica koje lete po Džennetu gdje žele. To su duše nekih šehida, a ne svih. Ima šehida čija će duša biti spriječena ući u Džennet, zbog duga, kao što se prenosi u *Musnedu* od Abdullaha b. Džahša da je neki čovjek došao Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, i rekao: „Allahov Poslanice, šta mi pripada ako budem ubijen na Allahovom putu?” Odgovorio je: „*Džennet*.” Kada se okrenuo da ide, rekao je: „*Osim duga. Džibril me je o njemu maloprije obavijestio.*”²³⁷

Neke duše bivaju zatočene pred vratima Dženneta, kao što se prenosi u hadisu u kome Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Vidio sam vašeg prijatelja zadržanog pred vratima Dženneta.*”²³⁸

Neke su zadržane u svojim kaburovima, neke su na zemlji, a neke duše su u pećima za bludnike i bludnice.

Neke duše plivaju u rijekama krvi i gutaju kamenje. Svemu ovome svjedoči Sunnet. Allah najbolje zna.

O životu koji je posebno određen za šehida i njime je odlikovan, Uzvišeni kaže:

²³⁶ Afifi kaže: „Pogledaj mišljenje učenjaka o staništu duša poslije smrti i poslije Sudnjega dana u 15. pitanju iz knjige *Er-Ruh* od Ibnul-Kajjima.”

²³⁷ Sahih, *Musned* Ahmeda, 47139. 350.

²³⁸ Sahih, Ahmed, 4/136; *Ahkamul-dženaiz*, 15.

﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ﴾

„Nikako ne smatraj mrtvima one koji su na Allahovom putu poginuli! Ne, oni su živi i opskrbljeni su kod Gospodara svoga!“
(Ali -Imran, 169.)

﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ﴾

„I ne kažite za one koji su na Allahovom putu poginuli: 'Mrtvi su!' Ne, oni su živi, ali vi to ne znate.“ (El-Bekare, 154.)

Uzvišeni Allah je njihove duše učinio u utrobama zelenih ptica. Tako u hadisu od Abdullaha b. Abbasa, radijallahu anhum, se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Kada su vaša braća poginula*“, tj. na Dan Uhuda, „*Allah je njihove duše načinio u utrobama zelenih ptica, koje prilaze džennetskim rijekama, jednu džennetske plodove i nalaze utočišta u svjetiljkama od zlata, nalazeći blada u sjeni Arša.*”²³⁹ Hadis prenose imam Ahmed i Ebu-Davud. Hadis sličan po značenju navedenom prenosi Ibn-Mes'ud, a bilježi ga Muslim. Kada su oni založili svoja tijela radi Allaha, azze ve dželle, pa su ih Njegovi neprijatelji uništili, u Berzehu im je dao tijela bolja od tih u kojima će biti do Sudnjega dana. Njihovo uživanje u blagodatima posredstvom tih tijela je potpunije od uživanja duša odvojeno. Zato će vjernikova duša biti u liku ptice, ili kao ptica, a duša šehida u utrobi ptice. Razmisli o terminima oba hadisa. U *El-Muwettau* se prenosi da je K'ab b. Malik pričao prenoseći od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: „*Vjernikova duša je ptica koja slijeće na džennetsko drveće sve dok je Allah ne povрати u tijelo na Dan proživljenja.*” Njegove riječi „*vjernikova duša*” podrazumijeva šehide i druge. Potom je posebno spomenuo šehida rekavši: „*Duša mu je u unutrašnjosti zelene ptice.*” Poznato je da kada je duša u unutrašnjosti ptice da se za nju potvrdi da je ptica, pa zato, s obzirom na ovu činjenicu, spada u općenito značenje drugoga hadisa. Njihov udio u

²³⁹ Sahih, prenosi ga i Hakim, 2/88; koji ga je ocjenio vjerodostojnim prema Muslimovim uslovima, a u tome se slaže Ez-Zehebi. Pogledaj *El-Miškah*, 3853.

blagodatima u Berzahu je potpuniji od udjela drugih mrtvih u svojim ležištima, iako mrtvi ima veći stepen od mnogih od njih. Oni će imati posebne blagodati, a u njima neće učestvovati oni koji su na manjem stepenu. Allah najbolje zna.

Allah je zabranio zemlji da jede (uništava) tijela vjerovjesnika. Tako se prenosi u *Sunenima*. Također, videno je i kod šehida da se nakon dužeg vremena od ukopa nisu promijenili. Moguće je da tako ostanu u zemlji do Dana okupljanja, a moguće je da će istruhnuti poslije dugog perioda. Čini se, a Allah najbolje zna, da što je stepen šehida potpuniji, a šehid bolji, njegovo tijelo duže ostaje.

Vjerovanje u proživljenje i nagradu

Autor kaže: „Vjerujemo u proživljenje, nagradu i kaznu za djela na Sudnjem danu, njihovo izlaganje i polaganje računa, čitanje knjiga (djela), nagradu i kaznu, Sirat-čupriju i Mizan (vagu).“

Kur'an i Sunnet ukazuju na vjerovanje u povratak, kao što na to ukazuju razum i ispravna prirodna urođena vjera(fitra). Uzvišeni Allah je u Svojoj Časnoj Knjizi obavijestio o povratku i o njemu naveo dokaz. Dao je repliku onima koji ga negiraju u većini kur'an-skih sura. Svi vjerovjesnici se slažu oko vjerovanja u Allaha. Priznanje Gospodara je općenito za sve ljude. To je pitanje prirodne urođene vjere. Svi potvrđuju postojanje Gospodara, osim inadžija, poput Faraona, za razliku od vjerovanja u Sudnji dan. Oni koji ga niječu su mnogobrojni. Pošto je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, pečat svih vjerovjesnika, poslan je, a između njega i Sudnjeg dana je kao između dva prsta (srednjeg prsta i kažiprsta), on će okupljati ljude i biti slijeđen. Zato je pojasnio detalje vezane za ahiret onako kako to nema ni u jednoj drugoj knjizi vjerovjesnika. Zato je jedna grupacija filozofa i njima sličnih tvrdila da o ponovnom proživljenju tijela nije govorio niko osim Muhammed, salla-

llahu alejhi ve sellem. To im je bio dokaz da navodi o povratku spadaju u domen mašte i priča za mase.

Kur'an je pojasnio povratak duše prilikom smrti, te povratak tijela na Kijametskom danu i to na više mjesta. Ovi niječu Kijamet, kao što niječu povratak tijela. Neki od njih kažu: „O ovome je obavijestio samo Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, putem maštanja (lažnog dočaravanja)“. Ovo je laž! Kijamet je poznat kod svih vjerovjesnika, od Adema preko Nuha, Ibrahima, Musaa, Isaa i drugih (poslanika), alejhimus-selam. Allah je obavijestio o Sudnjem danu još od vremena kada je Adem doveden na zemlju. Uzvišeni kaže:

﴿ قَالَ أَهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتْنِعٌ إِلَىٰ حِينٍ ۖ ﴾

„Izlazite!“ - reče On – „jedni drugima bit ćete neprijatelji! Na Zemlji ćete boraviti i do smrti ostati.“ (El-E'araf, 24.)

﴿ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ۖ ﴾

„Na njoj ćete živjeti, na njoj umirati i iz nje oživljeni biti - reče On.“ (El-E'araf, 25.)

Kada je prokleti Iblis rekao:

﴿ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ۚ ﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ۖ ﴿٢٠﴾ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ

الْمَعْلُومِ ﴿٢١﴾

„'Gospodaru moj!' - reče on - 'daj mi vremena do dana kada će oni oživljeni biti!' 'Dajem ti' - reče On - 'do dana već određenog.'“ (Sad, 79-81.)

Nuh, alejhis-selam, je rekao:

﴿ وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ۚ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ۚ ﴾

„Allah vas od zemlje poput bilja stvara, zatim vas u nju vraća i iz nje će vas sigurno izvesti.“ (Nuh, 17-18.)

Ibrahim, alejhis-selam, je rekao:

﴿وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ﴾ (٤٧)

„i Koji će mi, žudim za tim, pogreške moje na Sudnjem danu oprostiti!“ (Eš-Su'ara, 82.) i do kraja ovog kazivanja.

﴿رَبَّنَا آغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ﴾ (٥١)

„Gospodaru naš, oprosti meni, i roditeljima mojim i svim vjernicima - na Dan kad se bude polagao račun!“ (Ibrahim, 41.)

﴿رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُخَيِّمُ الْمَوْتَىٰ﴾

„Gospodaru moj, pokaži mi kako oživljuješ umrle.“ (El-Bekare, 260.)

Kada se Allah sašaptavao sa Musaom, alejhis-selam, rekao je:

﴿إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَىٰ﴾ (٥٠) **﴿فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَىٰ﴾** (٥١)

„Čas oživljenja će sigurno doći, od svakoga ga tajim, kad će svaki čovjek prema trudu svome nagrađen ili kažnjen biti. I neka te zato nikako ne odvraća od vjerovanja u njega onaj koji u njega ne vjeruje i koji slijedi strast svoju, pa da budeš izgubljen.“ (Ta-ha, 15-16.)

Čak je i vjernik iz Faraonove porodice vjerovao u povratak, jer je poznavao Musaa. Uzvišeni, govoreći o njemu, kaže:

﴿وَيَقُولُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ﴾ (٥٠) **﴿يَوْمَ تُؤْلَوْنَ مُدْبِرِينَ مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ﴾**
 ﴿وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾ (٥١)

„O narode moj, plašim se šta će biti s vama na Dan kada jedni druge budete dozivali, na Dan kada budete okrenutih leđa uzimali, kada vas od Allaha niko neće moći zaštititi. A onoga

koga Allah u zabludu stavi, tome nema uputitelja.“ (Gafir, 32-33.) do riječi:

﴿يَقَوْمِ إِنَّمَا هِذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَّعْ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ﴿٣٣﴾﴾

„O narode moj, život na ovom svijetu samo je uživanje, a drugi je svijet, zaista, Kuća vječna.“ (Gafir, 39.)

﴿أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٣٩﴾﴾

„Uvedite Faraonove ljude u patnju najtežu!” (Gafir, 46.)

Musa je rekao:

﴿وَأَكْتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُنَا إِلَيْكَ ﴿٤٠﴾﴾

„I dosudi nam dobro na ovom svijetu, i na onom svijetu - mi se, uistinu, vraćamo Tebi!” (El-E'araf, 156.)

Allah je, u kazivanju o kravi, obavijestio:

﴿فَقُلْنَا أَضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُخَيِّ اللَّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ ءَايَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٤١﴾﴾

„Pa smo mi rekli: 'Udarite ga jednim njezinim dijelom!' I eto, tako Allah mrtve vraća u život i pruža vam dokaze Svoje, da biste shvatili.“ (El-Bekare, 73.)

Allah je obavijestio da je poslao poslanike kao donosiocce radosnih vijesti i opominjače u više ajeta u Kur'anu. Obavijestio je o stanovnicima Vatre da kada im čuvari Vatre reknu:

﴿أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ ءَايَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُوا بَلَىٰ ﴿٤٢﴾﴾

﴿وَلَكِنَّ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٤٣﴾﴾

„Zar vam nisu dolazili vaši poslanici, koji su vam ajete Gospodara vašeg kazivali, i opominjali vas da čete ovaj svoj dan doživjeti?’ 'Jesu' - reći će oni, 'ali su se obistinile riječi kazne za nevjernike.’“ (Ez-Zumer, 71.)

Ovo je priznanje različitih kategorija nevjernika koji će ući u Džehennem da su bili opominjani o susretu toga dana. Svi poslanici su opominjali isto kako je opominjao pečat svih poslanika, govoreći o kaznama za grješnike na dunjaluku i ahiretu. U većini kur'anskih sura u kojima se spominje obećanje i prijetnja kaže se „na dunjaluku i ahiretu”. Svome Vjerovjesniku je naredio da se zakune Njime na povratak.

﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَنِ الْغَيْبِ ۖ ﴾

„A nevjernici govore: 'Čas oživljenja nam neće doći!' Reci: 'Hoće, tako mi Gospodara moga, Koji zna i ono što je skriveno, zacijelo će vam doći.'“ (Sebe', 3.)

Uzvišeni kaže:

﴿ وَيَسْتَدْعُونَكَ أَحَقُّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقُّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾ ﴾

„Oni te zapitkuju: 'Da li je istina da će to biti?' Reci: 'Jeste, Gospodara mi moga, zaista je istina, i vi nećete moći umaći.'“ (Junus, 53.)

﴿ زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ

يَسِيرٌ ﴿٧﴾ ﴾

„Nevjernici misle da neće biti oživljeni. Reci: 'Hoćete, Gospodara mi moga, sigurno ćete biti oživljeni, pa ćete o onom što ste radili, doista, biti obaviješteni!', a to je Allahu lahko.“ (Et-Tegabun, 7.)

Obavijestio je o blizini Sudnjeg dana:

﴿ أَقْرَبَتِ السَّاعَةُ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ ﴾

„Blži se čas i Mjesec se raspolutio!“ (El-Kamer, 1.)

﴿ أَقْرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ ﴿٢﴾ ﴾

„Ljudima se bliži čas polaganja računa njihova, a oni, bezbrižni, ne mare za to.“ (El-Enbija', 1.)

﴿سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾ لِلْكَافِرِينَ﴾

„Neko je zatražio kaznu koja će se dogoditi nevjernicima...“ (El-Me'aridž, 1-2.) sve do riječi:

﴿إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ﴿٢﴾ وَنَرَاهُ قَرِيبًا ﴿٣﴾﴾

„Oni misle da se dogoditi neće, a Mi znamo da sigurno hoće.“ (El-Me'aridž, 6-7.)

Pokudio je one koji niječu povratak rekavši:

﴿قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤﴾﴾

„Oni koji su poricali da će pred Allaha stati i koji nisu pravim putem išli, bit će izgubljeni!“ (Junus, 45.)

﴿حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَنْحَمِرْتَنَا عَلَىٰ مَا فَرَّطْنَا فِيهَا﴾

„...kad im iznenada čas oživljenja dođe, i reći će: 'O, žalosti naše, šta smo sve na Zemlji propustili!'“ (El-En'am, 31.)

﴿أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٥﴾﴾

„Eto, doista su oni koji raspravljaju o Smaku svijeta u dalekoj zabludi!“ (Eš-Šura, 18.)

﴿بَلِ أَذْرَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِّنْهَا ﴿٦﴾ بَلْ هُمْ مِّنْهَا عَمُونَ ﴿٧﴾﴾

„Zar oni o onom svijetu da što znaju!? Ništa! - Oni u nj sumnjaju, oni su slijepi prema njemu.“ (En-Neml, 66.)

﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَن يَمُوتُ ﴿٨﴾ بَلَىٰ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا ﴿٩﴾﴾

„Oni se zaklinju Allahom, najtežom zakletvom: 'Allah neće oživjeti onoga koji umre!' A hoće, to je Njegovo obećanje koje će se doista ispuniti...“ (En-Nahl, 38.) sve do riječi:

﴿وَلْيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَذِبِينَ ﴿٣٨﴾﴾

„...i da bi saznali oni koji nisu vjerovali da su lašci bili.“ (En-Nahl, 39.)

﴿إِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾﴾

„Doći će čas Sudnji, u to nema sumnje, ali većina ljudi neće da vjeruje.“ (Gafir, 59.)

﴿وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمًى وَبُكْمًا وَصُمًّا مَّاؤُوهُمْ جَهَنَّمَ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا ﴿٥٩﴾﴾

„Mi ćemo ih, na Sudnjem danu, sakupiti, licem zemlji okrenute, slijepe, nijeme i gluhe; boravište njihovo bit će Džehennem; kad god mu plamen jenja, pojačat ćemo im oganj.“ (El-Isra', 97.)

﴿ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظْمًا وَرُفُنًا أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٧﴾﴾

„To će im biti kazna zato što u dokaze Naše nisu vjerovali i što su govorili: 'Zar kad postanemo kosti i prah, zar ćemo kao nova stvorenja doista biti oživljeni?'“ (El-Isra', 98.)

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا كُفُورًا ﴿٩٨﴾﴾

„Zar oni ne znaju da je Allah, Stvoritelj nebesa i Zemlje, kadar da stvori slične njima i da im je već odredio čas oživljenja, u koji nema sumnje? Ali nevjernici samo poriču.“ (El-Isra', 99.)

﴿ وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظْمًا وَرُفْنًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴾ ﴿٥١﴾ • قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا ﴿٥٢﴾ أَوْ خَلْقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَن يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥٣﴾ يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْجُدُ لِأَعْيُنِهِمْ فَخَسَبَ السَّجْدَةُ لِلَّذِينَ لَا يَلْمِزُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴾ ﴿٥٤﴾

„Oni govore: 'Zar kad se u kosti i prašinu pretvorimo, zar ćemo, kao nova bića, doista biti oživiljeni?' Reci: 'Hoćete, i da ste kamenje ili gvožđe ili bilo kakvo stvorenje za koje mislite da ne može biti oživljeno.' - 'A ko će nas u život vratiti?' - upitat će oni, a ti reci: 'Onaj Koji vas je i prvi put stvorio', a oni će prema tebi odmahnuti glavama svojim i upitati: 'Kada to?' Ti reci: 'Možda ubrzo. Bit će Onog dana kad vas On pozove, i vi ćete se, s hvalom Njemu, odazvati, i da ste samo malo vremena ostali, pomisliti.'” (El-Isra', 49-52.)

Razmisli kako im je odgovoreno na svako od ovih pitanja po-drobno. Oni su prvo rekli:

﴿ أَإِذَا كُنَّا عِظْمًا وَرُفْنًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴾ ﴿٥١﴾

„Zar kad se u kosti i prašinu pretvorimo, zar ćemo, kao nova bića, doista biti oživiljeni?“ (El-Isra', 49.)

Kao odgovor na ovo pitanje im je rečeno: „Ako tvrdite da nema Stvoritelja niti Gospodara, zašto onda niste stvorenja koja neće nestati smrću poput kamenja i željeza i ono što je vašim prsima da-leko veće od toga? Ako kažete: „Mi smo stvorenja koja ne mogu biti vječna“, pa šta to onda stoji između vašeg Stvoritelja i vašeg povratka putem novog stvaranja? Argument ima i drugu pret-postavku, a glasi: Da ste od kamenja, željeza, ili drugog većeg stvo-renja, On je moćan da vas uništi i vaša bića preinači prenoseći ih iz jednog stanja u drugo. Onaj koji je moćan upravljati ovim tijelima, pored njihove snage i čvrstine, tako što će ih uništiti i preinačiti, šta Mu je onda manje od toga nemoguće da učini?! Potom je obavi-

jestio da će oni postaviti drugo pitanje govoreći: Ko će nas povratiti kada se naša tijela preinače i nestanu? Odgovorio im je:

﴿قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ﴾

„...a ti reci: 'Onaj Koji vas je i prvi put stvorio.'“ (El-Isra', 51.)

Kada ih je argumentovano pobio i neminovno ih je propis ahi-reta sljedovao, prešli su na drugo pitanje putem kojeg su tražili izgovor kao što ga traži onaj koji je ostao bez dokaza. Rekli su: „Kada će nastupiti?“ Odgovoreno im je riječima: **„Možda će uskoro doći.“**

U ovo spadaju riječi Uzvišenog:

﴿وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ ۖ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ۚ﴾

„i Nama navodi primjer, a zaboravlja kako je stvoren, i govori: 'Ko će oživiti kosti, kad budu truhle?'“ (Jasin, 78.) do kraja ove sure. Kada bi najznaniiji, najrječitiji i najsposobniji čovjek za pojašnjenje želio doći sa boljim dokazom od ovoga ili sa sličim, sa terminima koji sliče ovim terminima, u pogledu sažetosti, jasnosti i ispravnosti dokaza, ne bi to mogao učiniti. Uzvišeni je ovaj dokaz otvorio pitanjem koje je naveo nevjernik, a ono zahtijeva odgovor. U riječima Uzvišenog:

﴿وَنَسِيَ خَلْقَهُ ۖ﴾

„...a zaboravlja kako je stvoren...“ (Jasin, 78.) je dostatan odgovor. Podigao je dokaz i otklonio sumnju kada je Uzvišeni htio pojačati i povećati potvrdu dokaza. Rekao je:

﴿قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ﴾

„Reci: 'Oživit će ih Onaj Koji ih je prvi put stvorio.'“ (Jasin, 79.)

Za povratak je argumentirao početkom, tj prvim stvaranjem je argumentirao drugo stvaranje, jer svaki pametan čovjek nužno zna

da onaj koji je u mogućnosti stvoriti prvi puta, da to može uraditi i drugi put, i ako je to nemoćan učiniti drugi put, da je daleko preče da to ne može učiniti ni prvi put. Stvaranje iziskuje nadmoć Stvoritelja nad stvorenjima i Njegovo znanje o pojedinostima stvaranja što je popratio riječima:

﴿وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ﴾

„On dobro zna sve što je stvorio.“ (Jasin, 79.)

On zna pojedinosti i pojedinačna pitanja prvog stvaranja, materije i oblike. Isto se odnosi na drugo stvaranje, pošto ima potpuno znanje i potpunu moć. Kako je onda nemoguće da proživi kosti nakon što su se raspale. Potom je ovo pitanje potvrdio superiornim i sasvim jasnim dokazom koji podrazumijeva odgovor na pitanje drugog nevjernika, koji kaže: „Kada kosti postanu prah, njihova priroda postane hladna i suha. Materija života i onaj ko je nosi, mora biti topla i vlažna, što ukazuje na pitanje proživljenja“. U ovome je dokaz i odgovor zajedno, jer Uzvišeni kaže:

﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقَدُونَ﴾

„Onaj Koji vam iz zelenog drveća vatru stvara i vi njome potpaljujete.“ (Jasin, 80.)

Uzvišeni je obavijestio o izvođenju ovog elementa koji ima krajnju toplotu i suhoću, i to iz zelenog drveta koje je puno vlage i hladnoće. Onaj koji izvodi nešto iz njegove suprotnosti i kome su podređene materije stvorenja i njeni elementi koji Mu nisu komplikovani, je Taj koji čini ono što nevjernik ne priznaje i odbija vezano za proživljenje raspadnutih kostiju. Zatim je ovo potvrdio tako što je uzeo dokaz iz nečega što je daleko uzvišenije i veće za ono što je jednostavno i mizerno. Svaki pametan čovjek zna da onaj koji je u mogućnosti učiniti nešto veliko i uzvišeno, da je daleko moćniji učiniti manje od toga. Onaj koji je moćan ponijeti ogromno blago, još je moćniji ponijeti jednu oku blaga. Uzvišeni kaže:

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلَىٰ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ﴾

„Zar Onaj Koji je stvorio nebesa i Zemlju nije kadar da stvori njima slične?“ (Jasin, 81.)

Obavijestio je da je Onaj koji je stvorio nebesa i Zemlju i svu njihovu veličinu i uzvišenost, veličinu nebeskih tijela i njihova prostranstva, te sva čuda stvaranja na njima, daleko je moćniji da proživi kosti nakon što su postale raspršene i tako ih vrati u prvo stanje. Na drugom mjestu kaže:

﴿لَخَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٧﴾﴾

„Stvaranje nebesa i Zemlje sigurno je veće nego stvaranje roda ljudskog, ali većina ljudi ne zna.“ (Gafir, 57.)

﴿أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ ۚ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ

الْعَلِيمُ ﴿٨٨﴾﴾

„Zar Onaj Koji je stvorio nebesa i Zemlju nije kadar da stvori njima slične? Jeste, On sve stvara i On je Sveznajući.“ (Jasin, 81.)

Potom je to potvrdio i pojasnio na drugi način, tj. njegova djela nisu na stepenu djela drugih koji prave putem alatki, opterećuju se, zamaraju, a ne mogu biti neovisni o svome djelu, tj. neophodno sa sobom moraju imati alatku i pomagачe.

U Njegovom stvaranju je dovoljno samo htijenje, nakon što želi da nešto stvori i dovede u postojanje. Tako Uzvišeni za ono što hoće stvoriti kaže: „Budi”, pa ono bude kako On želi. Potom je ovaj dokaz zapečatio obaviješću da je carstvo svega u Njegovoj ruci, pa On njime upravlja Svojim djelima i kaže:

﴿وَالَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٩﴾﴾

„Njemu ćete se vratiti!“ (Jasin, 83.)

U ovo spadaju i riječi Uzvišenog:

﴿أَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾ أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُُمْتَى ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ ﴿٣٨﴾ فَسَوًى ﴿٣٩﴾ فَعَلَّ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى ﴿٤٠﴾ أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقَسْدٍ عَلَىٰ أَنْ نُخَيِّقَ الْمَوْتِ﴾

„Zar čovjek misli da će zaludu ostavljen biti?! Zar nije bio kap sjemena koja se ubaci, zatim ugrušak kome On onda razmjer odredi i skladnim mu lik učini, i od njega dvije vrste, muškarca i ženu, stvori, i zar Taj nije kadar mrtve oživiti?“
(El-Kijame, 36-40.)

Uzvišeni je argumentirao da čovjeka neće ostaviti zapostavljenim od naredbe i zabrane, nagrade i kazne. Njegova mudrost i moć to krajnje odbijaju, kao što Uzvišeni kaže:

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنْمَّا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنْكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٠﴾﴾

„Zar ste mislili da smo vas uzalud stvorili i da Nam se nećete povratiti?“ (El-Mu'minun, 115.) do kraja sure. On ga je prenio iz sjemena u zakvačak, a potom u komad mesa. Potom mu je načinio otvore sluha i vida. Ugradio mu je čula i snagu, kosti i ostale koristi. Dao mu je živce i spona koje ga uvezuju. Njegovo stvaranje je krajnje učvrstio i upotpunio. Izveo ga je u ovoj formi i obliku koji predstavljaju najpotpuniji i najljepši oblik. Kako je onda moguće reći da je nemoćan povratiti i stvoriti čovjeka drugi put? Ili, kako Njegova mudrost i krajnja pažnja mogu nalogati da čovjeka besciljno ostavi? To ne pristaje Njegovoj mudrosti i On to nije nemoćan učiniti. Pogledaj u ovu divnu argumentaciju sažetim govorom od kojeg nema sažetijeg i uzvišenim pojašnjenjem od kojeg se jasniji ne može zamisliti i bliskog uporišta od kojeg se bliže ne može zamisliti.

Koliko u Kur'anu ima primjera za ovu argumentaciju, kao što Uzvišeni kaže:

﴿يَتْلُوهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ﴿٥١﴾﴾

„O ljudi! Ako ste u sumnji spram proživljenja - pa Mi vas stvaramo od zemlje, zatim od kapi sjemena...” (El-Hadždž, 5.)
do riječi:

﴿وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ﴾

„...i što će Allah one u grobovima oživiti.” (El-Hadždž, 7.)

Uzvišeni kaže:

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ﴾

„Mi smo, zaista, čovjeka od uzorka zemlje stvorili.” (El-Mu'minun, 12.) do riječi:

﴿ثُمَّ إِنَّا نَكْمِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ تُبْعَثُونَ﴾

„zatim ćete, na onom svijetu, oživljeni biti.” (El-Mu'minun, 16.)

Spomenuo je kazivanje o ljudima u pećini i kako ih je ostavio mrtvima tristo solarnih godina, ili tristo devet lunarnih godina. Kaže:

﴿وَكَذَلِكَ أَغْتَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا﴾

„I Mi smo, isto tako, učinili da oni za njih saznaju, da bi se uvjerili da je istinito Allahovo obećanje i da u čas oživljenja nema nikakve sumnje...” (El-Kehf, 21.)

Oni koji zastupaju mišljenje da su tijela sastavljena od zasebnih elemenata zbunjeni su i nesigurni u pogledu povratka. Oni se u tome mišljenju dijele na druga dva. Neki kažu: svi ti elementi će nestati, a zatim biti povraćeni. Drugi kažu: svi dijelovi će se raspršiti, a zatim sabrati.

Njima će se navesti sljedeće: Da li, kada čovjeka pojede životinja, a tu životinju pojede čovjek, da li će se dijelovi jednoga povratiti, a dijelovi drugoga neće? Navest će im se: Čovjek se stalno raspada, pa šta će biti povraćeno? Da li je to ono što je bilo prili-

kom smrti? Ako se to kaže, obavezno će morati biti povraćen u liku slabosti, a to je u suprotnosti sa onim o čemu tekstovi govore. Ako bude drugačije, neka tijela nisu preča od drugih. Neki tvrde da u čovjeku imaju originalni elementi koji se ne mogu raspasti i u njima nema ništa od te životinje koju je drugi pojeo. Pametni znaju da se čitavo čovjekovo tijelo raspada i da ništa od njega ne ostaje. Tako je ono što su spomenuli o povratku ojačalo sumnje filozofa pri njihovoj negaciji povratka tijela.

Mišljenje koje zastupaju ispravni prethodnici i velika većina razboritih je da se tijela mijenjaju iz okolnosti u okolnost. Bit će pretvorena u zemlju, a onda će ih Allah drugi put stvoriti, kao što su bili zemlja prvi put. Čovjek je bio sjeme, a zatim zakvačak, zatim komad mesa, a zatim je prerastao u meso i kosti. Potom ga je stvorio ispravnim. Isti će biti i povrat stvaranja. Allah će ga povratiti nakon što sav istruhne, osim adžbuz-zeneb.²⁴⁰ Kao što je u *Sabihu* potvrđeno od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: „*Sav čovjek nestaje, osim adžbuz-zeneb. Od njega je čovjek stvoren i od njega će biti sastavljen.*”²⁴¹ U drugom hadisu stoji: „*Nebesa će spustiti kišu poput sperme muškaraca. Izrast će u svojim kaburovima kao što izraste rastinje.*”²⁴²

Oba stvaranja predstavljaju dvije vrste iste kategorije koje se slažu i veoma su slične iz jednog aspekta, a ne slažu se i razlikuju se iz

²⁴⁰ *El-adžb* je sićušna kost u donjem dijelu kičme. To je vrh trtične kosti i mjesto korijena repa kod četveronožnih životinja, kako kaže Hafiz u *El-Fetbu*.

²⁴¹ El-Buhari, 4814; Muslim, 2955; Ahmed, 2/322; a termini su Ahmedovi u nekim predajama, 2/428. dodao je: „Zemlja će ga pojesti”; sa dobrim lancem prenosilaca.

²⁴² Daif, prenosi ga Et-Taberani u *El-Mu'džemul-kebir*, 1/46/1-2. U dugom hadisu od Ebu ez-Za'ra' spominje se da su kod Abdullaha spomenuli Dedždžala. Potom je spomenuo ovaj hadis kao mevkuf. Međutim, ona ima propis hadisa sa punim lancem prenosilaca, ali ima prekid kod Ebu ez-Za'ra', a njegovo ime je Jahja b. el-Velid. Nije prenio ni od jednog ashaba, već od nekih tabiina. U hadisu ima navod koji nije ovdje spomenut, a suprotstavlja se ispravnom hadisu. El-Hejsemi, 10/330. Prenosi ga El-Hakim, 400/600 koji ga je ocjenio vjerodostojnim prema uslovima El-Buharija i Muslima, što je Ez-Zehebi odbacio zato što su argumentirali Ebu ez-Za'ra'om, a ispustio je navesti da je hadis prekinut.

drugog aspekta. Povratak označava samo prvo stvaranje, iako između stvari koje iziskuju povratak i početak postoji razlika. Ostaje *adžbuž-ženeb*. Ostali dijelovi tijela će se preinačiti u zemlju. Čovjek će biti povraćen iz materije u koju je preinačen. Poznato je da onaj koji vidi osobu dok je maloljetna, a zatim je ponovo vidi kada ostari zna da je to ta osoba, mada se čovjek konstantno razgrađuje i mijenja. Isto se odnosi na životinje i biljke. Ko vidi drvo dok je maleno, a zatim ga vidi kada odraste, kaže: to je to drvo. Svojstvo prvog stvaranja nije slično svojstvu ovog stvaranja, kako bi se reklo da svojstva donose promjenu. Naročito se to odnosi na stanovnike Dženneta kada u njega uđu. Oni će ući u liku Adema čija je visina šezdeset podlaktica, kao što je potvrđeno u oba *Sabiha* i dr. Navodi se da je njegova širina sedam podlaktica. To stvaranje će ostati vječno. Neće biti izlagano negativnim uticajima. Ovo stvaranje je prolazno i izlaže se različitim uticajima.

Autorove riječi: „nagradu i kaznu za djela”. Uzvišeni kaže:

﴿مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾

„Vladaru Dana sudnjeg.” (El-Fatiha, 3.)

﴿يَوْمَ يُوفِّيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ﴾

„Tog Dana Allah će ih kazniti kaznom koju su zaslužili (dinom) i oni će saznati da je Allah, doista, očigledna Istina.” (En-Nur, 25.)

Din ovdje označava nagradu i kaznu. Kaže se: Kako postupаш, tako će se i prema tebi postupati. Uzvišeni kaže:

﴿جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

„...kao nagrada za ono što su činili.” (Es-Sedžde, 17.), (El-Ahkaf, 14.) i (El-Vak'ā, 24.)

﴿جَزَاءُ وَفَاقًا﴾

„kazne prikladne.” (En-Nebe', 26.)

﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَثْمَالِهَا ۖ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا تُجْزَىٰ إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ (٢٥)

„Ko uradi dobro djelo, bit će deseterostruko nagrađen; a ko uradi loše djelo, bit će samo prema zasluži kažnjen, i neće mu se učiniti nepravda.“ (El-En'am, 160.)

﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِّنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ ؕ آمِنُونَ﴾ (٢٦) ﴿وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ (٢٧)

„Ko učini dobro djelo, dobit će bolju nagradu za njega i bit će straha na Sudnjem danu pošteđen, a oni koji budu zlo činili, u Vatru će naglavačke biti gurnuti. Pa zar se vi kažnjavate osim za ono što ste radili?“ (En-Neml, 89-90.)

﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا ۖ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا تُجْزَىٰ الذَّيْرَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (٢٨)

„Onaj ko učini dobro djelo, dobit će bolju nagradu za njega, a onaj ko uradi zlo, pa oni koji budu zlo radili, bit će tačno prema zasluži kažnjeni.“ (El-Kasas, 84.) Postoji još primjera za to.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže, prenoseći od svoga Gospodara, azze ve dželle, u hadisu Ebu-Zerra el-Gifarija, radijallahu anhu: „O robovi Moji, to su samo vaša djela koja ću vam Ja sabrati, a zatim vam ih isplatiti. Ko nađe dobro, neka zahvaljuje Allahu, a ko nađe nešto drugo, neka sam sebe kori.“

O tome će doći više pojašnjenja uskoro, inšallahu te'ala.

Izlaganje djela i polaganje računa

Autorove riječi: „...njihovo izlaganje i polaganje računa, čitanje knjiga (djela), nagradu i kaznu.” Uzvišeni kaže:

﴿فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۚ وَانْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ۚ وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشُ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَنِيَةٌ ۚ يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ۚ﴾

„Toga dana će se Smak svijeta dogoditi i nebo će se razdvojiti - tada će labavo biti. I meleki će na krajevima njegovim stajati, a Arš Gospodara tvoga će tog dana iznad njih osmerica držati. Toga dana izloženi bit ćete, i nijedna tajna vaša neće skrivena ostati.” (El-Hakkah, 15-18.) do kraja sure.

﴿يَنأِيهَا إِلَّا نَسْنُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدًّا فَمَلَقِيهِ ۚ فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ۚ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ۚ وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۚ وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ ۚ فَسَوْفَ يَدْعُوا ثُبُورًا ۚ وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا ۚ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۚ إِنَّهُ ظَنَّ أَن لَّنْ نَّخُورَ ۚ بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ۚ﴾

„O čovječe, ti se mnogo trudiš (idući) svome Gospodaru, pa ćeš svoj trud naći. Onaj kome bude knjiga njegova u desnu ruku njegovu data, lahak račun će polagati i svojim će se radostan vratiti; a onaj kome bude knjiga njegova iza leđa njegovih data, propast će prizivati, i u ognju će gorjeti, jer je sa čeljadi svojom radostan bio, i mislio da se nikada neće vratiti, a hoće! Gospodar njegov o njemu, zaista, sve zna!” (El-Inšikak, 6-15.)

﴿وَعَرِّضُوا عَلَىٰ رَبِّكَ صَفًا لَّقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ﴾

„Pred Gospodarom tvojim bit će oni u redove poredani: 'Dolšli ste nam onako kako smo vas prvi put stvorili...'” (El-Kehf, 48.)

﴿وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَوَلَّيْنَا مَا لَ هَذَا الْكِتَابُ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا﴾

„I Knjiga će biti postavljena i vidjet ćete grijешnike prestravljenе zbog onoga što je u njoj. 'Teško nama!'- govorit će - 'kakva je ovo knjiga, ni mali ni veliki grijeh nije propustila, sve je nabrojala!' I naći će upisano ono što su radili. Gospodar tvoj neće nikome nepravdu učiniti.“ (El-Kehf, 49.)

﴿يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾

„Na Dan kad Zemlja bude zamijenjena drugom zemljom, a i nebesa, i kad svi iziđu pred Allaha, Jedinoga i Svemoćnog.“ (Ibrahim, 48.), do kraja sure.

﴿رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ﴾

„On je najuzvišenijih svojstava, Gospodar Arša Koji šalje Džibrila iz odredbe Svoje, - kome hoće od robova Svojih...“ (Gafir, 15.), do riječi:

﴿إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾

„Allah će, zaista, brzo obračunati.“ (Gafir, 17.)

﴿وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾

„I bojte se Dana u kome ćete Allahu vraćeni biti, zatim će svakome što je zaslužio isplaćeno biti! I nikome nepravda neće biti učinjena!“ (El-Bekare, 281.)

El-Buhari, Allah mu se smilovao, u svome *Sabihu*, od Aīše prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Svako ko bude polagao račun na Sudnjem danu će propasti.“ Upitah: „Allahov Poslanice, zar Uzvišeni Allah nije rekao:

﴿فَأَمَّا مَنْ أَوْفَىٰ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ﴾ ﴿فَسَوْفَ تُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا﴾

„Onaj kome bude knjiga njegova u desnu ruku njegovu data, lahak račun će polagati.“ (El-Inšikak, 7-8.)?!

Tada Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: „*To se odnosi na izlaganje, svako o čijem se obračunu bude raspravljalo na Sudnjem danu, bit će kažnjen*“²⁴³, tj. kada bi raspravljao o obračunu Svojih robova, kaznio bi ih, ali im time ne bi učinio nepravdu. Međutim, Uzvišeni oprašta. O tome će biti više pojašnjenja, inšallahu te'ala.

U *Sabihu* se od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, prenosi da je rekao: „*Ljudi će na Sudnjem danu gubiti svijest. Pomrijet će. Bit ću prvi koji se doći svijesti, a Musa će se držati za stub Arša. Ne znam da li je došao svijesti prije mene, ili mu je uračunata smrt na Turu.*“²⁴⁴ Ova smrt će biti na stajanju na Sudnjem danu. Kada Allah dođe radi konačne presude, kada Zemlja bude osvijetljena Njegovim nurom, tada će sva stvorenja izgubiti svijest. Ako se kaže: Šta ćete učiniti sa riječima u hadisu: „*Ljudi će na Sudnjem danu pomrijeti, pa ću biti prvi nad kojim će se zemlja rascijepiti, a onda ću naći Musa kako se drži za stub Arša.*“²⁴⁵ Rečeno je: Nema sumnje da su termini navedeni ovako.

²⁴³ Sahih, El-Buhari, 103; Muslim, 2876.

²⁴⁴ Muttefekun alejhi, prethodno je spomenut.

²⁴⁵ Sahih. Prenosi ga El-Buhari na početku knjige *El-Husumat* kao hadis od Vuhejba, pa kaže: „Pričao nam je Amr b. Jahja od svoga oca, a on od Ebu-Se'ida el-Hudrija, sa punim lancem prenosilaca u događaju prilikom kojeg je ashab udario židova i to sa riječima: „*Nemojte vjerovjesnike smatrati boljim jedne od drugih. Ljudi će pomrijeti na Sudnjem danu, a ja ću biti prvi nad kojim će se rascijepiti zemlja, a Musa će se držati za jedan od stubova Arša. Ne znam da li će biti od onih koji su pomrli, ili mu je uračunata prva smrt.*“ Prenosi ga Muslim (2374) sa lancem prenosilaca Sufjana od Amra b. Jahjaa. Međutim, on nije u potpunosti naveo tekst ovog hadisa. Navodi ga Ahmed, 3/33 sa ovim lancem prenosilaca i s riječima: „*Ja sam prvi nad kojim će se rascijepiti zemlja na Sudnjem danu, pa ću doći sebi, a onda naći Musaa...*“

Ovoj predaji svjedoči hadis Ebu-Hurejre kod Muslima (2373) s riječima: „*Nemojte vrjednovati Allahove vjerovjesnike. Pubnut će se u Sur, pa će pomrijeti sve što je na nebesima i Zemlji osim koga Allah bude htio ostaviti živog. U njega će se pubnuti drugi put, pa ću ja biti prvi koji će biti proživljen, ili među prvim koji će biti proživljeni, a Musa će se već držati za Arš. Ne znam da li mu je uračunata smrt na dan Tura, ili je proživljen prije mene.*“

Iz ova dva hadisa očituje se da je druga smrt smrt proživljenja koja se spominje u ajetu. Smrt se neće desiti radi konačne presude, kao što je spome-

Iz toga proizilazi problematičnost. Međutim, prenosiocu su se pomiješala dva hadisa. Onda je napravio konstrukciju sa dva različita termina. Ova dva hadisa su došla na sljedeći način:

Prvi: „*Ljudi će pomrijeti na Sudnjem danu, a ja ću biti prvi koji će doći svijesti*“, kao što je prethodno rečeno.

Drugi: „*Ja sam prvi nad kojim će se rascijepiti zemlja na Sudnjem danu.*“²⁴⁶ Tako se prenosiocu ovaj hadis pomiješao sa drugim.

Na ovo je upozoravao Ebu el-Hadždžadž el-Mizzi, poslije njega šejh Šemsuddin b. el-Kajjim i naš šejh Imaduddin b. Kesir, Allah mu se smilovao. Također, neki prenosioci su pomiješali ovu predaju sa drugom, pa su rekli: „*Ne znam da li je prije mene došao svi jesti, ili je od onih koje je Allah, azze ve dželle, izuzeo.*“²⁴⁷

Predaja koja je pamćena i sačuvana i oko koje se slažu sve ispravne verzije je, upravo, prva i ona nosi ispravno značenje. Ljudi će biti usmrćeni na Sudnjem danu kada se Allah pokaže Svojim robovima radi konačne presude. Musa, alejhis-selam, neće biti usmrćen, jer će mu biti uračunata smrt na dan kada se njegov Gospodar pokazao brdu i onda ga raspršio. Smrt prilikom ovog pokazivanja je učinjena naknadom u odnosu na smrt stvorenja kada se Gospodar bude pokazao na Sudnjem danu. Zato razmisli o ovom velikom značenju, a nemoj ga zapostavljati. Prenose imam Ahmed, Et-Tirmizi i Ebu-Bekr b. Ebi ed-Dun'ja²⁴⁸ od El-Hasena da je rekao: „Čuo sam Ebu-Musaa el-Eš'arija kako govori: 'Allahov Poslanik,

nuo komentator, slijedeći imama Ibnul-Kajjima. Sa ovim se otklanja svaka problematičnost u hadisu, a Allah najbolje zna.

²⁴⁶ Prenosi ga Muslim, 2278, poglavlje *Davanje prednosti našem Vjerovjesniku, sallallahu alejbi ve sellem*, sa riječima: „*Prvi nad kojim će se rascijepiti kabur.*“ Prenose ga Ebu-Davud, Et-Tirmizi i Ahmed.

²⁴⁷ Sahih. Ovo je zadnji dio hadisa Ebu-Hurejre koji je prije spomenut u predaji kod El-Buharija. Pod riječima: „*Od onih koje je Allah izuzeo*“ misli se da ga neće zadesiti smrt, kao što jasno o tome govori predaja od Ibn Ebi ed-Dun'jaa u knjizi *Proživljenje* od El-Hasena sa mursel-predajom, kao što se navodi u *Fethul-Bariju*.

²⁴⁸ On je Abdullah b. Muhammed b. Ubejd b. Sufjan el-Kureši. Autor je mnogih djela iz područja supitnosti i morala. Umro je 281. h.g.

sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: *Na Sudnjem danu će biti tri izlaganja. Dva izlaganja će se odnositi na raspravu i opravdanja, a jedno na podjelu listova. Kome bude data njegova knjiga s desne strane, njegov obračun će biti labak i ući će u Džennet. Kome bude data knjiga s lijeva, ući će u Vatru.*"²⁴⁹ Ibn Ebi ed-Dun'ja prenosi od Ibn el-Mubareka da je on o tome spjevao stihove:

*Listovi će se u letu u ruke razdijeliti,
U njima se nalaze tajne i obavijesti koje ćeš vidjeti.²⁵⁰
Kako ćeš biti nemaran, a vijesti će doći,
O svakoj maloj stvari i ne znaš u šta ćeš zapasti,
U Džennet u kome je spas bez prestanka,
Ili u Džehennem koji ništa ne ostavlja.
Svoje stanovnike će strovaljivati i podizati,
Kada se ponadaju izlasku iz patnji bit će udareni.
Plač će im biti dug,
Prema njihovoj poniznosti neće biti milosti,
U njemu neće koristiti ni nježnost ni očaj,
Neka znanje učenjaku prije smrti koristi,
Ljudi su tražili konačni povrat,
Ali se nisu vratili.*

Autorove riječi: „**Sirat-ćupriju**”, tj. vjerujemo u Sirat-ćupriju, a to je most iznad Džehennema, kada ljudi završe u tami poslije napuštanja mjesta stajanja, prije same Sirat-ćuprije. Tako je Aiša, radijallahu anha, rekla: „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je upitan: 'Gdje će biti ljudi na Dan kada se Zemlja i nebesa zamijene drugima?', pa je rekao: 'U tami, prije mosta.'“²⁵¹

²⁴⁹ Tirmizi, 2427. Daif, jer je El-Hasen el-Basri mudellis, a i prenosi ga sa 'an-'an. Ovo je mahana predaja, iako je potvrđeno da je slušao od Ebu-Hurejre i Ebu-Musaa. Potvrda općenitog slušanja nema značaja u predaji mudellisa sve dok jasno ne naglasi hadis, kao što je potvrđeno u terminologiji hadisa, osim ako se potvrdi predaja knjige u kojoj se jasno kaže da je El-Hasen el-Basri slušao.

²⁵⁰ Afifi kaže: „Pogledaj četvrtu temu iz knjige *Er-Ruh* od Ibn-el-Kajjima.“

²⁵¹ Prenosi Muslim, 315.

Na ovom mjestu će se razići i rastaviti licemjeri od vjernika. Licemjeri će zaostajati, a vjernici će ih prestići. Između njih će biti postavljen zid koji će ih sprječavati da im dođu. El-Bejheki, sa lancem prenosilaca od El-Mesruka, a on od Abdullaha kaže: „Allah će ljude sakupiti na Sudnjem danu”, sve do riječi: „Dobivat će svoje svjetlo prema veličini djela. Neki će dobiti svjetlo poput brda, koje će biti pred njima. Neki će dobiti svjetlo iznad toga. Neki će dobiti svjetlo poput palme u desnu ruku. Neki će dobiti manje od toga u desnu ruku, tako da će posljednji dobiti svjetlo na nožnom palcu. Nekada će svijetliti, nekada se ugasiti. Kada zasvijetli, zakačiti će, a kada se ugasi, zastat će. Prijeći će i prelazit će preko Sirat-čuprije. Sirat-čuprija je oštra poput sablje i klizava. Reći će im se: „Prelazite prema vašem svjetlu.” Neki će preći kao kada se zvijska prospe. Neki će preći poput vjetra. Neki poput treptaja oka. Neki će ubrzano hodati. Prelazit će prema svojim djelima, tako će preći i onaj koji je imao svjetlo na nožnom palcu. Jedna ruka će mu izmaći, a drugom će se zakačiti, jedna noga će mu izmaći, a drugom će se zakačiti. Njegove bokove će vatra doticati, ali će na kraju biti spašen i tada će reći: „Hvala Allahu Koji nas je od tebe sačuvao nakon što nam te je pokazao. Allah nam je dao ono što nije niko dobio.”²⁵²

²⁵² Sahih, prenosi ga El-Hakim, 2/376 i mislim da ga je El-Bejheki prenio sa njegovim lancem prenosilaca. El-Hakim kaže: „Ispravan je prema uslovima El-Buharija i Muslima, a u tome se slaže i Et-Zehebi.

Kažem: U predaji je Jezid b. Abdurrahman Ebu-Halid ed-Dalati, a njegove hadise El-Buhari i Muslim ne prenose. Međutim, iako je on saduk, griješio je mnogo, a također je imao i tedlisa, kao što se prenosi u *Et-Takribu*. U ovoj predaji je otvoreno rekao da priča hadis, pa smo tako sigurni od njegovog tedlisa, ali se bojimo da je pogriješio. Međutim, njegova predaja je poslije praćena, pa smo tako sigurni od njegove greške.“ Prenosi ga El-Hakim, 4/590-592 u potpunosti u dužoj formi. Također i Et-Taberani u *Et-Mu'džemul-kebiru*, 3/46/2-47/2 iz pravca Ebu-Halida, a on od Ibn-Abbasa sa spomenim lancem prenosilaca, a slijedio ga je Zejd b. Ebu-Uncjse sa punim lancem prenosilaca, također, kod Et-Taberanija. Tako se povjerljivost uvećala, a hadis je postao sahih, hvala Allahu.

Značenje prilaska Vatri

Mufessiri se razilaze oko spomenutog prilaska u riječima Uzvišenog:

﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا﴾

„I svaki od vas će do njega stići!“ (Merjem, 71.).

Najjače mišljenje kaže da se odnosi na prelazak preko Sirat-ćuprije. Uzvišeni kaže:

﴿ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثًا ۖ﴾

„Zatim ćemo one koji su se grijeha klonili spasiti, a nevjerne ćemo da u njemu na koljenima kleče ostaviti.“ (Merjem, 72.)

U *Sabihu* se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, u Vatru neće ući nijedan koji je dao prisegu pod drvetom.*“ Hafsa je upitala: „Allahov Poslaniče, zar Uzvišeni ne kaže:

﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا﴾

„I svaki od vas će do njega stići!“ (Merjem, 71.)

Odgovorio je: „*Zar nisi čula kako kaže:*

﴿ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثًا ۖ﴾

1. Ista je predaja koja se prenosi kao mevkuf kod El-Hakima, a u onoj sa potpunim lancem, kod njega, stoji: *Osim*, a kod Et-Taberanija *manje*, a možda je ova predaja preča jer kontekst na nju ukazuje.
2. Također, u predaji koja je mevkuf, a i u merfu' kod El-Hakima i Et-Taberanija se prenosi *pa će prijéti*.
3. Također, u *El-Mustedreku* i *El-Mu'džemu* je predaja koju ovdje navodi šejh Ahmed Šakir, Allah mu se smilovao: „*Kao kada čovjek ubrzano hoda, a potom kao kada hoda običnim hodom*“ je druga predaja kod El-Hakima, 2/275 iz pravca koji nije Ed-Dalatijev. Šejh nije uočio ove puteve predaje, iako su one na sljedećem listu poslije druge predaje. Allah Uzvišeni upućuje.

„Zatim ćemo one koji su se grijeha klonili spasiti, a nevjernike ćemo da u njemu na koljenima kleče ostaviti.“ (Merjem, 72.)²⁵³

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ukazuje da prilazak Vatri ne iziskuje ulazak u nju i da spas od zla ne iziskuje da se ono desi, već iziskuje da se desi povod. Za onoga koga njegov neprijatelj traži da bi ga uništio, ali ga se ne domogne, kaže se: Allah ga je spasio od njih. Zato je Uzvišeni rekao:

﴿وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا﴾

„I kad je došla kazna Naša, Mi smo milošću Našom, Huda spasili...“ (Hud, 58.)

﴿فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا﴾

„I kad je došla kazna Naša, Mi smo, milošću Našom, Saliha spasili...“ (Hud, 66.)

﴿وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا﴾

„I kada je došla kazna Naša, Mi smo, iz milosti Naše, Šuajba spasili...“ (Hud, 94.)

Patnja ih nije zadesila. Međutim, zadesila je druge. Da ih Allah nije odlikovao povodima spasa zadesilo bi ih ono što je i te zadesilo. Isto se odnosi na stanje onoga koji će prići Vatri. Preći će iznad nje preko Sirat-ćuprije, a zatim će Allah sačuvati one koji su bili bogobojazni, a nepravedne u njoj ostaviti da kleče. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je u spomenutom Džabirovom hadisu pojasnio da je prilazak Vatri ustvari prelazak preko Sirat-ćuprije. Hafiz Ebu-Nasr el-Vaili²⁵⁴ prenosi od Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Podući ljude mome sunnetu, pa makar to i prezirali. Ako želiš da se na Sirat-ćupriji*

²⁵³ Sahih, prenosi ga Muslim i Ahmed, hadis od Ummu-Mubeššira.

²⁵⁴ On je Hafiz El-Vaili El-Bekri Ebu-Nasr es-Sidžzi. Umro je 444. h.g. Imam Ez-Zehebi navodi njegovu biografiju u knjizi *Tezkiretul-buŕŕaz*, 3/279-298.

ne zadržiš koliko je treptaj oka, sve dok ne udeš u Džennet, nemoj pričati o Allahovoj vjeri po svome mišljenju.”²⁵⁵ Navodi ga El-Kurtubi.

Ebu-Bekr b. Muhammed b. Sulejman En-Nedždžar, od Ja'laa b. Munije prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Vatra će vjerniku na Sudnjem danu reći: 'Vjerniče, prijedi, jer je tvoje svjetlo ugasilo moj plamen.'*”²⁵⁶

Vjerovanje u Mizan i njegovu suštinu

Autorove riječi: „...i Mizan (vagu)”, tj. vjerujemo u Vagu, u Mizan. Uzvišeni kaže:

﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ﴾ (١٧)

„*Mi ćemo na Sudnjem danu ispravne tezulje postaviti, pa se nikome neće krivo učiniti: ako nešto bude teško koliko zrno gorušice, Mi ćemo za to kazniti ili nagraditi. A dosta je to što ćemo Mi račune ispitivati.*“ (El-Fnbija', 47.)

﴿فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ (١٨) وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ﴾ (١٩)

„*Oni čija dobra djela budu teška, oni će se spasiti, a oni čija dobra djela budu lahka, oni će posve izgubljeni biti, u Džehennemu će vječno boraviti.*“ (El-Mu'minun, 102-103.)

²⁵⁵ Hadis je apokrifan, a on je dio hadisa koji prenose Ebu-Ne'im el-Hatib od Ebu-Hurjre sa spojenim lancem. Ibn el-Dževzi ga spominje u apokrifnim hadisima. O njemu sam govorio u *Ed-Daife*, 265.

²⁵⁶ Daif, prenosi ga Et-Taberani, Ibn-Adijj, Ebu-Ne'im, sa lancem prenosilaca u kome ima slabosti i prekida.

El-Kurtubi kaže: „Učenjaci su rekli: 'Kada se završi obračun, vagat će se djela, jer je vaganje radi dodjele nagrada. Zato je neophodno da bude poslije obračuna. Obračun se sprovodi radi ustanovljavanja djela, a vaganje da se pokaže njihova veličina, kako bi nagrada bila shodna tome. Riječi Uzvišenog:

﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ﴾

„**Mi ćemo na Sudnjem danu ispravne tezulje postaviti...**“ (El-Enbija', 47.) ne isključuju mogućnost da će biti različitih vaga na kojima će se vagati djela, a i da se pod ovim misli na ono što će biti vagano. Tako je ovdje navedena množina (od riječi *mevzun*) s obzirom na vagana djela, a Allah najbolje zna.“

Sunnet ukazuje da će vaga djela imati dva tasa koja će se osjetiti čulima i vidjeti. Imam Ahmed prenosi hadis od Ebu Abdur-Rahmana el-Hubelija u kojem kaže da je čuo Abdullaha b. Amra kako govori da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Allah će na Sudnjem danu čovjeka iz moga ummeta spasiti pred svim stvorenjima. Otvorit će mu devedeset devet spisa. Svaki spis će biti dug koliko pogled seže. Zatim će mu reći: 'Da li od ovoga nešto negiraš? Jesu li ti Moji pisari čuvari učinili nepravdu?' Reći će: 'Ne, Gospodaru.' Reći će: 'Imaš li opravdanja ili dobrog djela?' Čovjek će ušutjeti, pa će reći: 'Ne, Gospodaru.' Reći će: 'Svakako, ti kod nas imaš jedno dobro djelo. Danas prema tebi nema nepravde.' Donijet će mu se kartica na kojoj će biti zapisano „Svjedočim da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov rob i poslanik.“ Reći će: 'Dovedite ga', pa će upitati: 'Gospodaru, šta je ova kartica u odnosu na sve ove spise?' Reći će se: 'Danas se tebi nepravda neće činiti.' Spisi će se staviti na jedan tas, a kartica na drugi, pa će spisi odletjeti, a prevagnut će kartica. Ništa ne može prevagnuti riječi Bismillahir-Rahmanir-Rahim.“²⁵⁷ Tako ga prenose Et-Tirmizi, Ibn-Madždže, Ibn Ebi ed-Dun'ja iz

²⁵⁷ Sahih, El-Hakim ga je ocjenio vjerodostojnim prema uslovima Muslima, a u tome se slaže Ez-Zehabi. Et-Tirmizi (2639) ga je proglasio hasenom, a u druge dvije verzije stoji: „Allahovo ime ne može ništa prevagnuti.“ Predaja koja govori o Knjizi je kod Ahmeda, 2/213, a ona je usamljena. Govorio sam o lancu prenosilaca ovog hadisa u *Es-Sahiba*, 135.

hadisa El-Lejsa²⁵⁸. Et-Tirmizi je dodao: „Allahovo ime ne može ništa nadvladati.” U drugom kontekstu se navodi: „Vaga će se postaviti na Sudnjem danu. Bit će doveden čovjek i stavljen na tas.”²⁵⁹ U ovom kontekstu postoji velika korist, a ona je da će onaj koji ih je činio biti zajedno vagan sa svojim djelima. Tome svjedoči predaja kod El-Buharija od Ebu-Hurejre da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Na Sudnjem danu će doći čovjek gorostas, a neće kod Allaha na Vagi vrijediti koliko je krilo mušice.” Rekao je: „Čitajte ako želite:

﴿فَلَا تُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزَنًا﴾

„...i na Sudnjem im danu nikakva značenja nećemo dati.“ (El-Kehf, 105.)²⁶⁰

Imam Ahmed od Ibn-Mes'uda prenosi da je uzimao misvak sa drveta el-erak. Imao je tanke potkoljenice. Vjetar ga je počeo nji-hati. Ljudi su se tome nasmiјjali, pa je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Čemu se smijete?” Rekoše: „Allahov Vjerovjesni-će, njegovim tankim potkoljenicama.” Rekao je: „Tako mi Onoga u čijoj ruci je moja duša, one su teže na Vagi od brda Uhud.”²⁶¹ Također, navode se hadisi da će se djela sama vagati, kao što se navodi u *Sahihu Muslima* od Ebu-Musaa el-Eš'arija da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Čistoća je dio vjerovanja, a zahvala Allahu puni Vagu.”²⁶² U *Sahihu* na kraju El-Buharijeve knjige navode se riječi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: „Dvije riječi lakke na jeziku, omi-ljene Milostivom, a teške na Vagi su: Subhanallahi ve bi hamdih,

²⁵⁸ On je imām, hafiz, šejhul-islam, učenjak egipatskih prostora, Lejs b. Sa'd b. Abdurrahman Ebul-Haris el-Fehmi. Bio je samostalan u davanju šerijatsko-pravnih odgovora u svome vremenu. Umro je 175. h.g.

²⁵⁹ Ovo je prethodni hadis, samo su mu termini drugačiji. Međutim, ova verzija nije ispravna s obzirom na lanac prenosilaca. U predaji je Ibn-Lehija, a on ima loše pamćenje, pa se njegova predaja ne uzima kao argument kada se on s njom osami. Prenosi Ahmed, 2/221.

²⁶⁰ Sahih, prenosi ga Muslim, također, 8/125.

²⁶¹ Hasen, prenosi ga Ahmed u *El-Musnedu*, 1/450 sa dobrim lancem prenosilaca.

²⁶² Sahih, Muslim, 223;navodi se u *Tahridžu muškiletil-faker*, br. 59.

subhanallahil-azim."²⁶³ Prenosi Hafiz Ebu-Bekr el-Bejheki od Enesa b. Malika, radijallahu alejhi ve sellem, rekao: „Čovjek će biti doveden na Sudnjem danu i stavljen pred tasove Vage. Za njega će biti zadužen melek, pa ako pretegne njegova Vaga, melek će povikati glasom kojeg će čuti sva stvorenja: 'Sretan je taj i taj, a poslije nikada više neće nesretan biti.' Ako njegova Vaga bude lahka, melek će povikati glasom kojeg će čuti sva stvorenja: 'Nesretan je taj i taj, a poslije više nikada neće biti sretan.'"²⁶⁴ Zato se nećemo osvrutati na nevjernika inadžiju koji kaže: „Djela su apstraktni pojmovi koji ne prihvataju vaganje, a vaganju su podložna samo tijela.” Uzvišeni Allah će ta apstraktna djela pretvoriti u oblike, kao što je prethodno rečeno i kao što prenosi imam Ahmed od Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Smrt će biti dovedena u liku bijelog ovna, pa će biti postavljen između Dženneta i Džehennema. Reći će se: 'Stanovnici Dženneta', a oni će se propeti i pogledati. Reći će se: 'Stanovnici Džehennema!', pa će se i oni propeti i pogledati, smatrajući da je došao izlaz. Potom će ovan biti priklan i reći će se: 'Vječnost bez smrti.'"²⁶⁵ El-Buhari prenosi sličnu predaju po značenju.

Vaganje djela, vaganje onih koji su ih činili i listova djela je potvrđena. Potvrđeno ja da Vaga ima dva tasa, a Allah zna ostale pojedinosti o tome.

Dužnost nam je vjerovati u nevidljivi svijet, kao što nas je obavijestio Istinoljubivi, sallallahu alejhi ve sellem, bez dodavanja ili oduzimanja. Ima li veće propasti za onoga koji negira postavljanje pravednih vaga na Sudnjem danu, kao što je obavijestio Zakonodavac²⁶⁶ zbog skrivenosti i mudrosti. Takvi obesnažuju tekstove riječima: Vaga je potrebna samo prodavcu povrća i kuhanog boba (fula). Takav je najpreči da bude od onih kojima Allah neće davati vrijednost na Sudnjem danu. Dovoljna je mudrost da će vaganje

²⁶³ Muttefekun alejhi: El-Buhari, 6406; Muslim, 2694.

²⁶⁴ Hadis je apokrifan. Navodi ga Ebu-Ne'im, također, u El-Hil'ji, 174. Rekao je: „Davud b. el-Muhabber se osamio sa ovim hadisom, a on je ostavljen i optužen za laž.“

²⁶⁵ Sahih, prenosi se u *Musnedu*, 2/423 sa ispravnim lancem prenosilaca.

²⁶⁶ Afifi kaže: „Pogledaj hadise o prijetnji iz *Medaridžus-salikin*, 1/395-397.“

djela biti radi pokazivanja pravednosti Uzvišenog prema svim ljudima. Opravdanje nije nikome draŝe do Allahu. Zbog toga je slao poslanike kao donosiocce radosnih vijesti i opominjaĉe. Postoje i druge mudrosti koje mi ne moŝemo saznati. Razmisli o rijeĉima meleka kada im je Uzvišeni rekao:

﴿إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً ۖ قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۖ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٢٠﴾﴾

„Ja ću na Zemlji halifu postaviti! Oni upitaše: 'Zar ćeš na Zemlji postaviti onoga koji će na njoj nered širiti i krv prolijevati?! A mi Tebe veličamo hvalom i kako Tebi dolikuje štujemo!' On reče: 'Ja znam ono što vi ne znate.'“ (El-Bekare, 30.)

Rekao je:

﴿وَمَا أُوتِيتُمْ مِّنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ۖ﴾

„...a vama je dato samo malo znanja.“ (El-Isra', 85.)

Prilikom spomena Havda (vrela) naveden je i El-Kurtubijev, Allah mu se smilovao, govor u kojem se kaŝe da će Havd biti prije Vage, a Sirat-ćuprije poslije Vage. U oba *Sabiha* se prenosi: „Kada vjernici prijeđu Sirat-ćupriju i zastanu na prijelazu između Dŝenneta i Vatre, jedni s drugima će se obraĉunati. Kada se dotjeraju i očiste dozvolit će im se da uđu u Dŝennet.“ El-Kurtubi u knjizi *Et-Teŝkire* ovaj prelaz smatra drugom Sirat-ćuprijom koja je posebno odreĊena za vjernike, a sa nje niko neće pasti u vatru. Allah najbolje zna.

Dŝennet i Vatra su stvorenja, danas postoje i nikada neće nestati

Autor kaŝe: „Dŝennet i Vatra su stvoreni. Neće nikada prestati niti nestati. Allah Uzvišeni je stvorio Dŝennet i Vatru prije ljudi. Stvorio je stanovnike za njih, pa koga bude htio,

uvest će u Džennet iz Svoje blagodati, a koga bude htio od njih uvest će u Džehennem iz Svoje pravednosti. Svako čini onako kako mu je određeno, ide ka ishodištu koje mu je stvoreno. Dobro i zlo su ljudima određeni.“

Autorove riječi: „Džennet i Vatra su stvoreni” podrazumijevaju saglasnost Ehli Sunneta da su Džennet i Vatra stvoreni i da postoje sada. Sljedbenici Sunneta oduvijek zastupaju ovaj stav sve dok se nisu pojavile mu'tezile i kaderije koje su to negirale. Rekli su: Allah će ih stvoriti na Sudnjem danu. Na to ih je potakao njihov neispravan temelj kojim su postavili zakon po kojem Allah djeluje, tj. On treba da čini tako i tako, a ne tako i tako. Usporedili su ga s Njegovim stvorenjima u pitanjima djela. Oni Allaha poistovjećuju u pogledu djela. Džehmijska ideologija im je došla, pa su postali oni koji obesnažuju tekstove Šerijata, rekavši: Stvaranje Dženneta prije nagrade i kazne je poigravanje, jer će Džennet dugi period tako ostati bez svoje funkcije. Odbacili su tekstove koji se suprotstavljaju njihovom neispravnom zakonu kojeg su postavili svo- me Gospodaru Uzvišenom. Izmijenili su tekstove sa njihovih mjesta, a onda odvodili u zabludu i proglasili novotarima one koji se suprotstavljaju njihovom zakonu.

Evo nekih od kur'anskih tekstova koji govore o ovoj temi. Uzvišeni o Džennetu kaže:

﴿ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴾

„...pripremljenim za bogobojazne!“ (Ali Imran, 133.)

﴿ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ﴾

„...pripremljen za one koji u Allaha i poslanike Njegove vjeruju.“ (El-Hadid, 21.)

O Vatri kaže:

﴿ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴾

„...pripremljena za nevjernike“ (Ali Imran, 131.)

﴿إِنْ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿١٦﴾ لِلطَّغْيِينِ مَتَابًا ﴿١٧﴾﴾

„Džehennem će zasjeda biti; nasilnicima mjesto povratka.“
(En-Nebe', 21-22.)

﴿وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَى ﴿١٨﴾ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى ﴿١٩﴾ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى ﴿٢٠﴾﴾

„On ga je i drugi put vidio. Kod Sidretul-muntehaa, kod kojeg je džennetsko prebivalište.“ (En-Nedžm, 13-15.)

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je vidio Sidretul-Munteha i vidio je kod njega Džennet kao što se prenosi u oba *Sabiha* hadis od Enesa, radijallahu anhu, o događaju El-Isra' na čijem se kraju kaže: „Potom me je Džibril poveo sve dok nije došao do Sidretul-Munteha pa su ga prekrile boje koje ja ne znam. Ušao sam u Džennet, a kada ono Džennet napravljen od svodova biserja, a zemlja mu je od miska.“²⁶⁷

U oba *Sabiha* od Abdullaha b. Omera, radijallahu anhuma, se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Kada neko od vas umre, prikaže mu se njegovo mjesto jutrom i večeri. Ako bude od stanovnika Dženneta, prikaže mu se mjesto među stanovnicima Dženneta, a ako bude od stanovnika Vatre, onda među stanovnicima Vatre. Reći će se: 'Ovo je tvoje mjesto sve dok te Allah ne proživi na Sudnjem danu.'“²⁶⁸

Prethodno je naveden hadis od El-Beraa b. Aziba u kojem stoji: „Pozivač će povikati s neba: 'Moj rob je rekao istinu, pa mu prostrite prostirku u Džennetu i otvorite mu vrata ka Džennetu.' Rekao je: 'Pa će mu doći ugodni povjetarac i miris Dženneta.'“²⁶⁹ Prethodno je naveden i hadis od Enesa sa sličnim značenjem El-Beraovom hadisu.

U *Sabihu Muslima* od Aiše, radijallahu anha, se prenosi da je rekla: „Sunce se pomračilo u doba Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pa je potom spomenula hadis u kojem stoji: „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: 'Na ovom mom mjestu sam

²⁶⁷ Sahih.

²⁶⁸ Sahih, prenosi ga Ahmed, također, 2/16, 51, 113, 123.

²⁶⁹ Sahih, prethodno je naveden.

*vidio sve što vam je obećano. Vidio sam se kako uzimam plodove iz Dženneta kada ste me vidjeli da sam pošao naprijed. Vidio sam Vatru kako se samo uništava kada ste me vidjeli da sam se povukao unazad.'*²⁷⁰

U oba *Sabiha*, a termini su El-Buharijevi, od Abdullaha b. Abasa se prenosi da je rekao: „Sunce se pomaracilo u doba Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem“, pa je spomenuo hadis. U njemu se navodi: „Upitali su: 'Allahov Poslaniče, vidjeli smo da si sa svog mjesta nešto dohvatao, a zatim smo vidjeli da si se povukao.' Rekao je: 'Vidio sam Džennet, pa sam dohvatao jedan grozd. Da sam ga uzeo jeli biste od njega koliko traje dunjaluk. Vidio sam Vatru i do danas nisam vidio strašnijeg prizora. Vidio sam da su većina stanovnika Vatre žene.' Rekoše: 'Zašto, Allahov Poslaniče?' Rekao je: 'Zbog nezahvalnosti.' Pa je rečeno: 'Je li zbog nezahvalnosti Allahu?' Odgovorio je: 'Nezahvalne su supruge, nezahvalne su na dobročinstvo. Kada bi jednoj od njih sve vrijeme dobro činio, a zatim kod tebe nešto uoči, kaže: Nikada nisam dobra vidjela.'“²⁷¹ U Muslimovom *Sabihu* se navodi Enesov hadis: „Tako mi Onoga u čijoj ruci je moja duša, kada biste vidjeli ono što sam ja vidio, malo biste se smijali, a puno plakali.“ Rekoše: „A šta si vidio, Allahov Poslaniče?“ Rekao je: „Vidio sam Džennet i Vatru.“²⁷²

U *El-Muvettau* i *Sunenima* se prenosi hadis od K'aba b. Malika da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Vjernikova duša je ptica*²⁷³ koja stoji na džennetskom drveću sve dok je Allah ne povrati u njegovo tijelo na Sudnjem danu.“²⁷⁴ Ovo je jasan navod o ulasku duše u Džennet prije Sudnjeg dana.

U *Muslimovom Sabihu*, *Sunenima* i *El-Musnedu* se prenosi hadis od Ebu-Hureje, radijallahu anhu, da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Kada je Allah stvorio Džennet i Vatru, poslao je Džebraila u Džennet i rekao: 'Idi i pogledaj u Džennet i ono što sam pripremio njegovim stanovnicima u njemu.'* Otišao je, pogledao u Džennet i ono što je Allah pripremio stanovnicima Dženneta i vratio se rekavši: 'Tako mi

²⁷⁰ Sahih, a ovo je dio dugog hadisa o namazu pri pomračenju Sunca.

²⁷¹ Sahih.

²⁷² Sahih.

²⁷³ Afifi kaže: „Pogledaj ovu tematiku u knjizi *Hadi el-Ervah* od Ibn el-Kajjima.

²⁷⁴ Sahih, navodi se u *Es-Sabiha*, 995.

Tvoje veličine, niko za njega neće čuti, a da u njega neće i ući. Naređeno je, pa je Džennet opasan neugodnostima. Rekao mu je: 'Vrati se i pogledaj u Džennet i ono što sam pripremio njegovim stanovnicima u njemu.' Pogledao je, vratio se i rekao: 'Tako mi Tvoje veličine, bojim se da u njega niko neće ući.' Potom ga je poslao ga Džehennem (Vatri) i rekao: 'Idi, pogledaj u njega i ono što sam pripremio stanovnicima Džehennema.' Pogledao je u njega, a kada ono dijelovi vatre jedni na drugima naslagani. Vratio se i rekao: 'Tako mi Tvoje veličine, niko neće ući u njega ko za njega čuje.' Naredio je, pa je Džehennem opasan strastima. Potom je rekao: 'Idi i pogledaj šta sam pripremio stanovnicima Džehennema.' Otišao je i pogledao, a potom se vratio i rekao: 'Tako mi Tvoje veličine, bojim se da od njega niko neće biti spašen i da će u njega (svi) ući.'²⁷⁵ Primjeri za to u Sunnetu su mnogobrojni.

Prema mišljenju onih koji kažu: Obećani Džennet je Džennet u kojem je bio Adem, a zatim je izašao iz njega, je sasvim očita tvrdnja o postojanju Dženneta. Razilaženje o tome je poznato.

Na sumnju onih koji kažu: Džennet još nije stvoren, a da je stvoren sada nužno bi bilo da nestane na Sudnjem danu i da propadne i umre sve što je u njemu zbog riječi Uzvišenog:

﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾

„Sve će, osim Njegovog lica propasti!“ (El-Kasas, 88.)

﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ﴾

„Svaka duša smrt će okusiti...“ (Ali Imran, 185.)

Et-Tirmizi u svome *Džami'u* bilježi hadis od Ibn-Mes'uda, radijallahu anhu, da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Susreo sam Ibrahima u noći kada sam poveden na putovanje (Isra'). Rekao je: 'Muhammede, poselami svoj ummet od mene i obavijesti ih da

²⁷⁵ Sahih, Et-Tirmizi i El-Hakim su ga ocijenili vjerodostojnim, 1/26, a u tome se slaže Ez-Zehbi. Autorovo pripisivanje ovog hadisa Muslimu je greška. Pogledaj *Sabihul-džami'a*, 5086; *El-Miškab*, 5696. Kod Muslima se samo navodi: „Džennet je okružen neugodnostima, a Džehennem strastima.“ U ovoj verziji ga prenosi, također, i El-Buhari.

Džennet ima lijepu (mirisnu) zemlju, ukusnu vodu i ravno tlo bez rastinja. Zasaden je riječima subhanallah, elhamdulillah, la ilahe illallah i Allahu ekber."²⁷⁶ Rekao je: „Ovaj hadis je hasen-garib.” U njemu se, također, prenosi hadis od Ebu ez-Zubejra, a on prenosi od Džabira, a on od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: „Ko kaže: 'Subhanellahi ve bi hamdihi' biće mu zasadena palma u Džennetu.” Potom je rekao: „Ovaj hadis je hasen-sahih.“

Rekli su da je stvoren kao prazan, u njemu ne bi bilo ravno tlo, niti bi sadnice u njemu imale ikakvo značenje. Rekli su: isto se odnosi na riječi Uzvišenog o Faraonovoj ženi koja je rekla:

﴿رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ﴾

„Gospodaru moj, sagradi mi kod Sebe kuću u Džennetu...”
(Et-Tahrim, 11.)

Odgovor glasi: Ako pod vašim govorom mislite da Džennet sada ne postoji, kao što još nije puhnuto u Sur i kao što još ljudi nisu izašli iz svojih kaburova, onda je to neispravno i odbačeno prethodnim dokazima, kao i drugim sličnim dokazima koji nisu spomenuti. Ako pod tim msilite da nije upotpunjeno stvaranje svega što je Allah pripremio stanovnicima Dženneta i da Allah neprestano u njemu stvara jedne stvari za drugima, i da će Allah kada vjernici uđu stvoriti druge stvari, onda je to istina koja se ne može odbaciti. Ovi vaši dokazi samo ukazuju na značenja u ovim granicama. Vaše argumentiranje riječima Uzvišenog:

﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾

„Sve će, osim Njegovog lica propasti!” (El-Kasas, 88.) predstavlja vaše loše shvatanje značenja ajeta. Vaše argumentiranje ovim ajetom za sadašnje nepostojanje Dženneta i Džehennema slično je argumentiranju vaše braće da će Džennet i Džehennem nestati, ostati razrušeni i da će njihovi stanovnici pomrijeti. Vi i vaša braća niste imali upute da ispravno shvatite značenje ovog ajeta,

²⁷⁶ Navodi se u *Es-Sahiba*, 105.

ali su zato na to upućeni imami islama. Iz njihovog govora izdvajamo: Riječima Uzvišenog: „**Sve**” misli se na ono čemu je Allah propisao da će nestati i propasti. Džennet i Džehennem su stvoreni za vječnost, a ne da bi nestali. Isto se odnosi na Arš koji je krov Dženneta. Neki su rekli: „Misli se na sve mimo Njegove moći”, a drugi: „Osim onoga što se misli pod Njegovim Licem.” Također je rečeno: Uzvišeni Allah je objavio:

﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ﴾

„**Sve što je na njoj (Zemlji) prolazno je.**“ (Er-Rahman, 26.)

Meleki su rekli: „Propali su stanovnici Zemlje“, a željeli su da budu vječni. Uzvišeni je obavijestio da će stanovnici neba i Zemlje svi pomrijeti:

﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾

„**Sve će, osim Njegovog lica propasti!**“ (El-Kasas, 88.), zato što je On živ a ne umire. Meleki su tada postali ubijedeni u smrt. Oni su iznijeli ovo mišljenje kako bi usaglasili ovaj ajet sa pouzdanim tekstovima koji ukazuju na vječnost Dženneta, a i na vječnost Vatre, o čemu će uskoro više biti govora, inšallahu te'ala.

Autorove riječi: „**Neće nikada prestati niti nestati**” su mišljenje velike većine imama iz reda ispravnih prethodnika i potonjih generacija. O vječnosti Dženneta i nestanku Vatre je iznijela mišljenje grupacija ispravnih prethodnika i potonjih generacija.²⁷⁷ Oba mišljenja su spomenuta u mnogim knjigama tefsira a i u drugim. Nestanak Dženneta i Džehennema je zastupao Džehm b. Safvan

²⁷⁷ Nije potvrđeno mišljenje o nestanku Vatre ni od jednog ispravnog prethodnika, već su to neispravne predaje koje nemaju dokaza, te neki apokrifni hadisi. Kada bi i bili vjerodostojni ne bi ukazivali na nestanak koji oni tvrde, već na vječnost Vatre i izlazak monoteista iz nje. Dio tih predaja sam naveo u *Ed-Daifi*, 606 i 707. Zatim sam naišao na spise učenjaka El-Emira es-San'anija o ovom jako važnom pitanju u kojem je dao repliku Ibn el-Kajjimu, Allah mu se smilovao. Dao sam svoj komentar, izvršio derivaciju hadisa i dao opširniji uvod.

predvodnik onih koji zastupaju obesnaživanje šerijatskih tekstova, a on za to nije imao uporišta²⁷⁸ kod ispravnih prethodnika iz reda ashaba, a ni njihovih nasljednika po dobru, kao ni imama muslimana i sljedbenika Sunneta. Njegove navode je negirala većina sljedbenika Sunneta. Zbog toga su ga proglasili nevjernikom, javno osuđujući i njega i njegove sljedbenike u svim dijelovima zemlje. Ovo mišljenje je izrekao povodom svoje neispravne postavke u koju je uvjeren, a ona je nemogućnost da nastale stvari vječno i bezgranično postoje. Ovo je oslonac sljedbenika pokuđenog kelama kojim su argumentirali nastanak tijela, a i nastanak događaja koji još nisu bili. To su uzeli kao glavni oslonac za nastanak svijeta. Džehm je smatrao da događaji koji su nemogući i nemaju svoj početak u prošlosti nemoguće je da budu u budućnosti. Kontinuitet djela prema njemu, kod Gospodara, u budućnosti je nemoguć, kao što mu je bio nemoguć u prošlosti. Ebu el-Huzejl el-Allaf, predvodnik mu'tezila se sa njim slaže u ovoj postavci. Međutim kaže: „Ova postavka iziskuje nestanak pokreta“, tako da je rekao da će nestati pokreti stanovnika Dženneta i Džehennema, tako da će ostati zauvijek nepokretni. Niko od njih se neće moći pomaknuti. Prethodno je data naznaka o lančanom nizu događaja u prošlosti i budućnosti, a to je pitanje kontinuirane djelatnosti Gospodara Uzvišenog. On je oduvijek Gospodar, Moćan i čini što želi. Oduvijek je živ, oduvijek sve zna i moćan je sve činiti. Nemoguće je da djelo Njemu samom bude nemoguće, a onda Mu postane moguće bez novog nastanka nekih drugih stvari. Prvi nema određenu granicu kako bi djelo postalo moguće na toj granici, a prije nje nemoguće. Dovoljno je samo predočiti ovaj govor da bi se kategorički odredila njegova neispravnost.

Džennet je vječan i neće nikada nestati. Ova činjenica je nužno poznata, jer je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, o tome obavijestio. Uzvišeni kaže:

²⁷⁸ Tj. uporišta za nestanak Dženneta. Mi autoru ove knjige dodajemo: On, također, nema uporišta u mišljenju o nestanku Vatre, kao što je prethodno o tome data naznaka.

﴿وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ
عَطَاءٌ غَيْرٌ مَجْدُودٍ﴾

„A sretni će u Džennet; dok je nebesa i Zemlje, u njemu će boraviti, osim ako drukčije Gospodar tvoj ne odredi; bit će to dar koji će neprekidno trajati.“ (Hud, 108.), tj. nagrade će biti neprestane, što nije u suprotnosti sa riječima Uzvišenog: „osim ako drukčije Gospodar tvoj ne odredi“. Ispravni prethodnici se razilaze u ovom izuzimanju.

Rečeno je: „Znači onoliko koliko budu boravili u Vatri, da će tako biti onima koji uđu u Vatru, a zatim iz nje budu izvedeni, a ne svima.

Neki su rekli da je to period stajanja ljudi pred Allahom, azze ve dželle, a neki period ostanka u kaburovima i stajanja pred Allahom, azze ve dželle.

Također, rečeno je: „Ovo je izuzeće koje je Gospodar napravio, ali ga neće učiniti, kao kada se kaže: Tako mi Allaha, udarit ću te, osim ako drugačije budem smatrao, a ti vidiš da on drugačije ne smatra, već će te sigurno udariti.“

Neki su rekli da je riječ *osim* u značenju veznika *vav* (و). Ovo je mišljenje nekih gramatičara, a inače je slabo.

Sibevejh smatra da *osim* dolazi u značenju *ali*, pa je tako navedeno izuzeće prekinuto. Ovom mišljenju dao je prednost i Ibn-Džerir rekavši: „Allah neće iznevjeriti Svoje obećanje. Svoje izuzeće je vezao za riječi.“

﴿عَطَاءٌ غَيْرٌ مَجْدُودٍ﴾

„...bit će to dar koji će neprekidno trajati.“ (Hud, 108.)“

Neki su rekli: Primjer za to je da kažeš: Nastanit ću te u svoju kuću jednu godinu, osim ako budem drugačije htio, tj. koliko budem htio povećati.

Rečeno je: Izuzeće je spomenuto da bi se ljudima pojasnilo da i pored svoje vječnosti potpadaju pod Allahovo htijenje i ne izlaze iz njega, ali to nije u suprotnosti sa Njegovom odlučnošću i kategoričnošću da će vječno u njemu biti.²⁷⁹ Tako Uzvišeni kaže:

﴿وَلَيْنَ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا﴾ (٢٧٩)

„A da hoćemo, Mi bismo učinili da iščezne ono što smo ti objavili, i ti, poslije, ne bi nikoga našao ko bi ti protiv Nas pomogao.“ (El-Isra', 86.)

﴿فَإِنْ يَشَأْ اللَّهُ يُخَيِّمْ عَلَى قَلْبِكَ﴾

„A Allah će, ako hoće, srce tvoje zapečatiti!“ (Fš-Šura, 24.)

﴿قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرَأْتُكُمْ بِهِ﴾

„Reci: 'Da Allah nije htio ja vam ga ne bih kazivao niti bi vas On s njim upoznao.'“ (Junus, 16.)

Primjeri za ovo su mnogobrojni. Uzvišeni obavještava Svoje robove da sve stvari potpadaju pod Njegovo htijenje, što je htio i bit će, a što nije i neće. Neki su rekli da riječ *ma* (onoliko) je u značenju riječi *men* (ko), tj. osim onome kome Allah bude želio da uđe u Vatru zbog svojih grijeha iz reda sretnih ljudi. Ima i drugih mišljenja. U svakom slučaju, ovo izuzeće nije potpuno jasno. Riječi:

﴿عَطَاءٌ غَيْرَ مَجْدُوذٍ﴾ (٢٨٠)

„...bit će to dar koji će neprekidno trajati.“ (Hud, 108.) su sasvim jasne, a tako i

﴿إِنَّ هَذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ﴾ (٢٨١)

„To će, doista, blagodat Naša biti, koja nikada neće prestajati!“ (Sad, 54.)

²⁷⁹ Medžmu'ul-fetava, 2/48.

﴿ أَكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا ۚ ﴾

„...s plodovima kojih uvijek ima i s trajnom hladovinom...”
(Er-Ra'd, 35.)²⁸⁰

Uzvišeni kaže:

﴿ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرِجِينَ ﴾

„...oni odatle nikada neće izvedeni biti.” (El-Hidžr, 48.)

Uzvišeni je potvrdio vječnost stanovnika Dženneta na nekoliko mjesta u Kur'anu, obavijestivši da

﴿ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ ۚ ﴾

„...u njima, poslije one prve smrti, smrt više neće okusiti...”
(Ed-Duhan, 56.).

Ovo izuzeće je kategorično, a kada se doda izuzeću u riječima Uzvišenog:

﴿ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ ۚ ﴾

„...osim ako drukčije Gospodar tvoj ne odredi...” (Hud, 108.)
očituje se da se sa ova dva ajeta želi izuzeti vrijeme u kojem nisu bili u Džennetu iz ukupne vječnosti, kao što je izuzeće prve smrti iz ukupne smrti. Ova smrt je prethodila njihovom vječnom životu. Zato što je njihova odvojenost iz Dženneta prethodila njihovom vječnom boravku u njemu.

Dokazi iz Sunneta o vječnosti i kontinuitetu Dženneta su mnogobrojni. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Ko uđe u Džennet, uživati će blagodati, neće biti nesretan, bit će vječan i neće nikada umrijeti.*”²⁸¹ Također je rekao: „*Neko će povikati: 'Stanovnici Dženneta, vi ćete*

²⁸⁰ Kaže Afifi: „Pogledaj 251. str. knjige *Hadi el-Ervah*.”

²⁸¹ Muslim, navodi se u *Fis-Sabih*, 1086.

*uvijek biti zdravi i nećete nikada biti bolesni. Uvijek ćete biti mladi i nikada ostarjeti nećete. Uvijek ćete biti živi i umrijeti nikada nećete.*²⁸²

Prethodno je spomenuto klanje smrti između Dženneta i Džehennema. Reći će se: „Stanovnici Dženneta, vječnost bez smrti! Stanovnici Džehennema, vječnost bez smrti!”²⁸³

Vječnost Vatre

O vječnosti i kontinuitetu Vatre ljudi imaju osam različitih mišljenja.

Prvo: Ko u nju uđe, nikada neće izaći, što je mišljenje haridžija i mu'tezila.

Drugo: Stanovnici Vatre će biti mučeni, a zatim će se njihova priroda izmijeniti, a onda će se u toj vatrenoj prirodi naslađivati zato što je u saglasnosti sa njihovom prirodom. Ovo je mišljenje predvodnika panteizma Ibn-Arebija et-Taija.

Treće: Stanovnici Vatre će biti mučeni do određenoga vremenskog roka, a zatim će izaći iz nje, a drugi ljudi će ih u njoj zamijeniti. Ovo mišljenje su židovi pričali Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, a on ga je opovrgao. Također, i Uzvišeni Allah je opovrgao rekavši:

﴿وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً قُلْ أَتُخَذْتُمْ عِندَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَنْ تُخْلَفَ اللَّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٠٠﴾ بَلَى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٠١﴾﴾

²⁸² Muslim, 8/148 od Ebu-Se'ida i Ebu-Hurejre, samo zadnja rečenica kod njega dolazi prije prethodnjeg. Dodao je: „Vi ćete uvijek biti u blagodatima i nećete nikada biti nesretni.“ To su riječi Uzvišenog koji kaže: „I bit će pozvani: **Evo vam Dženneta kojeg ste naslijedili prema onome što ste radili.**“

²⁸³ Muttefekun alejhi.

„Oni govore: 'Vatra nas neće doticati više od nekoliko dana.' Reci: 'Da li ste za to od Allaha dobili obećanje? - jer Allah neće prekršiti Svoje obećanje, ili na Allaha iznosite ono što ne znate! A nije tako! Jer oni koji budu zlo činili i grijesi ih njihovi budu sa svih strana stizali stanovnici Džehennema bit će i u njemu će vječno ostati.'“ (El-Bekare, 80-81.)

Čvrto: Izaći će iz nje, a ona će ostati tako da u njoj nikoga ne bude.

Peto: Ona će sama po sebi nestati, jer je nastala, a sve što je nastalo nemoguće je da vječno traje. Ovo je mišljenje Džehma i njegove frakcije. Po njemu nema razlike između Dženneta i Džehennema, kao što je prethodno navedeno.

Šesto: Pokreti stanovnika Vatre će nestati i postat će mrtva priroda. Neće osjećati boli. Ovo je mišljenje Ebu el-Huzejla el-Allafa, kao što je prethodno rečeno.

Sedmo: Allah će iz nje izvesti koga želi, kao što je nevedeno u hadisu: „Zatim će je jedno vrijeme ostaviti, a potom je ugasiti. On je Vatri načinio određeni rok s kojim će skončati.“

Osmo: Uzvišeni Allah će iz nje izvesti koga želi, kao što se navodi u Sunnetu. U njoj će ostati nevjernici, vječno bez prestanka, kao što kaže autor knjige, Allah mu se smilovao. Sva mišljenja, osim ova dva zadnja, su očito neispravna.

Potrebno je pogledati u argumente oba mišljenja sljedbenika Sunneta.

Dokazi za prvo mišljenje su:

﴿ قَالَ النَّارُ مَثْوًى لَكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴾ (٢٤)

„Vatra će biti prebivalište vaše- reći će On - u njoj ćete vječno ostati, osim ako Allah drukčije ne odredi. Gospodar tvoj je zaista mudar i sveznajući.“ (El-En'am, 128.)

﴿ فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُّوا فِي النَّارِ هُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٦﴾ خَلْدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ
وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٧﴾ ﴾

„I nesretni će u Džehennem, u njemu će teško izdisati i udisati; dok je nebesa i Zemlje, u njemu će ostati, osim ako drukčije Gospodar tvoj ne odredi. Gospodar tvoj, zaista, radi ono što želi.“ (Hud, 106-107.)

Poslije ova dva izuzeća koja se spominju nema navoda koji se spominju prilikom spomenutog izuzeća za stanovnike Dženneta, a ono glasi:

﴿ عَطَاءٌ غَيْرٌ مَّجْدُودٍ ﴿١٨﴾ ﴾

„...bit će to dar koji će neprekidno trajati.“ (Hud, 108.)

﴿ لَيْسَ فِيهَا أَحْقَابٌ ﴿١٩﴾ ﴾

„u kome će zauvijek ostati.“ (En-Nebe', 23.)

Ovo mišljenje, tj. mišljenje o nestanku Vatre, osim Dženneta se prenosi od Omera, Ibn-Mes'uda, Ebu-Hurejre, Ebu-Se'ida i drugih. Prenosi Abd b. Humejd u svome poznatom *Tefsiru* sa lancem prenosilaca koji seže do Omera, radijallahu anhu, da je rekao: „Kada bi stanovnici Vatre ostali u Vatri koliko je pijeska imali bi vrijeme u kojem će izaći iz nje.“²⁸⁴

²⁸⁴ Predaja je slaba, jer je prenosi El-Hasen koji kaže: „Omer je rekao.“ El-Hasen nije bio savremenik Omera, radijallahu anhu. Ibnul-Kajjim u knjizi *Hadi el-Ervab*, 2/71 kaže: „El-Hasen nije slušao od Omera, ali je i pored toga želio ojačati ovu predaju Hattabijevim navodom od kojeg nema koristi. Kaže: 'Dovoljna ti je veličina ove predaje, iako El-Hasen nije čuo od Omera već ju je prenio od nekih tabiina. Da kod njega nije bila vjerodostojna kao predaja od Omera, ne bi je čvrsto ni zastupao i ne bi rekao: „Govorio je Omer b. El-Hattab.““

Kažem: Ovo je veoma čudno mišljenje za čovjeka poput Ibnul-Kajjima, Allah mu se smilovao, jer znači argumentiranje hadisom tabiina koji je nepoznat. Ako ga je El-Hasen uzeo od nekog tabiina, pa ko je on? Kakvo je

To je spomenuto u komentaru riječi Uzvišenog:

﴿لَيْسَ فِيهَا أَحْقَابًا﴾

„u kome će zauvijek ostati.“ (En-Nebe', 23)

Rekli su: „Vatra dolazi kao obavezna posljedica Njegove srdžbe, a Džennet Njegove milosti“. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Kada je Allah završio stvaranje, zapisao je knjigu koja je kod Njega

njegovo stanje, pamćenje i preciznosti u hadisu? Zar ovo Ibnul-Kajjimovo shvatanje ne vodi u izvrtanje temeljnih hadiskih pravila koja hadis od nepoznate osobe tretiraju slabim, kao i hadise sa prekinutim lancem prenosilaca. Ovakvi hadisi se vraćaju na prenosioce koji nije spomenut, niti naslovljen. To vodi da se hadisi El-Hasen el-Basrija koji se prenose sa 'an (od) prihvate, a kamoli oni prekinutih lanaca, kao što je hadis od Semure: „Kada je Havva zatrudnila, Iblis je oko nje kružio, pa nijedno dijete joj ne bi preživjelo. Rekao joj je: „Daj mu ime Abdulharis“, pa mu je dala ime Abdulharis i ono je živjelo.“ To je bila šejtanova objava i naredba.

Ovaj hadis je slab, pa je neispravan. U njemu nema druge mahane osim što ga El-Hasen el-Basri prenosi sa terminom 'an (od). On je ajet kojeg neki mu-fessiri tumače ovim hadisom protumačio u drugom značenju na koje ne ukazuje ovaj hadis. U tome su ga slijedili neki valorizatori šerijatskih tekstova, a od njih je i Ibnul-Kajjim. To sam pojasnio u *Ed-Daife*, 342.

Isto se odnosi na mursel hadis o kvarenju abdesta kašljanjem, koji je slab prema saglasnosti svih učenjaka hadisa.

Neka Allah oprosti Ibnul-Kajjimu. On uzimanjem ovakvih predaja poput ove od Omera za ispravne otvara vrata mnogim zalutalim sektama da se učvrste u zabludi, kao što su kadijanije. Oni smatraju da će Vatra nestati i da će prestati patnja nevjernika, kao što sam pojasnio u *Silsil* govoreći o hadisu koji se navodi u značenju ove predaje. Naznačio sam ga u govoru o ovoj predaji. Kada sam došao do njegovog lanca prenosilaca podrobnije sam govorio i priključio ga hadisu kojeg sam naznačio.

Rezime: Ova predaja od Omera nije ispravna, kao što nije ispravna ni od drugih sa punim lancem prenosilaca, a Allah daje uputu. O ovoj tematici pogledaj knjigu *Ref'ul-estar li ibtali edilletil-kailine bi fenain-nar* od učenjaka Es-San'anija sa uvodom i komentarom od šejha El-Albanija.

Slična predaja se navodi od Abdullaha b. Amra sa nepotpunim i slabim lancem prenosilaca i Ebu-Umame sa punim lancem prenosilaca u kome ima slabi prenosilac. O ovome sam više govorio u *Silsiletul-ehadisi ed-daije vel-mevdu'a*, kao što je prethodno rečeno.

iznad Arša: Moja milost je pretekla Moju srdžbu."²⁸⁵ U drugoj verziji stoji: „*Moja milost je nadvladala Moju srdžbu.*” Prenosi ga El-Buhari u svome *Sabihu* iz hadisa Ebu-Hurejre, radijallahu anhu. Rekli su: „Uzvišeni Allah obavještava o patnji da je:

﴿عَذَابٌ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾

„...patnje na Velikom danu.“ (El-En'am, 15.)

﴿الْيَوْمِ الْعَظِيمِ﴾

„...na Nesnosnom danu.“ (Hud, 26.)

﴿عَقِيمٍ﴾

„...patnju u danu poslije kojeg neće uslijediti noć.“ (El-Hadždž, 55.)

Ni na jednom mjestu nije obavijestio da je blagodat jednoga dana. Uzvišeni kaže:

﴿عَذَابِي أَصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ﴾

„Kaznom Svojom Ja kažnjavam koga hoću“ - reče On – „a milost Moja obuhvata sve.“ (El-E'araf, 156.)²⁸⁶

Uzvišeni pričajući o melekima kaže:

﴿رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا﴾

„Gospodaru naš, Ti sve obuhvaćaš milošću i znanjem.“ (Gafir, 7.)

Neminovno Njegova milost mora obuhvatiti i one koji su kaznu podnosili, pa kada bi ostali u patnji vječno, Njegova milost ih ne bi obuhvatila. U vjerodostojnom hadisu Dan stajanja je procijenjen

²⁸⁵ Muttefekun alejhi, prethodno je spomenuto.

²⁸⁶ Afifi kaže: „Pogledaj 254-279. str. iz knjige *Fiadi el-ervah*.“

na pedeset hiljada godina.²⁸⁷ Kaŝnjeni se razlikuju po vremenu ostanka u patnji shodno svojim grijesima. U mudrosti Najpravednijeg i milosti Najmilostivijeg nije da stvori stvorenja da bi ih vječno kaŝnjavao, a da stvori stvorenja kojima će dati Svoje blagodati i prema njima dobar biti vječno, ulazi u zahtjeve Njegove mudrosti. Dobročinstvo je samo po sebi svojstveno, a osveta je prolazna. Neki su rekli: Navodi o vječnom boravku, neizlasku, vječnoj patnji u Vatri je istina kojoj se treba predati i oko koje nema sporenja, jer iziskuje vječni boravak u Kući patnje sve dok ona postoji. Dok još ona postoji iz nje će izaći sljedbenici tevhida. Razlika je onoga koji izađe iz zatvora i onoga čiji ostanak u zatvoru prestane zato što se zatvor srušio ili dotraja.

Dokazi onih koji zagovaraju vječni opstanak i nemogućnost da Vatra nestane su riječi Uzvišenog:

﴿ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ۝٤٧﴾

„...za njih će biti patnja neprestana.“ (El-Maide, 37.)

﴿ لَا يُفْتَرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ۝٧٥﴾

„...ona im se neće ublaŝiti i nikakve nade u spas neće imati, oni će u njoj očajni biti.“ (Az-Zuhurf, 75.)

﴿ فَلَنْ نَّزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ۝٢٠﴾

„Mi ćemo vam povećati samo kaznu!“ (El-Nebe', 30.)

﴿ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۝٨٠﴾

„...u kojima će vječno i zauvijek boraviti.“ (El-Bejjine, 8.)

﴿ وَمَا هُمْ بِمُخْرَجِينَ ۝١٠٨﴾

²⁸⁷ Sahih, prenosi ga Muslim u hadisu Ebu-Hurejre, te El-Hakim od Ibn-Omera, 4/572. Ez-Zehebi ga je ocjenio vjerodostojnim i sloŝio se.

„...oni odatle nikada neće izvedeni biti.“ (El-Hidžr, 48.)²⁸⁸

﴿وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ﴾

„...i oni iz vatre neće izlaziti.“ (El-Bekare, 167.)

﴿وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ﴾

„...i prije će Deva kroz iglene uši proći nego što će oni u Džennet ući.“ (El-E'araf, 40.)

﴿لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فِيمَوتُوا وَلَا تَخَفَتْ عَنْهُمْ مِّنْ عَذَابِهَا﴾

„...oni neće biti na smrt osuđeni i neće umrijeti, i neće im se patnja u njemu ublažiti.“ (Fatir, 36.)

﴿إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا﴾

„...jer je patnja u njemu, doista, propast neminovna.“ (El-Furkan, 65.), vječna, sigurna. Mnoge predaje ukazuju da će iz Vatre izaći onaj koji kaže *la ilabe illallah*. Hadisi o šefa'atu²⁸⁹ jasno govore o izlasku grijешnih monoteista iz Vatre. Ovo pravilo je posebno za njih određeno. Kada bi nevjernici izašli iz Vatre onda bi bili na stepenu tih monoteista, a sljedbenici vjerovanja ne bi imali posebnu odliku izlaska iz Vatre. Džennet i Džehennem ne opstoje sami po sebi, već tako što ih Allah Uzvišeni čini vječnim.²⁹⁰

²⁸⁸ Ovaj ajet govori o stanovnicima Dženneta, kao što je prethodno rečeno, a možda je autor mislio na trideset sedmi ajet sure El-Maide: „*oni iz nje neće izaći*“. Ova nejasnoća se dogodila Ibnul-Kajjimu i drugima, zato pogledaj El-Albanijev komentar knjige *Ref'ul-estar*.

²⁸⁹ Pogledaj prvi tom knjige *Mubtesarul-musili lis-savaikil-mursele*.

²⁹⁰ Ovi dokazi su kategorični u pogledu vječnosti Vatre i stanovnika iz reda nevjernika za razliku od dokaza koji podupiru prvo mišljenje. U tim dokazima nema nijednog otvorenog navoda, kao što je to podrobnije pojasnio imam Es-Sana'ani u knjizi *Ref'ul-estar*. Zato budi onaj koji poznaje istinu prema dokazu, a ne prema ljudima. Od svakog se uzima i odbacuje osim od Vjervjesnika, sallallahu alejhi ve sellem.

Autorove riječi: „On je za njih stvorio stanovnike”. Uzvišeni kaže:

﴿وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ﴾

„*Mi smo za Džehennem mnoge džine i ljude stvorili...*“ (El-E'araf, 179.)

Od Aiše, radijallahu anha, se prenosi da je rekla: „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je pozvan na dženazu jednog ensarijskog djeteta. Rekla sam: 'Allahov Poslaniče, blago li ovome, on je jedan od džennetskih vrabaca. Nije radio zlo, niti ga je sustiglo.' Rekao je: '*Da nije drugačije, o Aiša? Allah je stvorio stanovnike za Džennet dok su još bili u kičmama svojih očeva, a stvorio je stanovnike za Vastru dok su još bili u kičmama svojih očeva.*'“²⁹¹ Prenose ga Muslim, Ebu-Davud i En-Nesai. Uzvišeni kaže:

﴿إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٢٠﴾ إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿٢١﴾﴾

„*Mi čovjeka od smjese sjemena stvaramo da bismo ga na kušnju stavili i činimo da on čuje i vidi; Mi mu na pravi put ukazujemo, a njegovo je da li će zahvalan ili nezahvalan biti.*“ (Ed-Dehr, 2-3.)

Ovdje se misli na općenitu uputu. Od nje je još općenitija uputa koja se spominje u riječima Uzvišenog :

﴿الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَىٰ ﴿٢٠﴾﴾

„*Onaj Koji je svemu dao oblik a zatim ga uputio.*“ (Ta-ha, 50.)

Dvije su vrste stvari koje postoje. Jedne su podređene svojom prirodom, a druge su pokretljive prema svome htijenju. Uputa prve vrste je prema onome što je on podredio njoj kao prirodi, a uputa

²⁹¹ Sahih, navodi se u *Zilalul-Dženneh*, *Tabridžus-sunneh*, 251. od Ibn Ebi-Asima.

druge je uputa htijenja koja je prateća njegovom osjećaju i znanju o onome što im koristi i šteti. Zatim je ova vrsta podijeljena na tri podvrste. Podvrsta koja želi samo dobro i od njih ne proizilazi neka druga želja, poput meleka. Podvrsta koja želi samo zlo i od nje ne proizilazi osim želja za njim, poput šejtana. Od treće vrste proizilazi želja i za dobrom i za zlim, poput čovjeka. Potom ih je stavio u tri kategorije. Kategoriju čije vjerovanje, spoznaja i razum vladaju njegovom strašću, pa se mogu pridodati melekima. Druga kategorija je suprotna, pa se priključuje šejtanima. Razum treće kategorije nadvlada životinjska strast, pa se priključuje životinjama. Želi se reći: Uzvišeni je dao dva postojanja: suštinsko i značenjsko. Kao što nema nijedne stvari koja postoji, a da je On nije stvorio, nema ni upute osim sa Njegovim podučavanjem. Sve su to dokazi savršenstva Njegove moći, potvrde Njegove Jednoće, ostvarenja njegovog gopodarstva.

Autorove riječi: „**Koga bude htio uvest će u Džennet iz blagodati prema njima, a koga bude htio uvest će u Džehennem iz Svoje pravednosti itd.**“

Obavezno je znati da Uzvišeni ne uskraćuje nagradu osim kada uskrati njen povod, a to je dobro djelo. On kaže:

﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا﴾

„**A onaj ko je dobra djela činio, a vjernik je bio, neće se nepravde ni zakidanja nagrade plašiti.**“ (Ta-ha, 112.)

Isto tako, neće nikoga kazniti osim kada se ostvari povod kazne. Uzvišeni kaže:

﴿وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فِيمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ﴾

„**A nesreća koja vas zadesi zbog stečevine je ruku vaših, a mnogo toga On i oprost.**“ (Eš-Šura, 30.)

Uzvišeni daje i uskraćuje. Niko ne može uskratiti ono što On da, niti dati ono što On uskrati. Međutim, kada da čovjeku blagodat vjerovanja i dobrih djela, onda mu to u osnovi ne može biti

uskraćeno. Da mu nagradu i oblike približavanja koje oko nije vidjelo, uho čulo, niti je srcima ljudi kad naumpalo. Kada mu je to uskratilo, onda je zbog prestanka povoda, to je dobro djelo. Nema sumnje da On upućuje koga hoće, a zavodi koga hoće, ali je sve to Njegova mudrost i pravednost. Uskraćivanje povoda, a ona su dobra djela, je Njegova mudrost i pravednost. Posljedice povoda se ne uskraćuju ako nisu nevaljali povodi, zbog neispravnosti djela, ili zbog povoda koji je u suprotnosti sa onim što ga traži i iziskuje. Onda je to radi nepostojanja onoga što ga iziskuje, ili zbog postojanja zapreke. Pošto su njegovo uskraćivanje i kazna zbog nepostojanja vjerovanja i dobrih djela, a On to nije dao kao iskušenje na početku, osim zbog mudrosti i pravednosti. U obje okolnosti Njemu pripada zahvala, Njemu se zahvaljuje u svakoj situaciji, svako davanje od Njega je vrijednost, a svaka kazna od Njega je pravednost. Uzvišeni je Mudar, On stavlja stvari na njihova mjesta koja im dolikuju, kao što kaže:

﴿وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ ۗ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ ۗ﴾

„A kada njima dokaz dolazi, oni govore: 'Mi nećemo vjerovati sve dok se i nama ne da nešto slično onome što je Allahovim poslanicima dato.' A Allah najbolje zna kome će povjeriti poslanstvo Svoje...“ (El-En'am, 124.)

﴿وَكَذَٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لِّيَقُولُوا أَهَٰؤُلَاءِ مِثْلُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيِّنَاتٍ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ ﴿٥٣﴾﴾

„I tako Mi jedne drugima iskušavamo da bi nevjernici rekli: 'Zar su to oni kojima je Allah, između nas, milost ukazao?' - A zar Allah dobro ne poznaje one koji su zahvalni!“ (El-En'am, 53.) i sl. a o tome će, inšallahu te'ala, biti nešto više pojašnjenja.

Mogućnost biva prije djela i s djelom

Autor kaže: „Mogućnost s kojom je obaveza izvršiti naređena djela je u smislu upute, kojom nije dozvoljeno opisati stvorenje, biva isključivo sa samim postupkom. Mogućnost iz aspekta ispravnosti, raspoloživosti, stabilnosti i ispravnosti aparata biva prije samog djela i za nju se veže obraćanje u tekstovima, kao kada Uzvišeni kaže:

﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾

'Allah nijednu osobu ne opterećuje preko mogućnosti nje-ne.' (El-Bekare, 286.)“

Mogućnost, potencijal, moć i raspoloživost su gotovo identični termini. Mogućnost se dijeli na dva dijela, kao što spominje autor, Allah mu se smilovao. To je mišljenje ogromne većine sljedbenika Sunneta i ono je srednje i umjereno. Kaderije i mu'tezile kažu: Moć biva isključivo prije djela. Nasuprot njima postoji skupina sljedbenika Sunneta koja kaže da moć biva isključivo uz djelo.

Mišljenje koje je iznijela velika većina sljedbenika ehliš-sunneta znači da rob ima moć u okviru naredbi i zabrana. Možda moći bude i prije, ali nije obavezno da bude sa njim. Moć kojom se ostvaruje djelo neophodno mora biti prisutna prilikom vršenja djela. Nije moguće da bude djela, a ne bude moći.

Moć iz aspekta ispravnosti, raspoloživosti, stabilnosti i ispravnosti aparata dolazi prije djela. Ona je spomenuta u riječima Uzvišenog:

﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾

„Hodočastiti Hram, radi Allaha, dužan je svako ko bude u mogućnosti do njega doći.“ (Ali Imran, 97.)

On je obavezao izvršenje hadža onome koji je u mogućnosti, a kada ne bi mogao, osim onoga koji je već obavio hadž, hadž ne bi bio obavezan osim onome ko ga je obavio i ne bi nikoga kaznio za neobavljanje hadža. Ovo je u suprotnosti nužno poznatim činjenicama iz vjere islama. Uzvišeni kaže:

﴿ فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ ﴾

„Pa Allaha se bojte koliko god možete...” (Et-Tegabun, 16.)

U obavezu je stavio bogobožnost shodno mogućnostima. Kada onaj koji se ne boji Allaha ne bi mogao imati bogobožnosti, onda bogobožnost ne bi bila propisana osim onome koji je bogobožan, a kažnjen ne bi bio onaj koji nije bogobožan. Ovo je poznato po neispravnosti. Uzvišeni kaže:

﴿ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ﴾

„A onaj ko ne može, dužan je šezdeset siromaha nahraniti...” (El-Mudžadele, 4.)

Ovdje se želi istaći mogućnost povoda i aparata, a isto Uzvišeni priča navodeći govor munafika.

﴿ لَوْ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ ﴾

„Da smo mogli, doista bismo s vama pošli...” (Et-Tevbe, 42.)

On je opovrgao njihov govor. Da su oni željeli istaći mogućnost koja predstavlja suštinu djela koje se rijetko može uraditi, onda ne bi negiranjem toga bili lašci, ali pošto ih je On opovrgao to ukazuje da su time željeli bolest, ili gubitak imetaka, prema onome što je Uzvišeni pojasnio:

﴿ لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى ﴾

„Neće se ogriješiti nemoćni i bolesni...” (Et-Tevbe, 91.) do riječi:

﴿ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَقْذِرُونَكَ وَهُمْ أَغْيَاءٌ ﴾

„A ima razloga da se prigovara onima koji od tebe traže dozvolu da izostanu, a imućni su.“ (Et-Tevbe, 93.)

Isto značenje imaju riječi Uzvišenog:

﴿ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً أَنْ يَنْكَحَ الْمُخَصَّصَتِ الْمُؤْمِنَتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ﴾

„A onaj među vama koji nije dovoljno imućan da se oženi slobodnom vjernicom - eto mu one u vašem vlasništvu...“ (En-Nisa', 25.)

Želi se istaći mogućnost aparata i povoda. Tu spada i govor Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, Imranu b. Husajnu: „*Klanjaj stojeći, ako ne možeš onda sjedeći, ako ne možeš onda na boku.*”²⁹² Sa negacijom povoda negirao je i mogućnost djela.

O potvrdi mogućnosti koja predstavlja stvarnu moć spomenuli smo riječi Uzvišenog :

﴿ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴾

„...jer nisu htjeli ni da čuju, ni da bilo šta vide.“ (Hud, 20.)

Želi se negirati stvarna moć, a ne povodi i sredstva, jer su ona bila potvrđena. O tome će biti nešto više pojašnjenja pri riječima autora: **„Oni podnose samo ono čime ih je zadužio”**, inšallahu te'ala. Isti je i govor Musovog druga (Hidra):

﴿ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴾

„Ti se sigurno nećeš moći sa mnom strpjeti.“ (El-Kehf, 67.)

﴿ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴾

²⁹² El-Buhari i drugi. *Sifet-us-salah*, str. 58.

„'Ne rekoḥ li ja tebi', reče onaj, 'da se ti, doista, nećeš moći strpjeti sa mnom.'“ (El-Kehf, 75.)

Ovdje se želi istaći stvarna moć strpljenja, a ne povodi i sredstva strpljenja. To mu je bilo već potvrđeno. Zar ne vidiš da ga je zbog toga prekorio. Neće se prekoriti onaj koji nema sredstva djela i povode kojima ne može izvršiti djelo, već se prekorava onaj ko ne učini djelo zato što je zapostavio moć djela i zaokupirao se onim što mu nije naređeno. Ili, zato zbog njihovog nečinjenja čini ono što mu je naređeno. Oni koji kažu: Moć biva samo prilikom izvršenja djela, kažu: Moć nije ispravna za dvije suprotnosti. Uporedna moć za djelo nije ispravna osim samo za to djelo. Ona ga nalaže i ne postoji bez njega. Kaderije, shodno svojoj neispravnoj postavci, kažu da moć predstavlja da Allah da snagu vjerniku i nevjerniku, dobrom i lošem, podjednako. Oni ne kažu da je Allah posebno pokornom vjerniku dao ispomoć kojom je zadobio vjerovanje, već je on (vjernik) samostalno dao prednost pokornosti, a drugi je samostalno dao prednost nepokornosti. Primjer za to je roditelj koji svakom svome sinu da po sablju. Jedan se bori na Allahovom putu sa tom sabljom, a drugi je putni razbojnik. Ovaj stav je neispravan prema saglasnosti svih sljedbenika Sunneta i Zajednice koji potvrđuju određenje. Oni se slažu da je Allah Svome pokornom robu dao blagodat vjere posebno, za razliku od nevjernika. Uzvišeni ga je pomogao u pokornosti onako kako nije pomogao nevjernika. Uzvišeni kaže:

﴿وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ﴾

„...ali Allah je nekima od vas pravo vjerovanje omilio, i u srcima vašim ga lijepim prikazao, a nevjerovanje i razvrat i neposlušnost vam omrazio. Takvi su na pravom putu.“ (El-Hudžurat, 7.)

Kaderije kažu: Ovo približavanje s ljubavlju i ukrašavanjem je generalno za sva stvorenja, a označava pojašnjenje i manifestiranje

dokaza istine. Ajet iziskuje da je ovo specifično za vjernika, zato je rekao:

﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ﴿٦٠﴾﴾

„...*Takvi su na pravom putu.*“ (El-Hudžurat, 7.)

Nevjernici nisu razboriti. Uzvišeni kaže:

﴿فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ، يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ ۖ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ، تَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا ۖ كَأَنَّمَا يَصْعَدُ فِي السَّمَاءِ ۚ كَذَٰلِكَ تَجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦١﴾﴾

„*Onome koga Allah želi uputiti - On srce njegovo prema islamu raspoloži, a onome koga želi u zabludi ostaviti - On srce njegovo stegne i umornim učini, kao kad čini napor da na nebo uzleti. Eto, tako Allah one koji ne vjeruju bez podrške ostavi.*“ (El-En'am, 125.)

Primjeri ovih ajeta u Kur'anu su mnogobrojni. To nam pojašnjava da je Uzvišeni nekoga uputio, a nekoga zaveo. Uzvišeni kaže:

﴿مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۖ وَمَنْ يُضِلَّ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا ۖ ﴿٦٢﴾﴾

„*Kome Allah ukaže na Pravi put, on će Pravim putem ići, a koga u zabludi ostavi, ti mu nećeš naći zaštitnika koji će ga na Pravi put uputiti.*“ (El-Kehf, 17.)

O ovom pitanju bit će više pojašnjenja, inšallahu te'ala.

Također, riječi nekoga: daje prednost (pokornosti ili nepokornosti) bez posebnih mjerila za to. Ako pod riječima: daje prednost – misli na dodatno značenje u odnosu na djelo, onda označava povod koji daje prednost. Ako nema dodatno značenje, onda će stanje činioca prije postojanja djela biti poput stanja pri samom djelu. Potom, djelo se desilo u jednom od dva slučaja bez mjerila koje mu daje prednost. Ovakvo razmišljanje predstavlja hiperbolizaciju ulo-

ge razuma. Pošto u osnovi mišljenje kaderija glasi da onaj koji čini pokornosti i ostavlja ih su jednaki obojica u ispomoći i davanju moći, onda je nemoguće prema toj njihovoj postavci da uz djelo postoji posebna moć, jer moć koja posebno doređuje djelo ne biva za onoga koji ga ostavlja, nego za onoga koji ga čini. Moć isključivo dolazi od Uzvišenog Allaha. Kad su zapazili da moć neminovno mora biti prije djela, rekli su: Neće biti sa djelom, jer je moć ta putem koje biva djelo ili se ono ostavlja. U okolnostima kada postoji djelo nemoguće je njegovo ostavljanje. Zato su rekli: Moć biva samo prije djela. Ovo je apsolutno neispravno. Postojanje određene činjenice uz nepostojanje određenih uslova postojanja je nemoguće, jer je neophodno da sve ono o čemu djelo ovisi u vidu činjenica postojanja, postoji prilikom samog djela. Suprotan govor njihovom je istina, a glasi: sa djelom neizostavno mora biti moć.

Međutim, oni koji potvrđuju moć su se podijelili na dvije skupine.

Prvi su rekli: Moć biva isključivo sa djelom, misleći da je moć jedna kategorija koja nije ispravna za dvije suprotnosti, a neki od njih su mislili da je moć samo pojava i da ne može opstojati u dva vremenska perioda, zato je nemoguće da postoji prije samog djela. Ispravno je da je moć dvovrsna, kao što je prethodno rečeno. Prva ispravlja djelo i s njom je moguće činiti i ostavljati i za nju se vežu naredba i zabrana. Ovo se dešava i pokornom i nepokornom. Može biti prije djela, a može i ostati do samog činjenja djela. Moć ostaje sama po sebi kod onih koji kažu da pojave ostaju, ili se njeni slični primjeri obnavljaju kod onih koji kažu da pojave ne opstaju u dva različita vremenska perioda. Ovakva moć je ispravna za dvije suprotnosti. Allahova naredba je uslovljena ovom moći. Zato Allah ne zadužuje onoga koji nema ovu moć, a nasuprot joj stoji nemoć kao što je prethodno rečeno. Također, mogućnost koja je uslovljena u Šerijatu je specifičnija od mogućnosti sa čijim nepostojanjem ne postoji ni djelo. Sa šerijatskom mogućnosti nekada je moguće zamisliti djelo, iako ona ne postoji i moguće ga je izvršiti. Zakonodavac olakšava Svojim robovima, On im želi olakšati a ne želi im otežati. On vama u vjeri nije učinio neugodnosti. Bolesnik nekada

može stojeći klanjati, iako mu se bolest povećava, a izlječenje odužuje. Ovo je u Šerijatu nemoguće zbog nastanka štete za bolesnika, iako se on naziva onim koji je moćan i u mogućnosti izvršiti djelo. Zakonodavac pri šerijatskoj mogućnosti ne gleda samo na mogućnost djela, već gleda u usporedne činjenice, pa ako je djelo moguće, a postoji preovladajuća šteta, onda takva mogućnost nije šerijatska. Poput onoga koji je u mogućnosti obaviti hadž, ali uz štetu koju će zadobiti na svome tijelu ili u svome imetku. Ili da klanja stojeći uz povećanu bolest. Ili, da posti dva mjeseca, a sredstva za održavanje života kod njega ne postoje i sl. Kada je Zakonodavac u obzir uzeo nepostojanje preovladavajuće štete, kako onda može dati zaduženje u nemogućnosti da se ono izvrši. Međutim, ova mogućnost uz njen ostanak do samog činjenja djela nije dovoljna za postojanje djela, jer da je dovoljna, onaj koji ostavlja bi bio poput onoga koji čini djelo. Zapravo, neophodno je da nastane nova uporedna ispomoć, npr. da se onaj koji čini djelo načini onim koji ga želi činiti. Djelo neće biti upotunjeno osim sa dolazećom moći. U uporednu mogućnost ulazi odlučno htijenje, za razliku od htijenja koje je uslovljeno prilikom obavezivanja šerijatskim tekstovima, jer se u njoj ne uslovljava htijenje. Uzvišeni Allah naređuje djelo onome ko ga ne želi, ali ga ne naređuje onome ko ga želi, a nemoćan ga je učiniti. Takve su naredbe i ljudi jednih drugima. Čovjek naređuje svome robu ono što rob ne želi, ali mu ne naređuje ono što ne može učiniti. Kada se objedine odlučno htijenje i potpuna snaga neminovno nastaje djelo. Na ovome se gradi obavezivanje onim što se ne može podnijeti. Oni koji kažu: Moć biva isključivo sa djelom, također, kažu: Nevjernik i grješnik su zaduženi onim što ne podnose. Ono što se ne može podnijeti tumači se s dvije činjenice: ono što se ne može podnijeti zbog nemoći, a time Allah nije nikoga obavezao. Drugo: ono što se ne može podnijeti zbog zaokupiranosti njegovom suprotnošću. Na ovo se odnosi obavezivanje, kao što robovi jedni drugima naređuju. Oni prave razliku između jednog i drugog. Tako vlasnik neće narediti svome slijepom robu da vokalizira Mus-hafe, ali će mu narediti da, ako sjedi, ustane. Razlika između ove dvije okolnosti se nužno poznaje.

Stvaranje ljudskih djela

Autor kaže: „**Djela robova su Allahovo stvaranje i ono što su robovi stekli.**“

Ljudi su se razišli oko proizvoljnih djela robova.

Džebrije, a njihov poglavar je El-Džehm b. Safvan es-Semer-kandi, zastupa mišljenje da upravljanje svim djelima stvorenja pripada Allahu Uzvišenom i sva djela su nužna, kao pomjeranje dijelova tijela u strahu, krvotok, pomjeranje drveća, a sva ta djela su pripisana stvorenjima u prenesenom značenju. Ovakva djela su shodna onome kada se nešto dodaje svome mjestu, ali se ne dodaje svome ishodištu.

Mu'tezile imaju potpuno suprotno mišljenje, pa su rekli: Sva proizvoljna djela, od svih živih bića su njihovo stvaranje i nemaju nikakve veze sa Allahovim stvaranjem. Međusobno su se razišli rekavši: da li je Allah Uzvišeni moćan stvoriti djela robova ili ne?

Sljedbenici istine su rekli: Djelima robova robovi su postali pokorni i nepokorni, a ona su Allahova stvorenja. Uzvišeni jedino stvara stvorenja i ona nemaju drugog Tvorca. Džebrije su pretjerale u potvrdi određenja i negirali su u osnovi čovjekovo djelovanje. Tako su antropomorfisti učinili prilikom potvrde Allahovih svojstava i onda su poistovjetili Allaha sa Njegovim stvorenjima. Kaderije, negatori određenja, su robove učinili stvoriteljima uz Allaha Uzvišenog. Zato su međžusije (vatropoklonici ovog ummeta), pa čak su i gori od vatropoklonika, zato što su međžusije potvrdile dva stvoritelja, a oni su potvrdili više stvoritelja. Allah je uputio vjernike, sljedbenika Sunneta, u onome oko čega su se ovi razišli u pogledu istine, Njegovom dozvolom. Allah upućuje koga želi na pravi put.

Svaki ispravan dokaz kojeg džebrije navode dokazuje da je Allah Stvoritelj svake stvari i da je moćan sve učiniti, te da djela robova spadaju općenito u Njegova stvorenja i da ono što je htio i bilo, a ono što nije htio nije ni bilo. To ne ukazuje da rob nije činilac u

stvarnosti, niti da nema htijenje ili odabir, ili da njegovi proizvoljni pokreti su poput pokreta čovjeka u strahu, puhanja vjetrova i pokreta drveća. Svaki ispravan dokaz kojeg navodi kaderija ukazuje da rob čini svoje djelo u stvarnosti, da ga on želi i da ga odabire u stvarnosti, te da je pripisivanje toga djela njemu istinito pripisivanje. Međutim, to ne ukazuje da su ta djela izvan Allahove moći i da se odvijaju bez Njegovoga htijenja i moći. Kada objediniš istinske tvrdnje i jedne i druge grupacije, onda dobivaš rezultat onoga na što ukazuju Kur'an i preostale Allahove objavljene knjige, tj. Allahova moć i htijenje su generalni za sve što se nalazi u postojanju, bilo da se radi o bićima ili djelima i da robovi čine svoja djela u stvarnosti i da radi tih djela zaslužuju pohvalu ili prijekor.

Ovo je stvarnost, jer dokazi istine nisu nikada u kontradiktornosti, a istina sama sebe potvrđuje. Ovaj skraćeni prikaz nije dovoljno širok da se spomenu dokazi obje skupine. Međutim, oni se međusobno pomažu ili međusobno padaju. Iz dokaza svake od ovih skupina dolazi se do zaključka o neispravnosti dokaza druge skupine. Međutim, ipak ću spomenuti dokaze obje skupine, a zatim pojasniti da ne ukazuju na ono čime su oni argumentirali od neistine.

Odgovor džebrijama i mu'tezilama po pitanju ljudskih djela

Džebrije su argumentirale riječima Uzvišenog:

﴿وَمَا رَمَيْتْ إِذْ رَمَيْتَ وَلَيْكَ اللَّهُ رَمِيًّا﴾

„*I nisi ti bacio, kad si bacio, nego je Allah bacio...*“ (El-Enfal, 17.)

Allah je negirao da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, bacao i potvrdio to za Sebe. To ukazuje da rob nema učešća u djelu. Rekli su: Nagrada ne dolazi posljedično radi djela, jer Poslanik,

sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Niko neće ući u Džennet radi svoga djela.*” Upitali su: „Pa ni ti, o Allahov Poslaniče?” Odgovorio je: „*Ni ja. Osim da me Allah obuhvati Svojom milošću i blagodat.*”²⁹³

Kaderije su argumentirale riječima Uzvišenog:

﴿فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾

„...*pa neka je uzvišen Allah, Najljepši Stvoritelj!*“ (El-Mu'minun, 14.)

Rekli su: Nagrada dolazi posljedično za djela kao protunaknada. Također je Uzvišeni rekao:

﴿جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

„...*kao nagrada za ono što su činili.*“ (Es-Sedžde, 17.), (El-Ahkaf, 14.) i (El-Vaki'a, 24.)

﴿أَنْ تِلْكَمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾

„*Taj ste Džennet u nasljedstvo dobili za ono što ste činili!*“ (El-E'araf, 43.) i sl.

Džebrijska argumentacija riječima Uzvišenog :

﴿وَمَا رَمَيْتْ إِذْ رَمَيْتَ وَلَيْكَ اللَّهُ رَمِيٌّ﴾

„*I nisi ti bacio, kad si bacio, nego je Allah bacio.*“ (El-Enfal, 17.) je dokaz protiv njih, jer je Uzvišeni potvrdio Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, bacanje riječima: „*Kad si bacio.*” Iz toga se zna da ono što je potvrđeno nije negirano, jer bacanje ima svoj početak i kraj. Početak je zamahivanje, a završava se na pogotku. Sve se to naziva bacanjem. Značenje je tada, a Allah najbolje zna: Nisi pogodio kada si zamahnuo, nego je Allah pogodio. U suprotnom se paralelno njihovom mišljenju može staviti sljedeća konstatacija: Nisi klanjao kada si klanjao, nego je Allah

²⁹³ Muslim, hadis od Ebu-Hurejre od Džabira i Aiše sa približnim terminima.

klanjao. Nisi postio kada si postio... Nisi činio blud, dok si činio, niti si krao dok si krao. Neispravnost ovoga je sasvim očita.

U pogledu dolaska posljedične nagrade ili kazne za djelo su zalutale džebrije i kaderije, a Allah je uputio sljedbenike Sunneta. Zato mu pripada hvala. Harf *ba* u negaciji nije isti kao harf *ba* pri afirmaciji. U riječima Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: „U Džennet niko neće ući svojim djelima“, djela su negirana sa harfom *ba ived*, a znači da djelo bude poput cijene da bi čovjek ušao u Džennet. Tako su mu'tezile tvrdile da onaj koji radi dobra djela ima pravo kod svoga Gospodara da uđe u Džennet zbog svojih djela. Zapravo, u Džennet se ulazi Allahovom milošću i počašću. Harf *ba* u riječima Uzvišenog:

﴿ جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾

„...kao nagrada za ono što su činili...“ (Es-Sedžde, 17.) i drugi je *bau sebeb*, tj. znači povodom vaših djela. Uzvišeni Allah je Stvoritelj povoda i posljedica povoda i sve se vraća isključivo na Njegovu blagodat i milost.

Mu'tezile argumentiraju riječima Uzvišenog:

﴿ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴾

„...pa neka je uzvišen Allah, Najljepši Stvoritelj!“ (El-Mu'minun, 14.) Značenje ajeta je: Onaj koji najbolje oblikuje i određuje. Kada se spominje stvaranje (halk), pod njim se nekada misli na određenje, a to se želi u ovom ajetu, s dokazom iz riječi Uzvišenog:

﴿ اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ ﴾

„Allah je Stvoritelj svega...“ (Er-Ra'd, 16.) i (Ez-Zumer, 62.), tj. Allah je Stvoritelj svega što je stvoreno. Djela robova generalno spadaju u riječ *svega*. Njihovo mišljenje je neispravno, kada su Allahov govor uvrstili u ovu općenitost, jer je Njegov govor jedna od Njegovih osobina. Nemoguće je da bude stvoren. Oni su izveli djela robova koja su stvorena iz te općenitosti. Da li u tu opće-

nitost spada *sve* osim onoga što je stvoreno. Njegova sveta Bit i svojstva ne spadaju u ovu opoćenitost, a ostala stvorenja u nju se uvrštavaju. Tako Uzvišeni kaže:

﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾

„Allah stvara i vas i ono što napravite?“ (Es-Saffat, 96.)

Ne kažemo da je riječ *ma* infinitiv, tj. stvorio je vas i vaša djela, jer kontekst ajeta to ne potvrđuje. Ibrahim, a.s, im je negirao robovanje isklesanim kipovima, ali ne i samo klesanje kipova. Ajet ukazuje da je ono što je isklesano Allahovo stvorenje, a kipovi su postali isklesani njihovim djelovanjem. Tako riječica *ma* predstavlja posljedice i tragove njihovog djela koje je opet Allahovo stvorenje. Da klesanje ne predstavlja Allahovo stvaranje, ne bi ni isklesano bilo Njegovo stvorenje. Zapravo, to su ništa drugo nego drvo i kamen. Ebu el-Husejn el-Basri, mu'tezilski predvodnik iz zadnjih generacija, spominje: „Znanje da rob stvara djelo je nužno.“ Er-Razi spominje da je ovisnost nastalog mogućeg djela o onome što mu daje prednost da nastane mora postojati kod njega i nemoguće je njegovo nepostojanje. Ovo je kod njega nužna činjenica. Obojica su rekli istinu u pogledu nužnog znanja kojeg su spomenuli. Tvrdnja svakog od njih da je to nužno znanje opovrgava tvrdnju drugoga o nužnosti. Ovo je neprihvatljivo. Zapravo, obojica govore istinu kada iznose tvrdnje o nužnom znanju, a greška se dogodila kada su jedan drugome negirali istinu. Nema oprečnosti u tome da rob čini svoje djelo i da činjenje toga djela mora postojati, prema Allahovome htijenju, jer Uzvišeni kaže:

﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا ۚ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ۚ﴾

„i (tako mi) duše i Onoga Koji je stvorio, pa je nadahnu da zna šta joj je grješenje a šta bogobožnost.“ (Eš-Šems, 7-8.)

Njegove riječi:

﴿فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ۚ﴾

„pa je nadahnu da zna šta joj je grješenje a šta bogobojaznost.“ (Eš-Šems, 8.)

Potvrda određenja je u riječima „...**pa je nadahnu...**“, a potvrda djela roba biva dodavanjem griješenja i bogobojaznosti njemu da bi se znalo da je duša griješna ili bogobojazna. Osim toga Uzvišeni kaže:

﴿ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ۖ وَقَدْ حَابَّ مَنْ دَسَّاهَا ۖ ﴾

„uspjet će samo onaj ko je očisti, a bit će izgubljen onaj ko je na stranputicu odvodi!“ (Eš-Šems, 9-10.)

To je potvrda djela roba. Primjeri za ovo su mnogobrojni.

Ovo je druga sumnja onih koje su sumnje odvele u rascjepljenje, pa su ih i u potpunosti dokrajčile. Rekli su: Kako može biti ispravan propis o vašem mišljenju kada kažete da Allah kažnjava one koji su obavezani šerijatskim tekstovima zbog njihovih grijeha, a On je te grijeha njima stvorio. Gdje je pravednost u njihovom kažnjavanju kada je On ujedno i Stvoritelj a i njihov činitelj?

Ovo pitanje se već odavno opetuje jezicima ljudi. Svaki od njih daje odgovor shodno svome znanju i spoznaji. Prema ovom pitanju su se rascijepili različiti pravci.

Jedna skupina je djela ljudi izvela iz Allahove moći.

Druga grupa je negirala presudu i pojašnjenje zatvarajući vrata pitanjima.

Sljedeća grupacija je potvrdila stjecanje koje se ne može shvatiti i propisala nagradu i kaznu za njega.

Sljedeća grupacija se zbog ovog pitanja prihvatila odvijanja onoga što je moguće da se desi između dva moćna i učinjenog između dva činioca.

Sljedeća grupacija se pridržavala Džebra govoreći da će ih Allah kazniti za ono što nisu u mogućnosti učiniti. Ovo pitanje je donijelo razilaženje i cijepanje.

Ispravan odgovor glasi: Iskušenja u vidu postojećih grijeha kojima rob biva iskušavan, iako ih je Allah stvorio, su kazna za grijeh prije njih. Grijeh za sobom vodi drugi grijeh. Kazna za loše je da se počini loše poslije. Grijesi su poput bolesti koja se neprestano širi. Preostalo je da se kaže o prvom grijehu koji povlači druge grijeh. Reći će se: Taj grijeh je, također, kazna zbog nečinjenja onoga za što je stvoren i na čemu je izgrađena njegova prirodna urođenost. Allah je stvorio čovjeka radi robovanja Njemu Jedinome koji su-druga nema. Dao mu je prirodnu urođenost ljubavi uzimanja Njega kao Boga i povrata Njemu. Uzvišeni kaže:

﴿ فَأَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ﴾

„Ti upravi lice svoje vjeri - islamu na njemu ustrajavši! Prihvatite se Allahove čiste vjere prema kojoj je ljude stvorio.“
(Er-Rum, 30.)

Kada nije učinio ono za što je stvoren i na čemu je sazdana njegova prirodnost u vidu ljubavi, robovanja i povrata Allahu, kažnjen je tako što mu je šejtan uljepšao postupke u vidu širka i grijeha. Šejtan je zatekao prazno srce koje prihvata dobro i zlo, pa da je u njemu bilo dobra koje predstavlja suprotnost ne bi se zlo u njemu učvrstilo. Uzvišeni kaže:

﴿ كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ ﴾

„...tako bi, da odvratimo od njega zlo i blud, jer je on uistinu bio Naš iskreni rob.“ (Jusuf, 24)

Iblis je rekao:

﴿ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٠٠﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴾

„E tako mi dostojanstva Tvoga - reče - sigurno ću ih sve na stranputicu navesti, osim Tvojih među njima robova iskrenih!“
(Sad, 82-83.)

Uzvišeni kaže:

﴿ هَذَا صِرَاطٌ عَلَى مُسْتَقِيمٍ ۖ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ ﴾

„Ovo je pravi put k Meni; ti nećeš imati nikakve vlasti nad robovima Mojim.“ (El-Hidžr, 41-42.)

Ihlas (iskrenost) znači čistotu srca od smatranja nekoga bogom mimo Allaha Uzvišenog, te čistotu od upućivanja htijenja ili ljubavi nekome drugome mimo Njemu. Ko bude iskren prema Allahu, šejtan ga neće moći obuzeti. Ako ga zatekne, a on nema ove osobine, učvrstiti će se u njemu shodno veličini nedostatka iskrenosti. To što ga je učinio grješnikom u ovakvim okolnostima kazna je za nepostojanje iskrenosti, a takva kazna je čista pravednost.

Ako kažeš: Da li je to nepostojanje Allahovom stvaranju? Reći će se: Ovo je pitanje neispravno, jer nepostojanje je poput naziva kojeg nosi. Nije ovisno da bi se vezalo za oblikovanje i nastajanje. Nepostojanje djela ne predstavlja postojeću činjenicu sve dok se ne pripiše činiocu. Zapravo, to je čisto zlo, a zlo se ne pripisuje Allahu Uzvišenom, kao što kaže Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u hadisu o otpočinjanju namaza: „*Odaživam Ti se i od Tebe sreću tražim. Svo dobro je u Tvojim rukama, a zlo nije od Tebe.*”²⁹⁴ Isto se navodi u ha-disu od šefa'atu na Sudnjem danu kada će Uzvišeni reći: „*Muham-med?*” On će odgovoriti: „*Odaživam ti se i od Tebe sreću tražim. Dobro je u Tvojim rukama, a zlo nije od Tebe.*”²⁹⁵

Uzvišeni je obavijestio da šejtan biva nadređen onima koji ga prihvate i koji ga uzimaju kao sudruga. Kada su ga uzeli mimo Allaha i Njemu druge pripisali, kažnjeni su tako što im je šejtan nadređen. Ovo prihvatanje i davanje učešća u ibadetu su kazna za ispraznost srca od iskrenosti. Nadahnutost dobročinstvom i bogo-

²⁹⁴ Sahih, dio hadisa Alije, radijallahu anhu, o dovi prilikom otpočinjanja namaza. Navodi se u *Šifet-us-salah*, str. 73.

²⁹⁵ Prenosi el-Bezzar od Huzejfe kao mevkuf, a prenosioci su vjerodostojni. Et-Taberani u el-Evsatu od Huzejfe sa spojenim lancem prenosilaca. U predaji je Lejs b. Ebi-Sulejm, a on je mudellis. Ostali prenosioci su povjerljivi. Tako se navodi u *El-Medžme'u*, 10/377. Prenosi ga El-Hakim, 4/574 iz pravca Lejsa i kaže: „Lejs b. Ebi-Sulejm je uziman za argumentaciju.”

bojaznošću je plod i rezultat ove iskrenosti. Nadahnutost griješanjem je kazna za ispraznost srca od iskrenosti.

Ako se kaže: Ako je ovo ostavljanje postojeća činjenica, onda pitanje treba nanovo razmotriti,²⁹⁶ ako je nepostojeća činjenica, kako onda može biti kažnjen za nešto što ne postoji?

Reći će se: Ostavljanje ovdje ne označava sustezanje i sprječavanje duše za onim što želi i voli. Zato se kaže: To je postojeća činjenica. Ovdje se naglašava nepostojanje i ispraznost povoda dobra. Ovo nepostojanje označava čistu ispraznost od onoga što je korisnije za dušu. Kazna za nepostojeću činjenicu ogleda se u činjenju loših postupaka, a ne kazni koje ga obuhvate poslije podizanja dokaza putem poslanika. Allah za to ima dvije kazne:

Prva je da ga učini grješnikom, a to je kazna za nepostojanje iskrenosti, povratka i naklonosti Allahu. Nekada se ne može osjetiti bol i šteta ove kazne, jer je u saglasnosti sa strastima i željama, a u suštini je jedna od najvećih kazni.

Druga: Bolne kazne nakon činjenja loših postupaka. Uzvišeni Allah je objedinio ove dvije kazne u riječima:

﴿ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ ﴾

„I kada bi zaboravili ono čime su opominjani, Mi bismo im kapije svega otvorili...” (El-En'am, 44.)

Ovo je prva kazna, a zatim kaže:

﴿ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ۖ ﴾

„...a kada bi se onome što im je dato obradovali, iznenada bismo ih kaznili i oni bi odjednom svaku nadu izgubili.” (El-En'am, 44.) Ovo je druga kazna.

Ako se kaže: Da li su mogli doći sa iskrenošću, pokajanjem i ljubavi prema Njemu Jedinome, a da On to ne stvori u njihovim

²⁹⁶ Pogledaj str. 329. iz *Mubtesarul-musili li sawaikil-mursele* od Ibnul-Kajjima; *Medžmu'ul-fetava*, 14/331.

srcima i ne učini ih iskrenim prema Njemu, da se povrate Njemu i vole Ga? Ili je On to čisto samo načinio u njihovim srcima i u njih ubacio? Reći će se: Ne, već je to čista Njegova blagodat i počasti. To je od najvećih dobara koja se nalaze u Njegovoj Ruci. Svo dobro je u Njegovim rukama. Niko ne može uzeti od dobra osim što mu je On dao, a neće se sačuvati zla osim onaj koga je zaštitio.

Ako se kaže: Ako to nije stvorio u njihovim srcima i nisu na to upućeni, niti sami imaju put ka tome, isto pitanje se nanovo postavlja. Uskraćivanje toga u njihovim srcima je nepravda. Tada ste obavezni reći da je pravednost slobodno raspolaganje vlasnika svojim vlasništvom onako kako želi. On neće biti pitao za ono što čini, a oni će biti pitani.

Odgovorit će se: Allah Uzvišeni im to ne uskraćuje iz nepravde, jer onaj koji uskraćuje biva nepravedan ako drugima uskrati pravo drugih kod njega. Ovo je Gospodar Uzvišeni Sam Sebi zabranio, a obavezao se suprotnim. Ako drugome uskrati ono na što i nema pravo, a to je zapravo Njegova čista blagodat i počast, neće biti nepravedan takvim uskraćivanjem. Uskraćivanje prava je nepravda, a uskraćivanje blagodati i dobročinstva je pravda. Uzvišeni je Pravedan u uskraćivanju isto kao što je Dobročinitelj i Blagodaran.

Ako se kaže: Ako su davanje i uputa dobročinstvo i milost, zašto njih samo ne čini i zašto oni ne nadvladaju kao što je Njegova milost nadvladala Njegovu srdžbu?

Reći će se: U ovoj poziciji želi se pojasniti da ova kazna koja posljedično dolazi nakon uskraćivanja, a uskraćivanje koje iziskuje kaznu nije nepravda, već čista pravednost.²⁹⁷ Ovo je pitanje o mudrosti koja je obavezala davanje prednosti pravednosti nad davanjem blagodati na ovim mjestima, tj. zašto nije podjednako dao blagodati svim robovima? Rezime ovog pitanja bi glasio: Zašto je dao blagodat tom i tom, a nije tom i tom? Uzvišeni je preuzeo odgovor na ovo pitanje rekavši:

²⁹⁷ Afifi kaže: „Pogledaj *Mubtesarul-musili lišva'ikil-mursele*“, 1/331.“

﴿ ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ۝ ﴾

„To je Allahova blagodat koju će dati onome kome On hoće...” (El-Hadid, 21.)

﴿ لِّئَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ إِلَّا يَاقِدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِّنْ فَضْلِ اللَّهِ ۖ وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ۝ ﴾

„i neka sljedbenici Knjige znaju da oni nikakvu Allahovu blagodat neće dobiti, jer je blagodat samo u Allahovoj ruci - daje je onome kome On hoće; a u Allaha je blagodat najveća.” (El-Hadid, 29.)

Kada su ga židovi i kršćani upitali o posebnom davanju ovom ummetu dvije nagrade, a njima po jednu, rekao je: „*Jesam li vam učinio nepravdu u pogledu vašeg prava?*“ Odgovorili su: „Ne.“ Reče: „*To je Moja blagodat i Ja je dajem kome želim.*“²⁹⁸

Nije od mudrosti da svaki pojedinac vidi savršenstvo Njegove mudrosti, davanja i uskraćivanja. Kada Allah prosvijetli pamet svojga roba, on vidi i najmanje oblike Njegove mudrosti stvaranja, te Njegove naredbe, nagrade, kazne, posebnog davanja i uskraćivanja. On razmišlja o okolnostima toga i argumentira svojim znanjem za ono što nije znao. Kada su njegovi neprijatelji mušrici smatrali ovu posebnu specifičnost problematičnom, rekli su:

﴿ أَهْتُولَاءِ مِمَّنْ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِّنْ بَيْنَانٍ ۝ ﴾

„Zar su to oni kojima je Allah, između nas, milost ukazao?” (El-En'am, 53.)

Uzvišeni im je odgovorio:

﴿ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ ۝ ﴾

²⁹⁸ El-Buhari, hadis od Ibn-Omera.

„*A zar Allah dobro ne poznaje one koji su zahvalni!*“ (El-En'am, 53.)

Razmisli o ovom odgovoru²⁹⁹, pa ćeš kroz njega uvidjeti da Allah najbolje zna mjesto koje je ispravno za sadnju drveta blagodat koje će donijeti plod zahvalnosti u odnosu na ona mjesta koja nisu ispravna za sadnju. Kada bi se zasadila na njima, ne bi donijela plod. Zato bi sadnja na njima predstavljala besciljnost koja ne priči mudrosti, kao što Uzvišeni kaže:

﴿اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ﴾

„*A Allah najbolje zna kome će povjeriti poslanstvo Svoje.*“ (El-En'am, 124.)

Čovjek je stvarni činioc svoga djela ali je ono Allahovo, subhanehu ve te'ala, stvorenje

Ako se kaže: Ako ste donijeli sud o nemogućnosti da rob išta stvori, onda rob u osnovi nema nikavog djela?

Odgovorit će se: Rob u stvarnosti radi svoje djelo i ima svoju stvarnu moć. Uzvišeni kaže:

﴿وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمَهُ اللَّهُ﴾

„...*A za dobro koje učinite Allah zna...*“ (El-Bekare, 197.)

﴿فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾

„...*zato se ne žalosti zbog onoga što oni stalno čine.*“ (Hud, 36.) i sl. Pošto je potvrđeno da rob djeluje, onda su njegova djela dvovrsna:

²⁹⁹ Afifi kaže: „Pogledaj *Muhtesarul-Musili liisva'ikel-mursele*, 1/331.

Prva vrsta biva od njega bez učešća njegove moći i htijenja. To mu je tada osobina, a ne djelo, poput pokreta onoga koji se trese u strahu.

Druga vrsta dolazi od čovjeka i biva uporedna sa nastankom njegove moći i odabira. Tada se opisuje osobinom, djelom i stjecanjem roba, poput proizvoljnih pokreta. Uzvišeni Allah je učinio roba onim koji odabire djela. On to Jedinu može učiniti i u tome nema sudruga. Zato su Ispravni prethodnici negirali džebir (nasilno predodređenje/determinizam). Džebir dolazi samo od nemoćnog i biva samo uz prisilu. Kaže se: Otac ima starateljstvo i može prisiliti maloljetnu djevicu na udaju³⁰⁰, ali ne može prisiliti punoljetnu udovicu, tj. nema je pravo udati pod prisilom.

Allah, subhanehu ve te'ala, se ne opisuje prisilom

Uzvišeni Allah nije opisan prisilom u ovom smislu, jer On Uzvišeni stvara htijenje i želju i moćan je, za razliku od drugih, da čovjeka učini takvim da odabire. Zato Zakonodavac koristi sljedeći termin: *el-džebir* (prirodna urođenost), a ne koristi *el-džebir* (prisila) Tako je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, Ešedždžu Abdul-Kajsu rekao: „*Ti imaš dvije odlike koje Allah voli: blagost i dostojanstvo.*“ On upita: „Jesu li to dva svojstva koje sam stekao ili koja su mi prirođena?“ Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: „*Dva svojstva koja su ti prirođena.*“ Reče: „Hvala Allahu Koji mi je učinio prirođenim ova dva svojstva koja On voli.“³⁰¹

Uzvišeni kažnjava Svoga roba zbog postupaka u kojima ima odabir. Razlika između kazne za proizvoljno i neproizvoljno djelo je sasvim utemeljena u instiktima i razumima ljudi.

³⁰⁰ Afifi kaže: „Pogledaj *Mubtesarul-Musili lissva'ikil-mursele*, 1/332.“

³⁰¹ Afifi kaže: „Pogledaj *Mubtesarul-Musili lissva'ikil-mursele*, 1/332.“

Ako se kaže: Stvaranje djela sa kaznom za njega je nepravda. To je poput riječi: stvaranje jedenja otrova, a zatim nastanak smrti poslije je nepravda. Kao što je ovo povod smrti djelo je povod kazne i u njima nema nikakve nepravde.

Rezime glasi: djelo roba je stvarno³⁰², ali je stvoreno od strane Allaha Uzvišenog i On ga čini. Međutim, nije direktno Allahovo djelo, jer postoji razlika između djela i onoga što je učinjeno, te između stvaranja i stvorenja. Na ovo značenje ukazuje šejh, Allah mu se smilovao, riječima: „**Djela robova su Allahovo stvaranje i ono što su robovi stekli (zaslužili ili zaradili).**“ On je robovima potvrdio djelo i zaslugu, pripisavši stvaranje Allahu Uzvišenom. Zasluga ili zarada označava djelo koje se vraća na njegovog počinitelja sa korišću ili štetom. Tako Uzvišeni kaže:

﴿لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ﴾³⁰³

„...njoj u korist pripada ono što je stekla, a protiv nje je što je stekla (zla)!“ (El-Bekare, 286.)

Autor kaže: „Uzvišeni ih je opteretio samo onim što podnose, a podnose samo ono čime ih je zadužio.³⁰³ Ovo je komentar

³⁰² Afifi kaže: „Pogledaj *Medžmu'ul-fetava*, 1/333 i 14/327.“

³⁰³ Istaknuti učenjak Abdul-Aziz b. Baz, rahmetullahi alejhi, kaže: „Ovo nije tačno. Naprotiv, ljudi mogu više nego li ih je Uzvišeni zadužio, ali je Allah blag prema Svojim robovima i olakšao im je tako što im nije dao u vjeri poteškoća, iz Svoje dobrote i blagodati. A uspjeh je kod Allaha.“ (Abdul-Aziz b. Baz, *Et-ta'likat el-muhtesare ala el-akidet el-tabavije*, 11. str.)

Istaknuti učenjak Salih b. Fevzan kaže: „Ovo je diskutabilno, jer su ljudi u mogućnosti više nego li ih je Uzvišeni zadužio, jer Allah im želi olakšicu a ne da u vjeri poteškoća imaju. Allah je otklonio od njih poteškoću i propisao im lakšu vjeru. Zabranio im je prelaženje preko umjerenog, pa, čovjeku nije dozvoljeno da klanja cijelu noć, niti da ostavi brak. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „Što se tiče mene, ja klanjam i spavam, ženim se ženama, postim i iftarim se, pa ko odstupa od moga Sunneta, taj nije od mene.“ (El-Buhari, 5063; Muslim, 1401.) Allah ne propisuje ono u čemu je poteškoća. Da je Allah ljude zadužio, oni bi to mogli učiniti, međutim, On nije zadovoljan te-

riječi: Nema snage, nema kretanja osim sa Allahom, Kažemo: Nema niko sposobnosti, nema niko moći, nema niko pokreta od nepokornosti Allahu osim sa Allahovom pomoći. Niko nema snage da izvršava pokornost Allahu i bude čvrst u njoj osim sa uputom Allaha. Sve se odvija prema Allahovoj volji, znanju, određenju i moći. Njegova volja nadvladava sve ostale volje. Njegovo htijenje je suprotno htijenju svih drugih. Njegovo određenje je nadvladalo sve smicalice i umješnosti. On čini šta hoće, a nikako nije nepravedan.

﴿ لَا يُسْتَلْ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْتَلُونَ ﴾

'On neće biti pitan za ono što radi, a oni će biti pitani.'
(El-Enbija', 23.)“

Zadužba biva shodno mogućnosti

Njegove riječi: „Uzvišeni Allah ih nije opteretio osim onim što podnose.“ Uzvišeni kaže:

﴿ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ﴾

„Allah nijednu osobu ne opterećuje preko mogućnosti njene...“ (El-Bekare, 286.)

﴿ لَا تُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ﴾

„Mi nikoga preko njegove mogućnosti ne zadužujemo.“
(El-En'am, 152.), (El-E'araf, 42.) i (El-Mu'minun, 62.)

Ebu el-Hasen el-Eš'ari zastupa mišljenje da je opterećivanje onim što se ne može podnijeti moguće razumom, a zatim su se

škoćom i tegobom.“ (Salih b. Fevzan, *Et-ta'likat el-muhtesare ala metn el-akidetii et-tahavijje*, 212.-213. str.)

njegovi istomišljenici dvoumili: Da li se takvo opterećenje navodi u Šerijatu ili ne?

Oni koji misle da se navodi argumentirali su Ebu-Lehebovim vjerovanjem. Uzvišeni je obavijestio da neće vjerovati i da će biti pržen u Vatri. Bilo mu je naređeno da vjeruje jer neće vjerovati. Ovo je opterećivanje sa objedinjavanjem dvije suprotnosti, a ono je nemoguće. Odgovor na ovo dolazi uskraćivanjem. Ne prihvatamo da mu je naređeno da vjeruje, a da on neće vjerovati. Spособnost i moć kojom se može zadobiti iman je bila prisutna. On nije bio nemoćan zadobiti vjerovanje.³⁰⁴ Stavljeno mu je u obavezu samo ono što podnosi, kao što je prethodno spomenuto u komentaru mogućnosti. Nisu obavezne riječi Uzvišenog melekima:

﴿أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾

„**Kažite Mi imena njihova, ako istinu govorite!**“ (El-Bekare, 31.), a oni to nisu poznavali, niti je obavezno slikarima na Sudnjem danu da ožive ono što su stvorili i sl. jer to nije zaduživanje traženjem djela za koje će činilac biti nagrađen, a onaj koji ostavlja kažnjen, nego se ovo naziva obraćanjem da bi se dokazala nemoć. Isto tako nije obavezna dova vjernika u riječima Uzvišenog:

﴿رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ﴾

„**Gospodaru naš, ne opterećuj nas onim za što nemamo snage!**“ (El-Bekare, 286.), jer opterećivanje onim što se ne može podnijeti nije obavezivanje. Naprotiv moguće je da bude opterećen nošenjem brda, što ne može podnijeti i onda će umrijeti. Ibn el-Fnbari kaže: „Tj. nemoj nas preoptereti onim što će nam biti teško izvršiti, makar ga podnosili, uz nevoljkost i podnošenje neugodnosti.“

Rekao je: „Uzvišeni se obratio Arapima shodno njihovom poimanju. Jedan čovjek drugome kojeg mrzi kaže: 'Ne podnosim gle-

³⁰⁴ Afifi kaže: „Pogledaj *Muafekatu sahibil-menkuli li sarihil-ma'kuli* od Ibn-Tejmi-je, 1/36-37. *Minhadžus-sunneh*, 1/90-91.“

danje u tebe', a on to, u stvari podnosi, međutim teško mu je. Nije moguće u mudrosti da zaduži roba nošenjem brda tako da kada bi to učinio, bio bi nagrađen, a kada ne bi, bio bi kažnjen. Tako je Uzvišeni obavijestio o Sebi da nikoga ne zadužuje preko njegovih mogućnosti.“

Neki od njih kažu: Moguće je da obaveže onim što je obično nemoguće, za razliku od onoga što je nemoguće samo po sebi, jer se postojanje toga ne može zamisliti. Ne može se pojmiti naređivanje toga za razliku od prvoga.

Neki kažu: Ono što nije moguće podnijeti zbog nemoći, ne moguće je da bude stavljeno u obavezu, za razliku od onoga što se ne može podnijeti zbog zaokupiranosti njegovom suprotnošću, jer je obavezivanje time moguće. Ovi su u saglasnosti sa ispravnim prethodnicima i imamima po značenju. Međutim, njihovo mišljenje da rob ostavlja ono što ne može podnijeti zato što je zaokupiran njegovom suprotnošću je novotarija u Šerijatu i jeziku. Iz toga proizilazi da ono što rob ne čini ne može ni podnijeti. Oni su se pridržavali ovoga jer su rekli: Moć je sposobnost i mogućnost i biva isključivo sa djelom. Rekli su: Ko god ne čini djelo, on ga i ne podnosi. To je u suprotnosti sa Kur'anom, Sunnetom i kosenzusom ispravnih prethodnika, kao što je u suprotnosti sa onim što zastupa većina inteligentnih ljudi, kao što je o tome prethodno data naznaka prilikom spomena mogućnosti.

Ono što nije uporedno sa djelom nije ni uslov prilikom obavezivanja, ali u suštini postoji želja za djelom. Oni argumentiraju riječima Uzvišenog :

﴿ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ ﴾

„...jer nisu htjeli ni da čuju...” (Hud, 20.)

﴿ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴾

„Ti se sigurno nećeš moći sa mnom strpjeti.” (El-Kehf, 67, 72, 75.)

Međutim, u ovome nema želje ili htijenja kojeg su nazvali mogućnošću, a označava ono što biva isključivo sa djelom. Allah je prekorio ove zato što ne mogu slušati, a da je On pod tim želio istaći podudarnost, sva stvorenja ne bi mogla slušati prije samog slušanja. Zato davanje posebnosti ovima (u neslušanju) nema nikakvog značenja. Međutim, ovi ne mogu čuti zato što preziru istinu i što im je teška, te zbog zlobe prema nositelju istine ili slijeđenja strasti. Musa, alejhis-selam, se nije mogao strpiti zbog suprotnosti onome što je vidio prema vanjštini zakona, a o tome nije imao znanja. Ovo je jezik Arapa i drugih naroda. Ko mrzi drugoga kaže se za njega: On mu ne može činiti dobročinstvo, a ko ga voli za njega kaže: On ga ne može kazniti zbog ogromne ljubavi, a ne zbog nemoći da ga kazni. Ovakve fraze se izriču radi uveličavanja hiperbolizacije, kao što npr. kažeš: Izudarati ću ga do smrti, a pod tim se misli na žestoko udaranje. To nije opravdanje. Da je robovima naredio samo ono što im je lahko, nebesa i zemlja bi se iskvarili. Uzvišeni kaže:

﴿وَلَوْ أَتَبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ﴾

„Da se Allah za prohtjevima njihovim povodi, sigurno bi nestalo poretka na nebesima i Zemlji i u onom što je na njima...”
(El-Mu'minun, 71.)

Razlika između šerijatskog određenja i kosmičkog određenja

Autorove riječi: „**Podnose samo ono čime ih je obavezao...**“ tj. ne podnose osim ono za što im je dao moć. Ta sposobnost je poput upute, ali ne one iz aspekta zdravlja, mogućnosti, čvrstine, ispravnosti aparata.

Riječi: nema kretanja, nema snage osim sa Allahom su dokaz za potvrdu određenja. Autor ih je nešto kasnije pojasnio. Međutim, u njegovom govoru ima problematičnosti, jer se obavezivanje ne

upotrebljava u značenju davanja moći, već u značenju naredbe i zabrane.

Rekao je: On ih zadužuje samo onim što podnose, a podnose samo ono čime ih je zadužio. U vanjštini ovaj govor se vraća na jedno značenje, ali to nije ispravno, jer oni podnose i više od onoga čime ih je obavezao. Međutim, Uzvišeni Svojim robovima želi olakšati, kao što kaže:

﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾

„Allah hoće da vam olakša, a ne da teškoće imate.“ (El-Bekare, 185.)

﴿يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ تَخَفَّفَ عَنْكُمُ﴾

„Allah vam želi olakšati ...“ (En-Nisa', 28.)

﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾

„...i u vjeri vam nije ništa teško propisao...“ (El-Hadždž, 78.)

Kada bi povećao ono čime nas je obavezao, mi bismo to podnijeli. Međutim, On je prema nama balgodaran i milostiv, olakšao nam je i u našoj vjeri nam nije dao neugodnosti i teškoće. Na ovu problematičnost se odgovara onim što je prije rečeno: Pod riječju *moćnost* se misli na nešto slično uputi, ali ne iz aspekta učvršćenja i ispravnosti aparata. Sam ovaj izraz sadrži neizvjesnost, pa zato razmisli.

Autorove riječi: **„Sve se odvija prema Allahovoj volji, znajući, određenju i moći.“**

Pod ovim određenjem misli na kosmičko određenje, a ne na šerijatsko, jer određenje je dvojako: kosmičko i šerijatsko. Također se to odnosi na htijenje, naredbu, dozvolu, pisanje, presudu, zabranu, riječi i sl. Kosmičko određenje se spominje u riječima Uzvišenog:

﴿فَقَضَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ﴾

„pa ih u dva Dana, kao sedam nebesa, stvorio...” (Fussilet, 12.)

Vjersko šerijatsko određenje se spominje u riječima:

﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾

„Gospodar tvoj zapovijeda da ne robujete nikome osim Njemu.” (El-Isra', 23.)

O kosmičkom i vjerskom određenju je bilo nešto više spomena prilikom spomena autorovih riječi: **„Biva samo što On želi.”** Kosmičko određenje se spominje u riječima Uzvišenog:

﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾

„i zaista On može, kada nešto hoće, samo za to rekne: 'Budi!' - i ono bude.” (Jasin, 82.)

﴿وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْنَا الْقَوْلُ فَنَدَمْنَاهَا نَدَمِيرًا﴾

„Kad hoćemo da jedan grad uništimo, onima koji su u njemu na raskoš navikli prepustimo da se razvratu odaju i tako zasluže kaznu, pa ga onda do temelja razrušimo.” (El-Isra', 16.), prema jednom mišljenju, a ono je najjače.

Šerijatska volja se spominje u riječima Uzvišenog:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ﴾

„Allah zahtijeva da se svačije pravo poštuje, dobro čini...” (En-Nahl, 90.)

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا﴾

„Allah vam doista naređuje da emanete date onima kojima pripadaju...” (En-Nisa', 58.)

Kosmička dozvola se spominje u riječima:

﴿وَمَا هُمْ بِضَارِينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ﴾

„...ali oni nisu mogli nikome bez Allahove volje nauditi...”
(El-Bekare, 102.)

Šerijatska dozvola se spominje u riječima:

﴿مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لَيْتَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ﴾

„To što ste neke palme posjekli ili ih, da uspravno stoje, ostavili - s Allahovim dopuštenjem ste učinili...” (El-Hašr, 5.)

Kosmičko zapisivanje se spominje u riječima:

﴿وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾

„I ničiji život se ne produži niti skрати a da to nije zabilježeno u Knjizi; to je Allahu, uistinu, lahko!” (Fatir, 11.)

﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾

„Mi smo u Zeburu, poslije Opomene, napisali da će Zemlju Moji čestiti robovi naslijediti.” (El-Enbija', 105.)

Šerijatsko vjersko zapisivanje se spominje u riječima:

﴿وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ﴾

„Mi smo im u njemu propisali: glava za glavu...” (El-Maide, 45.)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ﴾

„O vjernici! Propisuje vam se post...” (El-Bekare, 183.)

Kosmička presuda se spominje u riječima Uzvišenog kada govori o Jakubovom sinu:

﴿ فَلَنْ أُبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴾ (٨٠)

„Neću napustiti ovu zemlju dok mi to moj otac ne dozvoli ili dok Allah u moju korist ne presudi, a On je Sudija najbolji.“
(Jusuf, 80.)

﴿ قُلْ رَبِّ أَحْكُم بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ ﴾ (٨١)

„'Gospodaru moj, presudi onako kako su zaslužili!' - reče on. A Gospodar naš Svemilosni jeste Onaj kod Kojega treba tražiti pomoć protiv onoga što vi iznosite.“ (El-Enbija', 112.)

Šerijatska presuda se spominje u riječima:

﴿ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ غَيْرِ مُجْلِى الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ﴾ (٨٢)

„Dozvoljava vam se stoka, ali ne ona koja će vam se navesti; dok obrede hadža obavljate, nije vam dozvoljeno da lovite. Uistinu, Allah propisuje što On hoće.“ (El-Maide, 1.)

﴿ ذَٰلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ۚ ﴾

„To je Allahov sud, On sudi među vama...“ (El-Mumtehinc, 10.)

Kosmička zabrana se spominje u riječima:

﴿ قَالَ فَإِنَّهَا مُخَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ ﴾ (٨٣)

„Četrdeset godina oni će zemljom lutati“ - reče On - „jer će im Sveta zemlja zabranjena biti.“ (El-Maide, 26.)

﴿ وَحَرَامٌ عَلَىٰ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنْهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴾ (٨٤)

„A dopušteno nije da se stanovnici bilo kojeg naselja koje smo Mi uništili vrate!“ (El-Enbija', 95.)

Šerijatska zabrana se spominje u riječima:

﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ ﴾

„Zabranjuje vam se strv, i krv, i svinjsko meso...” (El-Maide, 3.)

﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ ﴾

„Zabranjuju vam se majke vaše...” (En-Nisa', 23.)

Kosmičke riječi se spominju u govoru Uzvišenog:

﴿ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ بِمَا صَبَرُوا ﴾

„...i lijepo obećanje Gospodara tvoga sinovima Israilovim bilo je ispunjeno - zato što su trpjeli...” (El-E'araf, 137.) i u riječima Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: „*Utječem se Allahovim savršenim riječima koje ne prelazi ni dobri ni loši.*”³⁰⁵

Vjerske šcrijatske riječi se spominju u riječima:

﴿ وَإِذْ أَتَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ﴾

„I kada je Ibrahima Gospodar njegov s nekoliko riječi na iskušenje stavio, pa ih je on potpuno izvršio...” (El-Bekare, 124.)

Allah, subhanehu ve te'ala, propisao je Sebi milost

Autorove riječi: „Čini što hoće, a nikada ne čini nepravdu.”

Na to ukazuje Kur'an kada izražava Allahovu čistotu od nepravde prema robovima, što iziskuje srednje mišljenje između kaderijskog i džebrijskog. Ono što je kod ljudi nepravda i ružno, nije kod Njega nepravda i ružno, kao što zastupaju kaderije, mu'tezile i nji-

³⁰⁵ Sahih, prethodno spomenut.

ma slični. Time se uspoređuje Allah sa Njegovim stvorenjima. Analogno gledanje na Njega na osnovu njih, a On je Gospodar Neovisan i Svemoćan, a oni ovisni i potčinjeni robovi. Nepravda ne predstavlja nešto nemoguće što ne spada pod moć, kao što govore neki apologetičari i drugi. Oni kažu: Nemoguće je da u okviru mogućeg postoji nepravda, već ono što je moguće ono je pravda od Njega ako ga uradi, jer nepravda biva isključivo u vidu onoga što je naređeno bez onoga što je zabranjeno. Uzvišeni nije takav. Njegove riječi:

﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِرٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ۝﴾

„A onaj ko je dobra djela činio, a vjernik je bio, neće se nepravde ni zakidanja nagrade plašiti.“ (Ta-ha, 112.)

﴿مَا يَبْدُلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَمٍ لِّلْعَبِيدِ ۝﴾

„Moja riječ se ne mijenja i Ja nisam prema robovima Svojim nepravičan.“ (Kaf, 29.)

﴿وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِن كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ۝﴾

„Nismo im Mi nepravedni bili, nego su oni bili nepravedni.“ (Ez-Zuhruf, 76.)

﴿وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا ۚ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ۝﴾

„I naći će upisano ono što su radili. Gospodar tvoj neće nikome nepravdu učiniti.“ (El-Kehf, 49.)

﴿الْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ۝﴾

„Svaki će čovjek toga Dana prema zasluži kažnjen ili nagrađen biti; toga Dana neće biti nepravde! Allah će, zaista, brzo obračunati.“ (Gafir, 17.) ukazuju na suprotno ovome mišljenju.

U to spadaju riječi Uzvišenog koje prenosi Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: „O Moji robovi, Ja sam zabranio sebi nepravdu i učinio je zabranjenom među vama, pa nemojte jedni drugima nepravdu činiti.”³⁰⁶

Ovo ukazuje na dvije stvari:

Prva: Zabranio je Sebi nepravdu i nemoguće je da se njome opiše.

Druga: Obavijestio je da ju je zabranio Sebi, kao što je obavijestio da je Sebi propisao milost.

Ovi navodi poništavaju njihovu argumentaciju da nepravda biva samo u onome što je naređeno i zabranjeno. Uzvišeni Allah nije takav. On je Sebi propisao milost i zabranio nepravdu. Sebi je propisao i zabranio ono što je moćan učiniti, a ne ono što je nemoguće da učini.

Također, Njegove riječi:

﴿فَلَا تَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا﴾

„...*neće se nepravde ni zakidanja nagrade plašiti.*“ (Ta-ha, 112.) su protumačene od strane ispravnih prethodnika da nepravda označava da se čovjeku pridodaju grijesi drugih, a *bedm* da se oduzme od njegovih dobrih djela, kao što Uzvišeni kaže:

﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ﴾

„...*i nijedan grješnik tuđe grijehe neće nositi.*“ (El-Isra', 15.)

Također, čovjek se ne boji onoga što je nemoguće i što ne spada pod domen moći, kako bi bio siguran od toga, već biva siguran od onoga što je moguće. Kada ga je osigurao od nepravde riječima:

﴿فَلَا تَخَافُ﴾

„...*neće se plašiti.*“ (Ta-ha, 112.) zna se da je nepravda moguća i da ju je moćan učiniti. Tako se u riječima Uzvišenog kaže:

³⁰⁶ Muslim, *Mubtesaru Sabihi Muslim*, 1828.

﴿ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ ﴾

„Ne prepirite se preda Mnom.“ (Kaf, 28.) do riječi:

﴿ وَمَا أَنَا بِظَلَمٍ لِلْعَبِيدِ ﴾

„...i Ja nisam prema robovima Svojim nepravičan.“ (Kaf, 29.)

Ovim riječima nije htio negirati ono što ne može učiniti, i što nije u mogućnosti, već je negirao ono što je moćan učiniti i što je u mogućnosti, a to je da budu nagrađeni ili kažnjeni bez djela. Prema mišljenju ovih Allah nije čist ni od jednog od ovih djela u osnovi, niti daleko neprikosnoven da bi to učinio. Već, sve što je moguće nije čisto od Njegovog činjenja, već je činjenje toga dobro. Loše djelo nema stvarnost, već je nemoguće, a nemoguće nema stvarnosti.

Kur'an ukazuje na suprotne činjenice ovom mišljenju na mnogim mjestima. Allah je izrazio Svoju čistotu od činjenja onoga što nije ispravno niti Mu je potrebno. Tako se zna da je On čist i neprikosnoven da bi učinio loše, ili da bi učinio pokuđen postupak. Kao što je čist i neprikosnoven da bi bio opisan lošim i da bi Mu bio dat pokuđen epitet. To je poput riječi Uzvišenog:

﴿ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴾

„Zar ste mislili da smo vas uzalud stvorili i da Nam se nećete povratiti?“ (El-Mu'minun, 115.)

On je izrazio Svoju čistotu od stvaranja stvorenja iz zabave i igre i negirao onima koji su to mislili. Ovo je postupak. Uzvišeni kaže:

﴿ أَفَنَجْعَلُ السَّامِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ﴾

„Zar ćemo muslimane sa zločincima izjednačiti?!“ (El-Kal-em, 35.)

﴿ أَمْ جَعَلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ جَعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴾

„Zar ćemo postupiti s onima koji vjeruju i čine dobro kao sa onima koji prave nered na Zemlji, ili, zar ćemo postupiti s onima koji se grijeha klone isto kao i s grješnicima?“ (Sad, 28.)

Ovim riječima se negira onima koji smatraju mogućim da Allah izjednači i jedne i druge. Isto se navodi u Njegovim riječima:

﴿ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ أَجْرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمُ كَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءٌ مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴾

„Misle li oni koji čine zla djela da ćemo s njima postupiti jednako kao sa onima koji vjeruju i dobra djela čine, da će im život i smrt biti isti? Kako loše rasuđuju!“ (El-Džasije, 21.)³⁰⁷

Ove riječi su negacija onima koji misle da Uzvišeni to čini i obavijest da je takva presuda loša i ružna, a Gospodar Uzvišeni je čist od toga.

Ebu-Davud i El-Hakim u *El-Mustedreku* iz hadisa Ibn-Abbasa, Ubade b. es-Samita i Zejda b. Sabita prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Kada bi Allah kaznio stanovnike Svojih nebesa i Svoje zemlje, kaznio bi ih, ali ne bi bio nepravedan prema njima. A kada bi im se smilovao, Njegova milost bi bila bolja od njihovih djela.“³⁰⁸

Ovim hadisom argumentiraju džebrije, ali se nikako ne podudara sa neispravnim postavkama kod kaderija. Zato su pristupili ili nijekanju ili tumačenju ovog hadisa. Najsretniji ljudi sa ovim hadisom su sljedbenici Sunneta koji su ga prihvatili kao istinitog i iz Allahove veličine i uzvišenosti spoznali obimnost Allahovih blagodatima prema Njegovim stvorenjima, te da Njegova stvorenja ne mo-

³⁰⁷ Afifi kaže: „Pogledaj *Mubtesarul-Musili*, 1/315-329; *Medžmu'ul-fetava*, 6/125.“

³⁰⁸ Sahih. *Tabridžus-sunneh*, 245.

gu izvršiti sva prava tih blagodati koje im je dao zato što su nemoćni ili ne znaju, zato što su nemarni i bezobzirni, ili zato što su zapostavili zahvalu koju su moćni činiti, pa makar i iz nekih aspekata. Njegovo pravo nad stanovnicima nebesa i zemlje je da Mu se pokoravaju i da Mu ne čine nepokornost, da se spominje i da ne bude zaboravljen, da Mu se izražava zahvala, a da Mu ne budu nezahvalni. Snaga ljubavi i povrata, pouzdanja i strahovanja, osjećaja nadzora, straha i nade bivaju usmjereni i vezani za Njega tako što srce stalno bdi nad Njegovom ljubavlju i smatra Ga Jednim Bogom. To samo Njemu i pripada. Jezik je zaokupiran Njegovim spomenom, a tjelesni udovi Mu stalno izvršavaju pokornost. Nema sumnje da je ovo općenito u okviru ljudske moći. Međutim, duše su tvrdokorne, a u svojoj tvrdokornosti imaju različite stepene koje može pobrojati samo Allah Uzvišeni. Kod većine pokornih duše su tvrdokorne iz jednog aspekta, iako tvrdokornost može doći i s druge strane. Gdje je onaj kome se ne desi želja koja se opire Allahovoj želji i onome što On voli? Ko je taj od kojeg nije proisteklo suprotno onome radi čega je stvoren, pa makar i u određenom vremenu? Kada bi Gospodar Uzvišeni Svoju pravednost stavio nad stanovnicima Svojih nebesa i zemlje, kaznio bi ih shodno Svojoj pravednosti i ne bi im bio nepravedan. Krajnje što se može pretpostaviti je da se rob pokaje od toga i da sam prizna. Primanje pokajanja je čista Njegova blagodat i dobročinstvo, a u suprotnom kada bi kaznio Svoga roba zbog prekršaja, ne bi bio nepravedan, pa makar se pretpostavilo da se pokajao. Međutim, On je sam Sebe obavezao, shodno Svojoj blagodati i milosti, da neće kazniti onoga ko se pokaje. Sebi je propisao milost, a Njegova stvorenja će biti obuhvaćena Njegovom milošću i oprostom. Djelo nijednog čovjeka ne može doseći stepen da njime bude spašen od vatre ili uđe u Džennet, kao što je rekao najpokorniji čovjek svome Gospodaru, najbolji po svojim djelima i onaj koji je najviše veličao svoga Gospodara: „Nikoga od vas neće spasiti njegovo djelo.” Upitaše: „A ni tebe, Allahov Poslaniče?” Reče: „*Ni mene, osim da me Allah obuhvati Svojom milošću i blagodati.*”³⁰⁹

³⁰⁹ Muttefekun alejhi, hadis od Ebu-Hurejre.

Es-Siddik ga je upitao za dovu koju će upućivati tokom namaza, pa je rekao: „*Reci: Allahu, ja sam sebi mnogo nepravde nanio, a niko ne može oprostiti grijehe osim Tebe. Oprosti mi Svojim oprostom i smiluj mi se, jer Ti jedino praštaš i Samilostan Si.*”³¹⁰

Kada je ovakvo stanje Ebu-Bekra, radijallahu anhu, koji je najbolji čovjek poslije vjerovjesnika i poslanika, šta tek reći o drugima?! Zapravo, on je postao Siddik (iskreni) zato što je ovoj poziciji dao njeno pravo, a ona podrazumijeva spoznaju Gospodara, Njegova prava, veličinu, obaveze prema Njemu, ono što zaslužuje kod Svoga roba, te spoznaju vlastitog nemara. Neka je, uistinu, daleko onaj koji tvrdi da je stvorenje neovisno i nije u potrebi za oprostom svoga Gospodara. Poslije ovog neznanja o Allahu i Njegovom pravu nema nikakvoga cilja. Ako tvoje shvatanje nije dovoljno široko da ovo pojmi, osvrni se na blagodati i prava koja iz njih proističu. Odvagaj između onih koji su nezahvalni na njima. Tada ćeš saznati da, kada bi Uzvišeni kaznio stanovnike Svojih nebesa i zemlje, kaznio bi ih, ali im ne bi nepravdu učinio.

Djela živih i njihovo poklanjanje istih mrtvima

Autor kaže: „**Dove živih i njihova sadaka za mrtve.**“

Sljedbenici Sunneta se slažu da se mrtvi okorištavaju trudom živih i to na dva načina.

Prvi: Onim čemu je mrtvi bio povod tokom svoga života.³¹¹

Drugi: Da muslimani dove i traže oprosta za njih, daju sadaku i obavljaju hadž, uz razilaženje oko nagrade koja mu dolazi od hadža. Od Muhammeda b. el-Hasena se prenosi da je rekao: „Do

³¹⁰ Mutrefekun alejhi, hadis od Ebu-Bekra es-Siddika. Pogledaj *Musned Ebu-Bekra es-Siddika*, str. 122.

³¹¹ Afifi kaže: „Pogledaj *Mubtesarus-sawaiki*, 1/335.“

mrtvoga stiže nagrada trošenja na hadž, a hadž pripada onome ko ga je i obavio.“ Većina učenjaka smatra da nagrada za hadž pripada onome za koga je i obavljen, a ovo je i ispravno mišljenje. Postoji razilaženje oko tjelesnih ibadeta, poput posta, namaza, učenja Kur'ana i zikra. Ebu-Hanife, Ahmed i velika većina ispravnih pret-hodnika smatraju da nagrada od ovih ibadeta stiže do mrtvoga, a poznato je u pravcima imama Šafije i Malika da ne stižu. Neki novotari iz reda apologetičara smatraju da ništa od ovoga ne stiže do mrtvog, čak ni dova i sl. Njihov navod se odbacuje navodima iz Kur'ana i Sunneta. Oni su argumentirali manje jasnim ajetom iz riječi Uzvišenog:

﴿وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾

„I da je čovjekovo samo ono što sam uradi.“ (En-Nedžm, 39.)

﴿وَلَا تَحْزَنْ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾

„...i vi ćete, prema onom kako ste radili, nagrađeni biti.“ (Jasin, 54.)

﴿لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ﴾

„... njoj u korist pripada ono što je stekla, a protiv nje je što je stekla (zla)!“ (El-Bekare, 286.)

Potvrđeno se prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: „Kada čovjek umre, prekidaju se sva njegova djela osim u tri slučaja: trajna sadaka, dobro dijete koje za njega moli, ili znanje kojim se okorištava poslije njega.“³¹²

Obavijestio je da će se okorisiti onim čemu je bio povod tokom života, a ono čemu nije bio povod tokom života prekida se. Oni koji se ograničavaju na stizanje nagrade od ibadeta u kojima nema zamjene ni u jednoj okolnosti, kao što su islam, namaz, post, učenje Kur'ana i da je nagrada specifična samo za onoga ko dotično

³¹² Muslim i drugi hadis od Ebu-Hurejre. Navodi se u *Abkamul-dženeiz*, str. 174.

djelo čini i da ne prelazi na druge, kao što u toku života to niko ne čini radi drugoga, niti se u tome nalazi zamjena onome ko čini, predajom kod En-Nesaija sa lancem prenosilaca od Ibn-Abbasa da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Niko neće ni za koga klanjati, niko neće ni za koga postiti, već će se za drugoga nahraniti za svaki dan pregrštom ječma.*”³¹³

Dokaz da se mrtvi okorištava onim čemu nije bio povod su Kur'an, Sunnet, konsenzus i ispravna analogija. U Kur'anu se navodi:

﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ﴾

„*Oni koji poslije njih dolaze - govore: 'Gospodaru naš, oprosti nama i braći našoj koja su nas u vjeri pretekla.'*“ (El-Hašr, 10.)

On ih je pohvalio zato što traže oprost za vjernike prije njih, a to ukazuje da će se okoristiti traženjem oprosta živih. Na okorištavanje mrtvoga dovom ukazuje i konsenzus ummeta u pogledu dove pri dženazi-namaz. Dove koje su navedene u Sunnetu o dženazi-namaz su uveliko poznate i proširene. Isto se odnosi na dovu poslije ukopa.

U *Sunenu Ebu-Davuda* iz hadisa Osmana b. Affana se prenosi da je rekao: „Kada bi Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, završio sa ukopom umrloga, stao bi nad njim i rekao: *Tražite oprosta za vašega brata i molite za njega da bude učvršćen, jer se on sada ispituje.*”³¹⁴

Isto tako, upućivao je dovu za njih prilikom posjete njihovih mezarlika. Tako se navodi u *Sahihu Muslima* iz hadisa Burejde b. el-Husajba da je rekao: „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem,

³¹³ Ne poznajem ovoj predaji temelj sa lancem koji seže do Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kod En-Nesaija i drugih. Prenosi ga En-Nesai u *El-Kubra*, 4/43/1, Et-Tahavi u *Muskeilul-asar*, 3/141 i to od Ibn-Abbasa na kome se predaja završava, a lanac prenosilaca je ispravan.

³¹⁴ Sahih, *Abkamul-dženaiz*, str. 155.

ih je podučavao da kada odu ka mezarlucima da kažu: *'Neka je mir sa vama, stanovnici ovih nastambi, iz reda vjernika i muslimana. I mi ćemo vam se, ako Allah htjedne, priključiti. Molimo Allaha za nas i za vas. Molimo Allaha za spas za nas i vas.'*³¹⁵

U *Sabihu Muslima*, također, od Aiše, radijallahu anha, se prenosi da je upitala Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem : „Šta govoriš kada tražiš oprost za mrtve?“³¹⁶ Rekao je: „*Reci: Neka je mir vama stanovnici nastambi iz reda vjernika muslimana. Neka se Allah smiluje prvima i zadnjima, od nas i od vas, a mi ćemo se, ako Allah htjedne, vama priključiti.*“³¹⁷

O stizanju nagrade za sadaku³¹⁸ u oba *Sabiha* se navodi od Aiše, radijallahu anha, da je neki čovjek došao Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, i rekao: „Allahov Poslaniče, moja majka iznenadno je umrla i nije oporučila. Mislim, da kada bi govorila, dala bi sadaku. Da li će ona imati nagradu ako ja za nju dam sadaku?“ Odgovorio je: „*Da.*“³¹⁹

U *Sabihul-Buhariju* od Abdullaha b. Abbasa, radijallahu anhuma, se prenosi da je S'adu b. Ubadetu umrla majka, a on je bio odsutan. Potom je došao Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, i rekao: „Allahov Poslaniče, majka mi je umrla, a ja sam bio odsutan. Hoće li joj koristiti ako ja dam sadaku?“ Odgovorio je: „*Da.*“ Rekao je: „Ja svjedočim da je ovaj moj plodni vrt sadaka za nju.“³²⁰ Primjeri za ovo su u Sunnetu mnogobrojni.

Stizanje nagrade od posta se navodi u oba *Sabiha* od Aiše, radijallahu anha, koja prenosi od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: „*Ko umre, a bude dužan nešto ispostiti, za njega će postiti njegov staratelj.*“³²¹

³¹⁵ Sahih, *Ahkamul-dženaiz*, 189-190.

³¹⁶ Afifi kaže: „Pogledaj *Muhtesarus-savaike*, 1/354.“

³¹⁷ Sahih, *Ahkamul-dženaiz*, 181-183.

³¹⁸ Afifi kaže: „Pogledaj šesnaesto pitanje iz knjige *Er-Ruh* od Ibnul-Kajjima.“

³¹⁹ Sahih, *Ahkamul-dženaiz*, 172.

³²⁰ Sahih.

³²¹ Sahih.

Ovome hadisu postoji slični u drugim vjerodostojnim predajama. Ebu-Hanife, Allah mu se smilovao, je zastupao mišljenje da se za mrtvog treba dati otkup za post ali ne i postiti zbog prethodnog Ibn-Abbasovog hadisa³²². Govor o ovome je poznat u knjigama koje govore o drugorazrednim pitanjima islama.

O stizanju nagrade za hadž u *Sabihul-Buhariju* navodi se od Ibn-Abbasa, radijallahu anhum, da je neka žena iz plemena Džuhejna došla Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, i rekla: „Moja majka se zavjetovala da će obaviti hadž, ali ga nije obavila prije smrti. Hoću li obaviti hadž za nju?“ Odgovorio je: „*Obavi hadž za nju. Šta misliš kada bi tvoja majka imala dug, da li bi ga ti izmirila? Izmirite dug Allahu, jer je Allah najpreći da mu se dug izmiri.*“³²³ Slične predaje su mnogobrojne.

Muslimani su saglasni da isplatom duga za mrtvog spada obaveza sa mrtvog, pa makar dug bio isplaćen od strane osobe iz imetka koji nije ostavština dotičnog mrtvog. Na to ukazuje hadis Ebu-Katade, koji je garantirao isplatu duga u iznosu dva zlatna dinara za mrtvog. Kada ih je isplatio, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „*Sada mu se koža ohladila.*“³²⁴ Sve ovo se odvija prema šerijatskim pravilima, a predstavljaju čistu analogiju. Nagrada je pravo radnika, a nema zapreke da je pokloni svome bratu muslimanu, kao što mu nije zabranjeno da pokloni dio svog imetka tokom života i da mu halali dug poslije smrti. Zakonodavac je stizanjem nagrade za post naznačio stizanje nagrade za učenje Kur'ana i slične druge tjelesne ibadete. Pojašnjenje: Post je sustezanje sa iskrenim nijjetom od stvari koje ga kvare. Zakonodavac je naslovio da nagrada za post stiže do mrtvog. Šta reći za učenje Kur'ana koje predstavlja djelo i nijjet?

Odgovor na argumentaciju riječima Uzvišenog:

³²² Spomenuti hadis je mevkuf.

³²³ Sahih. Navodi se u *El-Irvau* (993). Pogledaj šta se ovim hadisom sve željelo reći u govoru Ibnul-Kajjima u *Ahkamul-dženaiz*. Poglavlje *Čime će se mejjit okoristiti?* (170-171).

³²⁴ Hadis je hasen, a prenose ga El-Hakim i drugi. *Ahkamul-dženaiz* (str.16)

﴿وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾

„I da je čovjekovo samo ono što sam uradi.“ (En-Nedžm, 39.)

Učenjaci su dali više odgovora, a najispravnija su dva:

Prvi: Čovjek svojim zalaganjem i lijepim ophođenjem stječe prijatelje, dobija djecu, ženi se, širi dobro i biva blagonaklon prema ljudima. Onda se oni njemu smiluju, upućuju dove za njega i predaju mu sevape za pokornosti koje su činili. To je trag i posljedica njegovog zalaganja. Ulazak muslimana sa ostalim muslimanima pod okrilje islama je jedan od najvećih povoda da korist od svih muslimana dođe do njihovih prijatelja muslimana tokom života ili poslije smrti. Dova muslimana im je zaštita.

Pojašnjenje: Uzvišeni Allah je vjerovanje učinio povodom da se onaj koji ga posjeduje okoristi dovama i zalaganjem svoje braće vjernika. Kada ga izvršava, ulaže trud za povod koji ga vodi tome.

Drugi: Ovaj odgovor je jači od prethodnog, a glasi: Kur'an nije nijekao okorištavanje čovjeka trudom drugog, već je negirao da će neko zadobiti ono što nije stekao vlastitim trudom. Između ovog dvoga postoji razlika koja nije nimalo skrivena. Uzvišeni je obavijestio da čovjek ima samo ono za što se zalagao. Tuđe zalaganje pripada samo njegovom vlasniku. Ako želi ustupit će ga drugom, a ako ne želi ostavit će ga za sebe.

Uzvišeni kaže:

﴿أَلَا تَرَوْا زُرَّةً وَزَرَ أُخْرَىٰ ۖ وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾

„Da ni jedan grijeshnik tuđe grijehe neće nositi, i da je čovjekovo samo ono što sam uradi.“ (En-Nedžm, 38-39.)

Ova dva ajeta su sasvim jasna i iziskuju pravednost Uzvišenog Gospodara.

Prvi iziskuje da neće nikoga kazniti zbog tuđih nedjela niti će ga teretiti zbog tuđih propusta kao što rade ovosvjetski vladari.

Drugi ajet iziskuje da čovjek neće uspjeti osim sa svojim djelima, kako bi prekinuo svoju pohotu za spasom putem djela svojih predaka, prethodnika i vođa za čime žude pobornici lažnih ambicija. Uzvišeni nije rekao da se čovjek neće okoristiti osim sa onim što je on isključivo radio. Tako Uzvišeni kaže:

﴿لَهَا مَا كَسَبَتْ﴾

„... u Njegovu korist je dobro koje učini...” (El-Bekare, 286.)

﴿وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾

„...i vi ćete, prema onom kako ste radili, nagrađeni biti.” ((Jasin, 54.)

Kontekst ovog ajeta ukazuje da je ono što je negirano u ajetu kazna robu zbog tuđih djela. Uzvišeni je rekao:

﴿فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾

„Danas se nikome neće nepravda učiniti i vi ćete, prema onom kako ste radili, nagrađeni biti.” (Jasin, 54.)

Njihova argumentacija Poslanikovim, sallallahu alejhi ve sellem, riječima: „Kada čovjek umre, prekidaju se njegova djela...”³²⁵ je neispravna, jer on nije rekao da se prekida okorištavanje, već je obavijestio da se prekida djelo. Tuda djela pripadaju onima koji ih čine, pa kad ih podare drugima, nagrada od radnika će doći drugome. On tada nema nagrade za djelo. Ovo je poput duga kojeg čovjek isplati za drugoga. Spada obaveza sa dužnika, ali mu ne pripada ono čime je dug izmiren.

Pravljenje razlike između imovinskih i tjelesnih ibadeta, kod onih koji to zastupaju, je utemeljeno Vjerovjesnikovim, sallallahu alejhi ve sellem, odobrenjem za mrtvog kao što je prethodno rečeno. Međutim, u postu nije dovoljna zamjena.

³²⁵ Sahih, prethodno je spomenut.

U hadisu kojeg prenosi Džabir, radijallahu anhu, se kaže: „Klanjao sam sa Allahovim Poslanikom, sallallahu alehi ve sellem, Kurban-bajram. Kada se vratio, doveden mu je ovan, pa ga je priklao. Rekao je: 'U ime Allaha, Allah je najveći. Allahu, ovo je za mene i za one koji nisu zaklali kurban iz moga ummeta.'³²⁶ Prenose ga Ahmed, Ebu-Davud i Et-Tirmizi. U hadisu u kojem se spominju dva ovna kaže se da je prilikom klanja jednog od njih rekao: „Allahu, ovo je za moj cijeli ummet.³²⁷ U drugom se kaže: „Allahu, ovo je za Muhammeda i Muhammedovu porodicu.“ Prenosi ga Ahmed. Približavanje Allahu pri klanju se očituje u puštanju krvi, a on je te kurbane namijenio za druge. Također, ibadet hadža je tjelesni, a imetak nije temelj, već sredstvo. Zar ne vidiš da je Mekkancu obaveza obaviti hadž kada može hodati do Arefata, bez postavljanja uslova imetka. Ovo je najjače mišljenje. Želim reći da hadž nije zasnovan na temeljima imetka i tijela, već isključivo imetka kao što je to naslovila skupina sljedbenika Ebu-Hanife iz zadnjih generacija. Pogledaj u kolektivne obaveze (fardul-kifaje), kako ih izvršavaju jedni za druge? To predstavlja poklanjanje sevapa, a nije zamjena. Isto tako lični najamnik nema pravo drugoga staviti u vlastitu zamjenu, ali ima pravo da svoju zaradu da kome želi.³²⁸

Unajmljivanje ljudi za učenje Kur'ana i poklanjanje sevaba od učenja umrlom

Unajmljivanje ljudi za učenje Kur'ana i predavanje sevapa mrtvima nije činio nijedan ispravni prethodnik niti je to naredio i dao olakšice ijedan imam u vjeri islamu. Unajmljivanje za učenje

³²⁶ Sahih uz slične hadise koji ga ojačavaju. Pogledaj *El-Medžme'a* (4/22-23) U knjizi *Irvaul-galil* poslije valorizacije ustanovljeno je da je hadis sahih. Ko želi detaljnije pojašnjenje, neka ga pogleda u toj knjizi (br.1138).

³²⁷ Hasen. Navodi se u *El-Musnedu* (6/391-392). Oko lanca prenosilaca ima razilaženja koje je šejh El-Albani, Allah mu se smilovao, pojasnio.

³²⁸ Oko ovog navoda treba porazmisliti. Valorizirao sam govor o ovom pitanju i tome su mi se prsa otvorila i srce smirilo na kraju ove knjige (str. 454-455 u originalu).

Kur'ana nije dozvoljeno bez razilaženja među učenjacima. Samo su se razili oko unajmljivanja radi podučavanja Kur'anu jer je u tome korist koja stiže drugima. Nagrada ne dolazi do mrtvog, osim ukoliko je djelo radi Allaha. Ovakav postupak nije iskreni i čisti ibadet, pa neće ni imati sevapa koje bi podario mrtvom. Zato niko od učenjaka nije rekao da se može unajmiti onaj ko će postiti i klanjati, a onda sevape pokloniti mrtvom. Međutim, ako onome ko uči, podučava sebe i druge Kur'anu da sredstva kao ispomoć za one koji se bave Kur'anom, to će biti jedna vrsta sadake za njega (mrtvog). Tada je dozvoljen ovakav postupak. U knjizi *El-Ihtijar* stoji: „Ako bi oporučio da se iz njegovog imetka da nekome ko će učiti na njegovom kaburu, takva oporuka bi bila nevažeća, jer je u značenju unajmljivanja.“ Ez-Zahidi³²⁹ u *El-Gun'ji* spominje: „Kada bi uvakufio imetak da bi mu neko učio na kaburu, ovakva odredba bi bila neispravna.“

Učenje Kur'ana dobrovoljno bez protunaknade i njegovo poklanjanje mrtvom

Učenje Kur'ana i poklanjanje dobrovoljno, bez protunaknade dopijeva do mrtvoga, kao što dopijeva nagrada posta i hadža. Ako se kaže: Ovo nije bilo poznato za vrijeme ispravnih prethodnika, niti ih je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, na to uputio, odgovoriti će se: Ako onaj koji postavlja ovo pitanje priznaje da sevabi hadža, posta i dove stižu, reći će mu se: kakva je razlika između toga i stizanja nagrade od učenja Kur'ana. To što ispravni prethodnici nisu činili, nije dokaz da sevabi ne dopijevaju do mrtvih. Odakle ćemo generalno negirati?

Ako se kaže: Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ih je uputio na post, hadž i sadaku bez učenja Kur'ana, reći će se: Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije prvi o tome govorio, nego je to

³²⁹ On je Muhtar b. Mahmud b. Muhammed Ebu-Redža Nedžmuddin ez-Zahidi el-Hanefi. Umro je 658. h.g.

od njega proisteklo kao odgovor. Neko ga je pitao o hadžu za umrlog, pa mu je dozvolio. Drugi je pitao o postu, pa mu je dozvolio, a nije zabranio druge stvari mimo tih. Kakva je razlika između stizanja nagrade za post, koji predstavlja nijjet i suzdržavanje, i između stizanja nagrade za učenje i zikr.

Ako se kaže: Šta kažete za poklanjanje sevaba Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem? Reći će se: Ima nekih iz zadnjih generacija koji su to smatrali pohvalnim, a neki to smatraju novotarijom, jer to ashabi nisu činili. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ima istu nagradu svih onih koji budu radili dobro od njegovog ummeta, a od onih koji budu radili dobra djela se neće ništa oduzimati, jer je on uputio svoj ummet na svako dobro i ukazao im na njega.

Onaj ko kaže: Mrtvi se okorištava učenjem Kur'ana tako da čuje učenje Allahovih riječi. Ovakav navod nema utemeljenja i nije vjerodostojno prenesen ni od jednog od poznatih imama. Nema sumnje da ga čuje, ali njegovo okorištavanje slušanjem nije ispravno. Nagrada slušanja je uslovljena življenjem na ovom svijetu. Takvo slušanje je proizvoljno i završava se sa smrću. Možda će čak osjećati patnju i bol zato što nije sprovodio Allahove naredbe i izbjegavao njegove zabrane, ili što nije uočavao dobro.

Učenje Kur'ana na kaburu

Učenjaci se razilaze u pogledu učenja Kur'ana kod kaburova na tri mišljenja, tj. da li je pokušeno, da li nema smetnje da se uči prilikom ukopa i da li je pokušeno poslije ukopa? Oni koji su rekli da je pokušeno, poput Ebu-Hanife, Malika, Ahmeda u jednoj predaji, rekli su: To je uvedena stvar, a o tome nema navoda u Sunnetu. Učenje Kur'ana je slično namazu, a zabranjeno je obavljati namaz kod kaburova. Isto se odnosi i na učenje. Oni koji su rekli da nema smetnje, poput Muhammeda b. el-Hasena i Ahmeda u drugoj predaji, argumentirali su predajom od Ibn-Omera, radijallahu anhu, da je oporučio da se uči nad njegovim kaburom prilikom ukopa i

to početak i kraj sure El-Bekare.³³⁰ Također, se prenosi od nekih muhadžira učenje sure El-Bekare.³³¹ Oni koji su rekli da nema smetnje da se Kur'an uči prilikom ukopa, prema predaji od Ahmeda, prihvatili su predaje od Omera i nekih muhadžira. Poslije toga, kao što se neki smjenjuju nad kaburom učeći Kur'an je pokuđeno, jer nema predaje u Sunnetu o tome, a ni od jednog ispravnog pret-hodnika, u osnovi, o tome nije ništa preneseno. Ovo mišljenje je možda najjače od svih, jer se njime usaglašavaju oba dokaza.

Allah se odaziva dovi Svoga roba

Autor kaže: „Uzvišeni Allah se odaziva na pozive i izvršava potrebe.“

Uzvišeni kaže:

﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ﴾

„Gospodar je vaš rekao: 'Pozovite Me i zamolite, Ja ću vam se odazvati!'“ (Gafir, 60.)

﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ﴾

***„A kada te robovi Moji za Mene upitaju, Ja sam, sigurno, bli-
zu: odazivam se molbi molitelja kada Me zamoli...“*** (El-Bekare, 186.)

Većina muslimana i ostalih sljedbenika drugih vjera smatraju da je dova jedan od najvećih povoda za stjecanje koristi i odbijanje štete. Uzvišeni je obavijestio o nevjernicima da kada ih snađe ne-daća na moru, onda se iskreno obraćaju Allahu. Kada čovjeka sna-

³³⁰ Lanac prenosilaca nije ispravan, jer ima prenosilaca koji su u potpunosti nepoznati. Pogledaj *Ahkamul-dženaiz*, str. 192.

³³¹ Predaju u kojoj se to spominje za muhadžire nisam našao, nego ima predaja za ensarije. Ibnul-Kajjim ovo spominje, a oko potvrđenosti ove predaje po-stoji predostrožnost. *Ahkamul-dženaiz*, str. 193.

đe nedaća, on Ga doziva na boku, sjedeći ili stojeći. Allahov odaziv na dovu roba, bio on musliman ili nevjernik, i davanje traženog spada u jednu vrstu opskrbe i pomoći. To gospodarstvo Uzvišenog apsolutno nalaže za roba. Potom, odazivanje na dovu može biti iskušenje i šteta ukoliko nevjerstvo i grješništvo dotične osobe to nalaže. U *Sunenu Ibn-Madždže* iz hadisa Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Ko ne bude molio Allaha, On će se na njega rasrditi.*”³³² Neki su spjevali stihove u ovom značenju:

*Gospodar se ljuti kada Ga ne moliš
A ljudi se ljute kada od njih tražiš.*

Ibn-Akil³³³ kaže: „Uzvišeni Allah je podstakao na upućivanje dove. U tome ima nekoliko značenja:

Prvo: Postojanje, jer onaj koji ne postoji i ne moli se.

Drugo: Neovisnost, jer se siromašni ne moli.

Treće: Slušanje, jer se gluhi ne moli.

Četvrto: Plemenitost, jer se škrti ne moli.

³³² Sahih, navodi se u *El-Miškah*, 2238. Ovako je navedeno u šestom izdanju ovog komentara. Na drugom mjestu, koje je prethodilo ovome za dvije stranice, navodi se: Lanac prenosilaca je slab. U njemu je Ebu-Salih el-Havzi, a u *Et-Takribu* se kaže da je lejjinul-hadisi. El-Hakim o ovom hadisu, 1/491 kaže: „Hadis je ispravnog lanca prenosilaca, a Ez-Zehebi ga je prešutio.“ Et-Tirmizi kaže: „Mi ga znamo samo iz ovog pravca.”

Meni trenutno nije dostupan primjerak *El-Miškata* u kojem se nalazi druga valorizacija, kako bi usporedio ono što sam pojasnio, te proglasio slabim i kako bi potvrdio ono što je ispravno. Meni izgleda sada, a Allah najbolje zna, da je proglašavanjem ove predaje slabom potvrđeno. Hadis sam naveo u *Eid-Daife*, 4040 i u prvom tomu sam dao posebnu naznaku o greški (str. 29) kada je ovaj hadis proglašen hasenom. Potrebno je na sve to upozoriti, a spašen je onaj koga Allah spasi.

³³³ Ebul-Vefa', Alija b. Akil b. Muhammmmed b. Akil b. Abdullah el-Bagdadi. Autor je mnogih djela od kojih je i *Kitabl-funun* koji broji više od 300 toмова. Umro je 513. h.g.

Peto: Milost, jer se tvrdokorni ne moli.

Šesto: Moć, jer se nemoćni ne moli.

Oni koji zagovaraju prirodnost znaju da se vatri ne govori dosta je, nit se zvijezdi kaže lijepo se sa mnom druži, jer ova tijela i pojave prirodno kod njih vrše uticaj, a ne proizvoljno. Zato su utemeljene dova i namaz za kišu da bi se pojasnila laž prirodnjaka.

Odgovor onima koji smatraju da dova ne koristi

Neki filozofi i ekstremne sufije smatraju da dova nema nikakve koristi. Rekli su: Ako božanska volja iziskuje postojanje traženog, onda nema potrebe za dovom, a ako ne zahtijeva onda nema koristi od dove. Neki dovu posebno određuju za posebne *arife* (znalce) i smatraju dovu nedostatkom na stepenu posebnih ljudi. Ovo su očite greške nekih šejhova, kao što je neispravnost ovoga nužno poznata iz vjere islama, isto tako je nužno poznata razumom. Korist dove je činjenica koja je stasala na pokusima svih naroda. Čak i filozofi kažu: buka glasova u hramovima, uz posebno izgovaranje, daje rješenja za ono što su uticaji na nebeska tijela napravila. Oni su mnogobošci.

Odgovor na sumnju sprječava ograničenje na dvije teze. Njihov govor o božanskoj volji mora ga iziskivati ili ne. Potom dolazi treći dio, a on je da ga iziskuje sa uslovom, a ne sa njegovim nepostojanjem. Dova može biti uslov za njega, kao što nalaže nagradu sa dobrim djelima, ali i ne nalaže kada ona ne postoje. Isto tako, nalaže sitost prilikom jela i pića, a ne nalaže ih kada ih nema, te dobivanje djeteta putem spolnog odnosa sijanjem sjemenja. Ako se pretpostavi da će se odviti ono što se želi postići prvo, nije ispravno reći onda da nema koristi u dovi, kao što se ne kaže da nema koristi u jelu, piću, sjemenju i ostalim povodima. Kao što je govor ovih suprotan Šerijatu, suprotan je i osjećajima čula i prirodnim urođenostima.

Potrebno je znati ono što je rekla grupa učenjaka, a glasi: Osvrtanje na povode je širk u tevhidu. Zanimarivanje povoda predstavlja pomanjkanje razuma, a potpuno udaljavanje od povoda omlažava Šerijat. Značenje pouzdanja i nade sastoji se iz obaveznosti tevhida, razuma i Šerijata.

Pojašnjenje za to glasi: Osvrtanje na povod označava oslanjanje srca na njega, gajenje nade i pouzdanje. Nijedno stvorenje to ne zasluhuje, jer nije neovisno. Ono mora imati saučesnike i takmace sa svim tim. Ako mu to glavni uzročnik ne podredi, onda mu neće biti ni podređeno.

Njihov govor: Ako volja zahtijeva traženo, onda nema potrebe za dovom. Kažemo: Možda i postoji potreba za njom radi postizanja druge ubrzanje ili odgođene koristi, ili odbijanja druge ili ubrzanje odgođene štete. Isto je i sa navodom u kome se kaže: Ako ga ne iziskuje onda nema koristi u njemu. Kažemo: U njemu su mnoge koristi u vidu zadobijanja koristi i odbijanja šteta, kao što je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, to naznačio. Neke ubrzanje koristi za roba su spoznaja njegovog Gospodara, priznanje Njega, da On sve čuje, da je blizu, da je Moćan, Sveznajući, Samilosni, da prizna da je ovisan o Njemu. U to spadaju i sve drugorazredne uzvišene nauke i čista stanja koja predstavljaju najviše i najveće ciljeve.

Ako se kaže: Ako je Allahovo davanje vezano za djelo roba, kao što onaj od kojeg se traži daje onome koji traži, onda je onaj koji traži utjecao na onoga od kojeg se traži kako bi od njega dobio. Kažemo: Gospodar Uzvišeni je potakao roba da Ga doziva. To je dobro od Njega i Njegovo upotpunjenje robu. Tako je Omer, radijallahu anhu, rekao: „Ja se ne brinem za uslišavanje, nego se brinem za dovu. Kada budem nadahnut da učinim dovu i uslišavanje dođe sa njom.” U konetektu ovoga su riječi Uzvišenog:

﴿يُدِيرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا

تَعُدُّونَ ﴿٢٠﴾﴾

„On upravlja svima, od neba do Zemlje, a onda se sve to Njemu vraća u Danu koji, prema vašem računanju vremena, hiljadu godina traje.“ (Es-Sedžde, 5.)

Uzvišeni je obavijestio da On počinje sa uređenjem stvari, a zatim stvar koju je uredio se penje ka Njemu. Uzvišeni Allah ubacuje u srce roba želju za dovom i to čini povodom dobra kojeg mu daje, a isto se odnosi na djelo i nagradu. On upućuje roba na pokajanje, zatim ga prima. On ga upućuje na djelo, a zatim ga nagrađuje. On ga upućuje na dovu, a zatim mu se odaziva. Zato u tome stvorenja nemaju nikakvog uticaja, jer je On ono što čini učinio povodom za ono što čini. Mutarrif b. Abdullah b. eš-Šihhir, jedan od imama iz reda tebiina, kaže: „Pogledao sam u ovo pitanje i pronašao da je njegov početak od Allaha, a i završetak na Allahu i našao sam da se to odvija putem dove.

Ovdje se postavlja poznato pitanje: Ima li ljudi koji mole Allaha, ali im se ništa ne da, ili im se da ono što nisu molili? Na to su dati razni odgovori, a između njih su tri valorizovana odgovora.

Prvi: Ajet ne garantira apsolutno davanje na upućenu molbu, već garantira odazivanje onome koji doziva. Naziv onoga koji doziva je općenitiji od onoga koji moli, ili traži. Odazivanje onome koji doziva je općenitije od davanja onome koji traži. Zato je Vjetrovjesnik, sallallahu alehi ve sellem, rekao: „*Naš Gospodar svake noći se spušta na dunjalučko nebo i govori: 'Ko Me doziva, pa da mu se odazovem. Ko Me moli pa da mu dam. Ko od Mene oprosta traži pa da mu oprostim.'*“³³⁴ Postoji razlika između onoga koji doziva i koji traži, te između odazivanja i davanja. Ta razlika predstavlja razliku između općenitog i posebnog, kao što je to navedeno i o onome koji oprost traži, što je jedna vrsta potraživanja. Prvo je spomenuo generalno, zatim određnije, a zatim posebno određeno. Kada robovi znaju da je On blizu i da se odaziva na poziv onoga koji Ga doziva, znaju da im je u blizini i sigurni su da Ga mole. Tada spoznaju Njegovo znanje i Njegovu moć i mole Ga dovom ibadeta nekada, a nekada dovom

³³⁴ Sahih, mutevatir. *Irwau galil*, 450.

potraživanja, a nekada ih objedine. Dova je naziv koji objedinjuje ibadet i traženje pomoći. Riječi Uzvišenog:

﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ﴾

„Gospodar je vaš rekao: 'Pozovite Me i zamolite, Ja ću vam se odazvati!'“ (Gafir, 60.) su protumačene kao dova koja predstavlja ibadet. Dova je, ustvari, potraživanje. Njegove riječi:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي﴾

„Zbilja, oni koji se ohole pred time da Mi robuju...“ (Gafir, 60.) ojačavaju prvo značenje.

Drugi: Odazivanje na dovu je općenitije od davanja onoga što se potražuje. Tako je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, prema predaji od Muslima u njegovom *Sahihu*, rekao: „*Svaki čovjek koji moli Allaha molbom u kojoj nema grijeha i prekidanja rodbinskih odnosa, Allah će mu dati jednu od tri odlike: ili će mu ubrzati uslišavanje, ili će mu isto toliko dobra pobraniti za Sudnji dan, ili će od njega odvratiti isto toliko zla.*” Rekoše: „Allahov Poslaniče, hoćemo li onda mnogo dove upućivati?” Reče: „Allah se još više odaziva.”³³⁵ Onaj koji je istinu govorio i za koga je potvrđeno da je govorio istinu, sallallahu alejhi ve sellem, obavijestio je da dova mora biti čista od pretjerivanja ukoliko želi da bude uslišana ubrzo. Ili, da zadobije kasnije isto toliko dobra, ili da se isto toliko zla od njega odagna.

Treći: Dova je povod koji iziskuje zadobijanje traženog. Povod ima svoje uslove i zapreke. Kada se ostvare uslovi, a nestane zapreka postiže se traženo, a u suprotnom ne, nego se može desiti nešto drugo. Tako je i sa ostalim lijepim riječima, od prenesenih zikrova

³³⁵ Sahih, ali se ne nalazi u *Sahihu Muslima*, već ga prenosi Ahmed i drugi hadis od Ebu-Se'ida el-Hudrija. El-Hakim i Ez-Zehbi su ga ocijenili vjerodostojnim. Muslim ga prenosi sažetije od Ebu-Hurejre, a Et-Tirmizi ga prenosi u nešto dužoj formi. Za treću odliku u ovoj predaji se kaže: „*Ili će mu oprostiti onoliko grijeha koliko je on dova upućivao.*” Predaja sa prvim terminima je neispravna, zato sam je navo u *Ed-Daife*, 4483. gdje sam spomenuo vjerodostojne predaje poput one od Ebu-Se'ida.

za koje je vezano pridobijanje koristi i odvrćanje štete. Riječi su na stepenu alatke u ruci radnika, a razlikuju se shodno jačini i onome što im pomaže. Možda budu imali neku zapreku. U suštini, oprečni tekstovi obećanja i prijetnje spadaju pod ovu tematiku. Često ćeš naići na dove kojima su ljudi molili pa im je uslišano, a vjerovatno se za dovu vezalo bezizlazno stanje onoga koji je upućuje, potpuna predanost Allahu ili dobro djelo koje je prethodilo. Uzvišeni Allah je uslišavanje dove učinio zahvalom na dobrom djelu, ili se desilo da je dova upućena u vremenu kada se prima i sl. pa je i primljena. Tada čovjek pomisli da je tajna u toj dovi, pa je počne učiti ne osvrćući se na ostale činjenice koje su bile uporedne kod prethodnog molitelja. Primjer za to je čovjek koji upotrijebi koristan lijek u odgovarajućem vremenu i onda mu koristi, a drugi pomisli da je samo korištenje ovoga lijeka dovoljno da se postigne željeno, a on ustvari griješi. Isto tako, može se desiti da čovjek u nuždi uputi dovu kod kabura, pa mu se usliša, misleći da je tajna u kaburu, a ne zna da je tajna u nužnim okolnostima i iskrenom traženju utočišta kod Allaha Uzvišenog. Kada se to desi u jednoj od Allahovih kuća, bit će bolje i draže Allahu Uzvišenom. Dove, zaštite i rukje su na stepenu oružja, a oružje je onakvo kakav je nosilac oružja, a ne koliko je oštro. Kada je oružje potpuno, a mišice jake, mjesto udara može primiti udar i ne postoji zapreka, onda će se zabosti u neprijatelja. Kada izostane jedan od ova tri uslova i djelotvornost će biti manja. Ako dova sama po sebi nije ispravna, a dovitelj nije objedinio svoje srce i jezik prilikom upućivanja dove, ili se nađe zapreka za uslišavanje, djelotvornost dove neće nastupiti.

Autor kaže: „**On sve posjeduje, a Njega niko ne posjeduje. Niko nije neovisan o Allahu Uzvišenom ni koliko je treptaj oka. Onaj ko misli da može biti neovisan o Allahu koliko je treptaj oka, postao je nevjernik i otišao u propast.**“

Govor je istinit, očevidan, u njemu nema nikakve nejasnoće.

Allahova, subhanehu ve te'ala, srdžba i zadovoljstvo

Autor kaže: „Uzvišeni Allah se srdi i zadovoljan je, ali ne poput ijednog od stvorenja.“

Uzvišeni kaže:

﴿رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ﴾

„Allah će biti njima zadovoljan...“ (El-Maide, 119.), (Et-Tevbe, 100.), (El-Mudžadele, 22.) i (El-Bejjine, 8.)

﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ﴾

„Allah je zadovoljan onim vjernicima koji su ti se pod drvetom na vjernost zakleli.“ (El-Feth, 18.)

﴿مَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ﴾

„Oni koje je Allah prokleo i na koje se rasrdio...“ (El-Maide, 60.)

﴿وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ﴾

„Njemu slijedi i gnjev Allahov i prokletstvo...“ (En-Nisa', 93.)

﴿وَبَاءُ وَبَغَضٍ مِنَ اللَّهِ﴾

„...i Allahovu srdžbu oni na sebe navukoše.“ (El-Bekare, 61.)

Mnogobrojni su slični primjeri.

Pravac ispravnih prethodnika i ostalih imama nalaže potvrdu osobina srdžbe, zadovoljstva, neprijateljstva, zaštite, ljubavi, prijezira i sličnih osobina koje se navode u Kur'anu i Sunnetu. Također, ovaj pravac zabranjuje tumačenje ovih svojstava koje ih odvlači od suštinskih činjenica koje dolikuju Allahu Uzvišenom. Isto kažu i za osobine poput sluha, vida, govora i dr. Na to je autor ukazao, kao

što je prethodno rečeno u riječima: „**Pošto se tumačenje viđenja Allaha i tumačenje svakog značenja dodaje Njegovom gospodarstvu, onda se tumačenje i ostavlja. Obaveza je predati se. Tako muslimani ispovijedaju vjeru.**” Pogledaj u odgovor imama Malika, radijallahu anhu, o osobini uzvisivanja kada je rekao: „Uzvisivanje je poznato, kakvoća je nepoznata.” Također, od Ummu-Seleme, radijallahu anha, sa predajom koja zastaje na njoj i drugom koja seže do Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, se prenosi isto.³³⁶ Isto tako je autor, Allah mu se smilovao, prethodno rekao: „**Onaj ko se ne bude čuvao negacije i poistovjećivanja, poskliznuo je i nije pravilno ispovijedao Allahovu čistotu.**“ Također će biti navedeno da je rekao: „**Islam je između pretjerivanja i zapostavljanja, između poistovjećivanja i opovrgavanja.**”

Autorove, Allah mu se smilovao, riječi: „**Nije poput ijednog od stvorenja**” predstavljaju negaciju poistovjećivanja. Neće se reći: zadovoljstvo je želja za dobročinstvom, a srdžba želja za osvetom, jer se time negira samo svojstvo. Sljedbenici Sunneta se slažu da Allah naređuje ono što voli i čime je zadovoljan, iako to nekada ne želi niti hoće. Isto tako, zabranjuje ono što Ga srdi i prezire to, mrzi i srdit je na onoga ko to čini, iako On to hoće i želi. Možda kod njih nešto voli, ali je zadovoljan onim što ne želi, a prezire i srdit je prema onome što želi.

Onima koji tumače srdžbu i zadovoljstvo kao želju za dobročinstvom, reći će se: Zašto to tumačiš? Neminovno će odgovoriti: Srdžba predstavlja vrenje krvi iz srca čovjeka, a zadovoljstvo naklonost i strast, a to ne priliči Allahu Uzvišenom. Reći će se: Vrenje krvi srca u čovjeku proističe iz osobine srdžbe, a ne zato što je samo srdžba. Također će mu se reći: isto se odnosi na htijenje i želju kod nas, što predstavlja naklonost živog ka nečemu što mu odgovara. Živi od nas želi samo ono što mu donosi korist ili odađnava štetu. On je u potrebi i ovisan je o onome što želi. Povećava se sa postojanjem toga, a smanjuje sa nepostojanjem. Značenje kojeg si Mu dao je poput značenja kojeg si Mu izmijenio. Ako je je-

³³⁶ Predaja sa lancem koji seže do Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, nije ispravna.

dno dozvoljeno, dozvoljeno je i drugo. Ako je drugo nemoguće, nemoguće je i to.

Ako kaže: Htijenje kojim je Allah opisan je različito od htijenja kojim se opisuje rob, iako su oba stvarna. Reći će mu se: Reci: Srdžba i zadovoljstvo kojima je opisan Allah su različite od onoga čime se opisuje rob, iako su obje stvarne. Kada se o htijenju može reći isto što i o ovim svojstvima, onda nema obaveze ni potrebe za tumačenjem, već ga je dužnost izostaviti. Na takav način ćeš se spasiti oprečnosti, kao i obesnaživanja značenja Allahovih imena i svojstava bez onoga što to iziskuje. Promjena značenja Kur'ana iz njegove vanjštine i suštine, bez onoga što to iziskuje je haram, a ono što iziskuje tu promjenu ne može biti ono što sam razum nalaže, jer se razumi razilaze. Svako govori da njegov razum ukazuje suprotno onome na što ukazuje razum drugoga.

Ovakve riječi se upućuju svakome onome ko negira neko od Allahovih svojstava zbog nemogućnosti da se takav naziv (pojam) nađe kod stvorenja. Neophodno je potvrditi Uzvišenom Allahu suprotno onome što čovjek zna i na što je navikao u pogledu osobina koje već postoje. Postojanje roba priliči samom robu, a postojanje Tvorca priliči samo Tvorcu. Nemoguće je da Njegovo postojanje ne postoji, kao što je nemoguće da postojanje stvorenja ne postoji. Ono čime se Gospodar nazvao nazvao je i neka Svoja stvorenja, poput živi, koji zna, moćan, ili je time nazvao neka Svoja svojstva kao što su srdžbe i zadovoljstva, ili je time nazvao neka svojstva Svojih robova. Mi našim srcima shvatamo značenja ovih imena vezano za pravo Uzvišenog Allaha. On je Istinit, Postojan. Također shvatamo značenje ovih imena vezano za stvorenja. Shvatamo da ova dva značenja imaju parcijalnu recipročnost. Međutim, ovo značenje u vanjštini nema racipročnosti, jer zajedničko cjelovito značenje postoji samo u mislima, a izvan njih postoje samo zasebna značenja. Svakom od njih je potvrđeno ono što mu i dolikuje. Kada bi čak bilo rečeno: Malik, čuvar Džehennema se rasrdio i rasrdili su se drugi meleki, ne bi bilo obavezno da ta srdžba bude i po čemu slična srdžbi ljudi, jer meleki se ne sastoje od četiri komponente, tako uzavre krv njihovih srca kao što vri krv u srcu čovje-

ka prilikom srdžbe. Stoga je Allahova srdžba preča da ne bude poistovjećena sa ljudskom.

Džehm i njegovi istomišljenici negirali su sve ono čime se Allah opisao, bilo da se radi o govoru, zadovoljstvu, srdžbi, ljubavi, mržnji, žalosti i sl. Rekli su: to su stvorene stvari odvojene od Njega i On sam nije opisan nijednom od tih stvari. Ovima se suprotstavio Ibn-Kullab i njegovi istomišljenici rekavši: Uzvišeni Allah se ne opisuje ničim što je vezano za Njegovo htijenje i moć u osnovi. Zapravo, sve ove stvari su Njegova svojstva vezana za Njegovo Biće, iskonska i oduvijek. On nije zadovoljan s vremenom na vrijeme, niti se srdi s vremenom na vrijeme, kao što je rečeno u hadisu o zalaganju: „*Moj Gospodar se danas rasrdio toliko da se nikada prije slično nije rasrdio, a i poslije toga se nikada neće tako rasrditi.*”³³⁷

U oba *Sabiha* od Ebu-Se'ida el-Hudrija, radijallahu anhu, se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Allah Uzvišeni će reći stanovnicima Dženneta: 'Stanovnici Dženneta!' Reći će: 'Odaživamo Ti se, Gospodaru naš, i od Tebe sreću tražimo, a dobro je u Tvojim rukama.' Reći će: 'Jeste li zadovoljni?' Odgovorit će: 'Šta bi nam bilo da ne budemo zadovoljni, Gospodaru? Dao si nam ono što nisi dao nijednom od Svojih stvorenja.' Reći će: 'Dat ću vam nešto bolje od toga.' Odgovorit će: 'Gospodaru, ima li nešto bolje od toga?' Reći će: 'Obasut ću vas Svojim zadovoljstvom i nikada se poslije na vas neću rasrditi.'*”³³⁸

Ovim se argumentira da Njegovo zadovoljstvo dolazi s vremenom na vrijeme i da može nastupiti Njegovo zadovoljstvo, a zatim se može rasrditi, kao što može nastupiti srdžba, a zatim može biti zadovoljan. Međutim, ove je obasuo Svojim zadovoljstvom poslije kojeg neće doći srdžba.

Rekli su: „On ne govori kada želi, ne smije se kada želi, ne srdi se kada želi, nije zadovoljan kada želi.” Oni su zadovoljstvo, srdžbu, ljubav i mržnju uzeli kao htijenje ili su ih protumačili kao druga svojstva. Uzimajući u obzir obje ove pretpostavke ništa od toga se ne veže za Njegovo htijenje i moć, jer kada bi se vezalo,

³³⁷ Muttefekun alejhi, hadis od Ebu-Hurejre.

³³⁸ Sahih, navodi se u *Sabihu el-džami'as-sagir*, 1907.

onda bi on bio mjesto nastanka događaja. Ovi su tako zanegirali Allahova svojstva djela i bića shodno ovoj osnovi, kao što su općenito negirali svojstva govoreći da On nije mjesto pojava.

Reći će se: Da, upravo su to djela i ne nazivaju se novonastalim događajima, kao što su nazvane te osobine, a nisu nazvane pojavama. Prethodno je data naznaka o ovome značenju, ali autor, Allah mu se smilovao, govor o svojstvima nije sažeo na jednom mjestu, kao što nije sažeo ni govor o određenju. Nije pridavao pažnju poretku. Knjiga koja govori o temeljima vjere može imati najbolji unutrašnji poredak prema poretku Poslanikovog, sallallahu alejhi ve sellem, odgovora Džibrilu kada ga je upitao o vjerovanju, pa je rekao: „*Da vjeruješ u Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige, Njegove poslanike, Sudnji dan i određenje dobra i zla.*”³³⁹ Tako se prvo počinje sa navodima o tevhidu i osobinama i onome što je vezano za to. Zatim se govori o melekima itd.

Obaveza ljubavi prema ashabima

Autor kaže: „**Volimo ashabe Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i ne pretjerujemo u ljubavi prema ijednom od njih, niti se i od jednog od njih odričemo. Mrzimo one koji ih mrze i koji ih ne spominju po dobru. Mi ih spominjemo samo po dobru. Ljubav prema ashabima je vjera, iman i ihsan, a mržnja nevjerstvo, licemjerstvo i tiranija.**“

Autor, Allah mu se smilovao, ukazuje na repliku rafidijama i nasibijama.

Uzvišeni Allah je pohvalio ashabe, kao što ih je pohvalio i Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem On je s njima zadovoljan i obećao im je sve najbolje, kao što kaže:

³³⁹ Muttefekun alejhi.

﴿وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾

„Allah je zadovoljan prvim muslimanima, muhadžirima i ensarijama, i svima onima koji ih slijede dobra djela čineći. A i oni su zadovoljni Njime: za njih je On pripremio džennetske bašče, kroz koje rijeke teku, i oni će vječno i zauvijek u njima boraviti. To je veliki uspjeh.“ (Et-Tevbe, 100.) I kaže:

﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا

„Muhammed je Allahov poslanik, a njegovi su sljedbenici strogi prema nevjernicima, a samilosni među sobom; vidiš ih kako ruku' i sedždu čine...“ (El-Feth, 29.), do kraja sure.

﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ

„Allah je zadovoljan onim vjernicima koji su ti se pod drvetom na vjernost zakleli...“ (El-Feth, 18.)

Uzvišeni kaže:

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَاوَأُوا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ

„Oni koji vjeruju i iseljavaju se, i u borbi na Allahovu putu zalažu imetke svoje i živote svoje, i oni koji daju utočište i pomažu, oni jedni druge nasljeđuju.“ (El-Enfal, 72.), do kraja sure.

Uzvišeni kaže:

﴿لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَتْلٍ أُولَئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَتْلُوا وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

„Nisu jednaki oni među vama koji su davali priloge prije pobjede i lično se borili - oni su na višem stupnju od onih koji su poslije davali priloge i lično se borili, a Allah svima obećava nagradu najljepšu; Allah dobro zna ono što radite.“ (El-Hadid, 10.)

Uzvišeni kaže:

﴿لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالُهُمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ۝ وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ جُبُونُ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝ وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ۝﴾

„I siromašnim muhadžirima koji su iz rodnog kraja svoga protjerani i imovine svoje lišeni, koji žele Allahovu dobrotu i zadovoljstvo steći, i Allahu i Poslaniku Njegovu pomoći, to su, zaista, pravi vjernici. I oni koji su prije njih Medinu nastanili i prihvatili; oni vole one koji im doseljavaju, i u grudima svojim nikakvu tegobu, zato što im se daje, ne osjećaju, i više vole njima nego sebi, mada im je i samima potrebno. A oni koji se ušćuvaju lahkosti i tvrdičluka, oni će sigurno uspjeti. Oni koji poslije njih dolaze - govore: 'Gospodaru naš, oprosti nama i braći našoj koja su nas u vjeri pretekla i ne dopusti da u srcima našim bude imalo zlobe prema vjernicima; Gospodaru naš, Ti si, zaista, dobar i milostiv.'“ (El-Hašr, 8-10.)

Ovi ajeti sadržavaju pohvalu muhadžira i ensarija, kao i onih koji su došli poslije njih, koji traže oprost za njih i mole Allaha da u njihovim srcima ne načini zlobu prema prvim generacijama. Ajet sadržava propis da ovi zaslužuju ratni plijen. U čijem srcu bude zlobe prema onima koji vjeruju i ne traže oprost za njih, ne zaslužuje ni udio iz ratnog plijena, prema kur'anskom citatu.

U oba *Sahiha* od Ebu-Se'ida el-Hudrija, radijallahu anhu, se prenosi da je rekao: „Između Halida b. el-Velida i Abdurrahmana b. A'ifa je bilo nekih zamjerki, pa ga je Halid uvrijedio. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: 'Nemojte vrijeđati nijednog od mojih ashaba. Kada bi jedan od vas podijelio zlata koliko je brdo Uhud, ne bi dostigao pregršt jednog od njih, a ni polovinu pregršta.'“³⁴⁰ Muslim prenosi spomen o Halidovom vrijeđanju Abdurrahmana, ali ne i El-Buhari. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, govori Halidu i njemu sličnima: „Nemojte vrijeđati moje ashabe“, tj. Abdurrahmana i njemu slične, jer je Abdurrahman jedan od prvijenaca islama, koji su prešli na islam prije oslobođenja Mekke i borili se. Oni su dali Prisegu zadovoljstva. Oni su najbolji i najdostojniji da se druže sa Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, u odnosu na one koji su prešli na islam poslije davanja Prisega zadovoljstva i poslije Hudejbije, nakon što je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, sklopio dogovor primirja sa stanovnicima Mekke. Od takvih je bio i Halid b. el-Velid, ali su oni pretekli i one koji su prešli na islam do samog oslobođenja Mekke. Nazvani su otpuštenici. Od njih su Ebu-Sufjan i njegova dva sina, Jezid i Muavija. Želi se reći da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, zabranio da oni koji prednjače u druženju sa Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, vrijeđaju one koji u tome zaostaju zato što se nad njima odlikuju i u tome nemaju zajedničkog učešća, čak i kada bi jedan od njih podijelio zlata koliko je brdo Uhud, ne bi dostigao pregršt jednog od njih, a ni pola pregršta. Ako je tako sa onima koji su prešli na islam poslije Hudejbije, iako je to bilo prije oslobođenja Mekke, šta tek reći o onima koji nisu ni u kom smislu riječi od ashaba? Neka je Allah sa njima svima zadovoljan.

Prvijeneci iz reda muhadžira i ensarija su davali imetke na Allahovom putu prije oslobođenja Mekke i borili se. Svi oni koji su dali Prisegu zadovoljstva su od njih, a bilo ih je više od 1400. Neki su rekli: prvijeneci u islamu su oni koji su klanjali ka dvije kible, a

³⁴⁰ Sahih, prenosi ga Muslim od Ebu-Hurejre. Navodi se u *Zilalul-Dženneh*, 988-991. U njemu je pojašnjenje da je spomen Ebu-Hurejre u ovom hadisu usamljen, pa pogledaj ako želiš.

ovo mišljenje je slabo.³⁴¹ Namaz ka kibli koja je derogirana ne predstavlja vrijednost, jer derogacija nije njihov postupak, a na vrijednovanje po tom osnovu ne ukazuje šerijatski argument, kao što ukazuje na vrijednovanje po prednjačenju u trošenju na Allahovom putu, džihadu, davanju prisege pod drvetom.

Predaja koja se navodi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, u kojoj se kaže: „*Moji ashabi su kao zvijezde. Ako za bilo kojim pristanete, bit ćete upućeni*” je slaba predaja.³⁴² El-Bezzar³⁴³ kaže: „Ovaj hadis nije vjerodostojno prenesen od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i ne nalazi se u validnim zbirkama.

U *Muslimovom Sahihu* od Džabira se prenosi da je rečeno Aiši, radijallahu anha: „Neki ljudi se dotiču časti Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pa čak Ebu-Bekra i Omera.” Rekla je: „Šta se čudite tome! Njihova dobra djela su se prekinula, a Allah želi da se njima nagrada ne prekine.” (tj. ashabima)³⁴⁴

Ibn-Bettah sa ispravnim lancem od Ibn-Abbasa, radijallahu anhu, prenosi da je rekao: „Nemojte vrijeđati ashabe Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem Njihov boravak jedan trenutak, tj. sa Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem, je bolji od djela jednog od

³⁴¹ Afifi kaže: „Pogledaj str. 398. i poslije iz IV toma *Medžmu'ul-fetava* od Ibn-Tejmije.“

³⁴² Zapravo, ovo je batil hadis, kao što sam pojasnio u knjizi *El-Fihadis ed-daije vel-mevdu'a*, br. 58.

³⁴³ On je imam, hafiz, Ahmed b. Amr b. Abdul-Halik el-Basri, autor *Velikog Musneda*. Umro je 292. h.g.

³⁴⁴ Ovaj hadis je veoma čudan kod mene. Njegovo pripisivanje imamu Muslimu je još čudnije, jer ga ja kod njega nisam našao poslije korištenja svih mogućih metoda. Također, nisam imao prilike da ga nađem u drugim knjigama hadisa, a spremam se na putovanje za Medinu, inšallahu te'ala. Potom sam se uvjerio da ovaj hadis ne postoji, nakon što sam uložio trud nekoliko godina da bi sazeo *Sahibu Muslim*. Trenutno radim sažeti oblik *Sahibul-Buharija*, prema preciznom naučnom metodu.

Potom je izdat prvi tom ove knjige u kojem ima preko hiljadu vjerodostojnih hadisa, tristo osamnaest muallek-hadisa i četrsto devet mevkuf predaja.

vas četrdeset godina.”³⁴⁵ U Vekiinoj predaji se navodi : „Bolji je od ibadeta jednog od vas čitav život.”

U oba *Sahiha* iz hadisa Imrana b. Husajna i drugih se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Najbolji ljudi su moja generacija, zatim oni koji dolaze iz njih, zatim oni koji dolaze iz njih.*” Imran je rekao: „*Ne znam da li je poslije svoje generacije spomenuo dvije ili tri.*”³⁴⁶

U *Sabihu Muslima* od Džabira se potvrđeno prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*U Vatru neće ući nijedan koji je dao Prisegu pod drvetom.*”³⁴⁷ Uzvišeni kaže:

﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ﴾

„Allah je oprostio Vjerovjesniku, i muhadžirima i ensarijama, koji su ga u teškom času slijedili...” (Et-Tevbe, 117.)

Istinu je rekao Abdullah b. Mes'ud u njihovom opisu kada je rekao: „Allah je pogledao u srca robova, pa je srce Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, našao kao najbolje od svih. Zatim ga je odabrao za Sebe i poslao sa poslanstvom. Potom je pogledao u srca robova poslije srca Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, i vidio srca njegovih ashaba najboljim od svih. Učinio ih je pomagačima Svoga Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, koji se bore za svoju vjeru. Ono što muslimani smatraju dobrim i kod Allaha je dobro, a što smatraju lošim, ono je i kod Allaha loše.”³⁴⁸ U drugoj predaji stoji: „Svi Muhammedovi, sallallahu alejhi ve sellem, ashabi su smatrali da trebaju postaviti Ebu-Bekra.” Prethodno je spome-

³⁴⁵ Sahih, navodi se u *Zilalu*, 1006.

³⁴⁶ Sahih, prenosi ga Ibn ebi-Asim u *Es-Sunneh* s više lanaca prenosilaca, 1468-1472. Ibn-Hibban je ocijenio vjerodostojnim jedan od tih lanaca prenosilaca, a navodi se u *Es-Sahih*a, 699.

³⁴⁷ Sahih.

³⁴⁸ Hasen, mevkuf. Prenosi ga Et-Tajalisi, Ahmed i dr. Sa dobrim lancem prenosilaca. El-Hakim ga je ocijenio vjerodostojnim, a u tome se slaže Ez-Zehabi. Ovaj hadis je u opticaju kao predaja sa punim lancem prenosilaca, a u lancu prenosilaca je jedan lažac. Ispravno je da predaja zastaje na Abdullahu b. Mes'udu. Pogledaj *Ed-Daife*, 532-533.

nut govor Ibn-Mes'uda u kome se kaže: „Ko se od vas povodi, neka se povodi za onima koji su umrli” prilikom autorovog govora: **„Sljedimo Sunnet i Zajednicu.”**

Ima li čovjeka u većoj zabludi od onoga koji ima zlobe prema najodabranijim vjernicima i predvodnicima Allahovih štićenika poslije vjerovjesnika. Takve zabludjele su čak židovi i kršćani pretekli sa jednom osobinom. Židovima je rečeno: Ko su najbolji ljudi iz vaše vjere? Odgovorili su: Musaovi drugovi. Kršćanima je rečeno: Ko su najbolji ljudi iz vaše vjere? - pa su rekli: Isaovi drugovi. Rafidijama je rečeno: Ko su najlošiji ljudi iz vaše vjere? Rekli su: Ashabi Muhammedovi, sallallahu alejhi ve sellem. Oni su izuzeli veoma mali broj ashaba. Između onih koje vrijeđaju i psuju ima daleko boljih od onih koje su izuzeli.

Autorove riječi: **„Mi ne pretjerujemo u ljubavi ni prema jednom od njih”**, tj. ne prelazimo granicu u ljubavi ni prema jednom od njih, kao što rade šiije, pa bi tako bili od onih koji su pretjerali. Uzvišeni kaže:

﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ﴾

„O sljedbenici Knjige, ne zastranjujte u svom vjerovanju.”
(En-Nisa', 171.)

Zabrana odricanja od ashaba

Autorove riječi: **„Mi se ne odričemo ni jednog od njih”**, tj. kao što su to radile rafidije. Oni ne izražavaju prijateljstvo osim sa odricanjem, tj. ne prihvataju Ehlul-bejt sve dok se ne odreknu Ebu-Bekra i Omera, radijallahu anhum. Sljedbenici Sunneta ih uzimaju sve (ashabe) za prijatelje i stavljaju ih pravedno na pozicije koje zaslužuju, a ne prema strasti i pristrasnosti, jer sve to spada u nepravdu koja predstavlja prelazak granica. Tako Uzvišeni kaže:

﴿فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ﴾

„...a oni su se podvojili baš onda kad su do saznanja došli, i to zbog neprijateljstva i međusobne zavisti.“ (El-Džasije, 17.)

To je značenje govora nekih ispravnih prethodnika koji kažu: Svjedočenje je novotarija, kao što je i odricanje novotarija. To se prenosi od skupine ispravnih prethodnika iz reda ashaba i tabiina, a od njih su Ebu-Se'id el-Hudri, El-Hasen el-Basri, En-Nehai³⁴⁹, Ed-Dahak i dr. Svjedočenje označava da se posvjedoči za dotičnu osobu iz reda muslimana da je stanovnik Vatre i da je nevjernik, ne znajući kako mu je Allah odredio da završi.

Autorove riječi: **„Ljubav prema ashabima je vjera, iman i ihsan”**, tj. jer predstavlja izvršavanje Allahove naredbe prema prethodno izrečenim tekstovima. Et-Tirmizi prenosi od Abdullaha b. Mugaffela da je rekao: „Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu alajhi ve sellem, kako govori: *'Čuvajte se Allaha u pogledu mojih ashaba. Nemojte ih uzimati za metu poslije mene. Onaj ko ih zavoli, voli mene, a ko ih mrzi, mrzi i mene. Ko ih uznemirava, i mene uznemirava, a ko mene uznemirava uznemirava i Allaha, a ko uznemirava Allaha, On će ga ubrzo i kazniti.*“³⁵⁰

Nazivanje ljubavi prema ashabima vjerovanjem (imanom) je problematično za autora, Allah mu se smilovao, jer je ljubav djelo srca, a nije potvrda, pa tako djelo potpada pod naziv vjerovanja. Prethodno je rečeno u njegovom navodu da je vjerovanje priznanje jezikom i potvrda srcem i nije stavio djelo u okvir naziva iman. Ovo je inače poznato iz pravca sljedbenika Sunneta, osim ako je ovako nazivanje u prenesenom značenju.

Njegove riječi: **„Mržnja prema ashabima su nevjerstvo, licemjerstvo i tiranija”**. Prethodno je bilo govora o proglašavanju nevjernicima sljedbenika novotarija. Ovo nevjerstvo je poput nevjerstva koje se spominje u riječima Uzvišenog:

﴿وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾

³⁴⁹ On je imam, hafiz, fakih Iraka, Ebu-Imran Ibrahim b. Jezid b. Kajs b. El-Esvd en-Neha'i. Umro je 96. h.g.

³⁵⁰ Daif, Et-Tirmizi kaže da je garib, a navodi se u *Ed-Daife*, 2901.

„A oni što ne sude prema onom što je Allah objavio, oni su pravi nevjernici.“ (El-Maide, 44.) O tome je prethodno bilo više govora.

Potvrda hilafeta Ebu-Bekru, radijallahu anhu, nakon smrti Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem

Autor kaže: „Hilafet poslije Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, je prvo potvrđen Ebu-Bekru es-Siddiku zbog njegove posebne vrijednosti i prednosti nad cijelim ummetom.“

Sljedbenici Sunneta se razilaze oko hilafeta Es-Siddika, radijallahu anhu, tj. da li je bio tekstom ili odabirom. El-Hasen el-Basri i skupina sljedbenika hadisa smatra da je hilafet za njega potvrđen indirektnim tekstom i aludiranjem. Neki su rekli da je potvrđen sasvim jasnim direktnim tekstom. Skupina sljedbenika hadisa, mu'tezila i eš'arija smatra da je hilafet potvrđen odabirom.

Argument za potvrdu tekstom podrazumijeva nekoliko predaja. Od njih je predaja kod El-Buharija od Džubejra b. Mut'ima koji kaže: „Neka žena je došla Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, pa joj je naredio da ponovno dođe. Rekla je: 'Šta misliš ako dođem, a tebe ne bude?' - aludirajući na smrt. Odgovorio je: '*Ako mene ne za-tekneš, otidi Ebu-Bekru.*'”³⁵¹ Ovaj hadis ima drugu verziju, kao što postoje i drugi hadisi. Ovo je tekstualna potvrda Ebu-Bekrovog imameta.

U hadisu od Huzejfe b. el-Jemana se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Sljedite dvojicu poslije mene: Ebu-Bekra i Omera.*”³⁵² Prenose ga sabirači *Sunena*.

³⁵¹ Sahih, navodi se u *Zilalul-Dženneh*, 1151. Afifi kaže: „Pogledaj uvod knjige *Minbadžus-sunneh* od Ibn-Tejmije.“

³⁵² Sahih; Navodi se u *Es-Sahih*, 1233.

U oba *Sahiha* od Aiše, radijallahu anha, i od njenog oca se prenosi da je rekao: „Došao mi je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u danu u kojem je počela njegova smrtna agonija. Rekao je: *'Pozovi mi svoga oca i brata, tako da Ebu-Bekru napišem oporuku.'* Potom je rekao: *'Allah i muslimani ne prihvataju nikoga osim Ebu-Bekra.'*“³⁵³ U drugoj predaji se navodi: „*Tako da niko drugi ovu stvar neće poželjeti (hilafet).*“ U sljedećeoj predaji stoji: „*Pozovi mi Abdurrahmana b. Ebi-Bekra da Abdurrahmanu napišem oporuku kojom se oko njega neće razilažiti.*“ Potom je rekao: „*Allahu se utječem da se muslimani ne razidu oko Ebu-Bekra.*“

Hadisi o davanju prednosti Ebu-Bekru u predvođenju namaza su uveliko poznati. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „*Naredite Ebu-Bekru neka predvodi ljude u namazu.*“³⁵⁴ Ovo je ponavljano nekoliko puta, pa ih je predvodio u namazu tokom Vjerovjesnike, sallallahu alejhi ve sellem, bolesti.

U oba *Sahiha* od Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, se prenosi da je rekao: „Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako govori: *'Dok sam spavao vidio sam se kod bunara na kojem je bila velika kofa. Nacrpao sam onoliko koliko je Allah htio, a potom ju je uzeo Ibn Ebi-Kubafe (Ebu-Bekr), pa je iz nje uzeo jedan ili dva pregršta. Njegovo crpanje je bilo slabo. Allah će mu oprostiti. Potom ju je uzeo Ibn el-Hattab i postala je još veća u njegovoj ruci, a nisam vidio predvodnika koji svoj posao obavlja savršenije. Potom je ponovo iscrpao vode dok se ljudi i deve nisu napojili.*“³⁵⁵

U *Sabihu* se prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, sa minbera rekao: „*Da sam nekoga od stanovnika zemlje uzeo za prisnog prijatelja, uzeo bih Ebu-Bekra. Neka se sva vrata u džamiji zatvore osim vrata Ebu-Bekra.*“³⁵⁶

U *Sunenu Ebu-Davuda* i drugim zbirkama se prenosi iz hadisa El-Eš'asa, a on od El-Hasena, a on od Ebu-Bekreta da je Vjerovje-

³⁵³ Sahih; Navodi se u *Es-Sahiba*, 690. Pogledaj *Zilalul-Dženneh*, 1156.

³⁵⁴ Muttefekun alejhi, navodi se u *Ez-Zilal*, 1164, 1167. Pogledaj 1159-1160.

³⁵⁵ Sahih; prenosi ga Ibn Ebi-Asim u *Es-Sunneh*, 1457.

³⁵⁶ Muttefekun alejhi.

snik, sallallahu alejhi ve sellem, jednog dana rekao: „*Ko je od vas nešto sanjao?*” Neki čovjek reče: „Vidio sam vagu kako je spuštena s neba, pa ste stavljeni na nju ti i Ebu-Bekr, pa je tvoj tas prevagnuo Ebu-Bekrov. Potom su stavljeni Omer i Ebu-Bekr, pa je prevagnuo Ebu-Bekr. Zatim su vagani Omer i Osman, pa je prevagnuo Omer. Potom je vaga podignuta. Zapazio sam neugodnost na licu Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, koji je rekao: *‘To je poslanički hilafet (nasljedstvo), a zatim će Allah dati carstvo kome želi.’*“³⁵⁷

Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je pojasnio da je vladavina spomenutih poslanički hilafet, a poslije dolazi kraljevina. U predaji se ne spominje Alija, radijallahu anhu, jer se ljudi oko njega nisu svi ujedinili, već su bili razjedinjeni. On nije zadobio ni poslanički hilafet, niti carstvo.

Ebu-Davud, također, od Džabira, radijallahu anhu, prenosi da je pričao da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Jedan dobar čovjek je ovu noć u snu vidio da se Ebu-Bekr okačio za Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a Omer za Ebu-Bekra, a Osman za Omera.” Džabir kaže: „Kada smo otišli od Allahovog Poslanika rekli smo: Dobri čovjek je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, a oni koji su bili vezani jedni za druge su njegovi nasljednici u vlasti s kojom je Allah poslao Svoga Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem”³⁵⁸

Ebu-Davud, također, od Semure b. Džunduba prenosi da je neki čovjek rekao: „Allahov Poslaniče, vidio sam kao da je kofa spuštena s neba, pa je došao Ebu-Bekr i uzeo za njene ručke, pa se malo napio. Potom sam vidio Omera kako je uzeo za ručke i napio se do sitosti, a zatim i Osmana kako je uzeo za ručke i napio se do

³⁵⁷ Sahih; prenosi ga Ebu-Davud, 4634, 4635 od Ebu-Bekreta sa dva lanca prenosilaca. Termini u ovom navodu su iz pravca El-Fiš'a kojeg i sam autor navodi. Međutim, na kraju se ne spominje hilafet. Ovaj dodatak dolazi iz drugoga lanca prenosilaca u kojem je Alij b. Zejd, a on se zove Ibn-Džed'an koji ima slabosti. Međutim, ovoj predaji svjedoči hadis koji će biti naveden nakon dva hadisa. Navodi se u *Zilalul-Dženneh*, 1131-1133, 1135, 1136.

³⁵⁸ Daif, a pogledaj pojašnjenje u *Zilalul-Dženneh*, 1134.

sitosti. Zatim je došao Alija, pa je uzeo za ručke, pa mu se ona izmakla i polio se dijelom vode.”³⁵⁹

Od Se'ida b. Džumhana, a on od Se'finc prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Poslanički hilafet je trideset godina, a zatim će Allah Svoje carstvo prepustiti kome želi.*” Ili je rekao samo „*carstvo*”.³⁶⁰

Oni koji kažu da Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije posebno odredio nasljednika argumentiraju predajom od Abdullaha b. Omera da je Omer, radijallahu anhu, rekao: „Ako nekoga ostavim za nasljednika, pa za nasljednika je ostavio onaj koji je bolji od mene, misleći time na Ebu-Bekra. A ako ne ostavim nikoga za nasljednika, pa iza sebe nije ostavio nasljednika onaj koji je bolji od mene”, misleći na Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Abdullah je rekao: „Saznao sam da kada je spomenuo Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da neće nikoga ostaviti direktno za nasljednika.”³⁶¹

Od Aiše, radijallahu anha, se prenosi da je upitana: „Koga bi Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ostavio za nasljednika kada bi ostavljao?” Prema vanjštini, a Allah najbolje zna, želi se istaći da nije ostavio nasljednika u pisanoj formi, a da je to napisao, ostavio bi Ebu-Bekra. Zapravo, on je htio to napisati, a zatim je odustao i rekao: „*Allah i muslimani prihvataju samo Ebu-Bekra.*”³⁶² Ovo je bilo daleko utjecajnije od same oporuke. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je ukazao muslimanima na ostavljanje Ebu-Bekra kao nasljednika i uputio ih na njega mnogim stvarima u vidu svojih djela i izreka. Obavijestio je o njegovom hilafetu bivajući time zadovoljan, hvaleći ga i namjeravajući odlučno da o tome napravi oporuku. Potom je znao da će se muslimani ujediniti oko njega, ostavljajući pisanje ugovora i zadovoljavajući se time. Potom je to čvrsto odlučio tokom svoje smrtno bolesti u četvrtak. Kada su

³⁵⁹ Daif, u predaji je Abdurrahman el-Džurmi koji je nepoznat. Sa lancem prenosilaca u kojem se on nalazi prenosi ga, također, Ahmed, 5/21.

³⁶⁰ Predaja je hasen, a svjedoče joj dva hadisa prije.

³⁶¹ Muttefekun alejhi, a riječi su iz Muslimove verzije.

³⁶² Muslim i drugi. Navodi se u *Zilalu-Dženneh*, 2/535.

neki posumnjali da to nije zbog njegove bolesti, ili se govor odnosi na govor kojeg je obaveza slijediti, ostavio je pisanje oporuke znajući da će Allah i vjernici odabrati hilafet Ebu-Bekra. Da je postavljanje Ebu-Bekra za vodećeg bilo manje jasno ummetu, on bi to pojasnio prekidajući svaku drugu opciju. Međutim, kada im je ukazao na mnogo načina da će Ebu-Bekr biti postavljan, pa su to oni shvatili, onda se željeno i ostvarilo. Zato je Omer, radijallahu anhu, u svome obraćanju pred skupinom muhadžira i ʿensarija rekao: „Ti si od nas najbolji, naš si predvodnik i najdraži si Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem.” Niko to od njih nije negirao. Oko njegovog hilafeta se nije niko sporio osim nekih ʿensarija, koji su želji da od ʿensarija bude jedan vođa, a od muhadžira jedan vođa. Međutim, prema mutevatir tekstovima ovakva opcija je potvrđena kao ništavna. Potom su sve ʿensarije dale prisegu Ebu-Bekru, osim S'ada b. Ubade, jer je i on tražio vlast. Nijedan od ashaba nikada nije rekao da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, naslovio nekoga drugoga mimo Ebu-Bekra, ni Aliju, ni El-Abbasa ni druge, kao što govore sljedbenici novotarija.

Ibn-Bettah sa lancem prenosilaca prenosi da je Omer b. Abdul-Aziz poslao Muhammeda b. ez-Zubejra el-Hanzalija Hasenu, upitavši da li je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ostavio kao nasljednika Ebu-Bekra. Upitao je: „A da li tvoj prijatelj sumnja?” Reče: „Da.” „Tako mi Allaha, osim Kojeg drugog boga nema, on ga je ostavio za nasljednika i on je bio najbogobojazniji da bi zadobio hilafet.”

Općenito rečeno: sve što je prenešeno od njega, u smislu predaja, tj. da je potraživao postavljanje nekoga drugoga mimo Ebu-Bekra, nije spomenut kao šerijatski dokaz, niti je spomenuto da je neko drugo osim Ebu-Bekra bolji od njega i preči da zadobije vlast. Ovakve neosnovane tvrdnje su nastale iz ljubavi prema vlastitom plemenu i narodu. Znali su vrijednost Ebu-Bekra, radijallahu anhu, i Poslanikovu, sallallahu alejhi ve sellem, ljubav prema njemu. U oba *Sabiha* od Amra b. el-Asa se prenosi da ga je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, poslao kao predvodnika vojske *Zatus-selasil* (Bitka lanaca), pa mu je došao i rekao: „Ko ti je najdraži?”

Odgovorio je: „*Aiša*.” Upitao je: „*A od muškaraca?*” Rekao je: „*Njen otac*.” Upitao je: „*A ko onda?*” Rekao je: „*Omer*”, a onda je pobrojao još ljudi.”³⁶³

Također, u oba *Sahiha* od Ebu ed-Derdaa se prenosi da je rekao: „Sjedio sam kod Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, kada dođe Ebu-Bekr držeći za kraj svoje odjeće, tako da je otkrio svoja koljena. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: „*Vaš prijatelj se prepirao*”, pa je nazvao selam. Rekao je: „*Allahov Poslaniče, između mene i sina El-Hattabovog je bilo nekog nesporazuma, pa sam postupio ishitreno, a potom sam se pokajao. Upitao sma ga da mi oprost, a on je odbio i onda sam došao tebi. Rekao mu je: „Allah će tebi oprostiti, Ebu-Bekre.*” Rekao mu je to tri puta. Potom se Omer pokajao i došao kući Ebu-Bekra i upitao: „Ima li tamo Ebu-Bekra?” Rekli su: „Ne.” Otišao je Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, i poselamio ga, a Vjerovjesnikovo lice se počelo mrštiti. To je ražalostilo Ebu-Bekra, pa je pao na koljena i rekao dva puta: „Allahov Poslaniče, ja sam bio nepravedniji.” Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, tada reče: „*Allah me je poslao vama, pa ste rekli: 'Slagao je', a Ebu-Bekr je rekao: 'Rekao je istinu.' Pomagao me je svojim životom i imetkom. Hoćete li ostaviti na miru moga prijatelja?*” – ponovio je to dva puta. Poslije toga nije više bio uznemiravan.³⁶⁴ Ova sažeta knjiga je malena da bi se iznijele sve njegove pohvalne osobine.

U oba *Sahiha* od Aiše, radijallahu anha, se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, umro, a Ebu-Bekr je bio u Es-Sulhu (jedan dio Medine). Potom je spomenula hadis do riječi: „Ensarije su se okupile kod S'ada b. Ubade u Sekifi (natkriveni vrt) plemena Benu Sa'ide. Rekli su: 'Vođa će biti od nas, a i od vas.' Otišao im je Ebu-Bekr es-Siddik, Omer b. el-Hattab, Ebu-Ubejde b. el-Džerrah. Omer je počeo govoriti, a Ebu-Bekr ga je ušutkao.

³⁶³ Sahih, nalazi se u *Kitabus-sunneh* od Ibn Ebi-Asima, sa više lanaca prenosilaca, 1233-1236.

³⁶⁴ El-Buhari od Ebu ed-Derdaa. Predaju nisam vidio kod Muslima, a nije mu je ni pripisao u *Eğ-Zehair*, a ni u *El-Džami'u el-kebiru*. Ibn Ebi-Asim ga prenosi, 1223 u sažetom obliku onoliko koliko podrazumijeva spojeni lanac prenosilaca.

Omer je govorio: „Tako mi Allaha, time sam želio brzo reći samo ono što sam pripremio da kažem u sebi, bojeći se da Ebu-Bekr ne rekne.” Potom je govorio Ebu-Bekr, najrječitiji od svih. Rekao je: „Mi smo predvodnici, a vi ste namjesnici.” Habbab b. el-Munzir reče: „Ne, tako mi Allaha, neće tako biti. Od nas će biti predvodnik, a i od vas.” Ebu-Bekr reče: „Ne, mi smo predvodnici, a vi ste namjesnici. Oni su najbolji Arapi, najboljega roda, pa zato dajte prisegu Omeru b. el-Hattabu ili Ebu-Ubejdi b. el-Džerrahu.” Omer reče: „Zapravo, tebi ćemo dati prisegu. Ti si naš predvodnik i najbolji si od nas. Tebe je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, najviše volio od svih nas.” Omer uze za njegovu ruku i dade mu prisegu, a zatim i ostali ljudi. Neko je rekao: „Ubiste Sa'da!” Omer reče: „Allah ga je ubio.”³⁶⁵

Hilafet Omera b. El-Hattaba, radijallahu 'anhu

Autor kaže: „Potom je hilafet pripao Omeru b. el-Hattabu, radijallahu anhu.“

Hilafet poslije Ebu-Bekra, radijallahu anhu, je predat Omeru b. el-Hattabu tako što ga je Ebu-Bekr direktno njemu prepustio i ummet se oko toga poslije usaglasio. Vrijednosti Ebu-Bekra, radijallahu anhu, su toliko poznate da se ne mogu sakriti i toliko brojne da se ne mogu sve ni spomenuti.

Od Muhammeda b. el-Hanefije se prenosi da je rekao: „Rekao sam svome ocu (Aliji, radijallahu anhu): „Oče, ko je najbolji čovjek poslije Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem?” Reče: „Sinko, zar ne znaš?” Rekao sam: „Ne.” Reče: „Ebu-Bekr.” Upitah: „A ko onda?” Reče: „Omer.” Pobojavao sam se da ne kaže „Onda Osman”, pa upitah: „A onda ti?” Reče: „Ja sam samo jedan obični

³⁶⁵ Sahih, prenosi ga El-Buhari, a ne navodi se kod Muslim kao što to autor, Allah mu se smilovao, spominje. Zadnji dio ove predaje navodi Ibn Ebi-Asim, 1166. U njegovom slučaju se prenosi govor Ensarija: „Od nas će biti predvodnik, a i od vas.” Hadis od Ibn-Mes'uda, 1159. Prenose ga Ahmed i dr., a navodi se u *Zilalul-Dženneh*.

musliman.”³⁶⁶ Prethodno su navedene riječi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: „*Povodite se poslije mene za dvojicom: Ebu-Bekrom i Omerom.*”³⁶⁷

U *Sabihu Muslimu* od Ibn-Abbasa se prenosi da je rekao: „Omer, radijallahu anhu, je stavljen na svoj krevet, a ljudi su ga počeli obilaziti moleći za njega, hvaleći i donoseći blagoslov prije nego što je odvojen od ljudi. Ja sam bio među njima. Ništa me više nije ushitilo do čovjek koji me je uhvatio za rame, a ja se njemu okrenuh, a kada ono Alija, radijallahu anhu. Iskazivao je riječi samilosti prema Omeru. Rekao je: „Nisi ostavio nijednog čovjeka, osim tebe, s čijim bi mi djelima bilo draže da susretnem Allaha. Tako mi Allaha, mislim da će te Allah učiniti sa tvoja dva prijatelja, jer sam mnogo puta čuo Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako govori: „Došli smo ja, Ebu-Bekr i Omer.” „Izašli smo ja, Ebu-Bekr i Omer.” „Otišli smo ja, Ebu-Bekr i Omer.” Zato se nadam, ili mislim, da će te Allah učiniti da budeš sa njima.”³⁶⁸

Prethodno je naveden hadis Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, o snoviđenju Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovom crpanju vode iz bunara. Potom je crpao Ebu-Bekr, a njegova kofa se još više uvećala. Zatim ju je uzeo sin El-Hattabov, pa nisam vidio pronicljivijeg čovjeka kako crpa kao Omer sve dok se deve i ljudi nisu napojili.³⁶⁹

U oba *Sabiha*, iz hadisa S'ada b. Ebi-Vekkasa se prenosi da je rekao: „Omer sin el-Hattabov je zatražio dozvolu za ulazak kod Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a kod njega su bile neke kurčjsijske žene koje su sa njim razgovarale povišenim tonom... Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: „*Sine Hatta-*

³⁶⁶ Sahih, a autorov navod riječima „**prenosi se**”, što je terminologija slabih predaja, nije odgovarajući. Prenosi ga El-Buhari i dr. iz različitih pravaca od Ibn el-Hanefije, a navodi se u *Zilalul-Dženneh*, 1204, 1206, 1207.

³⁶⁷ Sahih, prethodno je naveden.

³⁶⁸ Sahih, prenosi ga Ibn Ebi-Asim, 1210.

³⁶⁹ Sahih, prethodno je naveden.

bov, tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, šejtan te neće sresti kako ideš jednim putem, a da neće skrenuti na drugi put kojim ti ne ideš."³⁷⁰

U oba *Sabiha* od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, se prenosi da je rekao: „U narodima prije vas je bilo nadahnutih ljudi Ako ima u mom ummetu ijedan od takvih onda je to Omer b. el-Hattab.”³⁷¹

Hilafet Osmana, radijallahu anhu

Autor kaže: „Zatim je hilafet predat Osmanu, radijallahu anhu.“

Hilafet poslije Omera je prešao Osmanu, radijallahu anhu. El-Buhari, Allah mu se smilovao, u svome *Sabihu* je spomenuo priču Omerovog ubistva, te pitanje konsultacionog vijeća (šure) i davanja prisege Osmanu, pa zato želim da navedem ovu predaju kao što je navedena sa lancem prenosilaca od Amra b. Mejmuna koji kaže:

„Vidio sam Omera b. el-Hattaba, radijallahu anhu, u Medini na nekoliko dana prije nego što će biti ubijen. Stao je nad Huzejfom b. el-Jemanom i Osmanom b. Hunejfom. Rekao je: „Kako ste postupili? Zar se ne bojite da ne preopterete zemlju?” Odgovorili su: „Opteretili smo je onim što može podnijeti, a iz nje nema velike koristi.” Reče: „Pogledajte da niste preoptereli zemlju onim što ne može podnijeti.” Rekoše: „Ne.” Omer reče: „Ako me Allah poživi učinit ću da iračke udovice nemaju potrebe ni za kakvim muškarcima poslije mene.” Nakon četiri dana je smrtno ranjen. Rekao je (Amr b. Mejmun): „Stajao sam, a između mene i njega je bio samo Abdullah b. Abbas ono jutro kada je ranjen. Kada bi prošao između safova rekao bi: „Poravnajte se.” Kada bi vidio da u safovima nema šupljina prošao bi naprijed i donio tekbir i proučio suru Jusuf ili En-Nahl ili njima slične na prvom reka'atu, dok se ljudi konačno ne bi okupili. Kada je ovaj put donio tekbir začuh kako reče: „Ubio me”, ili: „Ujeo me je pas”, kada ga je već ubo nožem. Rob je zama-

³⁷⁰ Muttefekun alejhi, prenosi ga Ibn Ebi-Asim, 1254, 1260

³⁷¹ Muttefekun alejhi, prenosi ga Ibn Ebi-Asim, 1261, 1262.

hivao mačem koji je imao dvije oštrice. Nije došao ni do koga ni lijevo ni desno da ga nije ranio. Ubo je trinaest ljudi, a sedmorica su od njih umrla. Kada je to neki čovjek uočio, bacio je na njega prekrivač i kada ovaj rob pomisli da je konačno savladan, ubio je sam sebe. Omer je uzeo za ruku Abdurahmana b. Avfa i stavio ga u pročelje. Ko je bio do Omera vidio je ono što se i desilo. Ljudi na krajevima džamije nisu znali šta se događa, osim što nisu čuli Omerov glas. Govorili su: „Subhanallah, Subhanallah.” Abdur-Rahman je tada klanjao kraći namaz. Kada su se vratili Omer reče: „Ibn-Abbase, pogledaj ko me je ranio.” Kružio je raspitivajući se određeno vrijeme, a potom je došao i rekao: „El-Mugirin rob, sluga.” Upitao je: „A je li to onaj zanatlija?” Reče: „Da.” Reče: „Zar on? Naredio sam da mu se čini dobro.” Reče: „Hvala Allahu koji nije uzrokovao moju smrt rukom čovjeka koji se poziva na islam. Ti i tvoj otac ste voljeli da ima što više robova u Medini. Abbas je imao najviše robova.” Reče: „Postupit ću kako želiš.” tj. ako želiš pobit ćemo. Reče: „Slagao si, nakon što su progovorili vašim jezikom, klanjali prema vašoj Kibli i obavljali vaš hadž.”

Ponešen je svojoj kući, a mi smo za njim krenuli. Ljude kao do tada nije pogodila nedaća. Neki su govorili: „Ozdravit će”, a neki su se pribojavali. Donesen mu je sok od ukiseljenog voća, pa ga je popio. Sok izađe iz njegove utrobe. Potom mu je doneseno mlijeko i on ga je popio, a potom je izašlo iz njegove utrobe. Uvidjeli su da će umrijeti. Ušli smo kod njega, a ulazili su i ljudi iznoseći pohvale o njemu. Došao je neki mladić i rekao: „Vođo vjernika, obraduj nas radosnom viješću od Allaha za tebe. Družio si se sa Allahovim Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, i odavno si već u islamu, kao što znaš. Potom si preuzeo vlast i bio pravedan, a zatim, evo, zadobijaš stepen šhida.” Reče: „Volim da to sve bude izjednačeno, ni za mene ni protiv mene.” Kada se mladić okrenu njegov donji ogrtač je dodirivao zemlju. Omer reče: „Vratite mi tog mladića.” Reče: „Bratiću, podigni svoju odjeću, to je čišće za nju i bogobojaznije kod tvoga Gospodara. Abdullahu b. Omere, pogledaj koliko sam dužan.” Izračunali su i ustanovili da se radi o osamdeset šest hiljada ili slično. Rekao je: „Ako je za to dovoljan imetak Omerove porodice, onda to isplati, a u suprotnom pitaj za isplatu

duga pleme Ibn-Adijj b. K'ab. Ako oni ne mogu isplatiti, onda traži od Kurejša i ne prelazi ni na koga drugog." Isplati ovaj imetak za mene. Zatim otiđi do Aiše, majke vjernika i reci: „Omer ti poručuje selam, a nemoj reći vođa vjernika, jer ja danas nisam vođa vjernika. Reci: Omer sin el-Hattabov traži dozvolu da bude ukopan sa svoja dva prijatelja." Abdullah ju je poselamio i zatražio dozvolu, a zatim ušao kod nje. Zatekao ju je kako sjedi i plače. Rekao je: „Omer ti poručuje slam i traži dozvolu da bude ukopan sa svoja dva prijatelja." Rekla je: „Željela sam to za sebe, ali ću mu danas dati prednost nad samom sobom." Kada se Abdullah približi kući neko reče: „Eto Abdullaha, dolazi." Omer reče: „Podignite me." Neki čovjek ga uze uzase. Upita: „Kakvu mi vijest donosiš?" Reče: „Ono što si želio dozvoljeno ti je." Reče: „Hvala Allahu, ništa mi nije bilo važnije od toga. Kada umrem ponesite me, a zatim nazovi selam i reci: Omer sin el-Hattabov traži dozvolu, pa ako ona dozvoli unesite me, ako odbije onda me nosite u muslimansko mezarje." Došla je majka vjernika Hafsa, a i neke žene sa njom. Kada smo je vidjeli ustali smo. Ušla je kod njega i jedno vrijeme plakala. Ljudi su tražili dozvolu za ulazak, pa i ja sam među njima ušao. Čuli smo plač iznutra. Govorili su: Oporuči, vođo vjernika. Ostavi nasljednika. Reče: „Ne nalazim ikoga da je preči za vlast od ovih ljudi, a to su oni s kojima je Allah Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bio zadovoljan na samrti." Naslovio je: Aliju, Osmana, Ez-Zubejra, Talhu, S'ada i Abdurrahmana. Reče: „Abdullah b. Omer će biti sa vama i on nema nikakvo pravo na odluku, jer će biti u svojstvu savjetodavca. Ako vlast pripadne S'adu onda mu je i dajte, a u suprotnom neka onaj koji od vas bude postavljan za vladara njega uzme za pomoćnika. Ja ga nisam riješio dužnosti zbog nemoći ili prevare. Ostavljam oporuku halifi poslije mene da dobro pazi na prve muhadžire. Neka zna njihovo pravo i neka čuva njihovu neprikošновенost. Oporučujem mu da bude dobar prema ensarijama koji su pripremili stanište i povjerovali prije njih, da se prima njihova dobrota i prelazi preko njihovih pogreški. Oporučujem mu dobro prema stanovnicima ostalih pokrajina. Oni su snaga islama, sakupljači imetaka, izazivaju gnjev neprijatelja. Oporučujem da se od njih uzima samo višak, prema njihovom zadovoljstvu. Oporučujem

budućem halifi da bude dobar prema beduinima. Oni su korjen Arapa i osnovni materijal islama. Da uzme od viška njihovih imetaka i da ga povрати njihovim siromasima. Oporučujem mu Allahovu garanciju i garanciju Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da izvrši ugovor sa tim ljudima i da ih predvodi u borbi i da se ne zadužuju preko njihovih mogućnosti.

Kada je umro ponijeli smo ga i krenuli pješke. Abdullah b. Omer je poselamio i rekao: „Omer sin el-Hattabov traži dozvolu.” Rekla je (Aiša): „Unesite ga.” Unešen je i ukopan sa svoja dva prijatelja. Kada se ukop završio ova skupina koju je on odredio se sastala, pa je Abdurrahman rekao: „Svoje ovlasti svaki od vas neka prepusti trojici od vas.” Ez-Zubejr reče: „Ja svoju ovlast prepuštam Aliji.” Talha reče: „A ja svoju Osmanu.” Sa'd reče: „Ja svoju ovlast prepuštam Abdur-Rahmanu b. Avfu.” Abdur-Rahman reče: „Ko se od vas dvojice odriče vlasti, pa da mu je damo? Tako mi Allaha, na svakom od njih je da pogleda ko je bolji. Oba starca su ušutila. Abdur-Rahman reče: „Hoćete li to meni prepustiti? Tako mi Allaha, ja neću izostaviti boljeg.” Reče: „Da.” Uzeo je za ruku jednog i rekao: „Ti si blizak Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i već si odavno u islamu, kao što znaš. Tako mi Allaha, na tebi je ako te postavim za vođu da budeš pravedan, a ako postavim Osmana na tebi je da slušaš i pokoravaš se.” Zatim se osamio s drugim i rekao mu isto. Kada je uzeo čvrsto obećanje reče: „Podigni svoju ruku, Osmane”, pa mu je dao prisegu, pa mu i Alija dade prisegu, a zatim i ukućani.”³⁷²

Od Humejda b. Abdurrahmana se prenosi da ga je El-Misver b. Mahreme' obavijestio: „Skupina koju je Omer odredio se sastala i savjetovala. Abdur-Rahman im je rekao: „Ja vam u ovome neću biti konkurencija, ali ako želite ja ću vama odabrati jednog od vas.” Povjerali su to Abdur-Rahmanu. Kada su Abdur-Rahmanu predali ovlasti ljudi su nasrnuli na Abdurrahmana tako da nisam vidio da iko od ljudi slijedi tu skupinu. Ljudi su okružili Abdur-Rahmana savjetujući se sa njim u tim noćima sve do noći poslije koje smo

³⁷² *Sahihul-Buhari*.

osvanuli dajući prisegu Osmanu. El-Misver b. Mahreme kaže: „Abdur-Rahman mi je zakucao na vrata kasno u noći. Udarao je na vrata sve dok se nisam probudio. Reče: „Zar spavaš? Tako mi Allaha ove tri noći nisam mnogo spavao. Kreni i pozovi mi Ez-Zubejra i Sa'da.” Pozvao sam mu ih. On se sa njima savjetovao, a zatim je mene pozvao. Rekao je. „Pozovi mi Aliju.” Pozvao sam ga, pa je sa njim pričao u tajnosti sve do polovine noći. Potom je Alija ustao imajući veliku nadu da će biti postavljen. Abdur-Rahman se pribojavao nečega za Aliju.”³⁷³ Potom je rekao: „Pozovi mi Osmana.” Pozvao ga je, pa je sa njim tajno razgovarao dok ih nije rastavio glas muezzina za sabah namaz. Kad su ljudi klanjali sabah skupina koju je odredio Omer se sastala kod minbera. Pozvao je prisutne muhadžire i ensarije i vojne zapovjednike. Te godine su zajedno sa Omerom obavili hadždž. Kada su se sastali, Abdur-Rahman je donilo šehadet, a zatim rekao: „...a zatim: O Alija! Sagledao sam ono što ljudi misle i uvidio da ne odustaju od Osmana, pa zato sebi ne daji povoda da zadobiješ vlast.” Osmanu je rekao: „Dajem ti prisegu prema Allahovom zakonu i Sunnetu Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i sunnetu dvojice halifa poslije njega. Abdur-Rahman mu je dao prisegu, a onda muhadžiri i ensarije, vojni zapovjednici i ostali muslimani.”³⁷⁴

Od odlika Osmana, radijallahu anhu, je počast da je bio zet Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, jer je oženio dvije njegove, sallallahu alejhi ve sellem, kćeri. U *Sabihu Muslimu* se prenosi od Aiše, radijallahu anha, da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, imao otkrivene natkoljenici ili potkoljenice. Ebu-Bekr je zatražio dozvolu da uđe, a Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je bio u takvom stanju, pa je govorio. Potom je dozvolu za ulazak zatražio Omer, pa mu je dozvolio ostavši u istom stanju (otkrivenih potkoljenica ili natkoljenica), a zatim je govorio. Zatim je dozvolu zatražio Osman, pa je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, sjeo i nabacio svoju odjeću. Osman je ušao i govorio. Kada je iza-

³⁷³ Abdurrahman se pribojavao da mu neće biti pokorni ukoliko se prisega ne bude dala Aliji, kao što je to zaključio Hafiz Ibn-Hadžer.

³⁷⁴ *Sabihul-Buhari* (7207)

šao, Aiša, radijallahu anha, reče: „Ebu-Bekr je ušao, a ti ga nisi radosno dočekaio i nisi se na njega obazirao. Potom je ušao Omer, a ti ga nisi radosno dočekaio i nisi se na njega obazirao. Zatim je ušao Osman, pa si sjeio i svoju odjeću prebacio?” Reče: „*Zar da se ne stidim čovjeka kojeg se stide i meleki?*”³⁷⁵

U *Sahihu* se prenosi sljedeće: „Kada je bio dan Prisega zadovoljstva, a Osmana, radijallahu anhu, je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, poslao u Mekku prije ove prisege, Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je svojom desnom gestikulirao: „*Ovo je Osmanova ruka.*” Zatim je njome udario po drugoj svojoj ruci rekavši: „*Ovo je prisega za Osmana.*”³⁷⁶

Hilafet Alije b. Ebi-Taliba, radijallahu anhu

Autor kaže: „Potom je hilafet naslijedio Alija b. Ebi-Talib, radijallahu anhu.“

Hilafet je prešao poslije Osmana, radijallahu anhu, Aliji, radijallahu anhu. Kada je Osman ubijen i kada su ljudi dali prisegu Aliji, postao je istinski vođa i dužnost je bila pokoravati mu se. On je halifa svoga vremena i njegov haflifat je vjerovjesnički, kao što na to ukazuje Sefinetov hadis koji je prethodno spomenut: „Rekao je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: *'Vjerovjesnički hilafet je trideset godina, a zatim će Allah Svoje carstvo dati kome želi.*”³⁷⁷

Ebu-Bekrov hilafet je trajao dvije godine i tri mjeseca, Omerov deset i po godina, Osmanov dvanaest godina, Alijev četiri godine i devet mjeseci, a El-Hasenov šest mjeseci. Prvi vladar-kralj muslimana je Mu'avija, radijallahu anhu. On je najbolji muslimanski

³⁷⁵ Sahih. Navodi se u *El-Irvau* pod br. 269, sa različitim lancima prenosilaca od Aiše, radijallahu anha. U nekima se navodi da je imao otkrivene natkoljenice bez imalo sumnje. Ovom hadisu svjedoče dva druga koja sam tamo naveo. Jedan je od Hafse, a prenosi ga Ibn Ebi-Asim u *Es-Sunneh* (1284, 1285) sa dva lanca prenosilaca.

³⁷⁶ Sahih, prenosi ga El-Buhari od Omera.

³⁷⁷ Hasen, prethodno je spomenut.

kralj. Postao je stvarni imam kada mu je El-Hasen sin Alijev, radijallahu anhum, predao hilafet. Stanovnici Iraka su dali prisegu El-Hasenu nakon smrti njegova oca, ali je poslije šest mjeseci predao hilafet Muaviji. Time se očitovala istinitost Vjerovjesnikovih, sallallahu alejhi ve sellem, riječi: „*Ovaj moj unuk je predvodnik, a Allah će putem njega izmiriti dvije velike skupine muslimana.*”³⁷⁸ Ova priča je detaljnije predstavljena na odgovarajućem mjestu.

Hilafet je potvrđen Vođi vjernika Aliji b. Ebi-Talibu, radijallahu anhu, poslije Osmana, radijallahu anhu, i to davanjem prisege od strane ashaba, osim Muavije sa stanovnicima Šama. Istina je bila sa Alijom, radijallahu anhu. Kada je Osman ubijen laži i potvore na njega su se proširile kao i na one u Medini poput Alije, Talhe i Ez-Zubejra. Sumnja i neizvjesnost su se uvećali kod onih koji nisu poznavali situaciju. Prljave pohote su ojačale kod sljedbenika zablude i strasti, a posebno kod onih koji su bili daleko od Šama. Allah je sačuvao Osmana kako se o velikanima ne bi loše mislilo i kako do njega o njima ne bi došle neke vijesti. Neke su bile lažne, a neke iskrivljene, a nekima se uopće nije znalo porijeklo. Tome su se priključile strasti ljudi koji su željeli visoku poziciju na zemlji. U Alijevom taboru su bile tiranske haridžije koje su ubile Osmana, ali pojedinačno nisu bili poznati, te oni koje su njihova plemena štitila, oni nad kojima se još nije uspostavio dokaz za ono što su činili i oni koji su krili svoje licemjerstvo u srcima ne mogavši ga u potpunosti ispoljiti. Talha i Ez-Zubejr su smtarali da ukoliko ne dođe do osвете za šehida kojem je nepravda počinjena (Osmana, radijallahu anhu) i ukoliko se ne iskorijeni oni koji prave nered, zaslužiti će Allahovu srdžbu i kaznu. Tako se odvila smutnja - *Bitka oko deve* - bez Alijevog odabira, kao i bez odabira Talhe i Ez-Zubejra. Ovu smutnju su potpalili oni koji su pravili nered bez odabira i htijenja prvaka. Zatim se odvila bitka na Siffinu zbog ideje koja je govorila da prema stanovnicima Šama nije bilo pravde ili nije bilo mogućnosti za pravednost prema njima, a oni se samo brane dok se umet ne ujedini bojeći se nepravde drugog vojnog tabora kao što je nepravda učinjena prema šehidu kome je počinjena nepravda

³⁷⁸ Muttefekun alejh, hadis od Ebu-Bekreta.

(Osmanu, radijallahu anhu). Alija, radijallahu anhu, je bio razboriti i upućeni halifa kome se dužnost bila pokoravati. Bila je dužnost da se svi muslimani oko njega okupe. Bio je uvjeren da pokornost i zajedništvo, koji su mu obevezni, zadobijaju se borbom protiv njih i traženjem izvršenja onog što im je obaveza. Nije bio uvjeren da je sjedinjenje s njima kao pridobijanje onih čija je srca bilo potrebno pridobiti još u doba Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, i dvojice halifa poslije njega, što je razumljivo. Njegovo mišljenje da se vjera ogleda u izvršenju kazne nad njima i sprječavanju buntovništva ga je, bez pokušaja njihovog pridobijanja, potaklo na borbu. U borbu nije ulazila većina velikana jer su čuli hadiske tekstove o naredbi neulaska u smutnju i uvidjevši da su negativne posljedice ove smutnje, u odnosu na pozitivne, sve u većem porastu. O svima njima kažemo i iznosimo ono najbolje:

﴿ رَبَّنَا آغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴾

„Gospodaru naš, oprostí nama i braći našoj koja su nas u vjeri pretekla i ne dopusti da u srcima našim bude imalo zlobe prema vjernicima; Gospodaru naš, Ti si, zaista, dobar i milostiv.“ (El-Hašr, 10)

Allah je sačuvao naše ruke od smutnji koje su bile u njegovo doba, pa Ga zato molimo da sačuva naše jezike od njih iz Svoje počasti i blagodati.

Od odlika Vođe vjernika Alije b. Ebi-Taliba, radijallahu anhu, su i one koje se prenose u oba *Sahiha* od Sa'da b. Ebi-Vekkasa, radijallahu anhu, koji kaže: „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao je Aliji, radijallahu anhu: „*Ti si u odnosu na mene poput Haruna u odnosu na Musaa, ali samo poslije mene nema vjerovjesnika.*“³⁷⁹

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na dan Hajbera je rekao: „*Sutra ću dati zastavu čovjeku koji voli Allaha i Njegovog Poslanika, salla-*

³⁷⁹ Sahih, a navodi se u *El-Irwau* (1188). Prenosi ga Ibn Ebi-Asim u *Es-Sunneh* iz više pravaca (1345-1331) od Sa'da i drugih (1346-1351)

llahu alejhi ve sellem, i voli ga Allah i Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem.” Uzeo ju je i rekao: „*Pozovite mi Aliju.*“ Doveden je a imao je očnu bolest. Pljucnuo je u njegovo oko i predao mu zastavu, pa je Allah dao oslobođenje Hajbera putem Alije.”³⁸⁰

Kada je objavljen ovaj ajet:

﴿فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ﴾

„...*reci: 'Hodite, pozvat ćemo sinove naše i sinove vaše, i žene naše i žene vaše, a doći ćemo i mi i vi...*“ (Ali Imran, 61.), Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, pozvao je Aliju, Fatimu, Hasena i Husejna i rekao: „*Allahu moj, ovo je moja porodica.*”³⁸¹

Četverica halifa su pravedne, upućene halife

Autor kaže: „**Oni su razborite i upućene halife.**“

Prethodno je spomenut potvrđeni hadis u *Sunenima*, a Et-Tirmizi ga ocjenjuje kao sahih, od Irbada b. Sarije da je rekao: „Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nas je jedan dan veoma poučno savjetovao, pa su nam oči zasuzile, a srca zadrhtala.“ Rekli smo: „Allahov Poslanice, ovo je savjet i oporuka onoga koji odlazi, pa šta nam to ostavljaš u emanet?“ Rekao je: „*Oporučujem vam bojažan od Allaha, poslušnost i pokornost pa makar i abesinskom robu. Onaj koji poživi poslije mene vidjet će mnoga razilaženja. Zato, pridržavajte se moga Sunneta i sunneta ispravnih i upućenih halifa. Svojim se očnjacima za njih prihvatite. Čuvajte se izmišljenih stvari, jer je svaka izmišljena stvar novotarija, a svaka novotarija je zabluda.*“³⁸²

³⁸⁰ Muttefekun alejhi, hadis od Sehla b. Sa'da. Prenosi ga Ibn Ebi-Asim u *Es-Sneħ* od više ashaba (1351, 1377, 1380, 1386, 1387)

³⁸¹ Muslim u *Sabihu* (7/120-121) hadis od Sa'da b. Ebi-Vekkasa. Prenosi ga Et-Tirmizi i kaže da je vjerodostojan. Postoji predaja koja joj svjedoči kod Ibn Ebi-Asima (1351).

³⁸² Sahih. Prethodno je naveden.

Poredak halifa, radijallahu anhum, po vdrijednostima je kao poredak u hilafetu. Ebu-Bekr i Omer, radijallahu anhuma, imaju jednu (posebnu) odliku koja glasi: Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nam je naredio da slijedimo Sunnet Ispavnih halifa, a nije nam naredio da u djelima praktično slijedimo osim Ebu-Bekra i Omera. Rekao je: „*Slijedite dvojicu poslije mene: Ebu-Bkera i Omera.*”³⁸³

Pozicija i stanje Ebu-Bekra i Omera su iznad pozicije i stanja Osmana i Alije, radijallahu anhum. Prenosi se od Ebu-Hanife davanje prednosti Aliji nad Osmanom, ali je jače mišljenje njegovog pravca davanje prednosti Osmanu nad Alijom. Ovo zastupa velika većina sljdbenika Sunneta. Prethodno je naveden govor Abdur-Rahmana b. Avfa Aliji, radijallahu anhuma: „Sagledao sam šta ljudi misle, pa sam vidio da ne odstupaju od Osmana.”

Ejjub es-Sihtijani kaže: „Ko ne daje prednost Osmanu nad Alijom potcijenio je muhadžire i ensarije.”

U oba *Sahiha* od Ibn-Omera, radijallahu anhuma, se prenosi da je rekao: „Govorili smo još dok je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bio živ: 'Najbolji pripadnik ummeta Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, poslije Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, je Ebu-Bekr, a onda Omer, a onda Osman.'”³⁸⁴

Deseterica obradovanih Džennetom

Autor kaže: „Deseterici koje je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, naslovio i obradovao ih Džennetom, svjedočimo da će ući u Džennet onako kako im je to Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, posvjedočio. Njegove riječi su istina. Oni su: Ebu-Bekr, Omer, Osman, Alija, Talha, S'ad, Se'id, Abdur-Rahman b. Avf, Ebu-Ubjede b. el-Džerrah, a on je i povjerenik ovog ummeta. Neka je Allah sa svima njima zadovoljan.“

³⁸³ Sahih. Prethodno je naveden.

³⁸⁴ El-Buhari i Muslim. Iz događaja o davanju prisege Osmanu.

Prethodno su spomenute vrline četverice halifa, a osobine ostale šesterice od njih deseterice, radijallahu anhum, prenosi Muslim od Aiše, radijallahu anha. Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, je jedne noći zadesila nesanica, pa je rekao: „*Kamo sreće da me dobar čovjek od mojih ashaba večeras čuva.*” Rekla je: „Začuli smo odjeke oružja. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, tada reče: ‘*Ko je to?*’ - a S’ad b. Ebi-Vekkas odgovori: ‘Allahov Poslaniče, došao sam da te čuvam.’” U drugoj predaji se navodi: „U duši sam osjetio strah za Allahovim Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, pa sam došao da ga čuvam.” Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je uputio dovu za njega, a zatim je zaspao.³⁸⁵

U oba *Sahiha* stoji: „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je na dan Uhuda sastavio roditelje S’ada b. Ebi-Vekkasa, pa je rekao: „*Gadaj! Isključujem te svojim ocem i majkom.*”³⁸⁶

U *Sabihu Muslimu* od Kajsa b. Ebi-Hazima se prenosi da je rekao: „Vidio sam Talhinu ruku kojom je štitio Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, na dan Uhuda kako je paralizirana.”³⁸⁷ Također se u istom izvoru od Ebu-Usmana en-Nehdija prenosi da je rekao: „Sa Allahovim Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, u tim nekim danima kada se borio nije niko ostao drugi osim Talhe i S’ada.”³⁸⁸

U oba *Sahiha*, a tekst je Muslimov, od Džabira b. Abdullaha se prenosi da je rekao: „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, na dan Hendeka je slao izaslanika, pa je to učinio Ez-Zubejr. Potom je opet zatražio izaslanika, pa je to učinio Ez-Zubejr. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, tada reče: „*Svaki Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, ima pomagača, a moj pomagač je Ez-Zubejr.*”³⁸⁹

³⁸⁵ Prenosi ga Muslim, a također Ibn Ebi-Asim, 1411.

³⁸⁶ Sahih, a prenose ga još Ibn Ebi-Asim, 1405-1407.

³⁸⁷ Sahih, ali ga prenosi Buhari bez Muslima.

³⁸⁸ Sahih, a prenosi ga samo El-Buhari.

³⁸⁹ Sahih, muttefekun alejhi. Prenosi ga Ibn Ebi-Asim u *Es-Sunneh*, 1388-1392 od druge skupine ashaba.

U oba *Sahiha*, također, od Ez-Zubejra se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Ko će otići do plemena Benu Kurejža i donijeti mi obavijest o njima?*” Ja sam krenuo. Kada sam se vratio Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, mi je sastavio roditelje i rekao: „*Isključujem te svojim ocem i majkom.*”³⁹⁰

U *Muslimovom Sahihu* od Enesa b. Malika se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Svaki narod ima svog povjerenika, a naš povjerenik, ummete, je Ebu-Ubejde b. el-Džerrah.*”³⁹¹

U oba *Sahiha* od Huzejfe b. el-Jemana se prenosi da je rekao: „Stanovnici Nedžrana su došli Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i rekli: „Allahov Poslaniče pošalji nam povjerljiva čovjeka.” On reče: „*Poslat ću vam istinski povjerljivog čovjeka.*” Ljudi s pažnjom dočekaše ove riječi. Reče: „*Poslao je Ebu-Ubejdu b. el-Džerraha.*”³⁹²

Od Seida b. Zejda, radijallahu anhu, se prenosi da je rekao: „Svjedočim da sam čuo Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: „*Deseterica su u Džennetu: Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je u Džennetu, Ebu-Bekr je u Džennetu, Talha je u Džennetu, Omer je u Džennetu. Osman je u Džennetu, S'ad b. Malik je u Džennetu, Abdur-Rahman b. Avf je u Džennetu.*” Kada bih htio spomenuti bih desetog. Upitaše: „A ko je on?” Reče: „*Se'id b. Zejd.*” Reče: „*Priustvo jednog od njih sa Allahovim Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, samo toliko da se lice napraši bolje je od djela jednog od vas, makar živio onoliko koliko je živio Nuh.*”³⁹³ Prenosi ga Ebu-Davud, Ibn-Madždže, Et-Tirmizi i kaže da je sahih. Et-Tirmizi ga prenosi i od Abdur-Rahmana b. Avfa.

Od Abdurrahmana b. Avfa se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Ebu-Bekr je u Džennetu, Omer je u Džennetu, Alija je u Džennetu, Osman je u Džennetu, Talha je u Džennetu, Ez-Zubejr b. el-Avvam je u Džennetu, Abdur-Rahman b. Avf je u Džennetu, Se'id b. Zejd je u Džennetu, Ibn-Amr Ibn-Nufejl je u Džennetu i Ebu-*

³⁹⁰ Sahih, muttefekun alejhi. Prenosi ga Ibn Ebi-Asim, 1390.

³⁹¹ Sahih, a prenosi ga i El-Buhari.

³⁹² Sahih, muttefekun alejhi.

³⁹³ Sahih. Navodi se u *Er-Ravdun-nedir*, 425. Prenosi ga Ibn Ebi-Asim, 1435.

-Ubejde el-Džerrah je u Džennetu.³⁹⁴ Prenosi ga Imam Ahmed u *El-Musnedu*. Prenosi ga Ebu-Bekr b. Ebu-Hajseme, a u njemu je prednost data Osmanu nad Alijom, radijallahu anhumu.

Od Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, se prenosi da je rekao: „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je bio na Hirau, on, Ebu-Bekr, Omer, Osman, Alija, Talha, Ez-Zubejr, pa se jedna stijenja pomakla. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, tada reče: „*Smiri se! Na tebi su samo vjerovjesnik ili iskreni ili šehid.*”³⁹⁵ Prenose ga Muslim, Et-Tirmizi i drugi i to iz više pravaca.

Saglasnost o posebnom poštivanju deseterice ašaba obradovanih Džennetom

Sljedbenici Sunneta su saglasni u pogledu posebnog respekta i davanja prednosti ovoj deseterici, jer su njihove odlike i vrline uveliko postale poznate. Ima li veće neznalice od onoga koji prezire spomen termina deseterica, ili prezire raditi nešto u čemu ima broj deset, zato što mrze odabrane ašabe. To su deseterica kojima je Džennet posvjedočen. Oni od njih izdvajaju samo Aliju, radijallahu anhu. Čudno je da su privrženi terminu devet, a mrze devetricu od deseterice, kao što mrze i oslate muhadžire i ensarije iz reda prvaka prethodnika koji su dali prisegu Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, ispod drveta. Bilo ih je hiljadu i četristo. Allah je sa njima zadovoljan, kao što kaže:

﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ﴾

„Allah je zadovoljan onim vjernicima koji su ti se pod drvetom na vjernost zakleli.” (El-Feth, 18.)

³⁹⁴ Sahih.

³⁹⁵ Sahih, prenosi ga Ahmed, također, 2/419. Ibn Ebi-Asim, 1425-1427, 1439-1443, 1445-1447.

U *Muslimovom Sahihu* je potvrđeno od Džabira, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „U Vatru neće ući onaj ko je dao prisegu pod drvetom.”³⁹⁶

U *Muslimovom Sahihu*, također, od Džabira se prenosi da je sluga Hatiba b. Ebi-Beltee rekao: „Allahov Poslaniče, sigurno će Hatib ući u Vatru.” Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, odgovori: „Slagao si! Neće ući u Vatru. On je prisustvovao bici na Bedru i Hudejbiji.”³⁹⁷

Rafidije se odriču većine ovih, pa čak i ostalih ashaba Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, osim malog broja, njih desetak. Poznato je da kada bi se pretpostavilo deset najvećih nevjernika na svijetu, ovaj naziv ne bi bio odbačen, kao kada Uzvišeni kaže:

﴿وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ﴾

„U gradu je bilo devet osoba koje su po zemlji, ne red, nego nered činile.“ (En-Neml, 48.) i nije obaveza odbacivanja naziva devet apsolutno. Naziv deset je čak Uzvišeni pohvalio na nekim mjestima u Kur'anu:

﴿تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ﴾

„... to je punih deset dana...“ (El-Bekare, 196.)

﴿وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ﴾

„Mi odredismo da čas susreta sa Musaom bude kad se napuni trideset noći, i dopunismo ih još sa deset...“ (El-E'araf, 142.)

﴿وَالْفَجْرِ ۝ وَلَيَالٍ عَشْرٍ﴾

„Tako mi zore, i deset noći.“ (El-Fedžr, 1-2.)

³⁹⁶ Sahih, a prenosi ga i Ibn Ebi-Asim, 860, 861. Navodi se u *Es-Sahih*a, 2160.

³⁹⁷ Sahih.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je deset zadnjih dana ramazana provodio u i'tikafu.³⁹⁸ Za Lejletul-kadr je rekao: „Tražite je u deset zadnjih dana ramazana.”³⁹⁹ Također je rekao: „Nema dana u koji-
ma je dobro djelo draže Allahu od deset dana (mjeseca zul-hidždžeta).”⁴⁰⁰

Dvanaest imama kod imamija

Rafidije umjesto deseterice kojima je obećan Džennet privrženo prihvataju dvanaest imama. Prvi od njih je Alija b. Ebi-Talib, radijallahu anhu. Oni tvrde da je Vjerovjesnikov, sallallahu alejhi ve sellem, opunomoćenik. Ova potvrda nema nikakvog dokaza, a zatim dolaze Hasen, Husejn, Alija b. el-Husejn, Zejnulabidin, Muhammed b. Alij el-Bakir, Džafer b. Muhammed es-Sadik, Musa b. Džafer el-Kazim, Alij b. Musa er-Rida, Muhammed b. Alij el-Dževvad, Alij b. Muhammed el-Hadi, El-Hasen b. Alij el-Askeri i Muhammed b. el-Hasen. Pretjeruju u ljubavi prema njima prelazeći granicu. Spomen dvanaest imama se navodi isključivo u opisu koji odbacuje njihovo mišljenje i opovrgava ga.

U oba *Sahiha* od Džabira b. Semure se prenosi da je rekao: „Ušao sam sa svojim ocem kod Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, pa sam čuo kako govori: *'Stanje ljudi će biti dobro sve dok bude vladalo dvanest ljudi.'* Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je tada izgovorio jednu riječ koja mi je bila sakrivena. Upitah svoga oca šta je rekao Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, pa reče: „*Svi su iz Kurejša.*”⁴⁰¹ U drugoj verziji se navodi: „*Islam će biti ponosan do dvanaest halifa.*”⁴⁰² U drugoj verziji stoji: „*Ova vjera će biti ponosna do*

³⁹⁸ Muttefekun alejhi, hadis od Ibn-Omera.

³⁹⁹ El-Buhari, hadis od Ibn-Abbasa. Et-Tirmizi ga smatra vjerodostojnim.

⁴⁰⁰ Muttefekun alejhi, hadis od Ibn-Omera i sl. El-Buhari i dr. ga prenose od Ibn-Abbasa sa terminima koji su gore spomenuti. Muslim i drugi prenose ga od Ibn-Se'ida, a navodi se u *Es-Sahih*a, 1471, i *Sahih Ebi-Davud*, 1250, 1252.

⁴⁰¹ Sahih, navodi se u *Es-Sahih*a, 376, 964. Prenosi ga Ibn Ebi-Asim, 1122, 1123.

⁴⁰² Sahih, prenosi ga Muslim.

dvanaest halifa.” Bilo je kako je i rekao Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem. Dvanesterica su četverica prvih upućenih halifa, Muavija, njegov sin Jezid, Abdul-Melik b. Mervan i njegova četverica sinova. Među njima je i Omer b. Abdulaziz. Zatim je došlo do dekadencije. Prema rafidijama stanje ummeta za vrijeme ovih je bilo neispravno. Vodili su ih nepravedni tirani, pa i munafici nevjernici. Sljedbenici istine su bili poniženiji od židova.⁴⁰³ Njihovo mišljenje je očito ne-ispravno, jer je islam zapravo, bio ponosan i u napretku za vrijeme ove dvanaestorice.

Autor kaže: „Onaj ko bude lijepo govorio o ashabima Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovim čistim suprugama čuvajući ih od svake nečistoće, kao i o njegove neprikosnovene potomake od svake prljavštine, sačuvan je od licemjerstva.“

Prethodno su navedeni navodi iz Kur'ana i Sunneta o vrijednostima ashaba, radijallahu anhum. U *Muslimovom Sahihu* od Zejda b. Erkama se prenosi da je rekao: „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je ustao među nama govoreći i to na izvoru koji se zove Humm između Mekke i Medine. Rekao je: „.....a zatim, ljudi ja sam samo čovjek i samo što ne dođe izaslanik moga Gospodara, pa se ja odazovem. Ja vam ostavljam dvije stvari. Prva je Allahova Knjiga u kojoj je uputa i svjetlo, pa uzmite Allahovu Knjigu i čvrsto je se držite.“ Podsticao je na Allahovu Knjigu. Potom je rekao: „I moje ukućane. Opominjem vas Allahom u pogledu mojih ukućana”-rekavši to tri puta.⁴⁰⁴

El-Buhari od Ebu-Bekra es-Siddika prenosi da je rekao: „Pazite na Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, u pogledu njegove porodice (chlul-bejta).”⁴⁰⁵

⁴⁰³ Pogledaj *Uvod Minbadžus-sunneh*, 1/24.

⁴⁰⁴ Sahih, a prenosi ga i Ibn Ebi-Asim u *Es-Sunneh*, 1550, 1551, 1555.

⁴⁰⁵ *Sahihul-Buhari*, 3713, 3751.

Osnovu rafidijskog učenja postavio je licemjer i otpadnik

Autor, Allah mu se smilovao, je rekao: „**sačuvao se od lice-mjerstva**”, jer je osnova rafidluka nastala povodom jednog muna-fika i otpadnika koji je želio obesnažiti vjeru islam i umanjiti ulogu Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, što učenjaci spominju. Kada je Abdullah b. Sebe' prihvatio islam želio ga je uništiti svojim zavjerama, kao što je Pavle učinio sa kršćanstvom. Pokazao se kao isposnik, a zatim je naređivao dobro i odvaračo od zla, tako da je učestvovao u smutnji oko Osmanovog ubistva. Kada je Alija došao u Kufu iskazao je pretjerivanje u pogledu Alije i ispomoći njemu kako bi došao do svojih ciljeva. To je došlo do Alije, pa je tražio da bude ubijen ali je ovaj pobjegao u Karkis. Obavijesti i njemu su poznate kroz historiju. Prethodno je rečeno da onaj koji je davao prednost Aliji nad Ebu-Bekrom i Omerom bio je bičevan za potvoru. U dušama onih koji su nijekali islam su ostale klice haridžijske novotarije iz reda harurijja i šiija. Zbog toga je rafidluk predstavljao vrata odmetništva, kao što je kadija Ebu-Bekr b. et-Tajjib⁴⁰⁶ o ezoteričarima (batinijjama) i načinu njihovog upropaštavanja vjere islama. „Nekom daiji (pozivaču u Allahovu vjeru) su rekli: Dužnost ti je da kada nađeš muslimana za poziv da šiizam kod njega predstaviš kao svoju vjeru i moto. Neka ti ulaz bude iz aspekta nepravde prethodnika prema Aliji, ubistva el-Husejna i odricanju od plemena Tejm, Adijj, Benu Umejje i Benu el-Abbas. Zastupaj reinkaranciju, kao i da Alija poznaje nevidljivi svijet. Njemu je prepušteno stvaranje svijeta, kao i ostala slična čudna mišljenja šiija i njihovog neznanja. Kada naiđeš kod nekih šiija pri pozivu na odaziv zaustavi ga na kandžama Alije i njegove djec.” Nema sumnje da se ovakvim govorom iz vrijeđanja ashaba prelazi na vrijeđanje ehlul-bejta, kao i na samog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, jer su njegov ehlul-bejt i ashabi poput ovih kod zalutalih.

⁴⁰⁶ On je Ebu-Bekr el-Bakilani. Umro 403. h.g.

Obaveza prijateljavanja s vjernicima a posebno s učenjacima

Autor kaže: „Učenjaci iz reda ispravnih prethodnika, tj. prvaka kao i onih poslije njih iz reda tabiina su sljedbenici dobra i predaja, poznavaoi vjerskih propisa i teorije. Spominju se samo po dobru. Ko ih spomene po zlu, nije na ispravnom putu.“

Uzvišeni kaže:

﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ ۖ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ۝﴾

„A ko se suprotstavi Poslaniku nakon što mu se jasno pokaže Pravi put, i slijedi put koji nije put vjernika, pustit ćemo ga da čini što je naumio, i bacit ćemo ga u Džehennem, a loše je to stjecište!“ (En-Nisa', 115.)

Zato je obaveza svakom muslimanu, nakon privrženosti Allahu i Njegovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, da bude privržen svim vjernicima, kao što Kur'an o tome govori. Posebno se to odnosi na one koji su nasljednici vjerovjesnika, one koje je Allah stavio na stepene poput zvijezda, koji su uputa ljudima u tamama kopna i mora. Muslimani su se usaglasili o neupitnosti njihove upute i shvatanja šerijatskih tekstova, jer učenjaci svakoga ummeta prije poslanstva Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, su bili najgori u tim narodima, osim kod muslimana. Njihovi učenjaci su najbolji. Oni su nasljednici Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, iz njegovog ummeta. Oni oživljavaju zamrle sunnete. Putem njih je Knjiga osnažena i oni su putem nje stasali. O njima Kur'an govori i oni o njemu govore. Svi se ubijedeno slažu u slijedenju Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Ako se kod jednog od njih nađe kakavo mišljenje, a ispravan hadis suprotno govori, onda mu se mora naći opravdanje za njegovo ostavljanje. Opravdanja se mogu objedniti u tri kategorije:

Prva: Uvjerenje da Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, nije rekao dotični hadis.

Drugi: Uvjerenje da tim pitanjem nije želio dotično mišljenje.

Treći: Uvjerenje da je dotični priopis derogiran. Oni imaju vrijednosti nad nama i posebnu blagodat u prednjačenju po dobru. Oni su nama dostavili ono što je objavljeno Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i pojasnili ono što nam je bilo skriveno. Neka je Allah s njima zadovoljan i neka im udovolji.

﴿ رَبَّنَا آغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴾

„Gospodaru naš, oprosti nama i braći našoj koja su nas u vjери pretekla i ne dopusti da u srcima našim bude imalo zlobe prema vjernicima; Gospodaru naš, Ti si, zaista, dobar i milostiv.“
(El-Hašr, 10.)

Evlija ne može biti bolji od vjerovjesnika

Autor kaže: „Ne smatramo vrijednijim nijednog evliju nad ijednim vjerovjesnikom, već kažemo: Jedan vjerovjesnik je bolji od svih evlija.“

Autor, Allah mu se smilovao, ukazuje na repliku panteistima i sufijskim neznačicama. Sljedenici ispravnoga puta oporučuju slijedenje znanja i Šerijata. Uzvišeni Allah je obavezao sva stvorenja slijedenjem poslanika, pa kaže:

﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ ﴾

„A mi nismo nijednog poslanika poslali, osim da bi mu se pokoravalo uz Allahovo odobrenje. A da ti oni dođu kada sami sebi nasilje učine...“ (En-Nisa', 64.)

﴿وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾

„...i sasvim se ne predaju!“ (En-Nisa', 65.)

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

„Reci: 'Ako vi Allaha volite, onda mene slijedite, i vas će Allah voljeti i grijehe vam oprostiti! A Allah prašta i milostiv je!?'“ (Ali Imran, 31.)

Ebu-Usman en-Nejsaburi kaže: „Onaj ko sebi nadredi sunnet govorom i djelom, govorit će s mudročću, a onaj ko sebi nadredi strast govorit će s novotarijom.“ Neko je rekao: „Neki nisu ostavili dio sunneta osim zbog oholosti.“ Uistinu je ovako kao što je rekao. Ako čovjek ne slijedi naredbu koja je došla od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, onda će raditi po vlastitom nahođenju, slijedit će svoju strast bez upute od Allaha. Ovo je samo prijevara koja spada u oholost. Ovo liči govoru onih koji kažu:

﴿لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ ۗ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ ۗ﴾

„Mi nećemo vjerovati sve dok se i nama ne da nešto slično onome što je Allahovim poslanicima dato.' A Allah najbolje zna kome će povjeriti poslanstvo Svoje.“ (El-En'am, 124.)

Mnogi od ovih misle da će putem svoje vlasti i zalaganja u ibadetu i pročišćenja duše stići do onoga do čega su stigli vjerovjesnici bez slijeđenja njihovoga pravca. Neki od njih misle da su bolji od vjerovjesnika, neki od njih govore da vjerovjesnici i poslanici znanje o Allahu uzimaju iz svjetiljke pečata svih evlija, a naravno za sebe tvrde da su pečati svih evlija. U suštini takvo znanje biva govor Faraona, a govori da je ovaj pojavni svijet obavezan sam po sebi da opstoji i da nema tvorca koji je od njega odvojen. Međutim, neki od njih tvrde da su oni Allah. Faraon je obznanio

cjelovito negiranje, ali je u svojoj nutrini bolje poznavao Allaha od njih. On je potvrđivao Tvorca, a ovi misle da je stvoreno postojanje ustvari postojanje tvorac, poput Ibn-Arebija i njemu sličnih. Kada je vidio da se Šerijat koji se javno ispoljava ne može izmijeniti rekao je: „Vjerovjesništvo je zapečaćeno, ali nije zapečaćen velajet (evlijaluk).” O evlijaluku je iznosio tvrdnje koje su veće od pitanja vjerovjesništva i onome što je pripadalo vjerovjesnicima i poslanicima, tvrdeći da se vjerovjesnici okorištavaju ovim evlijalukom. Tako je rekao:

*Pozicija poslanstva u Berzahu
Je malo iznad poslanika,
Ali ispod evlije.*

Ovo predstavlja izokretanje Šerijata, jer je pitanje velajeta potvrđeno bogobožnim vjernicima. Uzvišeni kaže:

﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾﴾

„I neka se ničega ne boje i ni za čim neka ne tuguju Allahovi štićenici; Oni koji budu vjerovali i koji se budu Allaha bojali.“
(Junus, 62-63.).

Vjerovjesništvo je specifičnije od velajeta, a poslanstvo je specifičnije od vjerovjesništva, kao što je o tome bilo prethodno govora. Ibn-Arabi u svojoj knjizi *Fususul-bikem* kaže: „Kada je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, vjerovjesništvo predočio poput zida od ćerpića vidjevši da je zid potpun osim jednog ćerpića, onda je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, mjesto postavljanja tog ćerpića. Ali, on ga ne vidi, kao što je rekao: „Nedostaje jedan ćerpić.” Ali, pečat svih evlija neminovno mora imati ovo viđenje, pa on vidi ono što je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, predočio i vidi samoga sebe u tom zidu na mjestu dva ćerpića. Vidi samoga sebe kako se u potpunosti uklopio na mjestu dva ćerpića. Tako zid biva potpun. Povod koji iziskuje da on vidi nedostatak dva ćerpića jeste

da je zid sazdan od srebrenog i zlatnog ćerpića. Srebrni ćerpić je njegova vanjšina, tj. propisi koji se slijede, kao što je on od Allaha uzeo Šerijat. Ono što je liku vanjšine slijedi se, jer vidi stvar u nje-
noj suštini. Neminovno je mora vidjeti takvom, a to je mjesto zlat-
nog ćerpića u nutrini. On se uzima iz rudnika iz kojeg uzima melek
koji je dostavljao objavu Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem. Ako
si shvatio ono na što ti ukazujemo, onda si zadobio korisno zna-
nje.”⁴⁰⁷

Nevjerstvo Ibn-Arebija i njemu sličnih

Ima li većeg nevjernika ko sebi navede primjer zlatnog ćerpića, a
za poslanike srebrnog ćerpića, učinivši sebe uzvišenijim i boljim od
Poslanika. To su njihova lažna nadanja.

﴿إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَّا هُمْ بِيَلْفِيهِ﴾

**„...u srcima njihovim je samo oholost koja ih neće dovesti do
cilja željenog.“** (Gafir, 56.)

Kako može biti skriveno nevjerstvo koje se očituje u ovom go-
voru. On ima i druge slične navode o ovome. U nekima kufr nije
sasvim očit, a u nekima je očit. Zato je neophodno napraviti dobar
kritički osvrt kako bi se ukazalo na njegovu potvoru. Svakom kri-
tičaru će se očitovati krivotvorenje. Nekada se riječi kufra očituju
samo vještom i pronicljivom kritičaru.⁴⁰⁸ Nevjerstvo Ibn-Arebija i
njemu sličnih je iznad nevjerstva onih koji kažu:

﴿لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَى مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ﴾

⁴⁰⁷ *I'usul-hikem*, 1/63. Komentar Ebu el-Alaa Afifija.

⁴⁰⁸ Afifi kaže: „Pogledaj odgovor Ibn-Arebiju na ovo što je ovdje navedeno od
njega na str. 204. tom II iz *Medžmu'ul-fetava* Ibn-Tejmijje.”

„Mi nećemo vjerovati sve dok se i nama ne da nešto slično onome što je Allahovim poslanicima dato.“ (El-En'am, 124.)

Ibn-Arebi i njemu slični su licemjeri otpadnici, panteisti na najnižem stepenu u vatri. Prema munaficima se odnosimo kao prema muslimanima zato što javno očituju islam, kao što su ga očitovali munafici u doba Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, a skrivali su nevjerstvo. On se prema njima ophodio kao prema muslimanima zbog vanjštine koju su iskazivali, a da se ijednog od njih očitovalo ono što je ukazivalo na skrivanje nevjerstva nad njim bi bio izvršen propis otpadnika. Oko prihvatanja pokajanja ovakvih postoji razilaženje, a ispravno je da se ono ne prima. To je zasnovano na predaji od Mu'allaa a on od Ebu-Hanife, radijallahu anhu. Neka je Allah na pomoći.

Potvrda kerameta evlijama

Autor kaže: „Vjerujemo u vjerodostojne predaje o kerametima evlija koje se prenose od povjerljivih.“

Mu'džiza u jezičkom smislu obuhvata svako nadnaravno djelo, a isto tako i keramet, prema ustaljenoj praksi starijih učenjaka. Međutim, mnogi učenjaci iz zadnjih generacija prave terminološku razliku između ova dva pojma. Mu'džizu pripisuju vjerovjesniku, a keramet evlijama. Oboje zajedno predstavljaju nadnaravnu pojavu. Svojstva savršenstva se vraćaju na troje: znanje, moć i neovisnost. Ova tri elementa nisu ispravna u savršenom obliku osim za Allaha, azze ve dželle. On je sve obuhvatio Svojim znanjem, On je sve moćan učiniti i neovisan je o svjetovima. Zato je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, naredio da se odričemo ove tri stvari (u korist našeg Gospodara) u Njegovim riječima:

﴿ قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنِّي أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ ﴾

„Reci: 'Ja vam ne kažem: U mene su Allahove riznice, niti: Meni je poznat nevidljivi svijet, niti vam kažem: Ja sam melek - ja slijedim samo ono što mi se objavljuje.'“ (El-En'am, 50.)

Tako je rekao, također, i Nuh, alejhis-selam. Ovo je prvi odlučni i čvrsti poslanik. To je prvi poslanik kojeg je Allah Uzvišeni poslao stanovnicima Zemlje. Evo i Pečata svih poslanika i pečata odlučnih poslanika, Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem. Obojica izražavaju svoju čistoću jer se nekada od njih traži znanje o nevidljivom svijetu. Tako Uzvišeni kaže:

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا ۖ﴾

„Pitaju te o Smaku svijeta: 'Kada će se dogoditi?'“ (En-Nazi'at, 42.)

Nekada se traži utjecaj, kao:

﴿وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِرَ بِكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا ۖ﴾

„I govore: 'Nećemo ti vjerovati sve dok nam iz zemlje izvorodu ne izvedeš.'“ (El-Isra', 90.)

Nekada ih kritikuju zbog ljudskih potreba:

﴿وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ ۖ﴾

„I oni govore: 'Šta je ovom poslaniku, on hranu jede i po trgovima hoda...'“ (El-Furkan, 7.)

Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, je naređeno da ih obavijesti da to lično ne posjeduje, već da zadobija od ove tri stvari onoliko koliko mu Allah dadne. On zna ono čemu ga je Allah podučio i nema potrebe za onim o čemu ga nije obavijestio. On je moćan učiniti one stvari koje su nadnaravne onoliko koliko ga je On učinio moćnim, ili stvari koje ne može učiniti većina ljudi. Sve mu'džize i kerameti izlaze iz ovih okvira.

Ukoliko se nadnaravnom pojavom dobije tražena korist u vjeri, onda nadnaravna pojava spada u korisna djela koja su naređena

vjerom i Šerijatom. Takva pojava može biti obavezna ili pohvalna. Ako se njome zadobije dozvoljena stvar, onda će predstavljati ovdunjalučke Allahove blagodati koje iziskuju zahvalu. Ukoliko bude na način da sadržava zabranu, strogu ili ublaženu, onda će biti povod kazne ili mržnje. Primjer za to je onaj koji je dobio dokaz od Allaha, a onda ih se odrekao. Zvao se Bel'am b. Baura⁴⁰⁹. To se desilo zbog idžtihada ili slijepog slijeđenja, pomanjkanja razuma, ili znanja, prisilom okolnosti, zbog nemoći ili nužde.

Pohvalna, pokuđena i dozvoljena nadnaravna djela

Nadnaravna pojava je trojaka: pohvalna u vjeri, pokuđena i dozvoljena. Ako je dozvoljena i u njoj ima koristi, onda predstavlja balgodat, a u suprotnom će biti poput ostalih proizvoljnih stvari u kojima nema koristi. Ebu-Alijj el-Dževzedžani kaže: „Traži istrajnost u vjeri, a nemoj tražiti keramet. Tvoja duša je aktivna u traženju kerameta. Tvoj Gospodar od tebe traži istikamet (istrajnosti u vjeri).”

Šejh Es-Suhraverdi u svojoj knjizi *El-Avarif* kaže: „Ovo je veliki temelj ove tematike. Mnogi mudžtehidi pobožnjaci su čuli za dobre, ispravne prethodnike i keramete i nadnaravna djela koja su zadobili. Njihove duše neprestano gledaju na dio toga i žele da to zadobiju. Možda neki od njih ostanu slomljenih srca otpužujući samoga sebe za neispravnost djela zato što nisu zadobili nadnaravne pojave. Kada bi znali tajnu toga bilo bi im veoma lahko. Znali bi da Allah nekim iskrenim mudžahidima otvara ta vrata. Mudrost u tome se sastoji od toga da se putem uvećaavanja nadnaravnih djela i tragova Njegove moći poveća ubjeđenje. Tako ojačavaju

⁴⁰⁹ Bel'am b. Baura je pobožnjak iz Benu-Israila. Nije zamolio Allaha za nešto a da mu Allah to nije i dao. Njegov narod je tražio da dovi protiv Musa'a, alejhis-salam, i njegovih sljedbenika, pa im se on i odazvao. Nakon toga, Allah ga je ponizio. Pogledaj tefsir 175. ajeta sure El-E'araf.

svoju čvrstinu skromnosti na dunjaluku i izlaze iz okvira koji motiviraju na strasti. Put iskrenog se sastoji da za svoju dušu potražuje istikamet, jer istrajnost u vjeri predstavlja najveći keramet.

Nema sumnje da srca imaju veći utjecaj od samih tijela. Ukoliko su srca ispravna i njihov utjecaj je ispravan, a ukoliko su neispravna i njihov utjecaj je neispravan. Utjecaj stanja i okolnosti nekada Allahu može biti drag, a nekada mrzak.

Islamski pravници su govorili o obavezi izvršenja odmazde nad onim ko ubije drugoga u tajnosti. Ovi svojom nutrinom i srcima svjedoče kosmičku pojavu i smatraju da je samo nadnaravno djelo jednog od njih keramet od Allaha. Ne znaju da je u suštini keramet isključivo vezan za istikamet i da Allah roba nije počastio kerametom većim od njegove suglasnosti sa onim što On voli i čime je zadovoljan. To se ogleda u pokornosti Njemu i Njegovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, privrženosti Njegovim štićenicima i neprijateljstvu prema Njegovim neprijateljima. Ovo su Allahove evlije o kojima On kaže:

﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾

„I neka se ničega ne boje i ni za čim neka ne tuguju Allahovi štićenici.“ (Junus, 62.)

Kada Allah roba u tajnosti iskuša nadnaravnim ili nekim drugim djelom, ili kakvom nedaćom, onda to nije zbog posebne počasti roba kod njegovog Gospodara, niti zato što je nevrijedan kod Njega, već neki ljudi ovim mogu biti sretni ako Mu se budu pokoravali, a nesretni ukoliko Mu budu nepokorni. Uzvišeni kaže:

﴿فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ﴾ وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهْنَنِ ﴿١٥﴾ كَلَّا

„A čovjek, kada ga Gospodar njegov iskuša pa mu počast ukaže i blagodatima ga obaspe, rekne: 'Gospodar moj mene je počastvovao!' A kad ga iskuša i opskrbu njegovu oskudnom

učini, onda rekne: 'Gospodar moj me je ponizio!' A nije tako!"
(El-Fedžr, 15-17.)

Zato se ljudi u pogledu ovoga dijele na tri vrste:

Prva: Vrsta onih čiji se stepen diže sa nadnaravnim djelima.

Druga: Oni koji se nadnaravnim pojavama izlažu Allahovoj patnji.

Treća: Oni za koje je nadnaravna pojava na stepenu proizvoljih, dozvoljenih stvari, što je prethodno rečeno.

Otkrovenje i uticaj se razvrstavaju s obzirom na mnogobrojnost Allahovih riječi. Allahove riječi su dvojake: kosmičke i vjerske.

Kosmičke riječi su one putem kojih je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, tražio utočište kada kaže: „*Utičem se savršenim Allahovim riječima koje ne može preći ni dobri ni grješni.*”⁴¹⁰ Uzvišeni kaže:

﴿ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ، كُنْ فَيَكُونُ ﴾

„i zaista On može, kada nešto hoće, samo za to rekne: 'Budi!' - i ono bude.” (Jasin, 82.)

﴿ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبْدِلَ لِكَلِمَاتِهِ ۚ ﴾

„Riječi Gospodara tvoga vrhunac su istine i pravde; Njegove riječi niko ne može promijeniti.” (El-En'am, 115.)

Čitav kosmos potpada pod ove riječi, kao i ostale nadnaravne pojave.

Druga vrsta su vjerske riječi, a to je Kur'an i Allahov Šerijat s kojim je poslao Svoga Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a predstavlja Njegovu naredbu, zabranu i obavijest. Rob u njima ima udjela onoliko koliko ih poznaje i radi po njima ⁴¹¹ i naređuje ono što Allah naređuje. Isto tako, udio robova općenito i specifično, je u znanju o postojećim stvarima i uticaju na njih, tj. ono što ih

⁴¹⁰ Sahih, spomenut je više puta.

⁴¹¹ Afifi kaže: „Pogledaj 11/319 u *Zbirki fetvi* od Ibn-Tejmije.”

iziskuje. Prve riječi su kosmičkog, uređivačkog karaktera, a druge su šerijatsko-vjerskog. Prve se otkrivaju znanjem o kosmičkim događajima, a druge znanjem o šerijatskim naredbama. Moć prvih se ogleda u utjecaju na postojeće stvari, kao da čovjek sam hoda po zemlji, leti u zraku, sjedi na vatri ili u nečemu drugom tako što daje zdravlje, uništava, obogaćuje i osiromašuje. Moć drugih riječi se ogleda u utjecaju na šerijatska pitanja, kao kada se čovjek sam pokorava Allahu, Njegovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, pridržava se Njegove Knjige, Sunneta Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u javnosti i tajnosti, ili u nečemu drugom tako što će naređivati pokornost Allahu i Njegovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, pa mu se drugi pokoravaju u tome, a ta pokornost je šerijatska.

Kada je ovo ustanovljeno, znaj da ne postojanje nadnarvnih stvari u znanju i moći ne šteti muslimanu u njegovoj vjeri. Onaj kome se nešto ne otkrije od nevidljivih stvari, niti mu se nešto od postojećih stvari ne podredi, to mu neće biti razlog da njegov stepen kod Allaha bude manjkav. Zapravo, nepostojanje toga mu može biti korisnije. Ovo se odnosi na slučaj kada se vjera veže za ovakve pojave, a u suprotnom onaj koji ima ovakve pojave propada na dunjaluku i ahiretu. Nadnaravna pojava može biti sa vjerom, ali i bez nje, ili ukoliko je vjera kod osobe iskvarena ili manjkava. Korsiti nadnaravne pojave slijede vjeru i njoj služe, kao što je korisno vođstvo popratno za vjeru. Isto se odnosi na koristan imetak. Tako su vlast i koristan imetak bili u rukama Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, Ebu-Bekra i Omera. Onaj ko sebi postavi za cilj vlast i imetak, vjeru učini popratnom za njih i sredstvom do njih, a u osnovi to ne čini radi vjere sličan je onome koji zarađuje dunjaluk na račun vjere. Stanje ovakovog nije poput stanja onoga koji se pridržava vjere bojeći se kazne, ili nadajući se Džennetu. Zapravo, to mu je i naređeno i to je put spasa i ispravnog Šerijata. Čudno je da mnogi oni koji tvrde da su njihovi interesi daleko veći od straha od vatre, ili želje za Džennetom, svoj interes za vjerom stavljaju na niži stepen od ovodunjalučkih nadnaravnih pojava.

Ukoliko je vjera znanjem i praksom ispravna, ona mora iziskivati nadnaravnu pojavu, ukoliko je nosilac vjere u potrebi za tim. Uzvišeni kaže:

﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ۖ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ﴾

„...a onome koji se Allaha boji, On će izlaz dati; i opskrbit će ga odakle se i ne nada.“ (Et-Talak, 2-3.)

﴿إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا﴾

„O vjernici, ako se budete Allaha bojali, On će vam sposobnost rastavljanja istine od neistine darovati...“ (El-Enfal, 29.)

﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَشَدَّ ثَبَاتًا ۖ وَإِذَا لَأَتَيْنَهُمْ مِنْ لَدُنَّا أَجْرًا عَظِيمًا ۖ وَلَهْدَيْنَهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا﴾

„A kada bi onako kako im se savjetuje postupili, bilo bi im bolje i u vjeri čvršće! I tada bismo im Mi, od Nas, veliku nagradu dali! I na Pravi put bismo ih uputili!“ (En-Nisa', 66-68.)

﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۚ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ۚ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۚ﴾

„I neka se ničega ne boje i ni za čim neka ne tuguju Allahovi šticenici. Oni koji budu vjerovali i koji se budu Allaha bojali, za njih su dobre vijesti i na ovom i na onom svijetu...“ (Junus, 62-64.)

Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „Čuvajte se pronichljivosti vjernika. On gleda Allahovim svjetlom.“ Potom je proučio ajet:

﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّمُتَوَسِّينَ﴾

„To su, zaista, pouke za one koji posmatraju.“ (El-Hidžr, 75.)⁴¹² Et-Tirmizi ga prenosi prema predaji Ebu-Se'ida el-Hudrija.

Uzvišeni, kako prenosi Allahov Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „*Onaj koji neprijateljuje protiv Moga evlije, poziva Me na rat. Moj Mi se rob neće približiti izvršavanjem ničeg sličnog kao onim što sam mu naredio. Rob će Mi se neprestano približavati dobrovoljnim djelima sve dok ga ne zavolim, a kada ga zavolim budem sluh kojim sluša, vid kojim vidi, ruka kojom dohvata, noga kojom hoda. Ako me upita sigurno ću mu dati, a ako od Mene zatraži utočište sigurno ću mu ga dati. Ni oko čega se više nisam dvoumio od onoga što činim, kao što sam se dovumio oko usmrćivanja duše Moga roba vjernika. On mrzi smrt, a ja mržim da mu nanesem zlo, ali mu je ona neizbježna.*“⁴¹³

Očituje se da je istrajnost u vjeri udio koji dolazi od Gospodara, a traženje kerameta udio koji traži duša. Allah daje uputu.

Mišljenje mu'tezila o negiranju kerameta je očito neispravno, jer je na stepenu negiranja činjenica koje se dobivaju na osnovu čula. Njihove riječi da je keramet ispravan bio bi sličan mu'džizi vode miješanju Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, sa evlijama, a to nije nikako dozvoljeno. Ova tvrdnja je ispravna samo ukoliko evlija dođe sa nadnaravnim djelom zagovarajući vjerovjesništvo. Ovo se ne može desiti, jer da zagovara vjerovjesništvo ne bi bio evlija, već lažni vjerovjesnik. Prchodno je bilo govora o razlici između vjerovjesnika i onoga ko se poziva na vjerovjesništvo, kada je autor spomenuo: **„Muhammed je Njegov odabrani rob i vjerovjesnik.“**

⁴¹² Daif, kod Et-Tirmizija. U predaji je Atije el-Avfi koji je slab i mudellis. Navodi se u *El-Fihadis ed-dajfe*, 1821.

⁴¹³ Sahih, prenosi ga El-Buhari. Pojašnjenje ovog hadisa je prethodno spomenuto.

Vrste pronicljivosti

Ovdje je potrebno skrenuti pažnju na jednu stvar, a ona je da je pronicljivost (firasa) trojaka:

- imanska, a povod joj je svjetlo koje Allah ubaci u srce Svoga roba, a u suštini predstavlja misao koja ovlada srcem, kao kada lav skoči na svoju žrtvu. Nekada je srce njome zaokupljeno. Ova pronicljivost je shodna jačini imana. Ko je jačeg imana njegova pronicljivost je izoštrijenija. Ebu-Sulejman Ed-Darani⁴¹⁴, Allah mu se smilovao, kaže: „Firaseta predstavlja otkrovenje duše i viđenje nevidljivog. Pronicljivost predstavlja stepen imana.”

- meditatorska pronicljivost koja se postiže gladovanjem, nespavanjem i osamljivanjem. Kada se duša liši zapreka zadobije pronicljivost i otkrovenje shodno toj lišenosti. Ova pronicljivost je zajednička za vjernika i nevjernika. Ona ne ukazuje na vjerovanje, niti na evlijaluk, niti daje otkrovenje o korisnoj istini, niti o pravom putu. Otkrovenje ove pronicljivosti spada u kategoriju pronicljivosti vladara, pobožnjaka, poglavara, mislilaca i sl.

- prirodna pronicljivost, a o njoj su liječnici i drugi dosta pisali. Argumentirali su tjelesnim izgledom postojanje određenih moralnih osobina, jer između njih postoji veza koju nalaže Allahova mudrost. Tako su dokazivali da neobično mala glava ukazuje na pomanjkanje razuma, a izuzetno velika na veliki razum. Širina prsa ukazuje na veličinu morala, a uskost prsa na pomanjkanje morala. Hladnoća i zamor očiju pri pogledu ukazuju na hladnokrvnost i slabost srca i sl.⁴¹⁵

⁴¹⁴ On je Abdurrahman b. Ahmed ed-Darani. Rođen je oko 140.h.g. Jedan je od velikih asketa.

⁴¹⁵ Afifi kaže: „Pogledaj vrste firaseta, 2/482-495 iz knjige *Medaridžus-salikin*.”

Vjerovanje u predznake Sudnjeg dana

Autor kaže: „Vjerujemo u predznake Sudnjeg dana, kao što su pojava Džedždžala, silazak Isaa sina Merjeminog sa neba. Vjerujemo u izlazak Sunca sa zapada i pojavu životinje iz zemlje.“

Od Avfa b. Malika el-Ešdže'ija se prenosi da je rekao: „Otišao sam Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, za vrijeme pohoda na Tebuk, a bio je u šatoru od vune. Rekao je: „*Nabroj šest predznaka Sudnjeg časa: moja smrt, oslobođenje Kudsa, dvije smrti koje će vas uzeti kao što slinavka uzima ovce, mnoštvo imetka da će čovjeku biti dato stotinu dinara, a on će još ostati ljut. Zatim, smutnja, a neće ostati kuća nijednog Arapa a da neće u nju ući. Zatim primirje koje će biti između vas i Rimljana, pa će ga oni iznevjeriti. Doći će vam ispod osamdeset zastava, a ispod svake zastave će biti osamdeset hiljada.*“⁴¹⁶ Prenosi ga El-Buhari, Ebu-Davud, Ibn-Madždž i Et-Taberani.

Od Huzejfe b. Esida se prenosi da je rekao: „Došao nam je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, a mi smo se prisjećali Sudnjeg Časa. Upitao je: „*Čega se prisjećate?*“ Rekoše: „Spominjemo Sudnji čas.“ Reče: „*Neće nastupiti sve dok ne vidite deset dokaza*“, pa je spomenuo: „*Dim, Džedždžala, životinju, izlazak Sunca sa zapada, silazak Isaa sina Merjeminog, Je'dždžda i Me'dždžda i tri zemljotresa, jedan na istoku, drugi na zapadu, a treći na Arabljankom polustrvu. Na kraju će se pojaviti vatra u Jemenu koja će ljude tjerati ka njihovom mahšeru* (mjestu okupljanja).“⁴¹⁷ Prenosi ga Muslim, a navodi se u oba *Sahiha* i termini su El-Buharijevi.

Od Ibn-Omera, radijallahu anhu, se prenosi da je spomenut Džedždžal u prisitvu Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, pa je rekao: „*Allah vam nije skriven, Allah nije ćorav*“, pa je pokazao svojom

⁴¹⁶ Sahih, navodi se u *Fedailuŝ-ŝam*, str. 23.

⁴¹⁷ *Sabihu Muslim*, 8/189; Ahmed, 4/6-7;

rukom na oko. „Mesihud-Dedždžal je ćorav na desno oko⁴¹⁸, kao da je njegovo oko istureni grozd.“⁴¹⁹

Od Enesa b. Malika, radijallahu anhu, se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Nema nijednog vjerovjesnika a da svoj narod nije upozorio na ćoravog Dedždžala. On je uistinu ćorav na jedno oko, a vaš Gospodara nije ćorav. Između njegovih očiju piše 'K-F-R'.“⁴²⁰ U drugoj predaji je protumačio ove riječi i rekao: „tj. Nevjernik, kafir.“

El-Buhari i drugi prenose od Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, samo što se među vas ne spusti sin Merjemina kao pravedni vladar. Polomit će krst, ubiti svinju i dokinuti plaćanje glavarine. Imetka će biti u izobilju tako da ga niko neće primiti, a sedžda će biti bolja od dunjaluka i svega što je na njemu.“⁴²¹ Zatim Ebu-Hurejre kaže: „Učite ako želite:

⁴¹⁸ U nekim predajama se navodi da mu je ćoravo lijevo oko, ali je prioritelniji ovaj Ibn-Omerov hadis zbog suglasnosti El-Buharija i Muslima, kao što kaže Hafiz Ibn-Hadžer, a na to ukazuje i Ibn-Abdulberr. Neki su pokušali objediniti ove dvije predaje, što je podrobnije pojašnjeno u *Fethul-bariju*, 13/97. Onaj ko želi neka pogleda.

⁴¹⁹ Sahih.

⁴²⁰ Sahih, prenosi ga Et-Tirmizi, 2/39. Hadis je hasen-sahih. Kažem: Predaja zadovoljava uslove El-Buharija i Muslima, a potom sam je vidio u *Sabihul-Bubariju*, 7191, i *Muslimu*, 8/195.

⁴²¹ Sahih, prenosi ga također Muslim, 1/93-94. Navodi se u *Es-Sabihu*, br. 2457. Znaj da su hadisi o Dedždžalu i silasku Isaa, alejhis-selam, kategorički potvrđeni s obzirom na broj predaja i dužnost je vjerovati u njih. Nemoj biti obmanjen onima koji tvrde da su to ahad hadisi. Oni su neznalice o hadiskoj znanosti. Niko od njih ne prati pravce ovih hadisa, a kada bi to učinio našao bi da su mutevatir, kao što to svjedoče imami u ovome znanju, poput Hafiza Ibn-Hadžera i dr. Zaista je žalosno što su se neki osmjelili govoriti o onome što nije njihova uža specijalnost, a naročito kada se to odnosi na vjeru i ispravno vjerovanje.

Od ovih je i u posljednje vrijeme ćovjek po imenu Izuddin Belik u svojoj knjizi *Vaġe Kur'ana i Sunneta* koji je ustvrdio, povodeći se za drugima koji nemaju znanja u hadiskoj znanosti, da predaje o silasku Isaa poslije Džeždždžala potjeću od Vehba b. Munebbiha i Ka'ba el-Ahbaba. Ovo je ćista izmišljotina.

﴿وَأَنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنُوا بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا﴾ (٢٤)

„I nema nijednog sljedbenika Knjige koji, prije njegove smrti, neće u njega kako treba povjerovati, a na Sudnjem danu on će protiv njih svjedočiti.“ (En-Nisa', 159.)

Ova sažeta studija je uistinu tijesna da se spomenu svi hadisi o Džeždžalu, silasku Isaa sina Merjeminog sa neba i njegovom ubistvu Dedždžala, pojavi Je'džduda i Me'džudža poslije ubistva Dedždžala. Allah će ih uništiti sve u jednoj noći blagoslovom dove koja će biti upućivana protiv njih.

O pojavi životinje i izlasku sunca sa zapada Uzvišeni kaže:

﴿وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ﴾ (٢٥)

„I kada dođe vrijeme da oni budu kažnjeni, Mi ćemo učiniti da iz zemlje iziđe jedna životinja koja će im reći da ljudi u dokaze Naše nisu bili uvjereni.“ (En-Neml, 82.)

﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انْظُرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ﴾ (٢٦)

„Zar oni čekaju da im meleki dođu, ili da im Gospodar tvoj dođe, ili neki predznaci od Gospodara tvoga? Onoga dana kada neki predznaci od Gospodara tvoga dođu, nijednom čovjeku neće biti od koristi to što će tada vjerovati, ako prije nije vjerovao ili ako nije, kao vjernik, kakvo dobro uradio. Reci: 'Samo vi čekajte, i mi ćemo, doista čekati!'“ (El-En'am, 158.)

tina, jer se nijedan od njih dvojice u ovim predajama uopće ne spominje. Davno sam naveo oko četrdeset hadisa u kojima se nijedan od njih ne spominje.

El-Buhari, tumačeći ovaj ajet, od Ebu-Hurejre prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Neće nastupiti Sudnji čas sve dok Sunce ne izađe sa zapada, pa kada ga ljudi vide povjerovat će, ali tada duši neće koristiti njeno vjerovanje, ako nije prije vjerovala.*”⁴²²

Prenosi Muslim od Abdullaha b. Amra da je rekao: „Upamtio sam od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, hadis kojeg još nisam zaboravio. Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kako govori: „*Prvi predznak Sudnjeg dana je izlazak Sunca sa zapada i pojava životinje pred ljudima ujutro. Koji od ova dva znaka bude prije, drugi će ubrzo za njim doći*”⁴²³, tj. prvi znak nije uobičajen.

Iako će Dedždžal i silazak Isaa, alejhis-selam, biti prije, kao i pojava Je'džudža i Me'džudža. Sve te stvari su uobičajene jer se radi o ljudima. Viđenje sličnih pojava je uobičajeno. Pojava životinje će biti u čudnom obliku koji nije uobičajen. Zatim će ona razgovarati sa ljudima i opisivati im vjeru ili nevjerstvo, što u potpunosti izlazi iz okvira uobičajenog. To su prvi zemaljski predznaci, kao što je izlazak Sunca sa zapada, za razliku od uobičajenog, prvi nebeski predznak. Mnogi ljudi su posebno izdvojili hadise o predznacima Sudnjeg dana u poznata djela, a ova sažeta studija je isuviše malena da bi ih sve spomenula.

Laži vračara i astrologa

Autor kaže: „**Ne potvrđujemo i ne vjerujemo vračaru ili astrologu, kao ni onome koji tvrdi nešto što je suprotno Kur'anu, Sunnetu i konsenzusu ummeta.**“

Muslim i Imam Ahmed od Safijje bint Ebi-Ubejd, a ona od nekih Vjerovjesnikovih supruga prenosi da je Vjerovjesnik, sallalla-

⁴²² Sahih, prenosi ga, također, Muslim, 1/95 sa riječima: „*Kada Sunce izađe sa zapada svi će ljudi povjerovati, a ali tog dana to neće koristiti.*” Ovome je slična i El-Buharijeva predaja. Njihovim predajama svjedoči predaja od Ebu-Zerra.

⁴²³ *Sabihu Muslim*, 8/202.

hu alejhi ve sellem, rekao: „Ko ode astrologu i bude ga upitao za nešto, njegov namaz neće biti primljen četrdeset dana.”⁴²⁴

Imam Ahmed u svome *Musnedu* od Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, prenosi da je Allahov poslanik rekao: „Ko ode astrologu ili vračaru, pa povjeruje u ono što on govori postao je nevjernik u ono što je objavljeno Muhammedu.”⁴²⁵

Onaj koji proriče na osnovu zvijezda potpada pod naziv astrologa, kod nekih učenjaka, a kod nekih je to istoznačno. Kada je ovakvo stanje onoga koji pita (za sudbinu), kakvo je onda stanje onoga koji je upitan. U oba *Sahiha* i *Musnedu* Imam Ahmeda od Aiše, radijallahu anha, se prenosi da je rekla: „Upitan je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, o vračarima, pa je rekao: 'Oni su niko i ništa.' Rekoše: 'Allahov Poslaniče, oni nekada govore nešto što je istina.' Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: 'Tu riječ istine ukrade džinn pa je citira u uho svoga štićenika, a onda sa njom pomiješaju više od stotinu laži.'”⁴²⁶

U *Sahihu* od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, se prenosi da je rekao: „Cijena (zarada) od prodaje psa je prljava. Nakenada bludnici je prljava i zarada vračara je prljava.”⁴²⁷ Zarada vračara se u narodu naziva bakšiš, a u ovo značenje spada i ono što uzimaju astrolozi, oni koji gataju strelicama, poput daske na kojoj je ispisano 'abcd' koja se udara kamenčićima i koja se ispiše pijeskom. Ovo što koriste je haram. Prenosi se konsenzus o zabrani ovoga od više učenjaka, kao što su El-Begavi, Kadi Ijad i dr.

U oba *Sahiha* od Zejda b. Halida se prenosi da je rekao: „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nam je držao govor na Hudejbiji poslije kiše koja je padala noću. Reče: „Da li znate šta je

⁴²⁴ Sahih, navodi se u Gajetul-meram, 284.

⁴²⁵ Sahih, navodi se Adabuz-zefaf, str. 31 i Gajetul-meram, 285.

⁴²⁶ Sahih, nalazi se u *Musnedu*, 6/87.

⁴²⁷ Sahih, prenosi ga Muslim od Rafia b. Hadidža, bez četvrte rečenice, a ona se nalazi u oba *Sahiha* u hadisu od Ebu-Mes'uda el-Bedrija sa punim lancem prenosilaca i riječima: „Zabranio je zaradu od prodaje psa, nakenadu koja se daje bludnici i zaradu vračara.”

vaš Gospodar večeras rekao?" Rekli smo: „Allah i Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, najbolje znaju." Reče: „Rekao je: 'Od mojih robova je neko osvanuo kao vjernik u Mene, a neko kao nevjernik. Onaj ko je rekao: Data nam je kiša Allahovom blagodat i milošću, taj u Mene vjeruje, a ne vjeruje u zvijezde. Onaj ko je rekao: Data nam je kiša zahvaljujući tome i tome, taj je nevjernik u Mene, a vjeruje u zvijezde.'"⁴²⁸

U Muslimovom Sahihu, Musnedu Imama Ahmeda od Ebu-Malika el-Eš'arija se prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Četiri stvari u mom ummetu su iz paganskog perioda, a sigurno ih neće ostaviti: ponos po plemstvu, sknavljenje rodoslovlja, traženje kiše od zvijezda i naricanje."⁴²⁹

Tekstovi koji se prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, njegovih ashaba i ostalih imama o zabrani ovih postupaka su daleko brojniji da bi se mogli spomenuti na ovom mjestu. Astrologija, koja podrazumijeva posebne propise i djelovanje, predstavlja argumentaciju događaja na zemlji i to kosmičkim stanjima, ili odnosom kosmičkih tijela i zemaljskih bobica, te je zabranjena Kur'anom i Sunnetom. Zapravo, to je zabranjeno jezikom svih poslanika. Uzvišeni kaže:

﴿وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى﴾

„a čarobnjak (sihirbaz) neće, ma gdje došao, uspjeti.“ (Ta-ha, 69.)

Uzvišeni kaže:

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْحِبَّتِ وَالطُّغُوتِ﴾

„Zar ne vidiš one kojima je dat dio Knjige kako u kumire i Taguta vjeruju...“ (En-Nisa', 51.)

Omer b. el-Hattab i drugi kažu: „Džibt (koji se ovdje spominje) je sihr-crna magija.”

⁴²⁸ Sahih.

⁴²⁹ Sahih, navodi se u *Abkamul-dženaiz*, str. 27, i *El-Ehadiš es-sahiba*, 734.

U *Sahibul-Buhariju* od Aiše, radijallahu anha, se prenosi da je rekla: „Ebu-Bekr je imao slugu od čije je zarade živio, pa mu je jedan dan nešto donio i Ebu-Bekr je to pojeo. Sluga mu reče: „Znaš li od čega je to?” Upita: „Od čega?” Reče: „Vraćao sam nekom čovjeku u paganskom dobu, a nisam znao vraćati, pa sam ga varao. Susreo me je i to mi dao. To je ovo što jedeš.” Ebu-Bekr je stavio svoju ruku u usta i sve iz stomaka povratio.”⁴³⁰

Dužnost je vladaru i svakome onome ko je u mogućnosti da nastoji ukloniti ove astrologe, vračare, gatare pijeskom i sl. Dužnost ih je spriječiti da sjede po radnjama i putevima ili da ljude uvode u svoje kuće radi toga. Onome koji zna zabranu toga, a ne nastoji ukloniti ovo zlo, a u mogućnosti je, dovoljne su riječi Uzvišenog:

﴿كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾

„...jedni druge nisu odvrćali od grješnih postupaka svojih. Ružno li je zaista to kako su postupali!” (El-Maide, 79.)

Ovi prokletnici iznose griješne riječi i jednu ono što im je zabranjeno, prema konsenzusu svih muslimana. U *Sunenu* se potvrđeno prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, sa predajom od Es-Siddika da je rekao⁴³¹: „Kada ljudi vide zlo, a ne promijene ga, ubrzo će ih Allah kazniti kaznom od njega.”⁴³²

Oni koji čine ovakva djela koja izlaze van okvira Kur'ana i Suneta su raznoliki. Jedni miješaju istinu sa neistinom, iznose laž i prevaru. Takvi javno govore da su im džinni pokorni, ili tvrde da imaju posebna stanja koja drugi nemaju, poput različitih šejhova, lažnih siromaha i tarikatskih ljudi koji prave spletke. Ovakvi zaslužuju veliku kaznu koja će ih odvratiti, a i njima slične od laži i zabune. Neki od ovih zaslužuju ubistvo, poput onoga koji putem ovakvih besmislica zagovara sebi vjerovjesništvo, zahtijeva promjenu dijela Šerijata i sl.

⁴³⁰ Sahih, prenosi se u *Menakibul-ensar*, 3842 sa izvjesnim sažetkom.

⁴³¹ Afifi kaže: Pogledaj 2/342 iz *Zbirke fetvi* od Ibn-Tejmije.”

⁴³² Sahih, navodi se u *El-Miškah*, 5142.

Druga vrsta govori o ovim stvarima na način afirmacije i suštine o različitim vrstama crne magije. Većina učenjaka obavezuje ubistvo sihirbaza, kao što nalaže pravac Ebu-Hanife, Malika i Ahmeda, kao što je naslovljeno. O ovome postoje predaje od ashaba, poput Omera, njegovog sina, Osmana i drugih. Potom su se ovi razišli po pitanju da li se od sihirbaza traži pokajanje ili ne, da li postaje nevjernik sa pravljenjem sihra, ili se ubija zbog pravljenja nereda na zemlji. Jedna grupa je rekla: Ako sihirbaz ubije sihirom, bit će i on ubijen, a u suprotnom će biti kažnjen kaznom manjom od ubistva, ukoliko u njegovom govoru i djelima nema nevjerstva. Ovo se prenosi od imama Šafije, a jedno je mišljenje u pravcu imama Ahmeda.

Suština sihra i njegove vrste

Učenjaci se razilaze o suštini i vrstama sihra. Većina kaže: Sihr djeluje uzrokujući smrt opsihranog i bolest bez dospijevanja ičeg vidljivog do takvoga. Neki smatraju da je sihr samo pričinjavanje. Svi su se usaglasili da, ako sihr podrazumijeva dozivanje sedam zvijezda ili nekih drugih, razgovor sa njima, klanjanje njima i približavanje njima, uz odgovarajuću odjeću, prstenove, mirise i sl. onda je to kufr (nevjerstvo). Ovo predstavlja jedna od najvećih vrata širka, pa ih je dužnost zatvoriti, pa čak i potpuno spriječiti prolazak kroz njih. Sihr spada u ono što je radio Ibrahimov narod. Zato Uzvišeni govoreći o njemu kaže:

﴿فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ۖ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ﴾

„I on baci pogled na zvijezde, pa reče: 'Zbilja, ja sam bolestan.'“ (Es-Saffat, 88-89.)

﴿فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى الْكُوكَبَ﴾

„...i kad nastupi noć, on ugleda zvijezdu...“ (El-En'am, 76.), sve do riječi:

﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾ (76)

„Bit će sigurni samo oni koji vjeruju i vjerovanje svoje s mnogoboštvom ne miješaju: oni su na pravom putu.“ (El-En'am, 82.)

Također, svi su se usaglasili da svaki oblik liječenja bolesti, zakletve, ili čvrste odluke u kome ima širka nije dozvoljeno izgovarati, pa makar im se time pokoravali džini i drugi. Također, svaki govor u kome ima nevjerstva nije dozvoljeno govoriti, a isto se odnosi na govor čije značenje nije poznato zbog mogućnosti da u njemu bude širk koji nije poznat. Zato je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Nema smetnje za liječenje putem dova (rukje) *ukoliko nisu širke*.“⁴³³ Nije dozvoljeno tražiti utočište od džina, a Uzvišeni Allah je pokudio nevjernike zbog toga. On kaže:

﴿وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا﴾ (5)

„i bilo je ljudi koji su zaštitu od džina tražili, pa su im tako obijest povećali.“ (El-Džinn, 6.)

Govorili su: Kada bi čovjek došao u kakvu dolinu rekao bi: „Utječem se velikanu ove doline od njegovih luđaka.“ Tako bi prenoćio siguran i u dobrom okruženju sve dok ne bi svanuo.

﴿فَزَادُوهُمْ رَهَقًا﴾ (5)

„...pa su im tako obijest povećali.“ (El-Džinn, 6.), tj. ljudi džinima, zato što su tražili utočište od njih, a oni su im povećali grijeh, neprijateljstvo, smjelost prema njima i zlo. Zato su oni rekli: „Ovladali smo džinnima i ljudima. Džini su se uzoholili i povećali nevjerstvo kada su se ljudi odnosili prema njima na ovakav način. Uzvišeni je rekao:

⁴³³ Muslim, hadis od Avfa b. Malika el-Ešdžeijja.

﴿وَيَوْمَ تَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهْتُولَاءُ بِإِيَّائِكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿١٤١﴾ قَالُوا سُبْحَنَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ آلَ جِنٍّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿١٤٢﴾﴾

„A na Dan kad ih sve sabere, pa meleke upita: 'Zar su se ovi vama klanjali?' - oni će odgovoriti: 'Uzvišen neka si, Ti si Gospodar naš, ne oni! Oni su se džinima pokoravali i većina njih je vjerovala u njih.'“ (Sebe', 40-41.)

Ovi tvrde da dozivaju meleke i da sa njima komuniciraju ovim čarolijama, te da im se oni spuštaju. Naravno da su u tome zalutali, a njima isključivo dolaze šejtani. Uzvišeni kaže:

﴿وَيَوْمَ تَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَمْعَشِرُ الْجِنِّ قَدْ اسْتَكْرَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَّغْنَا أَمْرًا الَّذِي أَجَلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٤٣﴾﴾

„A na Dan kada On sve sakupi: 'O skupe šejtanski, vi ste mnoge ljude zaveli!' Gospodaru naš - reći će ljudi, štićenici njihovi - mi smo jedni drugima bili od koristi i stigli smo do roka našeg koji si nam odredio Ti! Vatra će biti prebivalište vaše - reći će On - u njoj ćete vječno ostati, osim ako Allah drukčije ne odredi.' Gospodar tvoj je zaista mudar i sveznajući.“ (El-En'am, 128.)

Okorištavanje ljudi džinima odnosi se na izvršenje njihovih potreba i njihovih naredbi, te obavijest o nekim skrivenim stvarima i sl. Okorištavanje džina ljudima se ogleda u njihovom veličanju, traženju pomoći i pokornosti. Dio spomenutih ljudi ima šejtanska stanja, otkrovenja i razgovor sa ljudima iz nevidljivog svijeta. Oni imaju nadnaravne pojave koje iziskuju da budu Allahove evlije! Neki od ovih su pomagali mnogobošce protiv muslimana govoreći da im je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, naredio da se sa mnogobošcima bore protiv muslimana, jer su muslimani postali nepokorni. Ovakvi su u suštini braća mnogobožaca. Učeni ljudi među njima su svrstani u tri partije:

(Prva:) Partija koja niječe postojanje ljudi iz nevidljivog svijeta, ali su ih ljudi vidjeli ili je potvrđeno od onih koji su ih vidjeli, ili su o tome, prema svome viđenju, povjerljivi pričali. Kada ih ovi vide i uvjere se u njihovo postojanje pokore im se.

Druge partija ih poznaje, ali se vraćaju na određenje, tvrdeći da u nutrini postoji put ka Allahu koji je različit od pravca vjerovjesnika.

Treća partija nije u mogućnosti evliju izvesti iz okvira poslanika. Oni kažu: Poslanik je poslan i pomaže dvije skupine. Oni respektuju poslanika, ali ne poznaju njegovu vjeru i Šerijat. Nema sumnje da su upravo oni sljedbenici šejtana, a da su ljudi iz nevidljivog svijeta džini koji se nekada nazivaju i ljudima. Tako Uzvišeni kaže:

﴿وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا﴾

„i bilo je ljudi (od insana) koji su zaštitu od (ljudi) džina tražili, pa su im tako obijest povećali.“ (El-Džinn, 6.)

Ljudi su vidljivi, a i čovjek nekada može biti skriven, ali ne i uvijek. Ko tvrdi da su to ljudi (umjesto džina) onda je to pokazatelj njegove greške i neznanja. Povod njihove zablude i razilaska ove tri partije je nepostojanje jasnog rastavljača između šejtanovih evlija i evlija Milostivog. Neki ljudi kažu: Sa stanjima siromašnih (isposnika) treba se pomiriti. Ovo je neispravna tvrdnja, već je obaveza njihova djela i stanja usporediti sa Muhammedovim Šerijatom. Ono što je u suglasju bit će primljeno, a što je u suprotnosti bit će odbaceno. Tako Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: „Ko uradi kakvo djelo koje nije u skladu sa onim na čemu smo mi, ono se odbacuje.“⁴³⁴ U drugoj predaji stoji: „Ko u ovo na čemu smo mi uvede nešto što mu ne pripada, to mu se odbacuje.“ Zato nema pravca osim Poslanikovog pravca, autentičnosti osim njegove autentičnosti, šerijata osim njegovog šerijata, akide osim njegove akide, nijedno stvorenje poslije njega neće doći do Allaha i Njegovog zadovoljstva, Dženneta i počasti osim slijeđenjem Poslanika, sallallahu

⁴³⁴ Sahih, muttefekun alejhi, hadis od Aiše, radijallahu anha. Navodi se u *El-Irvau*, 88, *Gajetul-meram*, 5. Prenosi ga Ibn Ebi-Asim u *Es-Sunnetu*, 52, 53.

alejhi ve sellem, u javnosti i tajnosti, nutrinom i vanjštinom. Onaj ko ne potvrđuje ono o čemu je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, obavijestio ne pridržavajući se pokornosti u onome što je naredio, u nutarnjim stvarima koja su u srcu, vanjskim djelima koja se očituju tjelesnim udovima, nije vjernik, a kamoli da može biti Allahov evlija, makar letio po zraku, hodao po vodi, udjeljivao iz gajba, ili zlato vadio iz drveta, te imao sve moguće nadnaravnosti. Takav sa ostavljanjem naredbi i činjenjem zabrana može biti samo od onih koji imaju šejtanska stanja koja ga još više udaljavaju od Allaha Uzvišenog i približavaju ga Njegovoj srdžbi i kazni. Djeca i luđaci koji nisu zaduženi šerijatskim tekstovima neće biti sankcionisani jer im se djela ne zapisuju. Također, oni nemaju vjerovanje u Allaha i priznanje u javnosti i tajnosti kako bi postali Allahu privržene evlije, Njegova spašena skupina i pobjednička vojska. Međutim, u islam su svrstani slijedeći svoje roditelje. Uzvišeni kaže:

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ ۚ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ۝﴾

„Onima koji su vjerovali i za kojima su se djeca njihova u vjerovanju povelala priključit ćemo djecu njihovu, a djela njihova nećemo nimalo umanjiti - svaki čovjek je zalog onoga što je uradio.“ (Et-Tur, 21.)

Potvrda vilajeta maloumnima je novotarija i zabluda

Ko je uvjeren da su neki maloumnici i naivčine, pored ne slijeđenja Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u djelima, izrekama i stanjima, Allahove evlije, dajući im veću vrijednost nad sljedbenicima Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, pravca, zalutao je i novotar je, te griješi u svome uvjerenju. Ta neuračunljiva osoba može biti šejtanov otpadnik, ili lažni pobožnjak, te luđak koji ima op-

ravdanja. Kako se ovakav može vrjednovati nad onima koji su Allahove evlije, sljedbenici Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, ili se čak izjednačavati s njima. Ne može se reći da ovakav u nutrini slijedi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, iako to slijeđenje izostavlja u vanjštini. Ovo je također velika greška, a dužnost je slijediti Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u javnosti i tajnosti, nutrini i vanjštini. Junus b. Abdule'ala je rekao: „Rekao sam Šafiji: Naš prijatelj El-Lejs bi govorio: 'Kada vidite čovjeka da hodi po vodi nemojte biti obmanjeni njime sve dok njegovo stanje ne usporedite sa Kur'anom i Sunnetom.' Šafija je rekao: 'El-Lejs, Allah mu se smilovao, nije upotpunio, već kada vidite čovjeka da hoda po vodi i leti u zraku nemojte biti obmanjeni njime sve dok njegovo stanje ne usporedite sa Knjigom.'”

A što se tiče navoda nekih ljudi u kojima se kaže da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Pogledao sam u stanovnike Dženneta, pa sam vidio da su većina neuračunljivi.*”⁴³⁵ - ovo nije vjerodostojno pre-

⁴³⁵ Daif, prenosi ga Ebu-Bekr el-Kelabazani u *Miftabul-meani*, 1/275 i Ibn-Asakir, 2/345/12. On kaže: „Ibn-Šahin kaže da ovu predaju jedino navodi Mus'ab b. Mahan. **Kažem:** On je govorio istinu, ali je mnogo griješio, kao što se navodi u *Et-Takribu*. Međutim, u lancu ove predaje ima Ahmed b. Isa el-Haššab. Ibn-Adijj kaže da je imao nekih loših predaja, a zatim je naveo ovaj hadis i rekao: „Sa ovim lancem prenosilaca je neispravan.” Potom ga prenosi Ibn-Adijj, 2/166 i drugi od Enesa b. Malika sa punim lancem prenosilaca, a glasi: „*Većina stanovnika Dženneta će biti neuračunljivi.*” Kaže: Ovaj hadis je sa ovim lancem prenosilaca neispravan, a prenosi ga samo Selame b. Ruh. **Kažem:** Slab je s obzirom na loše pamćenje. Sufjan b. Uzejne je pratio ovaj hadis kod Ebu-Musaa el-Medinija u knjizi *El-I'taif*, 1/75 ali je rekao: Ovaj hadis je veoma čudan od Ibn-Uzejne b. Zuhrija, a poznat je po predaji od Selame b. Ruha.

Prenosi se kao mursel iz sa dva lanca prenosilaca. Prvi je od Muhammeda b. el-Munkedira, a el-Muafa b. Imran u Ez-Zuhdu, 1/249 kaže: „Priačao nam je Muhammed b. Ebu-Humejd el-Medeni od Muhammeda b. el-Munkedira sa lancem koji seže do njega da je rekao. Međutim ovaj El-Medeni je slab, kao što je rečeno u *Et-Takribu*. Druga predaja je od Omera b. Abdulaziza koja je mursel, ali seže do njega, a u njoj se navodi: „*A najviše sfera će biti za pametne.*” Prenosi ga Abdulvehhab el-Kullabi u svome hadisu, 2/176 sa lancem prenosilaca od Abdul-Aziza b. Omera b. Abdulaziza, a on od njegovog oca. Abdul-Aziz je govorio istinu, ali je griješio, kao što se navodi u *Et-Takribu*, a

neseno od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, niti ga treba pripisivati njemu. Džennet je stvoren za razborite koje su njihovi razumi uputili na vjerovanje u Allaha, Njegove meleke, Knjige, poslanike i Sudnji dan. Uzvišeni stanovnike Dženneta u Svojoj Knjizi spominje po njihovim opisima. Nije spomenuo njihovu neuračunljivost ili ludost koja označava slabost razuma, već je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Pogledao sam u Džennet i vidio sam da su većina njegovih stanovnika siromasi.*”⁴³⁶

Sljedeća grupa je grupacija onih koji kude, tj. oni čine ono za što će biti kuđeni govoreći da oni slijede nutrinom, ali ciljano se skrivaju od pretvaranja. Oni su svoju neistinu odbacili drugom neistinom. Ispravan put je predstavljen između toga dvoga. Isto se odnosi na one koji padaju u trans prilikom slušanja milozvuka. Oni su zalutali novotari. Čovjek nema pravo prizivati ono što će biti povod nestanka njegovog razuma. Među ashabima i tabiinima nije bilo onih koji su to činili, pa makar se radilo o slušanju Kur'ana. Bili su onakvi kakvim ih Allah opisuje:

﴿ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴾

„...čija se srca strahom ispune kad se Allah spomene, a kad im se riječi Njegove kazuju, vjerovanje im povećaju i samo se na Gospodara svoga oslanjaju.“ (El-Enfal, 2.)

u predaji ima onih čiju biografiju nisam našao. U ovoj predaji je replika onima koji kažu da ovaj dodatak nema utemeljenja i da je ubačen od Ahmeda b. El-Havarija. Ovaj Ahmed se ne spominje u ovoj predaji.

Odužio sam govor o ovome hadisu, jer sam vidio da šejh Ahmed Šakir, Allah mu se smilovao, na njega daje sljedeći komentar: „Kada se sve uzme u obzir, ova predaja nema utemeljenja. Ne znam nijednog učenjaka da je ikada ovaj govor nazvao hadisom. Neki su to rekli samo za dodatak koji se spominje kao što je već rečeno, pa ako je odbačen onda je preče i sigurnije odbaciti temelj hadisa.“ U hadiskoj terminologiji nije dozvoljeno za hadis koji ima jedan ili više lanaca prenosilaca reći nema utemeljenja, pa makar bio slab. Neka se i ovo zna.

⁴³⁶ Prenosi ga Muslim od Ibn-Abbasa. El-Buhari od Imrana, a navodi se u *Ed-Daife*, 2800 kao prilog hadisu u kojem ima jedan neprihvatljiv dodatak.

﴿ اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِي تَقْشَعُرُ مِنْهُ جُلُودَ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ ۚ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن هَادٍ ﴾

„Allah objavljuje najljepši govor, Knjigu sličnu po smislu, čije su pouke dvojake. Od nje se koža ježi u onih koji se Gospodara svoga boje, a zatim, kad se spomene ime Allahovo, kože se njihove i srca njihova smiruju. To je Allahova Uputa kojom On upućuje koga hoće; a onoga koga Allah ostavi u zabludi, njemu nema upućivača.“ (Ez-Zumer, 23.)

One koji učenjaci spominju po dobru od pametnih i neuračunljivih u njima je bilo dobra, a zatim je nestalo razuma. Oni se raspoznaju u okolnostima kada dođe do osvješćenja iz njihove neuračunljivosti, pa progovore o imanu koji se nalazi u njihovim srcima i time su upućeni u okolnostima nestanka njihovog razuma, za razliku od onoga koji je prije svoje ludosti bio nevjernik ili fasik. Nastanak njihove ludsoti i neuračunljivosti ne otklanja nevjerstvo i grijšenje koji su već bili potvrđeni prije. Isto se odnosi na one bogobojazne vjernike koji polude. Bit će proživljeni sa bogobojaznim vjernicima. Nestanak razuma nastupanjem ludosti i sl. Svejedno nazivalo se to naivnošću, neuračunljivošću, ne iziskuje povećanje stanja, već takva osoba ostaje na vjerovanju i bogobojaznosti shodno dobru i zlu koje je imala prije. Time se ništa ne uvećava ili ne umanjuje, već neuračunljivost takvu osobu lišava povećanja dobra, ali joj i sprječava kaznu za zlo. Međutim, neće biti pobrisano ono na čemu je takva osoba bila prije.

Stanja u koja neki zapadaju prilikom slušanja milozvuka u vidu buncanja i govor nekim jezicima, suprotnim jeziku kojim govore, predstavljaju šejtana koji govori njegovim jezikom, kao što govori jezikom onoga koga je savladao padavicom. Sve su to šejtanska stanja. Kako onda može nestanak razuma biti povod, uslov ili vid približavanja Allahovom velajetu, kao što misle mnogi sljedbenici zablude. Tako je jedan od njih rekao:

*Oni su skupina koja je poredak rastočila,
I mrežu probola,
Kod njih nema farza i nafile,
Oni su ludaci,
Ali je tajna njihove ludosti golema,
Pa joj se razum klanja.*

Ovo je govor zablude, pa i nevjerstva, jer se misli da u ludosti postoji tajna čijim se vratima razum klanja zbog toga što su kod nekih ludaka viđene određene vrste otkrovenja ili čudnih i nadnaravnih postupaka. Povod tome može biti vezan i za šejtane, kao i za sihirbaze i vračare. Zato zalutali pomisli da svaki onaj koji počinu nešto nevjerovatno biva i Allahov evlija. Ko je uvjeren u ovo postao je nevjernik, jer Uzvišeni kaže:

﴿ هَلْ أَنْتُمْ عَلَىٰ مَن تَزُولُ الشَّيْطِينُ ﴿٣٠﴾ تَزُولُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٣١﴾ ﴾

„Hoću li vas obavijestiti kome dolaze šejtani? Oni dolaze svakom lašcu, grješniku.“ (Eš-Šu'ara, 221-222.)

Svaki onaj kome se spuštaju šejtani neminovno kod sebe mora imati laži i grijeha.

Oni koji čine ibadet različitim vježbama i osamljivanjem (meditacijom), ostavljajući džume i džemate, njihova nastojanja su propala na ovodunjalućkom životu. Oni misle da čine dobro, a Allah je njihova srca zapečatio, kao što se potvrđeno prenosi u *Sabihu* od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: „*Ko neopravdano i nesmotreno izostavi tri džume, Allah će njegovo srce zapečatiti.*”⁴³⁷ Svako ko skrene sa slijeđenja Sunneta Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, ukoliko je učenjak onda će ga stići Allahova srdžba, a u suprotnom je zalutao. Zato nam je Allah priopisao da Ga na svakom namazu molimo da nas uputi na pravi put, na put onih kojima

⁴³⁷ Hadis je sahih, ali se ne prenosi ni u jednom od *Sabiha*, a pod tim mislimo na *Sabihul-Buhari* i Muslim. Prenosi ga Ebu-Davud, En-Nesa'i Ahmed, a El-Hakim ga je ocjenio vjerodostojnim, prema uslovima Muslima, u čemu je pogriješio. Lanac prenosilaca je dobar, a ima predaje koje mu svjedoče u knjizi *Et-Tergib*.

je svoje blagodati dao iz reda vjerovjesnika, iskrenih, šehida i dobrih ljudi, a lijepo li je to društvo. A (molimo Ga da nas) ne na put onih na koje se srdžba Allahova izlila i koji su zalutali.

Vezano za kazivanje o Musau i Hidru, alejhis-selam, o dozvoli neovisnosti o Objavi zbog postojanja ledunskog znanja kojeg sebi prizivaju neki neupućeni predstavlja čisto nevjerstvo i otpadništvo. Musa, alejhis-selam, nije bio poslan Hidru, niti je Hidru bilo naređeno da ga slijedi, zato mu je rekao: „Ti si Musa, od sinova Israilovih?” Odgovorio je: „Da.”⁴³⁸ Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, je poslan svim ljudima i džinima, a da su Musa i Isa živi bili bi njegovi sljedbenici.⁴³⁹ Kada se Isaa, alejhis-selam, spusti na zemlju suditi će po Muhammedovom Šerijatu. Onaj ko tvrdi da ima stanja sa Muhammedom, sallallahu alejhi ve sellem, kao Hidr sa Musaom, ili smatra to mogućim i za jednog pripadnika ummeta, neka obnovi svoj islam i neka ponovno donese šehadet, jer je u potpunosti ostavio vjeru, a kamoli da bi mogao biti Allahov evlija. On je šejtanov evlija. Ovo je mjesto gdje se razilaze otpadnici i oni koji su istrajni na pravom putu. Okreni se pa ćeš to i vidjeti. Isto se odnosi na one koji kažu da Ka'ba obilazi oko nekih ljudi gdje god oni bili. Da li je Ka'ba izašla na Hudejbiju i kružila oko Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kada mu je bio spriječen prilazak njoj, a želio je samo da je jedanput pogleda?! Ovakvi su slični onima koje je Allah opisao govoreći:

﴿بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ أَنْ يُؤْتَىٰ صُحُفًا مُّنشَرَةً﴾

„Da! Svaki bi čovjek od njih htio da mu se daju listovi rašireni.“ (El-Muddessir, 52.), do kraja sure.

⁴³⁸ Ovo je dio hadisa o Hidru sa Musaom, alejhis-selam. El-Buhari ih prenosi u više dijelova svoga *Sabiha*, a od njih je i *Poglavlje o vjerovjesnicima*.

⁴³⁹ Kao da autor ukazuje na hadis koji spominje njegov šejh Ibn-Kesir u tefsiru sure El-Kehf, sa sljedećim riječima: „*Da su Musa i Isa živi samo bi mene slijedili.*” Ovaj hadis je pamćen, ali bez spomena Isaa. Ova predaja je kod mene u potpunosti nepoznata, jer za nju nema nijednog ispravnog lanca prenosilaca, a navodi se u *El-Irwau*, 1589.

Džemat je istina a razilaženje je zabluda

Autor kaže: „Zajednicu smatramo istinom i ispravnošću, a razilaženje zastranjivanjem i kaznom.“

Uzvišeni kaže:

﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا﴾

„Svi se čvrsto držite za Allahovo uže i ne razjedinjujte se...“ (Ali Imran, 103.)

﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾

„I ne budite kao oni koji su se razjedinili i razišli, nakon što su im već Jasni dokazi došli! Njima pripada kazna velika!“ (Ali Imran, 105.)

﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾

„Tebe se ništa ne tiču oni koji su vjeru svoju raskomadali i u stranke se podijelili, Allah će se za njih pobrinuti. On će ih o onome što su radili obavijestiti.“ (El-En'am, 159.)

﴿وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ﴾ إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ

„Oni će se uvijek u vjerovanju razilaziti, osim onih kojima se Gospodar tvoj smiluje...“ (Hud, 118-119.)

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ تَزَلَّ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ﴾

„To je tako, jer Allah je objavio Knjigu s istinom, a oni koji se o Knjizi razilaze doista su u neslozi veliko!“ (El-Bekare, 176.)

Prethodno je naveden Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, govor: „*Sljedbenici dvije knjige su se u svojoj vjeri razili na sedamdeset i dvije skupine(sekte). Ovaj ummet će se raziti na sedamdeset tri skupine*”, tj. zablude, „*Sve su u vatri osim jedne, a ona je zajednica.*”⁴⁴⁰ U drugoj predaji stoji: „Rekli su: 'Koja je to, Allahov Poslaniče?' Odgovorio je: 'Ono na čemu sam ja i moji ashabi.'“

Pojasnio je da će većina onih koji su se razilazili propasti osim sljedbenika Sunneta i Zajednice, te da će neminovno doći do razilaženja.

Imam Ahmed od Mu'aza b. Džcbela prenosi da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Šejtan je vuk čovjekov, poput vuka koji napada stado. Uzima usamljenu ovcu. Zato se čuvajte klanaca, a pridržavajte se zajednice svih muslimana i džamija.*”⁴⁴¹

U oba *Sahiha* od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, se prenosi da je rekao nakon što su objavljene riječi Uzvišenog:

﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ﴾

„**Reci: 'On je kadar poslati protiv vas kaznu iznad vaših glava ili ispod vaših nogu...'**“ (El-En'am, 65.): „*Tražim utočišta kod Tvog Lica.*“

﴿أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيْعًا وَيُدِيقَ بَعْضَكُم بَأْسَ بَعْضٍ﴾

„**...ili vas u stranke podijeliti i učiniti da silu jedni drugih iskusite.**“ (El-En'am, 65.), pa je rekao: „*Ova dva su lakša.*”⁴⁴²

⁴⁴⁰ Sahih, prenosi ga Ebu-Davud i dr. Prethodno je naveden. Predaja koja stoji poslije ima nešto slabosti.

⁴⁴¹ Lanac prenosilaca je ispravan. Sada kažem: Ne, nikako. Ne znam kako se to desilo jer je lanac slab i to je pojašnjeno u *Tabridžul-miškah*, 184, *Ed-Daife*, 3016. *Daifu el-džami'as-sagir*, 1477.

⁴⁴² Predaja je ispravna, ali je pogrešno pripisana za oba *Sahiha*. Navodi ga samo El-Buhari kao što na to ukazuje Ibn-Kesir u svome *Tefsiru* i Hafiz El-Mizzi u *Et-Tuhfi* 2/251.

Ukazao je da će ih neminovno pretvoriti u zasebne grupice i dati da okušaju žestinu jedni drugih, a Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je bio čist od ovakvog stanja. Oni su u ovakvom stanju pri džahilijetu. Zato je Ez-Zuhri rekao: „Dogodila se smutnja, a ashaba Allahaovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, je bilo mnogo. Usaglasili su se da svaki život, imetak, zadobijena rana koji su nastali pogrešnim tumačenjem Kur'ana se oprašta i ne potražuje. Oni su ih stavili na stepen džahilijeta.

Malik prenosi⁴⁴³ sa potvrđenim lancem prenosilaca od Aíše, radijallahu anha, da je govorila: „Ljudi su ostavili postupanje po ovom ajetu”, tj. po riječima Uzvišenog:

﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَاقْتُلُوا الَّتِي تَبَغَىٰ حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ ۚ﴾

„Ako se dvije skupine vjernika sukobe, izmirite ih; a ako jedna od njih ipak učini nasilje drugoj, onda se borite protiv one koja je učinila nasilje sve dok se Allahovim propisima ne prikloni.“ (El-Hudžurat, 9.)

Kada su muslimani ušli u međusobne sukobe bila je obaveza pomiriti ih, kao što je Allah Uzvišeni naredio, a pošto to nije učinjeno onda je to postala smutnja i paganstvo. Tako su razmirice lančano dolazile jedna za drugom.

Razilaženje treba vratiti Allahu i Njegovom Poslaniku

Stvari oko kojih se ummet sporio u primarnim i sekundarnim pitanjima nisu bile vraćene Allahu i Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i nije se u njima očitovala istina. Zapravo, oni koji su se

⁴⁴³ Nisam našao ovu predaju u *El-Muwetti*.

sporili nisu imali dokaza. Ako im se Allah smiluje, jedni drugima priznaju i ne čine jedni drugima tiraniju. Tako su ashabi za vrijeme hilafeta Omera i Osmana sporili se u nekim pitanjima idžtihada. Priznavali su jedni drugima, a nisu napadali niti su napadi na njih bili vršeni. Da nisu bili milostivi došlo bi do pokudenog razilaženja među njima, a onda bi se jedni prema drugima tiranski odnosili, riječima poput tekfira i tefsika (proglašavanje nevjernikom i grješnikom), ili djelom poput zatvaranja, udaranja i ubistva. Oni koji su iskušali ljude idejom o stvaranju Kur'ana bili su ovakvi. Uveli su novotariju a zatim proglasili nevjernicima one koji im se suprotstavljaju, a zatim dozvolili da se uskrate prava suparnika i da budu kažnjeni.

Kada ljudima bude nešto skriveno od onoga sa čime je Allah poslao Svoga Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, oni će biti ili pravedni ili nepravedni. Pravedan je onaj koji postupi po predajama do kojih je došao od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, i ne čini nepravdu drugima. Nepravedan je onaj koji nasrće na druge, a većina ih to čini svjesno. Uzvišeni kaže:

﴿وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ اَوْتُوا الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ﴾

„A oni kojima je data Knjiga podvojili su se baš onda kada im je došlo znanje, i to iz međusobne nepravednosti (zavisti)!“
(Ali Imran, 19.)

Da su krenuli putem pravde koju su znali jedni drugima bi našli opravdanja, poput onih koji slijepo slijede imame učenjake i koji za sebe znaju da su nemoćni spoznati propis Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u dotičnim pitanjima. Svoje imame su postavili kao zamjenike Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Rekli su: „Ovo je najviše što mi možemo.“ Pravedni od njih ne čini nepravdu drugome, niti nasrće riječima ili postupcima, kao npr. u potvrdi da ustvrdi da je mišljenje onoga koga slijepo slijedi ispravno, bez dokaza kojeg će pokazati, a onda kritikuje druge iako za njega ima opravdanja.

Vrste razilaženja

Razilaženje je u osnovi dvojako: Razilaženje u raznolikosti i razilaženje suprotnosti.

Razilaženje u raznolikosti može biti različito:

Primjer za to je da dva mišljenja, ili dva postupka imaju utemeljenja, kao što su kiraeti oko kojih su se ashabi razilazili, pa ih je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, odvratio od toga rekavši: „*Obajica dobro postupate.*“⁴⁴⁴

Primjer za to je i razilaženje raznolikosti u opisu ezana, ikameta, početne dove nakon tekbira, načinu obavljanja sehvi sedžde, na tešehhudu, namazu u strahu, tekbiru na bajram namazu i sl. Sve ovo je propisano, iako neki oblici ovih ibadeta su bolji i imaju jače mišljenje. Potom ćeš uvidjeti da mnogi pripadnici ovog ummeta ulaze u ova razilaženja što je bio povod da dođe do fizičkog okršaja među nekima, kao npr. da li se rečenice ikameta uče duplo ili po jedanput i sl. Ovakve razmirice su čisti haram. Kod mnogih ljudi ćeš u srcima naći strastvenu naklonjenost prema jednoj od ovih raznolikosti, te udaljavanje i zabranu svega drugoga čime je takva osoba ušla u ono što je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, strogo zabranio.

Razilaženje u raznolikosti može biti i u obliku postojanja dva mišljenja, ali oba nose zajedničko značenje, dok su izrazi različiti. Tako se mnogi ljude razilaze u značenju termina kazne, oblicima dokaza, izrazima i sl. Potom neznanje i nepravda potaknu da se hvali jedan izraz, a kudi drugi, te se nasrne na onoga koji to zastupa i sl.

Razilaženje u suprotnosti podrazumijeva dva oprečna mišljenja, ili u primarnim ili u sekundarnim pitanjima vjere, kod velike većine učenjaka koji kažu: Onaj koji je pronašao pravo mišljenje je samo jedan. Retorika je ovdje daleko žešća, jer se dva mišljenja u potpunosti razilaze. Međutim, često ćemo naići da neki zastupaju neis-

⁴⁴⁴ El-Buhari, hadis od Abdullaha b. Mes'uda.

pravno mišljenje, a kod suparnika postoji izvjesna istina, ili imaju dokaze koji iziskuju određenu istinu. Tako se istina zajedno odbaci sa neistinom i ovakav negira dio istine, kao što prvi negira dio osnove. Ovo se često dešava sljedbenicima Sunneta. Ovo pitanje je kod sljedbenika novotarija sasvim očito. Onaj kome Allah dadne uputu i svjetlo iz ovoga će uvidjeti korist koja će mu se očitovati iz Kur'ana i Sunneta, a nalaže zabranu ovakvih i sličnih postupaka. Ispravna srca to negiraju, ali i time postižu svjetlo nad svjetlom.

Za prvu vrstu razilaženja, tj. razilaženje u raznolikosti, vezana je pokuda onoga koji se tiranski odnosi prema drugome. Kur'an ukazuje na pohvalu obje skupine u tome ukoliko ne dođe do nasilja. Uzvišeni kaže:

﴿ مَا قَطَعْتُمْ مِّن لِّينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَىٰ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ ... ﴾

„To što ste neke palme posjekli ili ih, da uspravno stoje, ostavili - s Allahovim dopuštenjem ste učinili...” (El-Hašr, 5.)

Razišli su se oko posijecanja drveća. Neki su posjekli a drugi nisu. Također, Uzvišeni kaže:

﴿ وَذَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴿٧٨﴾ فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ وَكُلًّا آتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا ﴾

„I spomeni Davuda i Sulejmana, kada su sudili o usjevu što su ga noću ovce nečije opasle, i Mi smo bili svjedoci suđenju njihovu i učinismo da Sulejman pronikne u to, a obojici smo mudrost i znanje dali.” (El-Enbija', 78-79.)

Posebno je Sulejmanu dao shvatanje, a obojicu je pohvalio vlašću i znanjem. Isto tako, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je dao potvrdu na dan osvajanja Benu Kurejze onima koji su ikin-diju klanjali u njenom vremenu, a i onima koji su je odgodili do dolaska u Benu Kurejzu.⁴⁴⁵ Također Allahov Poslanik, sallallahu alejhi

⁴⁴⁵ El-Buhari i Muslim, od Ibn-Omera.

ve sellem, kaže: „Kada se sudija trudi, pa donese ispravnu presudu ima dvije nagrade. A kada se trudi pa pogriješi ima jednu nagradu.“⁴⁴⁶

Druga vrsta razilaženja podrazumijeva pohvalu jedne, a prijekor druge skupine, kao što Uzvišeni kaže:

﴿... وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ ءَامَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ...﴾

„...da je Allah htio, oni se ne bi međusobno poslije njih ubijali, kada su im jasni dokazi već došli, ali oni su se razili: neki su od njih vjerovali, a neki su poricali...“ (El-Bekare, 253.)

﴿هُدًى لِمَنْ أَحْصَمُوا فِي رَيْبِهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ...﴾

„Ova dva protivnička tabora spore se oko Gospodara svoga; onima koji ne budu vjerovali bit će odijela od Vatre skrojena...“ (El-Hadždž, 19.)

Najviše razilaženja kojima su naklonjene strasti i zablude između pripadnika ovog umeta spada u prvu vrstu, a također, to podrazumijeva da se zbog ove prve vrste razilaženja prosipala krv, dozvoljavali imeci, nastupalo neprijateljstvo i mržnja. Jedna grupacija drugoj ne priznaje istinu koju sa sobom nosi, niti se prema njoj pravedno odnosi, već sama sebi na istinu dodaje neistine, a i druga također. Zato je Uzvišeni Allah izvor toga spomenuo kao nasrtaje rekavši:

﴿... وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ...﴾

„...a povod je neslaganju bila međusobna zavist, baš od onih kojima je data, i to kada su im već bili došli Jasni dokazi...“ (El-Bekare, 213.)

Nasrtaji ili tiranija podrazumijevaju prelazak granice. Ovo je spomenuto na više mjesta u Kur'anu kako bi bilo pouka za ovaj

⁴⁴⁶ El-Buhari, Muslim, Ahmed i drugi. Hadis od Ebu-Hurejre i Amra b. El-Asa.

ummet. Ovoj tematici je veoma bliska i predaja u oba *Sahiha* od Ebu-Ez-Zinada, od El-E'aredža, od Ebu-Hurejre da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Pustite me, ja vas nisam napustio. Oni koji su bili prije vas su propali samo zato što su mnogo pitali i razilažili se oko svojih vjerovjesnika. Kada vam nešto zabranim vi se toga prođite, a kada vam nešto naredim izvršite koliko možete.*“⁴⁴⁷ Naredio im je da se čuvaju onoga što im nije naredeno pojašnjavajući da je povod propasti prvih naroda bio zbog čestog zapitkivanja, a zatim razilaženja oko poslanika grijšenjem.

Potom, postoji razilaženje oko Knjige kod onih koji je potvrđuju i ono je dvojako. Prvo je razilaženje oko same objave, a drugo oko njenog tumačenja. U oba slučaja postoji vjerovanje u dio, a nevjerovanje u drugi dio knjige.

Primjer za prvo razilaženje je razilaženje da li je Kur'an Allahov govor i objava?

Jedna grupacija je rekla: To je govor koji se odvio Njegovom moći i htijenjem zato što je stvoren u nečemu mimo njega ili opstoji u njemu.

Druga grupa je rekla: Kur'an je Njegova osobina koja opstoji u Njemu nije stvoren, ali On ne govori po svojoj moći i htijenju.

Obje grupacije su u svojim navodima objedinile istinu i neistinu. Vjeruju u dio istine, a negiraju istinu koju iznosi druga grupacija. Prethodno je o tome bilo naznaka.

Razilaženje u tumačenju, koje podrazumijeva vjerovanje u dio a nevjerovanje u drugi dio je mnogobrojno. Tako su u hadisu od Amra b. Šuajba, a on od njegovog oca, a on od svoga oca prenosi da je rekao: „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je izašao pred svoje ashabe jednoga dana, a oni su se raspravljali oko sudbine. Svaki od njih bi iznosio ajet, pa kao da se na licu Poslanika,

⁴⁴⁷ Sahih. Navodi se u *Es-Sahiba*, 850. sa lancem prenosilaca od Et-Tirmizija i njegovim smatranje ovog hadisa kao ispravnim. Navodi se u *E/-Irva*, 155. i 314. sa predajom od El-Buharija i Muslima. Tamo sam spomenuo sedam drugih lanaca prenosilaca od Ebu-Hurejre.

sallallahu alejhi ve sellem, otvori voćka nara. Rekao je: 'Je li vam to naredeno? Jeste li time zaduženi? Da jedan dio Allahove Knjige opovrgavate drugim? Pogledajte šta vam je naredeno i slijedite ga, a prođite se onoga što vam je zabranjeno.'⁴⁴⁸ U drugoj predaji stoji: „O ljudi! Zbog ovoga su zalutali narodi prije vas, zato što su se razilazili oko svojih vjerovjesnika i jedan dio knjige drugim pobijali. Kur'an nije objavljen da bi vi jedan njegov dio drugim pobijali, već je objavljen da bi jedni dijelovi druge potvrđivali. Ono što znate od njega postupajte po tome, a ono što vam je manje jasno vjerujte u to.“ U Sljedećeoj verziji stoji: „Narodi prije vas nisu prokleti sve dok se nisu razišli. A rasprava oko Kur'ana je nevjerstvo.“⁴⁴⁹ Ovaj hadis je poznat, a navodi se u *musnedima* i *sunenima*. Osnovu ovog hadisa navodi Muslim u svome *Sahihu* iz predaje Abdullaha b. Rebaha el-Ensarija u kojoj se kaže da je Abdullah b. Amr rekao: „Jednoga dana u podnevsko vrijeme sam otišao do Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Čuo je glasove dva čovjeka koji su se razišli oko nekog ajeta. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je izašao pred nas a na njegovom licu se prepoznavala srdžba, rekavši: 'Oni koji su bili prije vas propali su samo zato što su se razilazili oko Knjige.'⁴⁵⁰

Svi novotari se razilaze oko tumačenja Kur'ana, vjeruju u dio a ne vjeruju u dio Kur'ana. Potvrđuju ajete koji odgovaraju njihovom mišljenju, a one koji se suprotstavljaju tumače tako da pomjeraju riječi sa njihovih mjesta, ili kažu da su dotični ajeti manje jasni i da njihovo značenje niko ne zna. Tako negiraju objavljena značenja, što označava nevjerstvo, jer vjerovanje u termin bez značenja je poput vjerovanja sljedbenika knjige, kao što Uzvišeni kaže:

﴿مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا...﴾

„Primjer onih kojima je Tevrat u breme dat, pa ga potom ne nose, slični su magarcu koji knjige nosi...“ (El-Džumu'a, 5.)

Uzvišeni kaže:

⁴⁴⁸ Sahih, prethodno je naveden.

⁴⁴⁹ Sahih.

⁴⁵⁰ Sahih, jer ga navodi Muslim.

﴿ وَمِنْهُمْ أُمِّيُونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانًى ﴾

„Neki od njih su nepismeni i ne znaju za Knjigu, nego samo za gatke...” (El-Bekare, 78.) tj. učenje bez shvatanja značenja. Ovo nije poput vjernika koji shvati Kur'an i postupa po njemu, a kada mu nešto bude nejasno onda znanje o tome prepusti Allahu, kao što Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: *„Ono što znate od Kur'ana postupajte po tome, a ono što ne znate vratite na onoga koji poznaje.”*⁴⁵¹ Zato izvršavaj ono što je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, naredio.

Islam je Allahova jedina vjera na Zemlji i nebesima

Autor kaže: „Allahova vjera na nebesima i zemlji je jedna, a to je dini-islam. Uzvišeni kaže:

﴿ ... إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ ... ﴾

„...Vjera je kod Allaha, doista, islam!...” (Ali Imran, 19.) I kaže:

﴿ ... وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا ﴾

„...i zadovoljan sam da vam islam bude vjera.” (El-Maide, 3.)

Islam je između pretjerivanja i zanemarivanja, između postovjećivanja i obesnaživanja, između džebra (vjerovanja da je određenje prisilno) i kadera (nevjerovanja u sudbinu), između sigurnosti i gubljenja nade.“

⁴⁵¹ Sahih, predaja se nalazi kod Ahmeda, 2/181. hadis br. 462.

Potvrđeno se prenosi u *Sahihu* od Ebu-Hurejre, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Nama skupini vjerovjesnika je jedna vjera.*“⁴⁵² Uzvišeni kaže:

﴿وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ آلِ سَلَمٍ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ...﴾

„A onaj ko želi neku drugu vjeru osim islama, neće mu biti primljena...“ (Ali Imran, 85.)

Ove riječi su generalne za svako vrijeme, ali su vjerozakoni različiti. Tako Uzvišeni kaže:

﴿لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا...﴾

„svima vama smo zakon i pravac propisali...“ (El-Maide, 48.)

Vjera islam označava ono što je Uzvišeni Allaha propisao Svojim robovima jezicima Svojih poslanika. Temelji i ogranci ove vjere prenose se od poslanika. Ovo je sasvim jasno i očito. Svaki onaj koji ima sposobnost razlikovanja, bio maloljetan ili punoljetan, govorio arapski ili ne, pametan ili tupoglav, može da uđe u ovu vjeru u najkraćem roku, a može iz nje izaći još brže, tako što negira jednu riječ, utjeruje u laž, opire se, laže na Allaha, sumnja u Allahov govor, odbacuje objavljeno, sumnja u ono od čega je Allah odbacio sumnje i druge slične stvari tog značenja.

Lahkoća podučavanja islamu

Kur'an i Sunnet ukazuju na nadmoć vjere islama i lahkoću podučavanja islamu, tj. da onaj koji ga prihvati brzo ga nauči, a zatim istovremeno ode. Raznolikost terminologije prilikom Poslanikova, sallallahu alejhi ve sellem, podučavanja ljudi islamu je shodna ljudima koji se podučavaju. Ukoliko su ljudi bili iz udaljenih krajeva kao što je Daman b. Sa'lebe en-Nedždi, ili izaslanstvo Abdul-Kajsa

⁴⁵² Muttefekun alejhi, a tekst se nalazi u *Sahihul-džami' is-sagir*, 1465.

onda bi ih podučio onome što su neizostavno morali poznavati znajući da će se njegova vjera proširiti na sve horizonte. Potom bi im poslao onoga koji će ih podučavati ostalom za čime su u potrebi. Onaj ko je bio blizu i u mogućnosti da dođe u svakom vremenu tako da postepeno naučava, ili se za njega znalo da je naučio ono što je neophodno, odazivao se shodno okolnostima i potrebi, prema onome na što ukazuje samo stanje i okolnosti onoga koji pita. Tako je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „*Reci: Vjerujem u Allaha, a onda istraj.*” Onaj ko je uveo vjeru koju Allah nije dozvolio poznato je da temelji te vjere ne mogu biti preneseni od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, niti od drugih poslanika, jer je neispravno, a ono što je paralelno vezano za neispravno i ono je neispravno, a što je uporedno vezano za istinu ono je istina.

Islam između pretjerivanja i popuštanja

Autorove riječi: „**Između pretjerivanja i popuštanja.**” Uzvišeni kaže:

﴿قُلْ يٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَآبِ لَا تَغْلُواْ فِى دِينِكُمْ غَيْرَ ٱلْحَقِّ﴾

„*Reci: 'O sljedbenici Knjige, ne zastranjujte u vjerovanju svome, suprotno istini...*” (El-Maide, 77.)

﴿يٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَحْرِمُواْ طَيِّبَتِ مَآ أَحَلَ ٱللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُواْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَحِبُّ ٱلْمُعْتَدِينَ ۚ﴾ وَكُلُواْ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ حَلَٰلًا طَيِّبًا وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِىٓ أَنتُمْ بِهِۦ مُؤْمِنُونَ ﴿٢٠١﴾

„*O vjernici, ne uskraćujte sebi lijepe stvari koje vam je Allah dozvolio, samo ne prelazite mjeru, jer Allah ne voli one koji pretjeruju. I jedite ono što vam Allah daje, što je dozvoljeno i lijepo; i bojte se Allaha, u Kojeg vjerujete.*” (El-Maide, 87-88.)

U oba *Sabiha* od Aiše, radijallahu anha, se prenosi da su neki ljudi od ashaba Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, upitali supruge Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, o njegovom djelu u tajnosti. Jedan je rekao: Neću jesti meso, drugi neću se ženiti, a treći da neće spavati na postelji. To je došlo do Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, pa je rekao: „*Šta je s ljudima pa jedan od njih kaže tako i tako. Medutim, ja postim i prekidam post, spavam i klanjam, jedem meso, ženim se, a onaj ko izbjegava moj Sunnet nije od mene.*“⁴⁵³ U drugim zbirkama mimo oba *Sabiha* se navodi „*Pitali su o Poslanikovom ibadetu u tajnosti, pa kao da su ga smatrali mizernim.*“⁴⁵⁴

O povodu objave časnog ajeta se prenosi od Ibn-Džurejdža, a on od Ikreme da su Osman b. Maz'un, Alija b. Ebi-Talib, Ibn-Mes'ud, El-Mikdad b. el-Esved, Salim štićenik Ebu-Huzejfe, radijallahu anhum, ušli u celibat. Sjedili su u kućama, izbjegavali žene i obukli poderanu odjeću. Zabranili su sebi lijepu hranu i odjeću, osim onoga što su jeli i oblačili isposnici od Benu Israila. Željeli su se kastrirati i prepustili se noćnom namazu i postu danju. Potom je objavljen ajet:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
الْمُعْتَدِينَ﴾

„O vjernici, ne uskraćujte sebi lijepe stvari koje vam je Allah dozvolio, samo ne prelazite mjeru, jer Allah ne voli one koji pretjeruju.“ (El-Maide, 87.)

Kaže se: Nemojte ići za običajima koji nisu običaji muslimana. Ovdje se misli da su sebi uskratili žene, hranu i odjeću i odlučili da

⁴⁵³ Sahih, ali se kod njih dvojice ovaj hadis prenosi od Enesa, a ne od Aiše. Oni prenose njen hadis ali sa drugim riječima. U njemu se kaže: „*Šta je s ljudima, izbjegavaju ono što je meni dato kao olakšica. Tako mi Allaha, ja od njih bolje poznajem Allaha i više se Njega bojim nego oni.*“ U hadisu nema dodatka: „*Onaj ko izbjegava moj Sunnet nije od mene.*“

⁴⁵⁴ Zapravo, ova predaja se nalazi kod El-Buharija na početku *Poglavlja o vjenčanju* u događaju koji dolazi prije, bez riječi 'u tajnosti'. Ovo se nalazi kod Ahmeda, 3/259.

stalno klanjaju i poste, te da se kastriraju. Kada je ovaj ajet objavljen o njima, Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, je poslao po njih, pa je rekao: „*Vi sami prema sebi imate pravo, vaše oči imaju pravo, postite i prekidajte post, klanjajte a i spavajte. Nije od nas ko ostavi naše sunnete.*“ Rekli su: „Allahu, predajemo se da slijedimo ono što je objavljeno.“⁴⁵⁵

Islam između poistovjećivanja i obesnaživanja (negacije)

Autorove riječi: „Između poistovjećivanja i obesnaživanja.“ Prethodno je rečeno da Allah voli da bude opisan onim čime je Sebe opisao i čime Ga je opisao Njegov Poslanik bez poistovjećivanja. Zato se ne kaže: Njegov sluh je kao naš, Njegov vid je kao naš i sl. ali bez obesnaživanja. Zato se neće negirati ono čime se opisao i čime ga je opisao čovjek koji Ga je najviše znao Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem. To je onda obesnaživanje, a o ovom značenju je bilo prethodno govora. Slično ovome navodu autora su i riječi: „**Ko se ne bude čuvao negacije i poistovjećivanja posrnut će, pa neće ispravno izražavati Allahovu čistotu.**“ Ovo značenje je uzeto iz značenja Uzvišenog:

﴿...لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾

„...**Njemu ništa nije slično! On sve čuje i sve vidi.**“ (Eš-Šura, 11.)

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۖ﴾

„...**Njemu ništa nije slično!**“ (Eš-Šura, 11.) su replika antropomorfistima, a

⁴⁵⁵ Predaja je sa ovim kontekstom slaba, a ujedno je i mursel.

﴿وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾

„...*On sve čuje i sve vidi.*“ (Eš-Šura, 11.) su replika onima koji obesnažuju (negiraju) Allahova svojstva.

Islam između džebra i kadera

Autorove riječi: „**Između džebra i kadera.**” Prethodno je bilo govora o ovom značenju kada je rečeno da rob nije prisiljen na svoja djela i govor, te da njegovi postupci nisu poput onoga koji drhti u strahu, ili pokretanje drveća prilikom vjetra. Djela nisu stvorena robu, nego predstavljaju postupak roba, njegovu zaradu i Allahovo stvaranje.

Islam između sigurnosti i gubljenja nade

Autorove riječi: „**Između sigurnosti i gubljenja nade.**” Također, bilo je govora o ovom značenju kada je spomenuto da je obavezno da rob strahuje od kazne svoga Gospodara i nada se Njegovoj milosti. Strah i nada su poput dva krila za roba na njegovom putovanju ka Allahu i vječnoj kući.

Čistota od zalutalih skupina

Autor kaže: „**Ovo je naša vjera i uvjerenje u javnosti i tajnosti. Mi se utječemo Allahu od svakoga onoga ko se suprotstavlja onome što smo spomenuli i pojasnili. Molimo Allaha**

Uzvišenog da nas učvrsti u imanu i da nam da ovaj svijet okončamo sa imanom. Molimo ga da nas sačuva od različitih zabluda, različitih mišljenja, prezrenih pravaca poput mušebbiha (antropomorfista), mu'tezila, džehmija, džebrija, kaderija i dr. - onih koji su se suprotstavili Sunnetu i Zajednici, a udružili se sa zabludom. Mi se njih odričemo, a oni su kod nas zalutali i prezreni. Allah daje zaštitu i uputu.“

Autor riječima „**Ovo je**“ ukazuje na sve što je prethodno rečeno od početka knjige dovdje.

Mušebbihe (antropomorfisti) su poistovjetili i usporedili Allaha Uzvišenog sa Njegovim stvorenjima u pogledu Njegovih svojstava. Oni imaju suprotno mišljenje kršćanima koji su Uzvišenog poistovjetili sa Isaom, alejhis-selam, koji su Isaa, alejhis-selam, poistovjetili sa Stvoriteljem i učinili ga bogom, a ovi su poistovjetili Stvoritelja sa stvorenjem, kao Davud el-Dževaribi i njemu slični.

Mu'tezile su Amr b. Ubejd, Vasil b. Ata'a el-Gazal⁴⁵⁶ i njihovi istomišljenici. Nazvani su tako jer su se odvojili od zajednice poslije smrti Hasan el-Basrija, radijallahu anhu, početkom drugog stoljeća. Sjedili su izdvojeni od drugih. Katade i drugi bi im rekli: „Ovo su mu'tezile.“ Rečeno je da je Vasil b. Ata postavio temelje mu'tezilskog pravca, a u tome ga je slijedio Amr b. Ubejd učenik El-Hasana el-Basrija. Za vrijeme Haruna Er-Rešida Ebu-el-Huzejl im je napisao dvije knjige pojasnivši njihov pravac. Njihov pravac je saznao na pet postavki koje su nazvali: pravednost, tevhid, sprovođenje prijetnje, neriješen status, naređivanje dobra i odvaranje od zla. Tako su pomiješali istinu sa neistinom, jer je to osobina novotarija koje sadrže istinu i neistinu.

Oni su Allaha poistovjetili sa stvorenjima u djelima, jer su analogno gledali na Allahova djela na osnovu djela robova. Ono što je priličilo robovima po njima je priličilo i Allahu, a što je bilo ružno

⁴⁵⁶ On je Ebu-Huzejfe Vasil b. Ata'a el-Mahzumi el-Basri el-Gazzal, vođa mu'tezila. Umro je 331. h.g.

za robove bilo je ružno i za Allaha. Govorili su: „Obaveza je da čini to i to, a nije dozvoljeno da čini to i to”, shodno svojoj iskrivljenoj analogiji. Kada bi čovjek robovlasnik vidio svoje robove kako čine blud sa ropkinjama, a ne spriječi ih u tome, smatrali bi ga onim koji ružno uzima za lijepo ili nemoćnim. Kako je onda ispravno uspoređivati djela Uzvišenog sa djelima Njegovih robova?! Govor o ovome je više pojašnjen na odgovarajućem mjestu.

Pod pravednošću su sakrili negiranje sudbine. Rekli su: „Allah ne stvara zlo, niti ga presuđuje, jer kada bi ga stvorio, a zatim ljude kažnjavao zbog zla, to bi bila nepravda, Uzvišeni Allah je pravedan i ne čini nepravdu.” Iz ovog neispravnog temelja proističe da se u Allahovom carstvu dešava ono što On ne želi. Ili da nešto želi a ono ne bude, a tada se neminovno mora reći da je nemoćan. Neka je Allah uzvišen od toga.

Iza tevhida su sakrili mišljenje o stvaranju Kur'ana, jer da nije stvoren onda bi bilo neminovno da bude više onih koji oduvijek postoje. Iz ovog neispravnog mišljenja proističe da su Njegovo znanje, moć i ostala svojstva stvorena, ili je to čista oprečnost.

Za prijetnju su rekli: „Ako zaprijeti nekim Svojim robovima, onda nije dozvoljeno da ih ne kazni i iznevjeri Svoje obećanje o prijetnji.” On neće iznevjeriti obećanje. Tako ne oprašta kome hoće, niti prelazi preko grijeha, prema njihovoj tvrdnji.

Postavka neriješenog statusa kod njih označava da onaj koji počinji veliki grijeh izlazi iz vjerovanja, ali ne ulazi u nevjerstvo (tj. on je između dva stepena).

Naređivanje dobra kod njih označava sljedeći govor: „Dužnost nam je drugima narediti ono što nam je naređeno i privoliti ih na ono što je nama dužnost. To je naređivanje dobra i odvrćanje od zla. Na osnovu toga su uveli u ovo pravilo da je dozvoljeno boriti se protiv imama ako su nepravedni. Prethodno ja dat odgovor na ovih pet sumnji na odgovarajućem mjestu.

Tevhid i pravednost su kod njih razumske postavke, a ispravnost dokaza za koje se doznaje sluhom se zna samo putem ovih

postavki. Kada argumentiraju sličnim dokazima (kur'ansko-hadiskim tekstovima) onda ih samo spominju da bi ojačali ove svoje neispravne postavke, a ne da bi se na njih oslanjali. Oni kaŝu: Mi ovo ne potvrđujemo putem slušnih dokaza, već je znanje o njima prethodilo znanju o ispravnosti predaja. Neki to uopće ne spominju prilikom spomena postavki, jer prema njima u njima nema nikakve koristi. Neki ih spominju kako bi pojasnili da se predaje slaŝu sa razumom i kako bi ljude za njih pridobili, a ne da bi se na njih oslanjali. Kur'an i hadis su za njih poput svjedoka koji predstavljaju višak u odnosu na glavne svjedoke. Nema potrebe da vojska bude pomognuta. Prema stepenu onoga koji slijedi svoju strast postoji saglasnost da je šerijat ono za čime on strastveno ide!? Omer b. Abdul-Aziz je rekao: „Ne budi od onih koji slijede istinu kada ona odgovara njegoj strasti, a suprotstavlja se istini kada se suprotstavlja njegojoj strasti, jer tada nećeš biti nagrađen zato što si u saglasnosti sa istinom, a bit ćeš kaŝnjen za ono što si ostavio od nje. U obe okolnosti tada slijediš svoju strast. Isto tako, djela se cijene prema namjerama i svakom čovjeku pripada ono što je namjeravao. Djelo je popratno za namjeru i želju onoga ko ga čini. Jako uvjerenje također prati znanje o tome i potvrda. Pošto ono prati vjerovanje, onda je i dio vjerovanja, kao kada je dobro djelo s dobrim nijjetom i ono bude dobro, a u suprotnom nije. Govor sljedbenika vjerovanja koji je popratan za one koji nemaju vjere je poput djela dobrih ljudi bez namjere da ga oni čine. Među mu'tezilama ima mnogo otpadnika. Među njima ima onih čija su djela u ovom životu propala, a oni misle da dobro postupaju.

Džehmije se pripisuju Džehmu b. Safvanu es-Semerkindiju. On je prvi iznio negaciju svojstava i obesnaŝivanja. Preuzeo je to od El-Dŝa'da b. Dirhema kojeg je Halid b. Abdullah el-Kasri zaklao kao kurban na kurbanski bajram. Održao je govor na kurbanski bajram i rekao: „Ljudi, prinosite ŝrtve, neka Allah od vas primiri. Ja ću priklati El-Dŝa'da b. Dirhema. On tvdi da Allah Ibrahimu nije uzeo kao prisnog prijatelja i da nije sa Musaom razgovarao. Neka je Allah Uzvišen od onoga što je govorio el-Dŝa'd.” Zatim je sišao sa minbera i priklao ga. To je bilo nakon traŝenja fetvi od tadašnjih učenjaka, a oni su ispravni prethodnici, Allah im

se smilovao. Kasnije se pojavio Džehm u Horosanu i ponovo javno iznio iste tvrdnje. Ljudi su ga u tome slijedili nakon što je ostavio namaz četrdeset dana sumnjajući u svoga Gospodara, jer se raspravljao sa nekim mušricima koji su se nazivali *es-semnije*, tj. indijski filozofi koji ostavljaju svo znanje osim onoga što se stječe čulima. Rekli su mu: „Ovo je toj gospodar kojeg obožavaš. Da li se može vidjeti, omirisati ili dodirnuti?” Reče: „Ne.” Rekli su mu: „Onda ne postoji.” Poslije toga četrdeset dana nije nikoga obožavao. Kada je njegovo srce bilo ispražnjeno od božanstva koje je obožavao, onda mu je šejtan uklesao novo uvjerenje na osnovu ideje. Rekao mu je: „On je apsolutno postojanje.” Negirao je sva svojstva i uspostavio kontakt sa El-Dža'dom. Rečeno je da je El-Dža'd imao kontakt sa sabejskim filozofima od stanovnika Harana. Također se kaže da je neke ideje preuzeo od židova koji su izmijenili svoju vjeru, koji su bili u vezi sa Lebidom b. el-E'asamom koji je opsirio Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem. Džehm je pogubljen u Horosanu. Pogubio ga je Selm b. Ahvez, ali se već njegova ideja proširila među ljudima. Kasnije su je slijepo preuzele mu'tezile. Džehm ih je uveo u obesnaživanje svojstava jer je negirao u suštini Allahova imena, a oni negiraju svojstva, a ne imena. Učenjaci su se sporili oko džehmija, tj. da li spadaju i sedamdeset i dvije skupine ili ne? O tome imaju dva mišljenja.

Abdullah b. el-Mubarek i Jusuf b. Esbat⁴⁵⁷ su rekli da ne spadaju među sedamdeset dvije skupine. Džehmijska ideologija se proširila od iskušenja imama Ahmeda b. Hanbela i drugih učenjaka Sunneta. Za vrijeme vladavine El-Me'muna su ojačali i postali mnogobrojniji. El-Me'mun je boravio jedno vrijeme u Horosanu i sastajao se sa njima. Zatim je iz Tarsusa napisao naredbu o kažnjavanju i to dvjesto osamnaeste godine, kada je i umro. Imama Ahmeda su vratili u zatvor u Bagdad dvjesto dvadesete hidžretske godine. Tu je imao iskušenje sa halifom El-Mu'tesimom i verbalnu raspravu. Kada im je replicirao na ono čime su argumentirali protiv njega i pojasnio im da nemaju dokaza nizašta od toga, te da je traženje od ljudi da

⁴⁵⁷ Jedan od uglednih asketa i učenjaka, poznat po svojim vazovima i mudrim izrekama.

budu suglasni sa njima i njihovo iskušavanje samo neznanje i nepravda, El-Mu'tesim ga je htio pustiti. Međutim, neki su mu ukazali da je veća korist da ga izbičuje kako se nikada poslije ne bi oskrnavila neprikosnovenost halifata. Kada su ga izbičevali mase su bile ogorčene. Prepali su se i onda ga pustili. Ova priča je poznata u historijskim knjigama. Sam Džehm je imao nekoliko zasebnih mišljenja: Džennet i Džehennem će nestati, vjerovanje je samo spoznaja, nevjerstvo je samo neznanje, niko ne čini u suštini osim Allah Jedini, a ljudima su djela pripisana metaforično, kao što se kaže: Drvo se pomjerilo, kosmos kruži ili Sunce je zašlo. Pjesnik je lijepo rekao:

*Čudim se šejtanu (Džehmu) koji glasno ljude poziva u vatru,
A njegovo ime je izvedeno iz naziva Džehennem.*

Prenosi se da je Ebu-Hanife, Allah mu se smilovao, kada je upitan o govoru o pojavama i tijelima, rekao: „Neka Allah prokune Amra b. Ubejda, on je ljudima otvorio govor o ovome!”

Džebrije: Osnova njihove ideje počinje od Džehma b. Safvana, tj. da je djelo roba na stepenu njegove visine i boje. Oni stoje nasuprot kaderijama koji niječu kader. Kaderije su pripisane kaderu zato što ga niječu, kao što su murdžije nazvane murdžijama zato što niječu irdža', jer niko ne može odgoditi Allahovu naredbu, ili će ih kazniti, ili će im oprostiti. Nekada se džebrije nazivaju kaderijama jer pretjeruju u potvrdi sudbine. Tako se isto nazivaju oni koji kategorički ne potvrđuju ništa od obećanja i prijetnje, već pretjeruju u irdžau, odgađanju svake stvari ili naredbe u svim vrstama. Ne potvrđuju nagradu onome ko se pokaje, niti kaznu onome ko se ne pokaje, kao što se ona ne potvrđuje dotičnoj osobi. Prve murdžije su odgađale pitanje Osmana i Alije ne svjedočeći im ni iman ni kufr.

O pokudi kaderija postoje mnogobrojni hadisi u *Sunenima*. Neke prenosi Ebu-Davud u svome *Sunenu* iz hadisa Abdulaziza b. Ebi-Hazima, od njegovog oca, od Ibn-Omera da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Kaderije su medžusije ovog umeta. Ako

obole nemojte ih obilaziti, ako umru nemojte njihovom ukopu pristitvovati."⁴⁵⁸
O pokudi kaderija prenose se mnogi drugi hadisi.

Učenjaci u hadisu su govorili o vjerodosotjnosti pripisivanja ovih hadisa Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, a ispravno je da se zaustavljaju na ashabima, za razliku od hadisa koji se navode o pokudi haridžija. Samo se u *Sabihima* o njima navodi deset hadisa. El-Buhari navodi tri, a Muslim ostale. Međutim, njihova sličnost medžusijama je očita, a njihova ideologija je gora od medžusijske. Medžusije su uvjerene da postoje dva stvoritelja, a kaderije vjeruju da ih ima više.

Ove oprečne novotarije su se pojavile poslije smutnji koje su ra- stočile ummet. Tako je El-Buhari u svome *Sabihu* od Se'ida b. Musejjeba⁴⁵⁹ prenosi da je rekao: „Desila se prva smutnja, tj. Ubi- stvo Osmana, pa nije izostavila nijednog od učesnika Bedra. Desila se druga smutnja, pa nije izostavila nijednog od učesnika Hudejbije. Desila se treća smutnja, pa se nije odigla a ljudi su imali razum i snagu. Haridžije i šiije su nastale u prvoj smutnji, kaderije i mur- džije u drugoj smutnji, a džehmije i trećoj smutnji. Oni su postali

﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا﴾

„...oni koji su vjeru svoju raskomadali i u stranke se podije- lili...” (El-En'am, 159.)

Na novotarije su odgovarali novotarijom. Jedni su pretjerali u pogledu veličanja Alije, drugi su ga proglasili nevjernikom. Sljedeći su pretjerali u prijetnji rekavši da će neki vjernici biti vječno u vatri, a drugi su pretjerali u obećanju tako da su negirali dio prijetnje, tj. misilim na murdžije. Sljedeći su pretjerali izražavajući čistotu Allahu tako da su negirali Njegova svojstva, a drugi su pretjerali u potvrdi, tako da su zapali u antropomorfizam. Počeli su uvoditi dokaze i pitanja koja nisu utemeljena i udaljavati se od utemeljenih. Neki od njih su se pomagali pri tome knjigama prijašnjih naroda,

⁴⁵⁸ Hasen, kao što je prethodno rečeno.

⁴⁵⁹ On je veliki imam, Ebu-Muhammed Se'id b. El-Musejjeb b. Hazn el-Kureši el-Mahzumi, učenjak Medine, predvodnik tabi'ina. Umro je 94. h.g.

kršćana, medžusija i sabejaca. Drugi su čitali njihove knjige pa su zabludu unijeli u svoja pitanja i dokaze. Nekada su mijenjali termine a nekada značenja. Pomiješali su neistinu sa istinom, skrivajući istinu s kojom je došao njihov vjerovjesnik. Razdijelili su se, razišli i počeli govoriti o tijelu, pojavi, davanju Allahu tjelesnih osobina negirajući to i potvrđujući.

Zastranjivanje s Pravog puta povod je zablude svih frakcija

Povod zablude ovih i sličnih frakcija je zastranjivanje sa pravoga puta čije nam je slijedenje naredio Uzvišeni Gospodar. On kaže:

﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ۚ﴾

„i doista, ovo je pravi put Moj, pa se njega držite i druge puteve ne slijedite, pa da vas odvoje od puta Njegova.“ (El-En'am, 153.)

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي ۖ﴾

„Reci: 'Ovo je put moj, ja pozivam k Allahu, imajući jasne dokaze, ja, i svaki onaj koji me slijedi...“ (Jusuf, 108.)

On je u jednini spomenuo ispravan put, a u množini stranputice koje su mu suprotne. Od Abdullaha b. Mes'uda se prenosi da je rekao: „Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je nacrtao jednu crtu i rekao: „Ovo je Allahov put.“ Zatim je nacrtao druge crte sdesna i slijeva i rekao: 'Ovo su stranputice. Na svakom od tih puteva stoji šejtan koji poziva u njega.' Potom je proučio ajet:

﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ۚ ذَٰلِكُمْ

وَصَلَّكُمْ بِهِ ۚ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢٢٢﴾﴾

„...i doista, ovo je pravi put Moj, pa se njega držite i druge puteve ne slijedite, pa da vas odvoje od puta Njegova; eto, to vam On naređuje, da biste se grijeha klonili.“ (El-En'am, 153.)⁴⁶⁰

Odavdje se spoznaje neizostavna nužnost čovjeka za molbom Gospodaru da ga uputi na ispravi put. Zato je Allah Uzvišeni propisao učenje Fatihe na svakom namazu kao farz ili vadžib, shodno razilaženju učenjaka u tome, jer je rob u potrebi za dovom koja ima veliku vrijednost i koja sadrži najveće i najuzvišenije oblike traženja. Uzvišeni Allah nam je naredio da govorimo:

﴿ أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ۝ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا

الضَّالِّينَ ۝ ﴾

„Uputi nas na Pravi put. Na put onih kojima si blagodat podario. A ne onih na koje se srdžba izlila i koji su zalutali.“ (El-Fatiha, 5-7.)

Od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, se vjerodostojno prenosi da je rekao: „Na židove se izlila srdžba, a kršćani su zalutali.“⁴⁶¹ Također se u *Sahihu* potvrđeno prenosi od Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: „Slijedit ćete običaje onih prije vas kao što su perke na strijeli jedna za drugom predane, pa kada bi ušli u gušterovu rupu i vi biste u nju ušli.“ Upitaše: „Allahov Poslaniče, je li se to odnosi na židove i kršćane?“ Reče: „A na koga drugog?“⁴⁶² Jedna grupa isprav-

⁴⁶⁰ Sahih, prenosi ga El-Hakim i drugi u *Tabridžus-sunneh*, 17.

⁴⁶¹ Sahih, prenosi ga Et-Tirmizi i drugi. Ibn-Hibban kaže da je vjerodostojan, 1715, 2279.

⁴⁶² Muttefekun alejhi: El-Buhari, 3456; Muslim, 2669; hadis od Ebu-Se'ida el-Hudrija, a navodi se u mome komentaru djela *Islahul-mesadžid* od šejha el-Kasimija, br. 31. Prenosi ga Ibn Ebi-Asim u *Es-Sunneh*, 74, 75. uz predaje koje mu svjedoče, 72, 73. a postoji još jedna koja joj svjedoči, a navodi se u *Es-Sahiba*, 6348.

„Allahu, Tebi pripada slava i zahvala, svjedočim da nema drugog boga osim Tebe, od tebe tražim oprosta i kajem Ti se.“

Damask, 11.12. 1381. Muhammed Nasiruddin el-Albani.

Potom sam revidirao svoju valorizaciju i dopunio ono što me je prije mimo-išlo dodajući mnoge korisne dodatke na prethodnu valorizaciju i ispravljajući

nih prethodnika je rekla. „Onaj ko zastrani iz reda učenjaka sličan je židovima, a ko zastrani iz reda pobožnjaka sličan je kršćanima. Zato ćeš naći da većina zastranjenih iz reda sljedbenika kelama, mu'tezila i sličnih njima imaju sličnosti sa židovima, čak i židovski učenjaci čitaju knjige mu'tezilskih predvodnika smatrajući njihov pravac dobrim. Isto tako predvodnici mu'tezila naklonjeni su židovima i daju im prednost nad kršćanima. Većina zastranjenih pobožnjaka iz reda sufija i njima sličnih imaju sličnosti sa kršćanima. Zato su naklonjeni jednoj vrsti monaštva, utjelovljenja, panteizma i sl. Sufijski predvodnici kritiziraju ilmul-kelam i njegove pobornike, a mu'tezilski prekoravaju pravac ovih, te pišu posebna djela o pokudi slušanja, emocija i mnogim vrstama isposništva i asketizma koje su ovi uveli.

Zalutale sekte u pogledu Objave

Zalutale sekte u pogledu objave imaju dva pravca: pravac izmjene i pravac proglašavanja drugih neznalica. Oni koji su skloni izmjeni su dvovrsni. Prvi su sljedbenici mašte i fikcija, a drugi izmjene i tumačenja.

Sljedbenici fikcija i mašte govore: Vjerovjesnici su prenijeli obavijesti o Allahu, Sudnjem danu, Džennetu, Džehennemu, opisujući to stvarima koje nisu podudarne sa pravom stvarnošću. Međutim, oni su im se obraćali sa onim što su mogli zamisliti i maštati kao da je Allah nešto veliko, da će se tijela vratiti, da će imati čulna uživanja i čulnu patnju, iako u suštini nije tako. Zapravo, u tome je korist masa. Ako se radi o laži, onda je to laž radi koristi masa. Ibn-Sina i njemu slični, Allah ga prokleo, su postavili posebne postavke na ovom temelju.

štamparske greške koje nisu bile spomenute na popisu grešaka i ispravnosti. Uzvišeni Allah jedino upućuje. Amman, 1.11.1403.h.g. Muhammed Nasiruddin el-Albani.

Sljedbenici izmjene i tumačenja govore: Vjerovjesnici sa svojim izrazima nisu mislili na istinu u pravom smislu riječi, a istina je ono što smo mi saznali našim razumima. Zatim se trude da protumače izreke (šerijatske tekstove) onako kako odgovara njihovom mišljenju i to različitim tumačenjima. Zato ih većina nije kategorilki zastupala tumačenjima, već su govorili moguće je da se misli na ovo, a najviše što su imali sa sobom od dokaza je da termin trpi više tumačenja.

Sljedbenici odvođenja u neznanje i zabludu u suštini govore: Vjerovjesnici i sljedbenici vjerovjesnika su zalutale neznalice. Oni ne znaju šta je Allah htio kada se opisao u ajetima i izrekama vjerovjesnika. Kažu: Moguće je da tekst ima tumačenje koje poznaje samo Allah, a ne poznaje ga ni Džibril, ni Muhammed ni drugi vjerovjesnici, a kamoli ashabi i tabiini koji ih slijede po dobru. Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, je učio:

﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ۝﴾

„Svemilosni, Koji se nad Aršom uzvisio.“ (Ta-ha, 5.)⁴⁶³

﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ ۝﴾

„K Njemu se dižu lijepe riječi...“ (Fatir, 10.)

﴿مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتَ بِيَدَيَّ ۝﴾

„...šta te navelo da se ne pokloniš onome koga sam Ja Svojim dvjema rukama stvorio?“ (Sad, 75.)

On nije poznao značenje ovih ajeta, već značenje na koje ukazuju poznaje samo Allah Uzvišeni. Mislili su da je ovo pravac ispravnih prethodnika.

Zatim, ima onih koji kažu: Ovim se želi suprotno od onoga na što ukazuju shvatljivi i očiti šerijatski dokazi. To ne zna niko, kao

⁴⁶³ Afifi kaže: „Pogledaj knjigu *Der'u te'arudi el-akli ven-nakli* od Ibn-Tejmije, 1/3-6 i refsir ajeta od Ibn-Kesira: Ali Imran, 7.“

što se ne zna trenutak nastupanja Sudnjeg časa. Neki od njih kažu: To se odvija prema vanjštini. Oni nemaju zajedničko mišljenje da Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije pojasnio ono što je želio reći tekstovima koje smatraju problematičnim i manje jasnim. Zato svaka ova skupina problematične tekstove čini različitim od problematičnih tekstova druge skupine. Neki od njih, također, kažu: Ne zna se njihovo značenje, a drugi kažu: On je znao njihova značenja, ali ih nije pojasnio, već je njihovo pojašnjenje prepustio razumskim dokazima. Zato onaj koji se trudi da stekne znanje mora tumačiti ove tekstove. Oni se slažu u konstataciji da Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije znao, ili nije bio poznat. Zapravo, mi smo saznali istinu našim razumima, pa smo uložili trud da Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, govor protumačimo onako kako odgovara našim razumima, a vjerovjesnici i njihovi sljedbenici ne poznaju razumska pitanja, niti shvataju dokaze koji se prenose sluhom. Sve je ovo zabluda i odvođenje u zabludu sa pravoga puta.

Molimo Allaha za spas i oprost od ovakvog ispraznog govora koji njegove pobornike vodi u propast.

Neka je slava Gospodaru Tvome, Gospodaru ponosa (dostojanstva), i visoko je iznad onoga što Mu pripisuju. Neka je selam na poslanike i neka je zahvala Allahu Gospodaru svjetova.

Na kraju originalnog spisa stoji sljedeće: Pisanje ove knjige je završeno rukama siromaha, sluge velikih učenjaka i autora knjiga u džamiji škole Merdžan. Neka je na njega Allahova milost i zadovoljstvo, Abdul-Muhji b. Abdul-Hamid b. el-Hadždž Mekki eš-Šejhali el-Bagdadi, ponedjeljak 9. redžeb 1322.g.h.

SADRŽAJ:

Arš i Kursijj	5
Neovisnost Allaha, subhanehu ve te'ala, o Aršu.....	10
Dokazi o Allahovoj, subhanehu ve te'ala, uzvišenosti.....	19
Govor prethodnika o Allahovom uzvisivanju	25
Potvrda Allahove uzvišenosti od strane razuma na više načina	27
Allah, subhanehu ve te'ala, uzeo je Ibrahima za prijatelja i sa Musaom je razgovarao sigurno	32
Vjerovanje u meleke, knjige i poslanike	38
Pet osnova učenja kod mu'tezila	40
Osnove sljedbenika Sunneta u saglasnosti su s onim s čime je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, došao	41
Vrste meleka i raznovrsnost njihovih djela kojima su zaduženi	42
Razilaženje u vrednovanju meleka i dobrih ljudi	46
Obaveza vjerovanja u sve poslanike i vjerovjesnike koje je Allah imenovao u Svojoj Knjizi	60
Odabrani poslanici	61
Vjerovanje u sve objavljenje knjige koje je Allah spomenuo u Svojoj Knjizi	62
Sljedbenici Kible su muslimani mu'mini	64
Zabrana raspravljanja o Kur'anu	66
Nije dozvoljeno proglasiti muslimana nevjernikom zbog grijeha kojeg počini sve dok ga ne dozvoli	69
Novotari jedni druge proglašavaju nevjernicima dok sljedbenici Sunneta smatraju druge grešnicima ali ne i nevjernicima.....	75
Počinioc velikog grijeha ne izlazi iz islama i imana	77
Vrste nevjerstva	79
Povodi spadanja kazne s griješnika	86
Povezanost straha i nade	92
Iman	96
Razilaženje oko pojma imana.....	98

Razilaženje Ebu-Hanife i ostalih učenjaka oko imana	100
Govor o povećavanju imana	103
Razilaženje oko povećavanja i smanjivanja imana	105
Hadisi ukazuju da su djela od imana	109
Kur'ansko-hadiski dokazi o povećavanju i smanjivanju imana.....	112
Govor ashaba o povećavanju i smanjivanju imana	115
Riječi učenjaka o značenju imana	122
Riječi učenjaka po pitanju izuzimanja u imanu	128
Sljedbenici Sunneta ne okreću se od vjerodostojnog teksta.....	134
Haber ahad i njegova punosnažnost	134
Allahove evlije	138
Značenje velajeta	141
Potpune Allahove evlije.....	143
Najčasniji Allahovi, subhanehu ve te'ala, robovi	144
Ruknovi imana	146
Iman se ne postiže bez djela i potvrde.....	148
Vjerovanje u Allahovu odredbu	150
Allah ne stvara potpuno zlo	153
Najkorisnija dova	155
Potvrda tevhida el-uluhijje i tevhida er-rububijje.....	156
Obaveza vjerovanja u sve poslanike	158
Veliki grijешnici neće vječno boraviti u Vatri ako budu muvehhidi.....	159
Razilaženje učenjaka kod definisanja velikog grijeha.....	161
Dozvola obavljanja namaza iza svakog dobročinitelja i grijешnika od pripadnika Kible.....	166
Obavljanje namaza iza onoga čije se stanje ne poznaje	167
Obavljanje namaza iza novotara i javnog grijешnika	167
Ni za jednog određenog pojedinca od pripadnika Kible ne kažemo da je u Džennetu ili Vatri, osim s dokazom	172
Obaveza pokoravanja vladaru osim u grijehu	174

Obaveza slijeđenja Sunneta i pridržavanja za zajednicu.....	178
Ljubav pravednih je od imana	181
Ono što nam je nejasno prepuštamo Allahu.....	182
Mesh po mestvama tokom putovanja i mirovanja.....	185
Hadž i džihad su trajni do Sudnjeg dana	187
Vjerovanje u meleke pisare.....	189
Vjerovanje u Meleka smrti	192
Suština duše i nefsa.....	193
Duša je stvorena.....	193
Dvojako pripisivanje duše Allahu, subhanehu ve te'ala.....	195
Kakvoća duše	196
Nefs je jedan s više svojstava	200
Umire li duša?	200
Vjerovanje u kabursku patnju i kabursko uživanje.....	202
Vežanost duše za tijelo	206
Pitanje u kaburu je za tijelo i dušu	207
Tri su svijeta i svaki ima svoje propise	208
Pitanja Munkira i Nekira.....	209
Kaburska patnja je dvojaka	209
Stanište duša poslije smrti.....	210
Stepenovanje duša u Berzehu	212
Vjerovanje u proživljenje i nagradu	214
Izlaganje djela i polaganje računa	230
Značenje prilaska Vatri	236
Vjerovanje u Mizan i njegovu suštinu	238
Džennet i Vatra su stvorenja, danas postoje i nikada neće nestati.....	242
Vječnost Vatre	253
Mogućnost biva prije djela i s djelom	263
Stvaranje ljudskih djela	270

Odgovor džebrijama i mu'tezilama po pitanju ljudskih djela.....	271
Čovjek je stvarni činioc svoga djela ali je ono Allahovo, subhanehu ve te'ala, stvorenje	281
Allah, subhanehu ve te'ala, se ne opisuje prisilom.....	282
Zadužba biva shodno mogućnosti	284
Razlika između šerijatskog određenja i kosmičkog određenja.....	287
Allah, subhanehu ve te'ala, propisao je Sebi milost.....	292
Djela živih i njihovo poklanjanje istih mrtvima.....	298
Unajmljivanje ljudi za učenje Kur'ana i poklanjanje sevaba od učenja umrlom	305
Učenje Kur'ana dobrovoljno bez protunaknade i njegovo poklanjanje mrtvom	306
Učenje Kur'ana na kaburu	307
Allah se odaziva dovi Svoga roba	308
Odgovor onima koji smatraju da dova ne koristi	310
Allahova, subhanehu ve te'ala, srdžba i zadovoljstvo.....	315
Obaveza ljubavi prema ashabima	319
Zabrana odricanja od ashaba.....	325
Potvrda hilafeta Ebu-Bekru, radijallahu anhu, nakon smrti Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem	327
Hilafet Omera b. El-Hattaba, radijallahu 'anhu.....	333
Hilafet Osmana, radijallahu anhu.....	335
Hilafet Alije b. Ebi-Taliba, radijallahu anhu	340
Četverica halifa su pravedne, upućene halife.....	343
Deseterica obradovanih Džennetom.....	344
Saglasnost o posebnom poštivanju deseterice ashaba obradovanih Džennetom.....	347
Dvanaest imama kod imamija	349
Osnovu rafidijskog učenja postavio je licemjer i otpadnik.....	351
Obaveza prijateljavanja s vjernicima a posebno s učenjacima	352
Evlija ne može biti bolji od vjerovjesnika	353

Nevjerstvo Ibn-Arebija i njemu sličnih	356
Potvrda kerameta evlijama.....	357
Pohvalna, pokuđena i dozvoljena nadnaravna djela	359
Vrste pronicljivosti	365
Vjerovanje u predznake Sudnjeg dana.....	366
Laži vračara i astrologa	369
Sušтина sihra i njegove vrste	373
Potvrda vilajeta maloumnima je novotarija i zabluda	377
Džemat je istina a razilaženje je zabluda.....	383
Razilaženje treba vratiti Allahu i Njegovom Poslaniku	385
Vrste razilaženja	387
Islam je Allahova jedina vjera na Zemlji i nebesima	392
Lahkoća podučavanja islamu	393
Islam između pretjerivanja i popuštanja.....	394
Islam između poistovjećivanja i obesnaživanja (negacije).....	396
Islam između džebra i kadera	397
Islam između sigurnosti i gubljenja nade	397
Čistota od zalutalih skupina	397
Zastranjivanje s Pravog puta povod je zablude svih frakcija.....	404
Zalutale sekte u pogledu Objave	406